

ΣΥΜΒΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΩΝ ΣΦΑΚΙΩΝ (1645 - 1770)

[Ἡ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον ἐργασία τοῦ κ. Ν. Σταυρινίδη ἐλαβε τὸ ὑπὸ τῆς Ἑταιρίας Κρητικῶν Ἱστορικῶν Μελετῶν προκηρυσσθέν ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΚΑΤΕΧΑΚΗ, τὸ ὁποῖον, καθ' ἃ ὠρισεν ὁ χορηγῆσας κ. Α. Γ. Καλοκαιρινὸς θὰ ἀπενέμετο, κατόπιν διαγωνισμοῦ, «εἰς τὴν ἀριωτέραν ἀνέκδοτον πραγματείαν, τὴν ἀφορῶσαν εἰς θέμα τῆς Ἱστορίας τῆς Κρήτης τῶν ἐτῶν 1669 - 1841». Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ 5 - 9 - 1953 σχετικὴν προκήρυξιν τῆς Ε.Κ.Ι.Μ., ἡ πραγματεία αὕτη δημοσιεύεται ἤδη εἰς τὰ «Κρητικά Χρονικά»].

Εἰσαγωγή

Ἡ περιοχὴ τῶν Σφακιῶν κατὰ τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ζωηροτάτης μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ὄθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. Τὸ πλῆθος τῶν ἐν τῷ Τουρκικῷ Ἀρχεῖῳ Ἡρακλείου ἀποκειμένων σχετικῶν ἐγγράφων, ἀλλὰ καὶ γενικώτερον ὁ πλοῦτος τῆς σχετικῆς βιβλιογραφίας, μαρτυροῦν πόσον ἔντονον ὑπῆρξε τὸ διὰ τὴν περιοχὴν ταύτην ἐνδιαφέρον¹. Εὐλόγως ὅθεν τὰ Σφακιά θεωροῦνται ὡς τὸ ἱστορικώτερον τμῆμα τῆς νήσου — ἐν τῷ πλαισίῳ πάντοτε τῆς περιόδου τῆς τουρκοκρατίας.

Κατὰ παράδοξον ὅμως τρόπον σημαντικαὶ πλάναι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν ἐξιστόρησιν τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην. Οὕτω π. χ. ἐπικρατεῖ ἔτι ἡ ἀντίληψις ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἐπὶ τουρκοκρατίας ἀπελάμβανον μέχρι τοῦ 1770, σχεδὸν πλήρους διοικητικῆς καὶ φορολογικῆς ἀσυδοσίας². Ἀμφισβητούμενη ἐπίσης παραμένει ἡ στάσις, τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν ἔναντι τῶν Τούρκων κατὰ τε τὸν Κρητικὸν Πόλεμον καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς τουρκοκρατίας³.

Τὰ αἷτια τῶν τοιούτων πλανῶν καὶ ἐλλείψεων εἶναι νομίζω τὰ ἑξῆς:

α) Οἱ μέχρι τοῦδε περὶ Σφακιῶν γράψαντες ἠγγνόησαν τὰς τουρκικὰς πηγὰς. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ ἔρευνα τῶν πηγῶν τούτων εἶναι λίαν δυσχερὴς καὶ διὰ τὸ δυσπρόσιτον αὐτῶν, ἃ τε παραμενουσῶν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνεκδότων καὶ διὰ τὴν γλωσσικὴν δυσκολίαν. Ἐν τούτοις ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ μόνα σχεδὸν σωζόμενα ἐπίσημα ἱστορικὰ ἐγγράφα τῆς ἐποχῆς εἶναι τουρκικά, γίνεται ἀμέσως ἀντιληπτόν, ὅτι μόνον διὰ τῆς προσεκτικῆς ἐρεύνης τῶν στοιχείων τούτων καὶ τῆς ἀντιπαραβολῆς αὐτῶν πρὸς τὰ ἤδη γνωστά, ἔν συνδυασμῷ καὶ πρὸς τὰς

μαρτυρίας τῶν συγχρόνων Τούρκων ἱστορικῶν, εἶναι δυνατὸν νὰ προέλθῃ ἡ ἔξαρχίβωσις τῶν περὶ Σφακιῶν ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰδήσεων.

β) Ὁ τοπικισμὸς⁴, τὸ μῖσος⁵ καὶ ἐνίοτε ποιά τις ρωμαντικὴ προκατάληψις συνετέλεσαν ἐπίσης εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσῃ πλήρης σχεδὸν σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν συμβολὴν τῶν Σφακιανῶν κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας.

³Ἐπιθυμῶν νὰ συμβάλω, καθ' ὅσον δύναμαι, εἰς τὴν προαγωγὴν τῆς περὶ Σφακιῶν ἐρεύνης, δημοσιεύω ἔν μεταφράσει πατωτέρω 45 ἔγγραφα, ἐλλημμένα ἐκ τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου καὶ ἀναφερόμενα εἰς τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1659 καὶ 1770 περίοδον⁶. Διὰ τῶν ἔγγράφων τούτων διευκρινεῖται :

α) κατὰ ποῖον τρόπον συνετέλεσθη ἡ ὑπὸ τοῦ Τούρκου ἀρχιστρατήγου Δελῆ ἢ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ⁷ ὑπαγωγὴ κατὰ τὸ ἔτος 1658⁸ τῆς ἐπαρχίας Σφακιῶν εἰς τὸ βακουφικὸν σύστημα⁹. Βάσει τῆς ὑπαγωγῆς ταύτης οἱ Σφακιανοὶ ὑπεχρεοῦντο, μαζὶ μὲ ὄρισμένα πάγια δασίματα¹⁰, νὰ καταβάλλουν ἐτησίως διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἱεροῦ Λώρου¹¹ 5000 γρόσια. Ἐκ τῶν ἔγγράφων καταφαίνεται ὅτι οἱ ὄροι τῆς ὑπαγωγῆς ἐτηρήθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων μέχρι τοῦ ἔτους 1690, ὅτε μετεβλήθη γενικῶς τὸ σύστημα τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ οἱ Σφακιανοὶ, βάσει τῆς μεταβολῆς ταύτης, ὑπεχρεώθησαν καὶ εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου¹².

β) Ὅμοίως διευκρινεῖται καὶ τὸ ἰσχύσαν ἔν Σφακίοις διοικητικὸν σύστημα¹³.

γ) Αἴρεται ἡ ἐπικρατήσασα πλάνη ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τῆς «προστάτιδος τῶν Σφακιανῶν» Σουλτάνας, διευκρινουμένου ὅτι αὕτη δὲν ἦτο, ὡς μέχρι τοῦδε νομίζεται, ἡ Βαλιδὲ Σουλτάνα¹⁴ (βασιλομήτωρ), ἀλλὰ ἡ Φατιμὰ Χατοῦν χανοῦμ σουλτάν, τουτέστιν ἡ θυγάτηρ τῆς πριγκηπίσσης Σαλιχά, θυγατρὸς τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτ Γ', καὶ οἱ ἐκάστοτε εἰδικοὶ κληρονόμοι αὐτῆς¹⁵.

δ) Συνάγεται ἐπίσης ἐκ τῶν δημοσιευομένων ἔγγράφων ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἀπὸ τοῦ 1690 καὶ ἐξῆς ὄχι μόνον δὲν εὐρίσκοντο εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἔναντι τῶν ἄλλων ραγιαδῶν τῆς Κρήτης, ἀλλὰ καὶ ἦσαν βεβαρυνμένοι μὲ πλείονα ἢ οὗτοι οἰκονομικὰ βάρη. Οὕτω ἐκτὸς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, καταβαλλομένου ὑπὸ πάντων τῶν ὑποδοῦλων Κρητῶν, οἱ Σφακιανοὶ ἐπλήρωνον καὶ ἐνιαύσιον παγίαν εἰσφορὰν πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἱεροῦ Λώρου, τῆς ὁποίας εἰσφορᾶς ἦσαν ἀπηλλαγμένοι οἱ λοιποὶ χριστιανοὶ τῆς νήσου. Ἀκριβῶς δὲ ἡ φορολογικὴ αὕτη ἀνισότης προεκάλεσε ἐπανειλημμένως τὴν ἀντίδρασιν τῶν Σφακιανῶν, ἡ ὁποία διαφαίνεται εἰς τὰ δημοσιευόμενα ἔγγραφα καὶ ἀποτελέσμα

τῆς ὁποίας ἦτο ἡ ἀνακατανομή τῶν φορολογικῶν τούτων βαρῶν, τῇ ἐπεμβάσει τῆς μοντεβελίνας Φατμὰ χατοὺν χανοῦμ σουλτάν¹⁸.

ε) Ἄλλα καὶ ποικίλαι ἄλλαι εἰδήσεις ἐξίσου ἐνδιαφέρουσαι, ὡς ἡ συμμετοχὴ τῶν Σφακιανῶν εἰς τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1692 ἀπόβασιν τοῦ Μοτσενίγκου εἰς Χανιά¹⁷, ὁ τρόπος τοῦ ἐπισιτισμοῦ τῶν Σφακίων, ἡ ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν χρησιμοποίησις τῶν παρεχομένων αὐτοῖς σιτηρῶν πρὸς ὑπόθαλψιν τῆς πειραιεύς¹⁹, τὰ ὀνόματα τῶν ἐκάστοτε ἡγετῶν τῆς ἐπαρχίας (ἐν εἰς καὶ τὸ ὄνομα τοῦ περιθρυλῆτου Δασκαλογιάννη¹⁹ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Νικολοῦ Σγουρομάλλη), οἱ ὅποιοι ἤρχοντο εἰς τὸ Μ. Κάστρον πρὸς διακανονισμόν μετὰ τοῦ Πασᾶ καὶ τοῦ Δεφερδάρη²⁰ τῶν φορολογικῶν καὶ λοιπῶν ὑποθέσεων τῆς ἐπαρχίας, πῶς ἐπληροφορήθησαν αἱ ἐν Κρήτῃ τουρκικαὶ ἀρχαὶ κατὰ τὸ ἔτος 1770 τὴν καθόδον τοῦ ρωσικοῦ στόλου εἰς Μεσόγειον²¹ — πάντα ταῦτα καὶ πολλὰ ἄλλα διευκρινοῦνται ἢ ἀπλῶς διαφαίνονται εἰς τὰ κατωτέρω δημοσιεύόμενα ἔγγραφα.

Σ Η Μ Ε Ι Ω Σ Ε Ι Σ

1. — Θεωρῶ σκόπιμον νὰ σημειώσω κατωτέρω τὴν προσιτὴν εἰς ἐμὲ περὶ Σφακίων βιβλιογραφίαν, τὴν ἀναγομένην εἰς τὴν περίοδον τῆς τουρκοκρατίας καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων :

Α) Βιβλία

- W. Alison Phillips, *The war of greek independence*. London 1897 σ. 305.
- M. F. Bourquelot, *Huit jours dans l' île de Candie*, Paris 1863, σ. 62, 63.
- Dapper, *Description des Isles de l' Archipel*, Amsterdam MDCC III, σ. 416, 434, 455.
- Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*, Istanbul 1928. τ. 8ος, σ. 428, 476, 526, 537, 552 - 556.
- Γ. Γ. Γερβίνου, *Ἱστορία τῆς ἐπανάστασεως καὶ ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος* (μτφρ. ὑπὸ Ἰωάν. Η. Περβάνογλου), Ἀθήνησι 1864, τ. 1ος σ. 250, 251, 252, τ. 2ος σ. 36 - 38, 40 - 41, 382 - 384.
- De la Guilletière, *Athènes ancienne et nouvelle*, 3ème édition, Paris MDCLXXVI, σ. 451.
- Pietro Garzoni, *Istoria de la Republica di Venezia*, in Venezia MDCCV, τ. 1ος σ. 463.
- Th. Gordon, *History of the Greek Revolution*, London MDCCCXLIV τ. 1ος σ. 301, 302, 303, 306, 307.
- François Savinien d'Alquie, *Les memoires du voyage de monsieur le Marquis de Ville au Levant ou l' histoire curieuse du Siègle de Candie*, le tout tiré des memoires de F. B. Rostagne...Amsterdam MDCLXXI, σ. 55.
- George Finlay, *The histroy of Greece under Othoman and Venetian domination*, Edinburgh and London MDCCCLVI, σ. 321.

- Ἀμβροσ. Φραντζή, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1839, τ. 1ος σ. 219, 225 καὶ ὑποσ. 1.
- Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, Ἱστορία τῶν ἐπαναστάσεων τῆς Κρήτης, συμπληρωθεῖσα ὑπὸ Ἰωαν. Κονδυλάκη, ἐν Ἀθήναις 1897, σ. 265, 268, 277, 280.
- Huseyin Kâmi Hanyevi, Girit Tarihi, Istanbul 1288 (1871 μ. Χ.) σ. 24, 106.
- Samuel Gridley Howe, Letters and Journals, Boston 1906, σ. 123, 132, 133 κ.ἐξ. καὶ 161.
- G. F. Hertzberg, Geschichte Griechenlands, Gotha 1879, τ. 4ος, σ. 102, 103.
- Κ. Κριτοβουλίδου, Ἀπομνημονεύματα τοῦ περὶ αὐτονομίας τῆς Ἑλλάδος πολέμου τῶν Κρητῶν, ἐν Ἀθήναις 1859, σ. 8, 11 - 15, 48, 51, 60 - 61, 63 - 66, 121, 559.
- Παν. Κ. Κριάρη, Ἱστορία τῆς Κρήτης, (Νέσ), ἐν Ἀθήναις 1931, τ. Β' σ. 12, 33 - 34, καὶ σ. 6 τῶν προσθηκῶν καὶ ἐπεξηγήσεων τοῦ ἰδίου τόμου.
- Νικοσ. Καλομενοπούλου, Κρητικά, ἐν Ἀθήναις 1894, σ. 271, 272 ὑποσ. 1. 350.
- Thomas Keightley, History of the independence in Greece, Edinburgh 1830, τ. 1ος, σ. 209, 240, 241.
- M. Louis Lacroix, Hes de la Grèce, Paris M.DCCC LXXXI, σ. 580, 581.
- Μαρίνου Τζάνε Μπουνιαλῆ, Ὁ Κρητικὸς Πόλεμος, ἐκδ. Ἀγαθ. Ξηρουχάκη, Τεργέστη 1908, σ. 162, 211, 308, 310.
- Καρολ. Μενδελσῶνος Βαρθόλδη, Οἱ περὶ ἐλευθερίας τῆς Κρήτης ἀγῶνες, ἐν Ὁδησῶν 1891, σ. 5 - 8, 15 - 17, 24, 27 - 28, 57 - 59, 62 - 65, 72, 75 καὶ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1873, (Μέρος Πρῶτον) μτφρ. ὑπὸ Ἀγγ. Βλάχου, σ. 280.
- Ἰ. Δ. Μουρέλλου, Ἱστορία τῆς Κρήτης (Πρώτη ἔκδοσις), Ἡράκλειον 1932, τ. 1ος σ. 127, 241, (β' ἔκδοσις) Ἡράκλειον 1950, τ. 1ος σ. 127, 128, 129, 130, 131 κ.ἐξ.
- Ἰωαν. Ι. Μαυρακάκη, Ἀνάλεκτα Κρητικῆς Λαογραφίας, Χανιά 1939 σ. 76.
- Naima, Tarihi Naima, παλαιὰ τουρκικὴ ἔκδοσις ἀχρονολόγητος, τ. 4ος σ. 125, 260, 372.
- Ι. Ε. Νουχάκη, Κρητικὴ Χωρογραφία, ἐν Ἀθήναις 1903 σ. 17, 218 κ.ἐξ.
- Στεφ. Ξανθοουδίδου, Ἐπίτομος ἱστορία τῆς Κρήτης, ἐν Ἀθήναις 1909, σ. 113, 118.
- G. A. Olivier, Voyage dans l' Empire othoman., Paris an 9, τ. 1ος σ. 391 - 394, 405.
- Ν. Παπαδάκη, Ὁ Ἱεροσητείας Ἀμβρόσιος, Χανιά 1936, σ. 15, 146, ὑποσ. 2
- Robert Pashley, Travels in Crete, London 1837, τ. 1ος, σ. XXII, σ. 310, 313, τ. 2ος, σ. 84, 86, 127, 169, 177, 179, 246, 287, 311.
- Γρηγ. Παπαδοπετράκη, Ἱστορία τῶν Σφακιῶν, ἐν Ἀθήναις 1888.
- Richard Pocockes, Beschreibung des Morgenlandes und einige anderer Länder. Aus dem Englischen übersetzt, Leipzig 1754, Zweite Theil, σ. 330 ὑποσ. Η, 332.
- Ζαχαρ. Πρακτικίδου, Χωρογραφία τῆς Κρήτης συνταχθεῖσα τῷ 1818,

- ἐν Ἐρμουπόλει Σύρου 1900, σ. 11.
- Ζαχαρ. Πρακτικίδου ἢ Τσιριγώτη, Συλλογὴ ἐγγράφων, ἐπιμελεία Στυλ. Μοιάκη, Χανιά 1953, σ. 7 κ.ἐξ.
- Pouqueville, Histoire de la regeneration de la Grèce, Paris MDCCCXXV, τ. 2ος, σ. 462, 467, τ. 3ος, σ. 36, 37, 299, 301, 302, 345, τ. 4ος σ. 305.
- George Perrot, L' ile de Crète, Paris 1867, σ. X (τοῦ προλόγου), 64, 111, 179, 182, 185, 186, 188, 190 κ.ἐξ.
- Ἰακωβ. Παγκαβῆ, Τὰ Ἑλληνικά, ἐν Ἀθήναις 1854, τ. 3ος σ. 485, 568.
- V. Raulin, Description de l' île de Crète, Paris 1869, τ. 1ος, σ. 52, 72, 73, 74, 189, 200.
- Ἀθανασ. Σκληροῦ, Κρητικὸς Πόλεμος παρὰ Κ. Σάθα, Ἑλληνικά Ἀνέκδοτα Β', σ. 61, 64.
- G. S. Sonnini, Voyage en Grèce et en Turquie, Paris 1801, τ. 1ος σ. 450.
- M. Savary, Lettres sur la Grèce, Paris M.DCC.LXXXVIII, σ. 176, 276, 307 - 309, 310 - 312.
- Captain T. A. B. Spratt, Travels and researches in Crete, London MDCCCLXV, τ. 1ος, σ. 54 - 57, 249, τ. 2ος, σ. 120, 245, 248, 254, 257 κ.ἐξ.
- Κωνστ. Σάθα, Τουρκοκρατούμενη Ἑλλάς, Ἀθήνησι 1869, σ. 521.
- Georges Streit, La volonté du peuple crétois, ἐν Ἀθήναις 1889, σ. 44, 50.
- N. Σταυράκη, Στατιστικὴ, σ. 146, 147, 192.
- Alex. Soutzo, Histoire de la revolution grecque, Paris MDCCC.XXIX, σ. 70.
- F. W. Sieber, Reise nach der Inseln Kreta (ἐν Ε.Ε.Κ.Σ., Β', σ. 271).
- M. Pitton de Tournefort, Relation d' un voyage du Levant, Paris MDCCXVII, τ. 1ος, σ. 28.
- Μιχ. Τρουλινοῦ, Ἱστορία τοῦ πολέμου τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἐνετιῶν, ἐν Ρεθύμνῃ 1900, σ. 25.
- Σπ. Τρικοῦπη, Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, (ἔκδοσις τρίτη), ἐν Ἀθήναις 1888, τ. 1ος, σ. 152, 155.
- Τουρκικὸν Ἀρχεῖον Ἡρακλείου, Τὰ δημοσιευόμενα ἐν μεταφράσει ἐνταῦθα 45 ἐγγρφα.
- Andrea Valiero, Storia della guerra di Candia, Trieste 1856, τ. 1ος σ. 16, 28, 72 - 73, 152, 201, τ. 2ος, σ. 148, 243.
- La verité sur les événements de Candie, Paris 1858, σ. 12.
- Cesare Vecellio, Costumes anciens et modernes, Paris MDCCC.LX, σ. 406.
- Ἰωσ. Χατζιδάκη, Περιήγησις εἰς Κρήτην, ἐν Ἐρμουπόλει 1881, σ. 74, 76, 77 - 78, 85, 88, 92.
- M. Χουρμούζη Βυζαντίου, Κρητικά, ἐν Ἀθήναις 1842, σ. 39.
- Νικολ. Ε. Ψύχα, Ἐπαναστατικὴ εἰκὼν τῶν δυτικῶν τῆς Κρήτης διαμερισμάτων, Ἀθήνησι 1870, σ. 47 ὑποσ. (β), 48 ὑποσ. (β), 52, 83 ὑποσ. (γ), 84, 85, 102, 103.
- B. Ψιλᾶκη, Ἱστορία τῆς Κρήτης, ἐν Χανίοις 1909, τ. 2ος, σ. 269, 270, 280, τ. 3ος 7, 8, 86, 90, 91, 96, 97, 145, 147, 148, 150, 153, 154, 164, 259, 309, 310, 311, 313, 338 κ.ἐξ.

B) Περιοδικά

- «'Αθηνά», τ. 29ος, σ. 133, Μ. Κοντογιάννη, Οί προστατευόμενοι, (περί έκδιώξεως άνυπάνδρων Σφακιανών έκ Σμύρνης 1797).
- «Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher» S - A aus Bd. XV (1938/39), Μ. Β. Σακελλαρίου, Χειρόγραφος έκθεσις περι τής πολιορκίας και άλώσεως τών Χανίων υπό τών Τούρκων (1645), σ 145, 147, 150, 151, 152, 153, 156, 170.
- «'Ελληνικά», τ. 3ος, σ 364, (Περί εισόδου τών Σφακιανών εις Χανιά 1645).
- «'Επετηρίς 'Εταιρίας Κρητικών Σπουδών», τ. Α', σ. 365, Μ. Γ. Πρωτοψάλτη, 'Ανέκδοτα έγγραφα Μ. 'Αφεντούλιεφ. σ. 130, Ν. Τωμαδάκη, Τουρκοκρατικά, σ. 400, 414, Γ. Γ. Κουρμούλη 'Ιστορικά έγγραφα. τ. Β' σ. 150, Γ. Πρωτοψάλτη, 'Ανέκδοτα έγγραφα 'Αφεντούλιεφ. σ. 269, Γ. Ζομπανάκη, 'Ο Αυστριακός περιηγητής F. W. Sieber στην Κρήτη, σ. 256, Α. Βουρδουμπάκη, Δύο ανέκδοτα έγγραφα έκ Σφακίων. του αύτου, τ. Γ', σ. 206, 'Ανέκδοτα κρητικά έγγραφα. σ. 308, Ν. Ζουδιανού, Τινά περι τής οίκογενείας του Δασκαλογιάννη.
- «'Ηπειρωτικά Χρονικά», τ. 6ος, σ. 67, Κρήτη και νήσοι του Αιγαίου (Κ. Χαριτάκη, 'Η Τουρκία κατά τās άρχάς του ΙΘ' αιώνος υπό Α. Ψαλίδα).
- «Κρητικά Χρονικά», τ. Α', σ. 275, Β. Λαούρδα, 'Η επανάστασις τών Σφακιανών και ό Δασκαλογιάννης κατά τά έγγραφα του Τουρκικού 'Αρχείου 'Ηρακλείου Β' σ. 186, Σ. Γ. Καψωμένου, Τό τοπωνύμιο Χανιά. Γ' σ. 23, Ι. Π. Μαμαλάκη, 'Η άποστολή του Δ. Μαυροκορδάτου εις Κρήτην. σ. 351, Εύμ. Φανουράκη, 'Ανέκδοτα έκκλησιαστικά έγγραφα. σ. 511, 514, Ι. Π. Μαμαλάκη, 'Ο Samuel Howe και ή Κρητική επανάστασις του 1866. Δ', σ. 26, Ν. Β. Δρανδάκη, Τά Σχολεία Ρεθύμνης. σ 67, Εύμ. Φανουράκη, 'Ανέκδοτα έκκλησιαστικά έγγραφα. σ. 261, 'Ιωαν. Καλιτσουνάκη, Περιηγηταί και Ιστορικοί περι Κρήτης. σ 511, 'Ελ. Κ. Πλατάκη, Οί σεισμοί τής Κρήτης. Ε', σ 71, 'Ιω. Δ. Τζαρτζάνου, 'Ανέκδοτος έπιστολή του Χ' 'Ανδρέου Κοραρά. σ. 164, 165, 177, 193, 198, 199, 'Ιω. Μαμαλάκη, 'Ο Πάνος Κοροναίος και ή έκστρατεία του 'Ομέρ στο Λυσιθι. ΣΤ', σ 333, Εύμ. Φανουράκη, 'Ανέκδοτα έκκλησιαστικά έγγραφα. Ζ', σ. 235, Μ. Γ. Παρλαμά, 'Ανέκδοτα έγγραφα έκ Σφακίων. Η', σ 44, Cyril Mango, Quelques remarques sur la chanson de Dascaloyannis σ. 227, Δημ. Α. Πετροπούλου, Του Δασκαλογιάννη τά τραγούδια.
- «Κρητική 'Εστία» τεύχ. 19ον σ. 12, Εύμ. Φανουράκη, 'Η Θυμινή Παναγία τών Σφακίων. τεύχ. 21ον, σ. 4, Ι. Δ. Τζαρτζάνου, Τά τέκνα του Δασκαλογιάννη. τεύχ. 33ον, σ. 20, Ζαχ. Πρακτικίδη ή Τσιριγώτη, 'Ιστορία συνοπτική κ.λ.π. (άναδημοσίευσις έκ τής «Χρυσαιλλίδος», βλ. περιοδ. «Χρυσαιλλίς»). τεύχ. 41ον σ. 6, 'Ιδομ. Παπαγεηγοράκη, Τά Σφακιά. τεύχ. 42ον σ. 33, 'Αντ. Καμπίτη, Διά τό έτυμον τής λεξ. Σφακιά. τεύχ. 43ον σ. 19, 'Ιδομ. Παπαγεηγοράκη, Και πάλιν τά Σφακιά, τεύχ. 45ον, σ. 17, Κατ. Πατέρου - Χρυσουλάκη, 'Ο γάμος στα Σφακιά. τεύχ. 46ον σ. 12, τής αύτης, 'Ο θάνατος στα Σφακιά. τεύχ. 48ον σ. 9, Ι. Τσίβη, Σφακιά και Σφακιανοί, τεύχ. 50ον σ. 22, 'Ιδομ. Παπαγεηγοράκη, 'Ο Βάμος.
- «Κρητική Στοά» τ. 2ος σ. 173, Γ. 'Ιακ. Κολαΐσάκη, 'Αφιερωτήριον τής

ἐπαρχίας Σφακίων.

- «Ν. Ἐστία» τ. 25ος σ. 859, Ν. Τωμαδάκη, Ὁ Λαυρέντιος Μαβίλης καὶ ἡ Κρήτη.
- «Νεοελληνικὸν Ἀρχεῖον» σ. 233, Ν. Τωμαδάκη, Κρητικὰ ἔγγραφα.
- «Πανδώρα» τ. 1Α' (1860) σ. 180, Κ. Παπαρηγοπούλου, Παναγιώτης Νικουσίος.
- Περιοδικὸν Δελτίον Βιβλιοθήκης Κρητ. Φιλολογ. Συλλόγου ἐν Χανίοις, ἔτος 1ον, σ. 161. Ἐμμ. Γενεράλη, Δύο ἱστορικὰ ἔγγραφα.
- «The fortnightly Review» August 1890 σ. 186 - 201, by James D. Bouchier, The Stronghold of the Sphakiotes (ἀναδημοσίευσις εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ τῆς Ν(έας) Η(μέρας); 2/16 Σεπτεμβρίου 1890.
- «The Nineteenth Century» No 156 February 1890 σ. 303 - 311, by Charles Edwards, Crete and the Sphakiotes.
- «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος σ. 469, Ἄνδρ. Βουρδουμπάκη, Κρητικὰ Συμβόλαια.
- «Χρυσάλλις», τ. 4ος (1866) σ. 142, Ζαχαρ. Πρακτικίδου, Ἱστορία Συνοπτικὴ τοῦ κατὰ τὴν νῆσον Κρήτην εἰς τε Χανία καὶ Ρέθυμνον συμβάντος πολέμου ὑπὸ τῶν Σφακιωτῶν... κατὰ τὸ ἔτος 1821 ἔτος τὸ σωτήριον.
- Γ) Δημοτικὰ ἄσματα περὶ Σφακίων καὶ Δασκαλογιάννη
- Μάρμπα - Παντζελιού, Τὸ τραγούδι τοῦ Δασκαλογιάννη. Εἰσαγωγή, σχόλια Βασ. Λαοῦρδα, Ἡράκλειον 1917. Ἐνθα ἐν. σ. 14 ἀναφέρονται καὶ αἱ λοιπαὶ ἐκδόσεις τοῦ ποιήματος.
- Ἐλπίδος Μελαίνης, Κρητικὴ Μέλισσα, ἐν Ἀθήναις 1888, σ. 7, Ἄσμα τῆς πρώτης εἰσβολῆς τῶν Τούρκων εἰς Σφακιά. 6 - 9 Ὁ Δασκαλογιάννης τῶν Σφακιῶν.

Δ) Ἐγκυκλοπαιδεῖαι

- Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ, τ. 22ος σ. 658 ἐν λεξ. Σφακιά.
- Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τ. 11ος σ. 952 ἐν λεξ. Σφακιά.
- Μεγάλῃ Στρατιωτικῇ καὶ Ναυτικῇ Ἐγκυκλοπαιδεῖᾳ, ἐν ταῖς λεξ. Κρήτη καὶ Σφακιά.

Ε) Ἐφημερίδες

- Ἐφημερ. Ἡρακλείου «Μίνως» τῆς 11ης Αὐγούστου 1884, ἀριθ. φύλ. 184, (Περίληψις ἀναφορᾶς κατοίκων ἐπαρχιῶν Καινούργιου καὶ Πυργιωτίσης κατὰ τῶν Σφακιανῶν).
- Ἐφημερ. Ἡρακλείου, «Ἡ Φωνὴ τοῦ Λαοῦ» τῆς 18ης Μαΐου 1903, ἀριθ. φύλ. 18, σ. 3, Πρώταις Σ. Σκανδάλη περὶ μεταθέσεως εἰς Καλύβες Ἀποκορῶνου τῆς ἑδρας τοῦ Νομοῦ Σφακίων.
- Ἐφημερ. Ἡρακλείου «Δράσις» 30 Νοεμβρίου - 3 Δεκεμβρίου 1939, ἀριθ. φύλ. 2254 - 2257, Ν. Σταυρινίδου, Ἡ μικρὰ καὶ ἔνδοξος ἐπαρχία τῶν Σφακιῶν.
- Ἐφημερ. Χανίων, «Κήρυξ» τῆς 12ης Ἰανουαρίου 1955, ἀριθ. φύλ. 2820 σ. 1, Ὅλίγα περὶ Σφακίων, Ἐπιστολὴ Ἄνδ. Π. Πρωτοπαπαδάκη καὶ ἀριθ. φύλ. 2930 τῆς 22ας Μαΐου 1955 σ. 1, Εὐαγγ. Σ. Φρονίμου, Τὰ Σφακιανὰ μοιρολόγια.
- (Τοῦ λοιποῦ, χάριν συντομίας θὰ ἀναφέρεται μόνον τὸ ὄνομα τοῦ συγγρα-

φώς ὁ τόμος καὶ ἡ σελίς. Ὁ ἀναγνώστης πρὸς περισσότεραν ἐνημέρωσίν τοῦ δύναται νὰ συμβουλευέται τὴν βιβλιογραφίαν).

2 — George Finlay, σ. 321, The Sphakiots of Crete, were abandoned to their fate as soon as their services were useless to Russian interests. The Sphakiots of Crete were attacked by the Turks, (1770) pursued into their mountains, and compelled to pay the haratsh, like the Christians in the plain. Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, σ. 277, Μόνη ἢ ὀρεινὴ ἐπαρχία τῶν Σφακιῶν ἔμεινεν αὐτόνομος καὶ σχεδὸν ἀφορολόγητος...ἐπλήρωνε κατ' ἄρχαίς μικρὸν ποσὸν χρημάτων ἐτήσιως, τὸ ὅποιον ὁμως βραδύτερον ἔπαυσαν νὰ καταβάλλωσιν οἱ Σφακιανοί, τοῦ φόρου ἀντικατασταθέντος δι' ὀλίγων σάκκων χιόνος, τὴν ὅποیان ἐπεμπον εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Πασᾶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, πρὸς παρασκευὴν ἀναφυκτικῶν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι τὰ τῆς παρακρήσεως τῶν προνομίων εἰς τοὺς Σφακιανοὺς εἶναι ὀλίγον οσοτεινὰ καὶ συγκεχυμένα. Ἀναμφισβήτητον μὲν εἶνε ὅτι οἱ Τούρκοι ἀφῆκαν αὐτοὺς νὰ κυβερνῶνται κατὰ τὰ πάτρια καὶ τοὺς ἐξήρσαν τῶν φόρων εἰς οὗς ὑπεβλήθησαν οἱ λοιποὶ Κρήτες, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἐντελῶς ἐξηκριθωμένοι πῶς καὶ ὑπὸ τίνος περιστάσεως χωρήθησαν αὐτοῖς τὰ προνόμια ταῦτα. Samuel Gridley Howe σ. 123, Since that time (1770) the Sphakiotes have been obliged to pay the haratsh, from which they were before exempt. Κριτοβουλίδου, Ἀπομνημονεύματα σ. 61... καὶ ἐπλήρωναν οὐχὶ τὸν κεφαλικὸν φόρον (χαράτσι), ὡς οἱ λοιποὶ τῆς Κρήτης κάτοικοι, ἀλλὰ μικρὸν τι ποσὸν χρηματικὸν λαμβάνοντες ἀπὸ δειξίν τῆς πληρωμῆς τὸν λεγόμενον τσοκερέν, ἀντὶ τοῦ χαρατσοχάρτου. Π. Κριτάκης, τ. Β', σ. 6 τῶν Προσθηκῶν καὶ Ἐπεξηγήσεων, ...οἱ μὲν Σφακιανοὶ δι᾽ ὄχον ρίζοντο, κατὰ παράδοσιν, ὅτι ἡ ἐπαρχία Σφακιῶν εἶχε δωρηθῆ εἰς τὴν Βαληνδῆ Σουλτάναν, δηλαδὴ τὴν Βασιλομήτορα τοῦ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κρήτης Σουλτάνου, ἡ ὅποια ἀφῆκεν αὐτοὺς ἀσυδότες.... Th. Keightley, τ. 1ος, σ. 240, The Sphakiotes had maintained a total independence till the year 1770, when, having joined the Russians, a corps of 15.000 Turks penetrated their mountains and forced them to engage to supply ice and snow in the summer to the Towns of Rhetimos and Canea, and each winter some bags of the celebrated chestnuts of their mountains, as an acknowledgment of the Sultan's superiority. M. Louis Lacroix, σ. 581, Longtemps les Sphakiotes échappèrent au carach, contribution imposée par les Turcs au reste de l'île; mais vers 1770 les musulmans semèrent parmi eux la division, et les attaquèrent sous prétexte qu'ils voulaient livrer l'île aux Russes.... Καρολ. Μενδελσῶνος Βαρθόλδης, Οἱ περὶ ἐλευθερίας τῆς Κρήτης ἀγῶνες, σ. 7, Ἐπὶ ἓνα ὄλον αἰῶνα οἱ Ὀθωμανοὶ διεκρίθησαν οὐδένα ἄλλον φόρον ἐτόλμων ν' ἀπαιτήσωσι παρὰ τῶν υἱῶν τῶν Λευκῶν Ὀρέων, ἡ ὀλίγον πάγον...εἰς αὐτὴν (τὴν Βαληνδῆ Σουλτάναν) ἔστειλλον κατ' ἔτος διὰ τὸν τύπον δῶρα τινά. Εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον οὐδέποτε ὑπεβλήθησαν οἱ Σφακιῶται... Ἀλλ' αἱ ἐλευθερίαι τῶν Σφακιωτῶν ὑπέστησαν δεινὸν τραῦμα, ὅτε κατὰ τὸ 1770... Τότε δ' οἱ Σφακιῶται ἀπέτισαν ἀκριβὰ τὴν ἀφροσύνην των... Πρώτην τότε φορὰν ὑπεβλήθησαν εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον.... Ι. Δ. Μουρέλλου, Ἀἴκδοσις, τ. 1ος, σ. 127, Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη (1770) τὰ Σφακιά, ἐλεύθερα κι' ἀσύδοτα ὅπως ἦταν... Β' ἔκδοσις, τ. 1ος σ. 131, Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη κλπ. Στεφ. Ξανθοῦ διδου, σ. 113, Μόνον τὰ Σφακιά ἔμειναν σχεδὸν ἀνεξάρτητα καὶ αὐτοδιοικούμενα καὶ μόνον τυπικῶς ἀναγνωρίζοντα τὴν κυριαρχίαν τοῦ Σουλτάνου

διὰ τῆς πληρωμῆς μικροῦ ἐτησίου δασμοῦ εἰς τὴν Βασιδιᾷ Σουλτάναν (Βασιλομήτορα). G. A. Olivier, τ. 1ος σ. 392. Obligés par les Turcs, à transporter en été du haut de leurs montagnes la glace nécessaire à la consommation des habitans de la Canée et de Réthymo, ils ne payaient aucune taxe, aucun impôt: . σ. 394.. ils consentirent (en 1770) à payer le tribut annuel auquel tous les Grecs sont soumis....

Γρηγ. Παπαδοπευράκη, σ 111... Ὁ δὲ στρατηγός (Δελη Χουσεῖν) εὐγνωμονῶν εἰς τὴν βοήθειαν τοῦ προφήτου διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην... ἀφιέρωσεν ἐκ τῶν προσόδων τῆς χώρας ἐτησίως 5.000 γρόσια εἰς τὰς ἱεράς πόλεις Μεδίνην καὶ Μέκκαν... Ἄλλ' οἱ πρόμαχοι τῆς ἐλευθερίας Λευκωρεῖται ἄλλως σκεπτόμενοι ἐματΐωσαν κατόπιν διὰ κρισιμωτάτης καὶ ἀθανάτου μάχης τὰς τε ἀφιερώσεις καὶ ὅλα τοῦ στρατάρχου τὰ σχέδια καὶ τὸν μῶμον τῆς ἡττης των ἀπέπλυναν καὶ τὰ ἐπὶ Ἐνετῶν πολιτικά προνόμια τῆς χώρας των καὶ τὴν ἐντελῆ ἀτέλειαν διὰ γραπτῆς συμβάσεως ἐστέρησαν καὶ μόνον δύο φορτώματα χιόνος παρεδέχθησαν νὰ στέλλωσιν ἐτησίως εἰς τὰ μέγαρα τοῦ Πασᾶ... σ 114 ... δὲν κατώρθωσαν ποτε νὰ ὑπαγάγῃσι καὶ τοὺς Σφακιανούς εἰς τὸν ἐπιβληθέντα τοῖς παῖσι ζυγόν, οὐδ' εἰς ἄλλον φόρον ἢ εἰς τὸν τῆς χιόνος. σ 154 Οἱ σταθερῶς τοῖνον ἀποκατασταθέντες εἰς τὴν χώραν τῶν Λευκῶν Ὁρέων Σφακιανοὶ ὑπεχρεώθησαν, ὡς εἶδόμεν, εἰς ἐτήσιον φόρον 5.000 γροσίων. Ἄλλὰ πλὴν τῶν συμφωνηθέντων τούτων δι' ὅλα ἀνεξαίρετως τὰ προϊόντα τῆς χώρας, ἐξήχησεν ἡ κυβέρνησις κατόπιν (κατὰ τὸ 1770) νὰ ὑπαγάγῃ τοὺς Λευκωρεῖτας καὶ εἰς τὸν φόρον τοῦ χαρατισοῦ. Πολλὰς ἀποπειράς ἐποίησαν οἱ ὄρεινοὶ ν' ἀποφύγῃσι τοῦτο, ἀλλ' ὅμως δὲν ἠδυνήθησαν.... Τὸ κατώρθωσαν ἀληθῶς καὶ μόνον τὰς προσυμφωνηθείσας 5 χιλιάδας ἐπλήρωσαν ἐνίοτε μέχρι τοῦ 1821. Ἄλλὰ μετὰ τὸ πέρασ τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης τῆ 1830 ὑπεβλήθησαν, ὡς καὶ οἱ λο.ποὶ Κρήτες εἰς τὸν ἐξευτελιστικὸν ἐκείνον φόρον τοῦ χαρατισοῦ, πλὴν μόνον τοῦ ἡμίσεος ποσοῦ. ...διόπερ ἠναγκάσθησαν (οἱ Τοῦρκοι) νὰ τοῖς ὑποσχεθῶ. καθολικὴν ἀτέλειαν, αὐτοδιοίκησιν κτλ. Ἠρκέσθησαν δὲ μόνον εἰς τὸν τῆς χιόνος φόρον, ὃν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐξηκολούθουν νὰ στέλλωσιν οἱ Σφακιανοὶ εἰς τὸν Πασᾶν. σ. 157, Εἶδόμεν ἀνωτέρω ὅτι οἱ Λευκωρεῖται ἐξουδετέρωσαν διὰ τῆς ἐνδόξου ἐκείνης νίκης τὰς συμβάσεις τοῦ Δελη Χουσεῖν πρὸς τοὺς Σφακιανούς, ὡς καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν θωρεάν τοῦ Σουλτάν Σουλεῖμάνη, καθὼς καὶ τὰς ἀφιερώσεις τοῦ στρατηγοῦ τούτου πρὸς τὰς ἱεράς αὐτῶν πόλεις· διότι ἡ χώρα τῶν Λευκῶν Ὁρέων ἐκνήρυχθη ὅλως ἀτελής... Διό περ καὶ οἱ Λευκωρεῖται ἀφ' ἐαυτῶν παρήτησαν τὴν χιόνα καὶ ἀπέστειλον ἐτησίως ἐκ τῶν προϊόντων τῆς χώρας ταύτης ἀνά 100 ὀκάδας τυρίου, κηροῦ καὶ μέλιτος εἰς τὴν Βασίλισσαν μέχρι τοῦ 1769, ὁπότε πλέον ἐπαυσαν· διότι, ὡς εἶδόμεν, ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνουν τὰ καθιερωμένα 5.000 γρ.... σ. 157, Ὅθεν ἐσφαλμένως ἔγραψεν ὁ Παπαρρηγόπουλος ἐν τῇ ἱστορίᾳ του ὅτι οἱ Λευκωρεῖται μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης (1770) ἐπλήρωσαν χαράτσι. Ἀπεφασίσθη μὲν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς τὸν φόρον τούτον, ἀλλ' αὐτοὶ διὰ παντοίων ὑπεκφυγῶν δὲν ἐπλήρωσαν ποτέ· ἄλλως τε δὲ ἀεὶ διετέλουν ἐν ἐπαναστάσει καὶ τὰς 5000 σπανίως ἐπλήρωνον. σ. 164, Ἐνεκεν τῆς καταστάσεως ταύτης ἐπαυσαν τέλος νὰ πληρώνωσι καὶ τὸν φόρον 5.000 γρόσια, ἕως ὅτου ἦλθεν ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821. Κ. Πιπάρηγοπούλου, «Πανδώρα» τ. 1Α' σ. 180, Ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα, οὔτε Ἀγᾶν, οὔτε Καδῆν εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν ἐδέχοντο· ἐπιμνον μόνον θῶρα τινὰ εἰς τὴν Βασιδιᾷ Σουλτάναν ...διότι τότε, (κατὰ τὸ ἔτος 1770) ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀπεριγράπτων δυστυχημάτων τὰ ὁποῖα οἱ Τοῦρκοι ἐπὶνήγκον εἰς ὅλας τὰς ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατοικουμένας χώρας. προσβληθέντες καὶ οἱ ὄρεινοὶ ἐκείνοι ἀπροσδοκῆτως ὑπὸ τοῦ Πασᾶ τῆς

Κρήτης, ήναγκάσθησαν νά υποκύψωσι κατὰ πρῶτον εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ χαρα. τοῦ. P o u q u e v i l l e, τ. 3ος, σ. 37 Sujets de la Porte, après les désastres qu' ils éprouvèrent en 1770, les montagnards n' avaient jamais payé d' autre redevance que les provisions de glace et de neige nécessaires à la sensualité des Turcs de Rhetymos et de la Canée. Chaque hiver ils fournissaient quelques sacs des marrons renommés qu' on récolte dans les monts Blancs, comme une redevance d' hommage au serail du sultan... ὑποσ. 1, Soulevés et abandonnés à cette époque par les Russes qui les sacrifièrent, les Turcs, au nombre de quinze mille, étant parvenus à pénétrer dans leurs montagnes, les obligèrent à reconnaître l' autorité du sultan. G. P e r r o t σ. 186, Sfakia était censé faire partie de l' apanage de la sultane - validé ou sultane mère, à qui les habitants de ce district envoyaient chaque année quelques présents. On se contentait de cette marque de sujétion, et l' on ne réclamait point des Sfakiotes l' impôt appelé haratch ou capitation, que payaient tous les autres raïas de l' île; ...V. R a u l i u τ. 1ος, σ. 73, Depuis la conquête turque, les Sphakiotes étaient redevenus presque indépendants;... ils voulurent, en 1770, prendre part à une révolte en Morée... Les malheureux habitants... convinrent d' acquitter le karatch... M. S a v a r y σ. 312 ὑποσ. (d). Depuis cette époque malheureuse, (1770) les Sphachiotes, qui auparavant étaient exempts du carach, le paient comme le reste des Grecs. A. S o u t z o σ. 70 «Les habitants de ce pays, lui dit-il, n'ont jamais payé de tribut aux divers conquérants qui s' emparèrent de Candie; comme un hommage à la puissance de votre sultan, ils envoyaient jusqu' à présent, pour satisfaire votre sensualité, quelques sacs de marrons récoltés sur ces montagnes et des provisions de neige et de glace...». B. Ψιλάκη τ. 3ος, σ. 7... δὲ περισπούδαστος Ἄγγλος Πάσλεῦ προστίθησι πρὸς τοῖς ἀνωτέρω, ὅτι οἱ Τούρκοι παρασχόντες εἰς αὐτοὺς ἀτέλειαν πλήρη καὶ αὐτοδιοίκησιν, ...περιορίσθησαν νά απαιτήσωσι παρ' αὐτῶν ποσότητά τινα μόνον χιόνος, ἵνα τουλάχιστον δροσίζωνται δι' αὐτῆς... σ. 145. Οἱ τῶς ἐλεύθεροι καὶ αὐτόνομοι λευκωρεῖται ὑπεδλήθησαν εἰς φορολογίαν 5 χιλ. κατ' ἔτος γροσίων καὶ εἰς τὸν κεφαλικὸν φόρον, τὸ χαράτσι (κατὰ τὸ ἔτος 1770), ἀλλὰ τὸν μὲν ἄλλον φόρον ἐπὶ τινα μόνον ἔτη κατέβαλλον, οὐδέποτε ὁμως καὶ τὸ ἐξευτελιστικὸν χαράτσι, βλ. καὶ σ. 313 Μόνον οἱ ἐκ τῶν λευκωρεϊτῶν Σφακιανοὶ... καθ' ὃ ἐξαρτώμενοι ἀμέσως ἀπὸ τῆς βασιλομήτορος (βαλιθέας), πρὸς ἣν ἐτέλουν μικρὸν τινα, καθὰ εἶδομεν φόρον... εἶχον μέχρι τῆς τοῦ Δασκαλογιάννη κυρίως ἐπαναστάσεως... «Κρητικὴ Ἔστια» περιοδ. τευχ. 48ον, σ. 11 ...καὶ τὸν μόνον φόρον ποῦ ἦσαν ὑποχρεωμένοι οἱ Σφακιανοὶ νά πληρώνουν στοὺς Τούρκους, ἦταν λίγα φορτία χιόνι...», Μπορούμε, μὲ ἱστορικὴ ἀκρίβεια νά διαπιστώσουμε, πὼς τὰ Σφακιά στὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς τουρκοκρατίας τῆς Κρήτης (1669 - 1770) ἦταν μία αὐτόνομη καὶ ἀνεξάρτητη πολιτεία. «Κρητικὴ Στοά» περιοδ. τ. 2ος, σ. 173 ...οἱ μὲν Σφακιανοὶ διέσχυρίζοντο ὅτι ἡ ἐπαρχία Σφακίων εἶχε ὀρωθη εἰς τὴν Βαληντέ Σουλτάναν, ...ἡ ὁποία τοὺς ἀφήκεν ἀσυδότες... «Χριστιανικὴ Κρήτη» τ. 1ος, σ. 469 ...ἀλλ' ὁμως εἶναι βέβαιον ὅτι μέχρι τῆς εἰρημένης ἐπαναστάσεως (1770) οὐδὲν ἀπολύτως κατέβαλλον τῇ Τουρκικῇ κυβερνήσει... (ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρονται τὰ ἴσα ἀκρίτως καὶ ἀβασανίστως μετεδόθησαν εἰς τὸν κ. Ἄνδ. Βουρδουμπάκη, ὑπὸ τοῦ τότε Διευθυντοῦ τοῦ Μεταφραστικοῦ Γραφ. Ἡρακλείου, Γ. Οἰκονομίδου, σχετικῶς πρὸς τὸ ἀφορολόγητον τῶν Σφακιανῶν, ὡς ἐξαχθέντα δῆθεν ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ Ἐβσφοφίου Ἡρακλείου).

Μπαρμπα - Παντζελιού, Τὸ τραγούδι τοῦ Δυσκαλογιάννη.

(Διὰ τὴν πρὸ τοῦ 1770 περίοδον)

Κι' ἀνὲ νιὸ μάθει ὁ Βασιλιᾶς, Τούρκους θὰ μᾶσε φέρει
 γὰ δίδομε δοσίματα σὰν κι εἰς τὰ κάτω μῆρη,
 Νὰ δόμοι δοσίματα, γὰ δίδομε χαράσια,
 γαὶ θὰ μᾶς πῆγει μονομῆς χιλιάδες μπαϊράκια,
 γὰ δίδομε δοσίματα, χαράσια κάθ' ἑχρόνο. ο. 15 στ. 19 - 23
 Δὲ δίδω 'γω δοσίματα, δὲ δίδω 'γω χαράσια σ. 16 στ. 31
 Πῶς γὰ τὰ πάρον τὰ Σφακιά, λίγ' ἔχουσι ἐλπίδα,
 χαράσια δὲν πληρώνουσι, βεργὶ δὲν τῶν ἐδίδα, σ. 22 στ. 205 - 206

(Διὰ τὴν μετὰ τὸ 1770 περίοδον)

Παρά γὰ δόσοιμ' ἄρματα, χαράσια σιὸ Σουλτᾶνο,
 καλλιὰ γὰ ξεκληρίσοιμε σιὸν κόσμο τῶν ἀπάνω. σ. 27 στ. 329 - 330
 Οἱ Σφακιανοὶ δοσίματα, χαράσια δὲν ἐδίδα, σ. 38 στ. 715
 Καὶ Σφακιανὸς δοσίματα δὲν ἐδίδε ποιεῖ του σ. 39 στ. 717
 Ἀλήθεια λέξ, οἱ Σφακιανοὶ δοσίματα δὲ δίδου σ. 40 στ. 719
 Μουτῆδ' ἐσὶ τοῦν τῶν τό 'βαναν, μουδὲ σιὸ λογισημόν των,
 πῶς θὲ γὰ δώσοισι βεργί, σιὸν Τούρκο τῶν ὀχθρόν των.
 Μᾶντα γὰ κάμουσι οἱ πτωχοί, κακὸς εἶναι κι' ὁ ζόρεξ. σ. 48 στ. 967 - 969
 δοσίματα δὲ δίδουσι, οὔτε ἔγκαριὲς ἐκάνα, σ. 48 στ. 975

Ἐλπίδος Μελαίνης, Κρητικὴ Μέλισσα.

Τὸν τόπον σας θ' ἀρήσωμεν ἀσύδοτον μὲ νόμοις σ. 8 στ. 23

3 — «Ἑλληνικά», τ. 3ος σ. 364, Ἐπιστολὴ Μάρκου Ἀντωνίου Ναβαγιέ-
 ρου, Πρηνουτοῦ Χανίων πρὸς τὸν Γ. Πρηνουτήν Κρήτης, ἀναφερομένη εἰς τὴν
 εἴσοδον τῶν Σφυκιανῶν εἰς Χανιά (1645).

Ἀθανασ. Σκληροῦ, σ. 61.

Καὶ μὴνύουσι τῆδε οἱ Λευκῶν ὄρων,
 Ἄπερ Σφακία οἶδεν ὄχλος κικλήσκου
 οὔς λευκίεις ἐν τοῦθ' ἑθνικὸν προσκλητίσας τμ στ. στ. 229 - 231
 Σφῶν δ' ἠγέσθαι ἄνδρ' ἄριστον δίξονιο
 Ματθαῖον ἐκ Κύδωνος, οἴκου Καλλέρογων σι. 237 - 238
 Τὴν δ' οὖν γε Μωκενῆκος ἐκπέμπει ἄφαρ, σι. 241
 Καὶ Λευκιεῶσιν ἐξέταλλε Καλλέρογην
 Μυχῶ δὲ κύλλου εἰσέδν θέπει χώρου
 Κοινῇ ὄχλοισιν Ἀσπάλαθον κλημένον
 Σνωβίτικην δ' ἔτατιεν ἀπβαίνειν ἐνθα,
 Καὶ ἤματι αὐτῶ ἐκβάς παύρους οὐ κτείνει,
 Ἰλλυρίων παύροισι κῆν συνῆν ἄρει.
 Ἄλλ' ἕστεραίη Μωκενῆκος ἐμμένειν
 Ἦνωγεν' ὁσὸ ἔπειθεν αὐτοὺς νοστέειν, σι. 326 - 333

Ἐκ γὰρ Κόδωνος ἐξιέντες ἄθροοι,
 τοῖτους μὲν οἰκτιρῶς ὄλεσαν καικιανθένιας, σι. 336 - 331

Καὶ Λευκιεῖς πράττουσι δεινὰ ἐξίσου·
 Σύνοντο γὰρ κεν ἄχρι τῆ Σκύφου κόμης,
 Κᾶν ᾧδέ που ἐκτειναν αὐτῶν οὐ παύρους,
 Ἴππῆας ὄνιας, καπιβαίνειν μὴ οἶους
 Κώμην ὄρεινήν, ἀσφαλῆ τε πρὸς φρεξίν,
 Προβάντες ἔμπης οὐρέων λευκῶν μέγρι,
 Πίμπρησιν ἄστυ, οἰκίας τε καὶ παιδάς.
 Καὶ Λευκιεῖς σκήπνοντο μὴ οἶους πάλλειν,
 Πελῆϊ ἰόντες ἱππικὰς πρὸς δυνάμεις.
 Ἄλλ' εἰ δίδωτο τοῖσδε τοῖα τις τάξις,
 Ἔγνωτ' ἂν οἶοι Λευκιεῖς πρὸς Ὀιμάνους. σι. 311 - 351

A. Valiero, τ. 1ος σ. 23, In questo mentre pervenuta la notizia dello sbarco de' turchi al générale Andrea Cornaro, che comandava a tutto il regno, si mosse immediatamente dalla città di Candia.. si portò al Calami poco discosto da Canea, come in posto molto atto per di là introdurvi qualche soccorso, e per dar consolazione agli assediati. σ. 21, Obbedi prontamente il Canale e s' accompagnò col conte Carlo Celso Fenarolo bresciano, governatore dell' armi di Candia, il quale dirigeva il soccorso di trecento fanti e cinquecento cernide .. essendo le milizie italiane d' antiguardia ed i greci di retroguardia.. σ. 2^a. Procuo pure che gli Sfachiotti calassero in buon numero per attaccare gli alloggiamenti de' nemici, ma secondo il costume della gente collettizia e poco ben diretta per mancanza di capi, si dispersero immediatamente senza frutto. σ. 72. All' arrivo de' turchi in Candia, non si può dire quanto si scuotessero que' paesani, i quali sebbene nel principio della guerra s'erano dimostrati o troppo timidi o desiderosi di novità, tuttavia nel proseguimento parevano come pentiti essendo concorso numero considerabile di villici e particolarmente di Sfachiotti....a riconoscere il comando del Fenarolo, il quale s' era posto tra Malassa e Calami, luoghi assai difficili e che impedivano a' nemici l' inoltrarsi e custodivano il terreno, che circonda il porto di Suda. Ma appena capitati i turchi, abbandonarono le insegne e pensarono piuttosto alla propria salute coll' accordarsi cogli stessi, che a ricever vigore dalle disgrazie per difender la patria. Non è però meraviglia, che gli animi deboli... σ. 152 In questo mentre considerando gli assediati, (di Candia) che qualche tumulto di villici e specialmente de Sfachiotti, avrebbe portato loro grandissimo sollievo, mandarono Mattio Calergi, uomo d' autorità e credito appresso quelle Proli, per eccitarlo: Questi si maneggiò con tanto fervore, che diede animo agli uni e agli altri d'intraprender ogni cosa; ma come che le sollevazioni di gente indisciplinata e priva d' assistenza di milizie e di ricoveri forti, riescono piuttosto trionfi che danni del nemico, e gli confermano maggiormente il dominio col timore; così appunto fu anche di questa, perchè dopo esser stati uccisi alcuni turchi sparci per le campagne, unitisi gli altri con ordine, e usciti di Canea, obbligarono i villici alla fuga, abbruciate e consunte le loro abitazioni, e ancorché poco dopo

arrivase lo stesso capitano generale Mocenigo... σ. 201 ...s' incamino (il capitano generale Mocenigo) verso Canea per vedere se l' andata di Matteo Calergi tra i popoli Sfacchiotti e Papadopoli avesse fatto qualche buon effetto in quelle genti, e per assistere a qualche loro intrapresa. Ma subodorata una buona disposizione de' medesimi, solo in caso che da veneti fosse fatto uno sbarco considerabile di soldati sopra il regno, con che si potesse occupare e sostener la campagna: ne potendo egli pensare ad una simile intrapresa in riguardo delle poche forze, che teneva, prese espediente... τ. 2ος, σ. 148, E perchè le montagne di Sfacchia, poste sopra la Canea, erano abitate da alcuni popoli assai bellicosi, che vantandosi d' esser discendenti dagli antichi romani, vengono chiamati in quel paese le proli; e questi conservando disposizione verso il loro primo padrone erano discesi in qualche numero ad assistere alle milizie cristiane, vedendosi poi con la sconfitta delle medesime abbandonati, procurarono di restituirsi in grazia dei turchi e col donativo di mille reali e mille animali minuti, ne conseguirono l' intento; avendo giudicato il bassà di non dover mettere in disperazione una gente feroce, che munita dalle fortificazioni della natura avrebbe potuto portargli continuamente molestia ed in caso di nuova invasione anche accrescere le forze dell' inimico. σ. 243, E perchè dubitavano (i Turchi) dell' inclinazione de' paesani, i quali si trovavano aggravati molto più di quello che s'erano supposti nel principio della guerra, il visir del regno si porto in Canea, dove fatti chiamare i capi delle proli, particolarmente della Sfacchia, come le più numerose ed atte all' armi, fingendo che fossero capitati alla sua cognizione gli aggravii che venivano ad essi inferiti dalla rapacità di qualche ministro senza ordine de' comandanti supremi, promise loro di sollevarli, esprimendosi che da li innanzi non avrebbero contribuito, se non un solo carazo limitato, senza alcun' altra immaginabile vessazione... Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher, σ. 145, A prima vista li paesani si messero in spavento come quelli che non erano usi alle guerre; Ma poco durò quel timore, poiche in termine di poco tempo venne nuova dalla Suda, che era il detto Ecc.mo Cappello... σ. 147 Poiche delli 4000 villani in circa che ivi erano accorsi (κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς Μονῆς Κυρίας Γωνιάς) non ci fu nissuno, che ardisse sbarare pure una moschettata, essendo di poi scampati tutti per li monti quivi circonvicini... σ. 151. Ma delli paesani non se ne veddero mai alcuni, et massime di quelli, che havevano fatta la detta proferta, et dopo alquanto tempo appena comparsero circa 40 cavalli feudatarii, dalli Gentiluomini: Per lò che quell' Ill.mo Governatore per dimostrare di non confidare nelle forze delli paesani... σ. 153, ...Si che quelli (i paesani) presero il cammino verso la mezzaluna, et arrivati, che furono sotto di essa si pentirono di rinchiudersi nella piazza, et per ciò si messero quasi tutti in fuga verso la montagna, si che fu sforzato quell' Ill.mo Governatore... à metter mano alla spada, et à viva forza con buone coltellate farne fermare una parte, et entrar dentro li quali furono circa 200... σ. 156...risolvette (l' Ecc.mo Signor Generale) tentare ogni fortuna della miglior gente pagata, che fusse nel Regno, come pure d' alquanti villani per il che spedì à quella volta circa 300 soldati et da 500 villani gui-

dati dall Ill.mo Signor Conte Carlo Fenarol Governatore di Candia...li quali arrivati sopra del monte à visto dell' inimico, li villani intimoriti, et spaventati sbararono alcune moschettate; onde li Turchi si messero tutti in arme;... li paesani alli primi tiri se ne erano scampati...

Μ πο υ ν ι α λ ή ς

*Τότες (1645) για μιὰ διαλαημὸν ὁ γενεράλς κάμνει
νὰ σώσουνε τὰ φέουντα, καὶ τοὺς σολντάδους βγάνει
τοῦ συντροφίεσ τῶν χωριῶν μὲ τοὺς καπεταναίους,
κι' ἀκόμη νὰ διαλέξουνε νέους καλοὺς Ρωμαίους
νὰ πάρουν τ' ἀρκομποῦζά τωσ κι' ὄλοι ν' ἀρματωθοῦσι
νὰ πάσινε εἰς τὰ Χανιά ὄγια νὰ πολεμοῦσι. σ. 150, στ. 19 - 24*

*Ρωμαῖοι, Φράγκοι ἦτονε συντροφισμένοι ὄλοι,
κι' ἀπάνω σ' ὄλους προεστῶς εἶχαν τὸν Φηναρόλη. σ. 151, στ. 1 - 2
Καὶ τὸν Καλλέργη ἔστειλασι στὸν Ἀρμυρὸν καὶ σῶνει
μὲ μπρογαντιά, κι' ὄξω ὄθωκε κ' εἰς τὰ Σφακιά ὄποσῶνει.
σ. 308, στ. 1 - 2*

*Καὶ τοὺς Σφακιῶτες ὄρισε τοὺς πρώτους για νὰ κράξουν
ὄγια νὰ βοηθήσουνε καὶ στὸ φορτὶ νὰ φτάξουν,
νὰ κάμουνε ὄμόνοια, νὰ μαζωκτοῦσι νᾶλθου,
στὸν Ἀρμυρὸ νὰ κατεβοῦ, κ' ἴντα κακὸ θὰ πάθου. σ. 308, στ. 6 - 9*

*Ἐπλάνεψε τοὺς Σφακιανοὺς τότεσ καὶ ὄμάζωξέ τσοι,
καὶ ὄπηγαν νὰ μαλώσουνε, ἄμμ' ἔξωλόθρεψέ τσοι. σ. 308, στ. 20 - 21*

*Ἐτοῦτα ὄλα ὄπάθανε οἱ κατοικησιμένοι
οἱ Σφακιανοί, ὄποῦ ὄτονε λιγάκι ἀναπαῦμένοι. σ. 310, στ. 3 - 4*

N a i m a, τ. 4ος. σ. 125, Ἀναφέρει ὅτι οἱ πολιορκούμενοι τῶν Χανίων ἀπεστέιλαν γράμματα εἰς τὴν ὑπαίθρου ζητοῦντες βοήθειαν. Κατόπιν τούτου ἔνοπλοι περὶ τοὺς 1000 ἔφθασαν πρὸ τῆς πόλεως, ἠμποδίσθησαν ὁμως ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν τοῦ φρουροῦντος τὸν κόλπον τῆς Σούδας Ἀλὴ Βέη, τοπάρχου τοῦ Δουκακίν. σ. 127, Τὴν ἐνάτην ἡμέραν τῆς πολιορκίας τῶν Χανίων, ἐπικουρία ἀποτελουμένη ἐκ 500 ἐθελοντῶν κατέφθασεν ἐκ Χάνδακος. Μὴ δυνηθέντες ὁμως οἱ τοὶ νὰ εἰσελθοῦν ἐνὶ τῆς πόλεως τῶν Χανίων καὶ καταδιωχθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγον εἰς τὰ ὄρη. σ. 130, Ἀναφέρεται ἔτερα ἀποστολὴ 500 περίπου ἐθελοντῶν ἐκ Χάνδακος. Ἀμα τῆ ἀφίξει των ὁμως ἔξωθι τῆς πόλεως (3 Τζεμ ἰτζελεβέλ 1055 = 9 Ἰουλίου 1615) κατεδιώχθησαν ὑπὸ τῶν Τούρκων, διασωθέντων πολὺ ὀλίγων, σ. 188, 190, 193, 197. Ἀναφέρονται αἱ κατὰ τὸ ἔτος 1646 ἀψιμαχίαι τοῦ φρουρίου Ἀποκορώνου, τῆς Μαλάξας, τῶν ὑδρομύλων, τοῦ Ἀλιμουῦ καὶ Σούδας, εἰς ἃς συμμετέχουν χωρικοὶ ἐκ τῆς ὑπαίθρου, οὐδὲμου ὁμως γίνεται λόγος περὶ συμμετοχῆς Σφακιανῶν. σ. 260. Κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ φρούριον (τοῦ Χάνδακος) μερικαὶ ὑποκινηταὶ διὰ νὰ ἐξεγείρουν τοὺς ραγιάδες τῆς ὄρεινῆς καὶ δυσβάτου ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, οἱ ὅποιοι προέβκινον εἰς ἀπειθείας καὶ ἀποστασίας. Κατόπιν τούτου ἀπεστάλη ἐκεῖσε στρατός, ὅστις τοὺς ἠνάγκασε νὰ ὑποταχθοῦσι. Οἱ ραγιάδες τῆς περίε τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακίων περιοχῆς τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, τῆς Κισάμου καὶ τῶν λοιπῶν ἐπαρχιῶν

εἶχον προηγουμένως δηλώσει ὑποταγὴν καὶ ἀποδεχθῆ τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου. Οἱ ἀποσταλέντες ἐκ τοῦ φρουρίου πρὸς ἐξέγερσιν τῶν Σφακίων ἱερεῖς συλληφθέντες ἀπηγγονίσθησαν κατὰ μῆκος τῶν δημοσίων ὁδῶν. (1648) σ. 372, Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄπιστοι κάτοικοι τῆς καιμένης πλησίον τῶν Χανίων ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, βασιζόμενοι εἰς τὸ ὄρεινόν καὶ δύσβατον τῆς ἐπαρχίας των, δὲν διήγον φιλησυχῶς καὶ ἐπὶ ἐποχῆς τῶν ἀπίστων (Ἐνετῶν), ἀπεστάλη ἐκεῖσε μετὰ δέκα τζορμπατζήδων ὁ Κετχουντᾶς τῆς Ρούμελης Κουτοῦς Ἀλῆ Ἀγᾶς, ὅστις κατέλαβε τὸ φρούριον, καταδιώξας καὶ διασκορπίσας τοὺς ἀπειθεῖς τούτους. Ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὅπως χορηγηθῆ συγγνώμη εἰς τοὺς ραγιάδες τούτους, τὸ φρούριον των ὁμως καταδαφίσθη. Ὁ Ἀρχιστράτηγος προσέφερε διάφορα δῶρα καὶ ἐπεδαψίλευσε διαφόρους φιλοφρονήσεις εἰς τὸν ρηθέντα Ἀλῆ Ἀγᾶν. (1648), François Savinien d'Alquie, σ. 55, ...de sorte que tout ce qui se passa pendant ce temps là (1664), fut que les Sfaciottes, ou paisans Grecs de l' Isle, faisoient quelques courses de temps en temps sur les Turcs, et tuoient ceux qu' ils trouvoient à l' escart, afin de vendre ensuite leurs testes aux Venitiens. De la Guilletiere, σ. 451, ...Il est vray qu' au commencement du siege, les Turcs voulant attirer la Noblesse Grecque de l' Isle, qu' on appelle les Sfaciottes, luy promirent le libre exercice de la Religion Chrestienne, si elle voulait servir contre les Venitiens. Mais cette proposition fut detestée. et bien loin de cela, les Sfaciottes firent sentir les effets de leur valeur aux Mahometans dans les premieres années de l' invasion...Presentement (1669) incertains de l' evenement du Siege, ils demeurèrent neutres dans les Montagnes, et le Vizir fait ce qu' il peut pour les apprivoiser. Evliya Çelebi, τ. 8ος, σ. 476, Εἶτα δι' ὀφθαλμοῦ βεβουρηθῆς διαταγῆς κατεχωρήθη εἰς τοὺς Κώδικας τοῦ Ἱεροδικείου τὸ βακούφιον τῶν ραγιάδων τῶν Σφακίων διὰ τὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινάν (1669). σ. 538, Κατὰ τὸ ἔτος..., ὅταν ὁ Μελέκ Ἀχμέτ Πασᾶς ἦτο Μ. Βεζύρης, διὰ φερμανίου τούτου ἐπεχωρήθη τὸ βακούφιον τῶν Σφακίων εἰς τὸν Δελη Χουσεῖν Πασᾶ.... σ. 552, ...τὰ ὄρη τῶν Σφακίων φαίνονται ἀπὸ ἀποστάσεως 300 μιλίων ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Εἰς τὰ ὑπερῷπλα ταῦτα ὄρη εὕρισκονται ὀρθόγωνα ἐπὶ καμωπόλεις καταγραφείσαι: διὰ τὴν Μέκκαν καὶ Μεδινάν. σ. 553, ...Περίξ τῶν Σφακίων ὑπάρχουν τέσσαρες χαράδραι μετὰ τεσσάρων ἰσχυρῶν φρουρίων.... Οἱ ἄπιστοι τῶν Σφακίων ὑπετάγησαν μόνον μετὰ τὴν κατάληψιν ὑπὸ τῶν Τούρκων τῶν φρουρίων τούτων. M. Savary, σ. 176, Les assiégés (de la Canée) leur repondoient avec courage, et leur vendioient cher quelques succès incertains. Le général Cornaro tenta d' armer les Grecs, et sur - tout les Sfhachiotes, qui vantoient leur bravoure. Il en forma un bataillon. Leur temps étoit passé. A la vue de l' ennemi, au bruit du canon, ils prirent honteusement la fuite, et il ne fut pas possible d' en conduire un seul au feu. George Perrot, σ. 185, Les Sfakiotes, en dépit des démêlès qu' ils avaient souvent avec les Venitiens, ...semblent ne pas s' être joints aux autres indigènes pour appeler les Turcs, mais avoir au contraire, autant qu' il étoit en eux, résisté à la conquête musulmane. Dans les premières années de la guerre de Candie, les Sfakiotes firent sentir rudement leur valeur aux Turcs, malgré l' offre que ceux - ci leur avaient faite du libre exercice de la religion chrétienne...Les chefs Sfakiotes Zymbi, Balsamo et Calamo se distinguèrent... Γρηγ. Παπαδοπεράκη, σ. 111, Μόνον οἱ Σφακιανοί, ὡς συνήθως ἔξυβερκέστεροι καὶ προνοητικώτεροι εἰς τὰ ἀπο-

ρῶντα τὴν ὄλην πατρίδα, δὲν εἶδον μὲ καλὸν ὄμμα τοὺς ἐπελθόντας νέους κατακτητάς· διόπερ οὐχὶ μόνον ἐξύθρισαν καὶ πολλοὺς πρωταίτιους, ὡς λέγεται, ἐφόνευσαν, ἀλλ' ἅμα ἰδόντες τοὺς Μουσουλμάνους ἐπὶ τοῦ πατρῷου ἐδάφους ἀφῆκαν παραχρῆμα τὰς πεπαικωμένους πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς ἐχθρότητας καὶ αὐθορμήτως συμμαχίσαντες συνεπολέμουν ὑπὲρ τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς χριστιανοὶ ἀξίως ἐαυτῶν προσεναχθέντες. Μαχόμενοι δὲ ποτε μετὰ τῶν Ἑνετῶν πρὸς τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἀλλὰ τῶν Ἑνετῶν νικηθέντων κατὰ κράτος, οἱ Σφακιανοὶ περιήλθον εἰς κίνδυνον τοῦ νὰ αἰχμαλωτισθοῦν ἅπαντες. Μόλις δὲ μετὰ κόπου ἐξηγόρασαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν διὰ θύρων σπουδαίων ἀποδοθέντων εἰς τοὺς νικητάς. Οἱ Τούρκοι τρομάξαντες τὴν ἐξέγερσιν τοῦ ἰθαγενοῦς στοιχείου, ὅτε εἶδον τὴν ἐπιθεσίαν τῶν Σφακιανῶν, ἀλλὰ νικηθέντων οὕτως ἐκείνων ἐχάρησαν σφόδρα καὶ παραχρῆμα ἔγραψεν ὁ στρατάρχης Δελή Χουσεΐν εἰς τὸν Σουλτάνον τὸ γεγονός... σ. 113, ...Μάλιστα δὲ ὑπὸ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Κορανίου οὐδὲν εἰσέτι εἶχον πάθει, ὅταν ἀπεφάσιζαν νὰ τοὺς πολεμῆσωσιν ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀρχαίους τῶν ἐχθρῶς... σ. 114. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων «οἱ Σφακιανοί, λέγει καὶ ἕτερός τις, ἔθωκαν εἰς τοὺς ἐπιδρομῆς Τούρκους σκληρὰ καὶ αἱματηρὰ μαθήματα τῆς ἐαυτῶν ἀνδρείας κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα χρόνους...». Ν. Σταυρίκη, σ. 146, Ἰδίᾳ πολλοὶ τῶν ἀρχηγῶν αὐτῶν ἀπέβησαν πολυθρόνητοι καὶ εἰς ἀνώτερα προήχθησαν ἀξιώματα, ὀνομαστοὶ δὲ οἱ συσταγματάρχαι Ζίμπης καὶ Βαλασαμῆς καὶ ὁ λοχαγὸς Κάλαμος, ἐκ Σφακιῶν καὶ οἱ τρεῖς καταγόμενοι, ὧν τὰ ὀνόματα κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Guilletiere.... Καρ. Μενδελ. Βαρθόλομη, σ. 6. Οἱ Ἑνετοὶ ἐχρησιμοποίησαν τὸ φιλοπόλεμον τῶν ὀρεινῶν, διανείμαντες αὐτοῖς τουφέκια καὶ διδάξαντες αὐτοὺς τὰ πρώτα στοιχεῖα τῆς τακτικῆς· ἐπέβλεψαν δ' εἰς τοιοῦτον βαθμὸν τὴν εὐνοίαν τῶν Σφακιωτῶν, ὥστε, ὅτε οἱ λοιποὶ Κρήτες ἐπεκαλέσθησαν τὴν βοήθειαν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑνετῶν, οἱ Σφακιῶται ἀντέστησαν, τάχιστα δὲ ἡ Σφακιωτικὴ γενναϊότης ἐνεσπείρα τρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, σ. 268, Ἐνθ' δὲ ταῦτα ἐγίνοντο εἰς τὰ ἀνατολικά τῆς νήσου μέρη, ὁ ἀρχοντορρωμαῖος Ματαθῶς Καλλέργης ἐστάλη εἰς Ἀποκόρωνα, μετὰ τῶν ἐλλήνων ὀπλαρχηγῶν Μαχαιριώτου καὶ Πασιῆ καὶ ἄλλων Κρητῶν. Ὁ Καλλέργης μεταβὰς εἰς Σφακιά, κατέπεισε τοὺς Σφακιανοὺς νὰ κατέλθουν εἰς Ἀρμυρὸν καὶ πολεμήσουν κατὰ τῶν Τούρκων. Τῶντι δὲ οἱ Σφακιανοὶ ἐκυρίευσαν τὸ φρούριον τοῦ Ἀρμυροῦ· ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας κατέφθασαν ἐκ Χανίων καὶ Ρεθύμνου πολυάριθμοι Τούρκοι, οἵτινες νίκησαν τοὺς Σφακιανοὺς τοὺς κατεβίωσαν μέχρι τῶν χωρίων αὐτῶν, ὅπου διέπραξαν πολλὰς ὀμότητας καὶ ἀτιμώσεις. πολλὰς δὲ γυναῖκας ὠδήγησαν αἰχμαλώτους εἰς Χανιά. Ὁ δὲ Καλλέργης μετὰ τὴν καταστροφὴν ταύτην, ἐγκαταλείψας τοὺς Σφακιανούς, οἱ ὅποιοι μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν, κατὰ τὸν Μπουνακλήν «λιγάκι ἀνακωμυμένοι», εἰσῆλθον εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπανῆλθον εἰς Χάνδακα.

3. — Ψιλιάκη, τ. 2ος 269, Δὲν ἀπεπειράθησαν (οἱ Τούρκοι) προσβολὴν οὔτε κατὰ τῆς Γραμβούσης ἢ τοῦ Κατελλίου τῆς Κισάμου οὔτε προήλασαν κατὰ γῆν, διότι ἤθελον ἀκινδύνως βεβαίως καὶ αἰφνῆς νὰ ἐπιπέσωσι πρὸ πάντων κατὰ τῆς πόλεως Χανίων, πρὶν ἢ ἤθελον σπεύσει πρὸς ὑπεράσπισιν τούτων οὐ μόνον ἐκ τῆς ἄλλης νήσου Ἑνετοί, ἀλλὰ καὶ ἐγχώριοι καὶ πρὸ πάντων οἱ ἔθνη καὶ ἔθνη τῶν Λευκῶν Ὀρέων Ρητίται· καὶ Σφακιανοί, οἱ ὅποιοι ἀτελεῖς ἦδη ὄντες καὶ αὐτόνομοι πρὸ πολλοῦ, συνεμάχουν μετὰ τῶν Ἑνετῶν. σ. 270, ...οἱ ἀξιόμαχοι ὅμως Λευκορείται δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσέλθωσι πάραυτα καὶ ἀμέσως οὕτως ἀπαράσκευοι, ὡς ἐπραξαν τοῦτο καὶ αὐτοὶ εἰδοποιηθέντες προθύμως, ἀλλ' ἔξω τῆς πόλεως ἀπο-

μείναντες, ὡς θέλομεν ἰδεῖ. σ. 280, Ἐν τούτοις κινδυνεύοντες ἀνά πάσαν στιγμὴν ἀμύνονται μὲν ἐτι καρτερικῶς, ἀλλ' ἐν ταυτῷ προσεκάλουν ἀδιαλείπτως εἰς πυρῶν καὶ ἄλλων σημείων ἀπὸ τῶν κωδωνοστασιῶν τοὺς ἐστρατοπεδευμένους ἐν Ἀποκορώνῳ ἐκείνους ἐκ τε Βεθύμνης, Σφακίων καὶ Χάνδακος προσερχομένους ἐγχωρίους χριστιανούς οἵτινες δὲν ἐδύναντο ἐκ τῆς μεγάλης τῶν πολεμίων ὑπεροπλίας νὰ προσέλθωσιν εἰς ἐπικουρίαν. σ. 274, Ἐν τούτοις ὁ γενικός στρατιωτικός ἐν Κρήτῃ ἀρχηγός..., προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν πάντας τοὺς τιμαριούχους, ὧν προσῆρχον... τοῦ Ἑλληνος Φηναρώλη, ὡς καὶ τοὺς ἐγχωρίους προκρίτους, οἵτινες ἔδραμον προθύμως... τ. 3ος, σ. 7, Οὕτως ὑποκατέστη, καὶ δὴ ἐν πλήρει δημοτικῷ βαθμῷ, εἰς τὴν ἐνετικὴν τιμαριουχίαν, ἢ ὀθωμανικῇ, ἀναγνωρισθείσης ἐφ' ἀπάσης τῆς νήσου... μετὰ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ἄνευ περαιτέρω ἐχθροπραξιῶν, μηδ' ἐκ μέρους αὐτῶν τῶν ἐρρωμένων τέως ἀνθισταμένων Λευκορειτῶν... σ. 8, Κατ' ἀρχάς μὲν ἐκ τῆς πολλοῦ τῶν Ὀθωμανῶν πλήθους καταπλαγέντες καὶ οἱ Σφακιανοὶ διηρέθησαν, ἐκ τούτου δὲ οἱ ἐχθροὶ ὑπερείχον' ἀλλὰ συνελθόντες ἐκ τῆς παρατάσεως τοῦ ἀγώνου... καὶ συμφρονήσαντες, ἠγωνίσθησαν ἐρρωμένως κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ καὶ ἐπηνόησαν τὰ πρότερον μειονεκτῆματα ἐπὶ τοσοῦτον... 11. Κριάρη, Β' σ. 12 Ἐλληνες δὲ καὶ Φράγκοι συνεκεντρώθησαν τότε (1645) ἐναντι τοῦ κοινοῦ κινδύνου... ἐπὶ κεφαλῆς δ' αὐτῶν ἐτάχθη ἀρχηγός... ὁ ἐντόπιος δπλαρχηγός Φηναρόλης. σ. 33 Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τῶν Καλλερῶν, τῶν Χανίων πιθανῶς, ...συνενοηθεῖς μετὰ τοῦ ἀρχοντος ἐν Ἀποκορώνῳ Μαχαιριώτου καὶ τοῦ ἐπίσης προκρίτου Πασκῆ ἐρχεται εἰς τὰ μὴ ἔτι λαθόντα μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα Σφακιά, καὶ διεγείρων τοὺς κατοίκους αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων, προσθάλλει τὸ φρούριον τοῦ Ἀλμυροῦ πλὴν ἴττηθεις... Φαίνεται δὲ ὅτι κατόπιν τούτου ὁ μὲν Πασκῆς κατέφυγεν εἰς Χάνδακα, οἱ δὲ Σφακιανοὶ ἐξηκολούθησαν παρενοχλοῦντες τὸν ἐχθρὸν ἐκ τῶν ὄρεινῶν καταφυγίων των, ἕως οὗ αὐτὸς ὁ Χουσεῖν Πασῆς ἐκστρατεύσας κατὰ τῶν Σφακίων μετὰ δυνάμεως ἐπὶ τοσοῦτον ἐπτόησε τοὺς κατοίκους, ὥστε οὗτοι ἐσπευσαν μετὰ δῶρων πολλῶν νὰ δηλώσωσιν ὅτι ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν.

4. — Γ ρ. Παπαδοπετράκη, σ. 111, Μόνοι οἱ Σφακιανοί, ὡς συνήθως ὀξυδερκέστεροι καὶ προνοητικώτεροι εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν ὅλην πατρίδα... σ. 114... ὥστε ἡ χώρα τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐθεωρεῖτο (ὑπὸ τῶν Τούρκων) ἄλλοτρία ὑπ' αὐτῶν καὶ κράτος ἐν κράτει ὑπάρχον. σ. 165, Εἰς ὅλα τὰ χωρία ἐδιδάσκετο ἡ ἀνάγνωσις τῶν γραμμάτων, ἡ γραφὴ καὶ ἡ στοιχειώδης ὀρίθμησις... Εἰς τὰς λοιπὰς ὅμως ἐπαρχίας συνέβαινε τὸ ἐναντίον. σ. 186, Ἄλλο κέντρον ἐλευθέρας ἐνεργείας ἐν Κρήτῃ δὲν ὑπῆρχεν. σ. 188... διότι πολλοὶ δουλόφρονες (τῶν πεδινῶν ἐπαρχιῶν) καὶ ὅλως ἀποκτηνωμένοι δὲν ἠθέλον ν' ἀποχωρισθῶσιν ἀπὸ τοὺς ἀγάδες των... Ἄλλ' ὅμως καὶ ἐπαρχίαι ὀλόκληροι ὡς ἡ Σητεία καὶ τὸ Λασιθί δὲν ἔλαβον μέρος, πλὴν ὀλίγων ἀτόμων. σ. 364... ἀλλ' οἱ κάτοικοι (τῶν ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Κρήτης) οὐχὶ μόνον δὲν ἤκουον αὐτῶν (τῶν σφακιανῶν ὀπλαρχηγῶν) περὶ ἐπαναστάσεως, οὐχὶ μόνον δὲν ἐχορῆγον αὐτοῖς οὐδὲν τρόφιμον ἄνευ πολλῆς βίας, ἀλλὰ καὶ πολλαχοῦ ἐκακοποιῶν, ἀπεγύμνωον καὶ κατεπρόδιδον αὐτοὺς ἀγενῶς, βλ. καὶ σ. 418 - 421. Β. Ψιλάρη, σ. 601 ὑποσ. 1, Εἰ καὶ οὐδεὶς ἀμερόληπτος δύναται νὰ ἀρνηθῆ τὰς ἀνεκτιμήτους πρὸς τὴν πατρίδα πάντοτε θηρησίας τῶν Σφακιανῶν, ἐν τούτοις ἡ ἐκ τῆς τραχύτητος τῆς χώρας καὶ τῶν περιστάσεων βιαιότης των ἦτο μεγάλη, οὐ μικρὰ δὲ ἀπόδειξις καὶ ὁ σκληρὸς τρόπος, καθ' ὃν πανταχοῦ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ ἐκφράζεται ὁ ἐκ Σφακίων συγγραφεὺς Γ ρ. Παπαδοπετράκης... Π. Κριάρη, Β' σ. 299, ...ἐπεδίωκον τὴν καθ' ἅπυσαν τὴν Κρήτην ἐπιβολὴν Σφακιανῶν ὡς

ἀρχηγῶν... Ν. Παπαδάκη, σ. 146 ὑποσ. 2, ...Μεγάλη ἡ εὐσυνειδησία καὶ ἡ φιλαλήθεια τοῦ συγγραφέως τούτου (Γρ. Παπαδοπετράκη), σύμφωνος δὲ καὶ πρὸς τὸ ἐκκλησιαστικὸν του ἀξίωμα! «Κρητικὰ Χρονικά», Α', σ. 275, Ἡ ἱστορία ἐξ ἄλλου, τοῦ Παπαδοπετράκη παρέχει βέβαια ἀφθονο ὕλικο, ὅχι ὁμως πάντοτε υπεύθυνο καὶ γνήσιο...

5. — Περιοδ. «Χρυσοαλλίς», τ. 4ος, σ. 184, ...ἔστειλαν γράμματα ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ γράφοντες, ὅτι ὅλοι οἱ Σφακιῶται ἐδόθησαν εἰς τὰς ἀρπαγὰς καὶ κλοπὰς, καὶ λιποτακτοῦντες ἀφῆκαν μεμονωμένους τοὺς Ριζίτας...οὕτως ἐξηκολούθουν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ πολέμου... σ. 185, ...εἶχον πληρώσει τὰς ἐκλάμπρους ἀκοάς του ἀπὸ τὰς ψευδοανδραγαθίας ποὺ ἔκαμαν... σ. 186, ...Σφακιῶται ἐδῶ δὲν εὐρέθησαν. Ὅτι ὁ Τζελεπῆς δὲν συγκατένευεν εἰς τὸ ἀρπάξαι, καὶ οὗτοι φύσει φιλόρπαγες δὲν υπέκλεινον τὸν αὐχένα των ὑπὸ τὴν ἐκείνου διοίκησιν... σ. 210, ...Ἡ ὑπερηφάνεια, διότι ἤθελον μόνοι νὰ γένωσι κύριοι ἀπάσης τῆς Κρήτης, ἐγκαυχώμενοι εἰς τὴν ἀσύγκριτον ἀνδρεία των, καὶ πρὶν τοῦ πολέμου διαμεριζόμενοι τὰ τῶν ἐχθρῶν χωρὶα καὶ μετόχια. Φεῦ τῆς κουφότητος τῶν ἀσυνειδήτων!... Ἡ αἰσχροκέρδεια, καθότι ἐξίσου ἤρπαζον καὶ τὰ τῶν ἐχθρῶν λάφυρα, καὶ τὰ τῶν ἀθλιῶν χριστιανῶν πράγματα καὶ ζῶα, χωρὶς νὰ βλέπωσιν, ἢ νὰ ἀκούωσι τοὺς ἀναστεναγμούς καὶ τὰ δάκρυά των! Ε.Ε.Κ.Σ. τ. 1ος, σ. 370, ...Τὰ ἰσχυρότερα μέλη της εἶναι Σφακιῶται· αὐτοὶ σχεδὸν εἶναι πάντες φιλόδοξοι, φιλόπλουτοι, φιλάδικοι, κλέπται, πλεονέκται, υπερόπται καὶ καταφρονηταὶ τῶν ἄλλων... σ. 371, ...ἐπειδὴ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν χώραν δὲν ἔχει οὔτε ἡ δικαιοσύνη, οὔτε ἡ φιλανθρωπία οὔτε ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀδελφικὴ ἀγάπη, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἡ ὑπερηφάνεια, ἡ φιλαρχία, ὁ φθόνος, ἡ αἰσχροκέρδεια, ἡ ἀσυμφωνία. σ. 373, ...ἄλλα πράγματά των (τῶν χριστιανῶν) ἔκαυσαν καὶ ἤρπαξαν οἱ ἐχθροὶ, καὶ ἄλλα οἱ Σφακιῶται... σ. 374, ...βλέπομεν ὁμως καὶ μίαν χονδρὴν ὑπερηφάνειαν, ὅπου ἐκυρίευσεν τὰς καρδίας τῶν Σφακιῶτων, Καντζελλιέρηδων καὶ Φροντιστῶν, πῶς ἐγιναν αὐθένται τῆς Κρήτης... σ. 377, ...δεύτερον νὰ ἀρπάξουν τροφὰς, μονοτζία καὶ ὅτι καὶ ἂν ἐρχεται εἰς τὸ Λουτρόν, μὴ ἔχοντας κατὰ δυστυχίαν μας διὰ τὴν ὄραν ἄλλον Πόρτον, πρέπει ἀπὸ ἐκείνην τὴν τρύπα τῶν Σπανδίων ν' ἀπεράσουν ὅλα καὶ ἀρπάξουν τὰ τὰ ἐξουσιάζουν ὅλα... βλ. καὶ σ. 378, 382, 384, 386, 389, 390, 391 καὶ τ. 2ος σ. 153, 156, 162, 163, 165, 167, 169 καὶ 171. Samuel G. Howe, σ. 123, The Sphakiotes, a hardy, brave set of mountaineers, have refused to rise, and it is a great damper to us. σ. 132...if the Sphakiotes rise and join them, Candia is on a fair footing for becoming free; if they will not rise, nothing will be done... «The rest of the Cretans are jealous of the Sphakiotes, and do not wish them to partake in the affair, for they know their power and fear their ascendancy...», βλ. καὶ σ. 153 καὶ 161. Κ. Κριτοβουλίδου, σ. 63, ...ἀλλὰ καὶ ὅτε ὁ Ἄλθανός Χουσεῖν περιήλθεν ὁλος ἀπρόσβλητος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1824 τὴν τραχεῖαν καὶ ἀκαταμάχητον τῶντι θέσιν τῶν Σφακιῶν...δὲν ἐπέδειξεν ὁ λαὸς οὗτος τὴν συνήθη αὐτοῦ γενναιοψυχίαν καὶ τὰ τεκμήρια τῆς ὑπολήψεώς του, ἅτινα ἅπας ὁ ἐλληνικὸς λαὸς ἤλπιζε βεβαίως νὰ ἴδῃ εἰς αὐτόν. Οὐδ' ἐμιμήθησαν τοὺς ἐφαμίλλους των κατὰ τὴν πολεμικὴν ἀρετὴν καὶ ἀνδρείαν Ριζήτας τῆς Κυδωνίας... βλ. καὶ σ. 66. R. Pashley, τ. 1ος σ. 118, ἔνθα χαρακτηριστικὴ ἀφήγησις τοῦ Σπου. Παπαδάκη, προεστοῦ τοῦ χωρίου Πηγὴ Ρεθύμνης, τῶν ὄσων ὑπέστη οὗτος εἰς Λουτρόν ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ σ. 313, τὰς διαρπαγὰς ἅς ὑπέστη ἡ Μονὴ Ἀρακιδίου ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν. T. H. Gordon

δ. 302, they are (the Sfakians) daring, vindicative vena, rapacious, and unwilling to submit to the restraints of law and order... Σπ. Τρικοῦπη, σ. 152, 'Ὁ ὀλίγος οὗτος λαὸς εἶναι ἀνδρείος καὶ ἐμπειροπόλεμος, ἀλλ' ἄτακτος καὶ φιλάρπαξ... Γ. Γερβίνου, τ. 1ος, σ. 250, ...καὶ αὐτοὶ οἱ ἐμπειροπόλεμοι καὶ ληστρικοὶ ποιμένες τῆς ἐπαρχίας Σφακίων... βλ. καὶ σ. 36, 37, 38, 40, 382 καὶ 384. Καρολ. Μενδελσῶνος Βαρθόλδης, σ. 6, ...οἱ μὲν (Σφακιῶται) ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας ἀρπάζουσι καὶ ληστεύουσιν, οἱ δὲ (πεδινοὶ) ἐν ὀνόματι τῆς ἐλευθερίας πάσχουσι τὰ πάνθεινα... βλ. καὶ σ. 24, 27 καὶ 28. I. Μουρέλλου, τ. 1ος (α' ἐκδοσις) σ. 242, ...καὶ αὐτὸ ἔγινε αἰτία νὰ κακοῦ χαρακτηρισθῶν γενικὰ οἱ χατῆρες τῶν Σφακιανῶν καὶ νὰ τοὺς κηρυχθῇ ἕνας συστηματικὸς πόλεμος... Ν. Παπαδάκη, σ. 146, ὑποσ. 2. "Ἐνθα βαρῦτατοι χαρκτηρισμοὶ τῶν Σφακιανῶν.

6. — Εἰς τὸ τέλος ἐκάστου ἐγγράφου σημειοῦται ὁ ἀριθ. κώδικος καὶ ἡ ἐγγραφικὴ χρονολογία ἐκδόσεώς του. Εἰς ὅσα τοιαῦτα ἀναφέρονται δύο ἀριθμοὶ κώδικος, ὁ πρῶτος ἀφορᾷ εἰς τὴν παλαιὰν ἀρίθμωσιν καὶ ὁ δεῦτερος, ἐντὸς παρενθέσεως, εἰς τὴν νέαν τοιαύτην. Ἐν ἰδιαιτέρῳ ὑποσημειώσῃ δηλοῦται ἡ πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς ἡμερολόγιον ἀντιστοιχοῦσα ἐγγραφικὴ χρονολογία τοῦ τουρκικοῦ ἐγγράφου.

7. — Ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν τουρκὸς ἀρχιστράτηγος κατὰ τὸν Κρητικὸν Πόλεμον, διαδεχθεὶς κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1646 τὸν ἐν Κρήτῃ ἀποθανόντα ἀρχιστράτηγον Τζιγάλα Ζαδὲ ἢ Τζιβάν Ζαδὲ Μεχμέτ Πασᾶν. Μετὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἄλωσιν τῆς Ρεθύμνης (1646) ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ νικητοῦ (Γαζῆ). Διεκρίνετο διὰ τὴν σωματικὴν αὐτοῦ ρώμην, τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐπιβολὴν του ἐπὶ τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων, καταστείλας ἐπανειλημμένας αὐτῶν στάσεις καὶ ἐξεγέρσεις ἐν Κρήτῃ. Λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς αὐτοῦ ἀνδρείας ἐγένετο πασίγνωστος ἐν Κρήτῃ καὶ τὸ ὄνομά του ἐνέπνεε τρόμον εἰς τοὺς Ἑνετούς. Ὁ Ἐβλιά Τζελεμπῆ ἀναφέρει σ. 552, 553, ὅτι δύο φρούρια τῆς ἐπαρχίας Σφακίων κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ Δελῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ὁ ἱστορικὸς ὅμως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης Ναϊμᾶ σημειοῖ ὅτι ἡ ἐπαρχία αὕτη κατελήφθη ὑπὸ τοῦ Κουτουζ Ἄλῆ Ἄγᾶ. (Βλ. ὑποσ. 3 ὅσα διαλαμβάνει ὁ Ναϊμᾶ περὶ Σφακίων). Ὁ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶς ἐκτίσεν ἐν Κρήτῃ δύο φρούρια, τὸ παρὰ τὸν Ἄλμυρὸν Ἀποκορώνου μικρὸν ἡρειπωμένον σήμερον τοιοῦτον, καὶ τὸ ἔξωθι τοῦ Ἡρακλείου φρουρίου τῆς Φορτέτσας, ὅπερ ἐχρησιμοποίησεν ὡς στρατηγεῖον κατὰ τὴν μακροχρόνιον αὐτοῦ ἀρχιστρατηγεῖαν. Διετέλεσεν ἀρχιστράτηγος μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1658, ὅτε ἀνακληθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐθανατώθη, λόγῳ ἀντιζηλίας, ὑπὸ τοῦ Μ. Βεζύρου Κιοπρουλή Μεχμέτ Πασᾶ. (Βλ. περὶ αὐτοῦ Τουρξικὸν Ἀρχεῖον Ἡρακλείου = T.A.H. Κῶδ. 1ος, σ. 50, 53, 94, 118 Naïma, τ. 4ος σ. 156, 157, 159, 183, 210, 228. Evliya Çelebi, τ. 8ος, σ. 388, 391, 392, 512, 538, 552, 553. A. Valiero, τ. 2ος σ. 116, 141, πρβ. Β. Ψιλᾶκη, τ. 2ος, σ. 278, 286, 289, 292, 293, 296, 313 καὶ Hammer, Geschichte des Osmanischen Reiches, Pesth 1840, τ. 3ος, σ. 274, 499, 500

8. — Πρὸ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακίων ὡς βακουφικῆς περιοχῆς, προηγήθη σχετικὴ συμφωνία μεταξὺ τῶν Σφακιανῶν καὶ τοῦ τουρκικοῦ ἀρχιστρατήγου. Ὁμιλῶν περὶ τῆς συμφωνίας ταύτης ὁ Valiero λέγει ὅτι οἱ Σφακιανοὶ: «pensarono piuttosto alla propria salute coll' accordarsi

cogli stessi», και ὅτι «procurarono di restituirsì in grazia dei turchi e col donativo di mille reali e mille animali minuti, ne conseguirono l'intento», (βλ. Valiero, τ. 1ος, σ. 72 και 2ος, σ. 148). Ὁ Valiero δὲν ἀναφέρει ποτε ἀκριβῶς συνέβησαν ταῦτα, ἀφήνει ὁμως νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι ἡ συμφωνία καὶ ἡ ἀποκατάστασις καλῶν σχέσεων μετὰ τῶν Τούρκων, ἦτο ἀποτέλεσμα ἐγκαταλείψεως τῶν Σφακιανῶν μετὰ τὴν ἤτταν τῶν χριστιανικῶν δυνάμεων, «vedendosi poi con la sconfitta delle medesime abbandonati» (βλ. Valiero, τ. 2ος, σ. 148). Ὡς ἐμφαίνεται ἐξ ὧων ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ Ἄθαν. Σκληροῦ καὶ τοῦ Μπουνιαλῆ (βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 3), οἱ Σφουκιανοὶ πράγματι ὑπέστησαν ἤτταν καὶ οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον κατὰ πρῶτον εἰς τὴν ἐπαρχίαν των, ὅταν κατὰ τὸ 1648, ὑποκινηθέντες ὑπὸ τοῦ Ματθ. Καλλέργη, κατήλθον νὰ βοηθήσουν τοὺς Ἐνετούς εἰς τὴν ἐπιχείρησιν τοῦ Ἄλμουροῦ Ἀποκοράνου. Ἡ χρονολογία αὕτη συμφωνεῖ ἀπολύτως καὶ μὲ ὅσα ἀναφέρει ὁ τούρκος ἱστορικός Ναιμᾶ, ὅστις, ἐξιστορῶν τὰ γεγονότα τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἀναφέρει περὶ εἰσβολῆς εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακιῶν, ὑποταγῆς τῶν Σφακιανῶν καὶ χορηγήσεως συγγνώμης εἰς τοὺς ραγιάδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης. (βλ. Ναιμᾶ, τ. 4ος, σ. 372 καὶ ὑποσ. 3 εἰσαγ.). Αἱ πληροφορίες δὲ αὗται συμπύκνουν καὶ μὲ ὅσα λέγει ὁ τούρκος περιηγητὴς Ἐβλιά Τσελεμπῆ, ὅστις ἀναφέρει ὅτι «ὅταν ὁ Μελέκ Ἀχμέτ Πασᾶς ἦτο Μ. Βεζύρης, διὰ φερμανίου τούτου ἐξεχωρήθη τὸ βακούφιον τῶν Σφακιῶν εἰς τὸν Δελη Χουσεῖν Πασᾶν», (βλ. Evliya Çelebi, τ. 8ος, σ. 538 καὶ ὑποσ. 3 εἰσαγ.). Περὶ τοῦ Μελέκ Ἀχμέτ Πασᾶ γνωρίζομεν ὅτι ἀνέλαβεν οὗτος τὴν Μ. Βεζυρσίαν τὸ 1650 καὶ καθηρέθη τὸ 1651, (βλ. Hammet, τ. 3ος, σ. 361, 366 καὶ Valiero, τ. 1ος, σ. 227). Ἐκ τούτων ὅλων συνάγεται ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἤλθον εἰς συμφωνίαν μετὰ τοῦ τούρκου ἀρχιστρατήγου Δελη Χουσεῖν Πασᾶ κατὰ τὸ ἔτος 1648, δύο δὲ ἔτη ἀργότερον, ἦτοι κατὰ τὸ 1650, παρεχωρήθη ἡ ἐπαρχία των ὡς φέουδον εἰς τοῦτον. Ἐν συνεχείᾳ, ὁ τούρκος ἀρχιστρατήγος, προφανῶς κατόπιν νέας συμφωνίας μετὰ τῶν Σφακιανῶν διὰ τῆς ὁποίας ἀνέλαβον οὗτοι, ἀντὶ τῶν ἀρχικῶς συμφωνηθέντων χιλίων ρεαλίων, νὰ καταβάλλουν ἐτησίως πέντε χιλιάδες γρόσια, ἀφιέρωσε κατὰ τὸ 1658, ὅτε ἀνεκλήθη ἐκ Κρήτης, δι' ἐπισήμου ἱεροδικαστικῆς πράξεως τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακιῶν εἰς τὰς δύο ἐπερὶ πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινάν, (βλ. τὸ κείμενον τοῦ ἀφιερωτηρίου ἐν «Κρητικῆ Ἱστορίᾳ», τ. 2ος, σ. 173, ὑπὸ χρονολ. 18 Σεπτεμβρίου 1668, ἀντιστοιχοῦσαν πρὸς τὴν 5ην Ἰανουαρίου 1658 καὶ οὐχὶ πρὸς τὸ 1659 ὡς ἐσφαλμένως ἀναφέρεται. Ὁμοίως τὰ ἐν μεταφράσει δημοσιευόμενα ἐνταῦθα ὑπ' ἀριθ. 15, 31, 33, 34 καὶ 38 ἔγγραφα. Πρβ. Παπαδοπετράκη, σ. 111, 112, 154, 155, Ψιλάκη, τ. 3ος, σ. 8, Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, σ. 268, 277, Π. Κριάρη, τ. 2ος (νέα ἐκδ.), σ. 33, 34, 35 καὶ 6 Προσθηκῶν καὶ Ἐπεξηγήσεων).

9. — Vakf πληθ. Evkaf, βακούφιον, ἐβκάφιον καὶ βακουφικόν σύστημα. Θεσμός τῆς μουσουλμανικῆς θρησκείας διὰ τοῦ ὁποίου ὅταν ἀκίνητον τι, ἢ χωρίον ἢ καὶ ἐπαρχία ὀλόκληρος ἀφιερῶτο πρὸς συντήρησιν εὐαγῶς τινὸς ἰδρύματος ἢ ἀγαθοεργοῦ τινος σκοποῦ, ἀπέβαλλε τὴν ἀρχικὴν ἰδιότητα κυριότητος καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς θεῖον κτῆμα. Ὁ κάτοχος τοῦ ἀφιερωθέντος ἀκινήτου δὲν ἐκέκτητο πλέον ἀπόλυτον κυριότητα ἐξουσίας ἐπὶ τούτου, ἀλλ' ἐθεωρεῖτο τρόπον τινὰ ἐνοικιαστὴς τούτου καὶ κατέβαλλεν ἐνιαύσιον μικρὸν τι ἐνοίκιον (ιτζαρὲ) πρὸς τὸ καθίδρυμα, εἰς δὲ ἦτο ἀφιερωμένος τὸ ἀκίνητον. Μεταβιβάσεις καὶ πωλήσεις τοιούτων ἀκινήτων ἐπετρέποντο, τοῦ ἐκάστοτε ἀγοραστοῦ

ἀναλαμβάνοντες τὴν ὑποχρέωσιν τῆς καταβολῆς τοῦ ἀρχικῶς καθορισθέντος ἐτησίου ἐνοικίου πρὸς τὸ καθίδρυμα. Μετὰ τὴν ἐκλείψιν τῶν κληρονόμων τοῦ κατόχου τοῦ ἀκινήτου, ἐθεωρεῖτο τοῦτο ὡς ἀδέσποτον (μ α χ λ ο ὕ λ) καὶ περιήρχετο εἰς τὴν κυριότητα τοῦ εὐαγούς ἰδρύματος, ὅπερ πάλιν ἐπώλει τοῦτο εἰς ἄλλον μὲ τὴν βακουφικὴν του ιδιότητα. Τα βακούφια διεκρίνοντο ὡς σουλτανικά, βεζυρικά καὶ ἰδιωτικά, ἀναλόγως τῆς ιδιότητος τοῦ ἀφιερωτοῦ. Ἐπὶ τουρκοκρατίας τὸ μέγιστον μέρος τῆς ἀκινήτου περιουσίας εἶχεν ἀποκτήσει τὴν βακουφικὴν ιδιότητα, ἰδιαίτεροι δὲ νόμοι καὶ διατάξεις διεῖπον τὸ πολὺπλοκον τοῦτο σύστημα, ὅπερ ἀποτελοῦν ἰδιαν ὑπηρεσίαν ἐφθυσε νὰ ἔχη καὶ ἰδιαίτερον ὑπουργεῖον. Ὁ βακουφικὸς θεσμὸς εἰσήχθη ἐν Κρήτῃ εὐθὺς ἅμα τῇ ἀλώσει τῶν Χανίων (1645) ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅτε διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν ἐκκλησιῶν εἰς μουσουλμανικά τεμένη, ἀφιερῶθησαν πρὸς συντήρησίν των διάφορα μεμονωμένα ἀκίνητα καὶ χωριά. Ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακιῶν, ὡς εἶδομεν (βλ. ἀνωτ. ὑποσ. 8), ἀφιερῶθη διὰ τοὺς πτωχοὺς τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Οἱ κάτοικοι τῶν βακουφικῶν τούτων χωρίων ἐθεωροῦντο προνομιοῦχοι καὶ ἀπελάμβανον ὠρισμένων ἀσυδοσιῶν καὶ ἐλευθεριῶν, δὲν κατεπιέζοντο δὲ τόσον ὅσον οἱ κάτοικοι τῶν μὴ βακουφικῶν περιοχῶν. Τὸ βακουφικὸν ζήτημα ἀνεκινήθη κατὰ πρῶτον ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ 1880 καὶ διεκανονίσθη κατὰ τὸ 1884, τελικῶς δὲ ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται ὁ θεσμὸς οὗτος ἐν τῇ νήσῳ κατὰ τὸ 1901 διὰ τῆς μετατροπῆς τῶν βακουφικῶν ἀκινήτων εἰς κτήματα τελείας ἰδιοκτησίας. (βλ. σχετικῶς περὶ τῶν προνομίων τῶν βακουφικῶν χωρίων Τ. Α. Η. Κῶδ. 1ος σ. 121, ἐνθα διαταγὴ τοῦ τούρκου ἀρχιστρατήγου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ὑπὸ χρονολ. 1657, περὶ ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς ἀγγαρείας καὶ ἐκτάκτων φόρων τῶν κατοίκων τῶν βακουφικῶν χωρίων Πρασῆς καὶ Χώρα Μοναστήρ Ρεθύμνης καὶ σ. 129 φερμάνιον ἐκδοθὲν ἐκ Κων)πόλεως ὑπὸ χρονολ. 1658 ὑπὲρ τῆς ἰδίας ὑποθέσεως G. A. Olivier, τ. 1ος, σ. 186, 388. R. Pashley, τ. 1ος, σ. 116 καὶ περὶ νομολογίας τοῦ βακουφικοῦ θεσμοῦ ἐν Δ η μ. Ν ι κ ο λ α ῖ δ ο υ, Ὁθωμανικοὶ Κώδικες, τ. 2ος, σ. 1117 καὶ 1261. Περὶ τοῦ ἐν Κρήτῃ βακουφικοῦ ζητήματος βλ. Ν. Σταυράκη, σ. 148, ὑποσ. 2, Ἐφημερίς «Μίνως» Ἡρακλείου, ἀριθ. φύλ. 6 τῆς 24ης Ἰανουαρίου 1881, Ν. Κουσοβελάκη, Κώδικες Κρητικῆς Πολιτείας τ. 1ος, σ. 652 καὶ γενικῶς περὶ βακουφίων ἐν Κρήτῃ, V. Raullin, τ. 1ος, σ. 62 καὶ Ψιλάκη, τ. 3ος, σ. 17, 30, 57, 59 71, 77).

10. — Ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς μελέτης τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἐν μεταφράσει ἐγγράφων, οἱ Σφακιανοί, πλὴν τῆς παγίας ἐνιαυσίου εἰσφορᾶς τῶν 5000 γροσίων καὶ τοῦ κεφαλικοῦ των φόρου, εἰς τὴν πληρωμὴν τοῦ ὁποῦ ὑπεβλήθησαν ἀπὸ τοῦ 1690, (βλ. κατωτέρω ὑποσ. 12), κατέβαλλον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης διὰ τὸ ὑπ' αὐτῶν παραγόμενα προϊόντα, ὑπέκειντο δὲ καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν «τῶν λοιπῶν ἐν τῷ σχετικῷ βιβλίῳ ἀναφερομένων φόρων» (βλ. ἔγγραφον ἀριθ. 5). Οἱ φόροι οὗτοι, ἀπετελοῦντο ἐκ τῶν ἐτησίως καταβαλλομένων 500 γροσίων δι' ἀξίαν τροφίμων τοῦ Μουτεβελῆ των (ἐφόρου τοῦ βακουφίου) καὶ διὰ τὰς δαπάνας τῶν ἐν Κρήτῃ τεμενῶν τοῦ ἀφιερωτοῦ Δελῆ ἢ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ. (βλ. ἔγγρα. ἀριθ. 10). Κατεβάλλοντο ὁμοίως καὶ ἕτερα 500 γροσία ἐτησίως διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ ἐν Κρήτῃ τοποτηρητοῦ τοῦ Μουτεβελῆ, εἰς τὸν ὅποιον παρέδιδον καὶ «ποσότητες τινὰ σιτηρῶν καὶ διάφορα ἄλλα τροφίμα» καὶ 200 πρόβατα (βλ. ἔγγρα. ἀριθ. 12). Πλὴν τούτων κατέβαλλον καὶ τὰ νόμιμα γραφικὰ δικαιώματα καὶ ἀμοιβὴν τινὰ εἰς τοὺς τούρκους εἰσπράκτορας τῶν

φόρων των, (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 24). Ἐντέτεινον βεβαίως πάντοτε οἱ Σφακιανοὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ἐκτάκτων τούτων ἐπιβρύνσεων, δὲν ἐπετύγχανον ὅμως νὰ ἀπαλλαγῶσι τούτων, παρὰ τὴν ἐνεργὸν ἐπέμβασις τῆς ἐφόρου καὶ «προσιαιτιδοῦ» αὐτῶν Φαιμᾶ χατοῦν, χανοῦμ σουλτάν, καὶ τὰς ἐκάστοτε ἐκδιδομένας αὐστηράς κυβερνητικὰς διαταγὰς (βλ. σχετικῶς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 30, 31, 33, 35, 36, 38 καὶ 39 ἔγγραφα).

11. — Οὕτω μεταφράζω τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγράφῳ (Χὰτ Χουμαγιούν τοῦ 1745) διὰ πρώτην φοράν ἀπαντωμένην ὀνομασίαν *Surrei Şerif*, διὰ τῆς ὁποίας ἀναφέρεται ἐφεξῆς ἢ ὑπὸ τῶν Σφακιωνῶν καταβαλλομένη ἔτησία εἰσφορὰ τῶν 5000 γροσίων πρὸς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινάν. Εἰς τὰ προηγούμενα ἔγγραφα ἢ εἰσφορὰ αὕτη συναντᾶται ὡς *μουκαττὰ ἢ τζιζιγιέ*, δηλ. κατ' ἀποκοπὴν φόρος ἢ κεφαλικὸς φόρος (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 5, 6, 10 καὶ 12). Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἐκ λόγων πολιτικῆς σκοπιμότητος, ἀπέστειλε καθ' ἕκαστον ἔτος πρὸς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις διάφορα πολυτίμα δῶρα καὶ μεγάλα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὸ ἐν Μέκκᾳ τέμενος τοῦ Κιαμπέ, τοὺς φυλάρχους καὶ πτωχοὺς τῶν δύο τούτων πόλεων. Εἰς τὸ ἀποστελλόμενον κομπόδεμα συμπεριλαμβάνετο καὶ ἡ ἔτησία εἰσφορὰ τῶν 5000 γροσίων τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακιῶν, ἐκ τῶν ὁποίων διετίθεντο 3000 γροσ. διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς Μεδινᾶς καὶ 2000 γροσ. διὰ τοὺς πτωχοὺς τῆς Μέκκας, συμφώνως πρὸς τὸν ἐν τῷ ἀφιερωτηρίῳ ὄρον τοῦ τούρκου ἀρχιστρατήγου Γαζή Χουσεῖν Πασᾶ (βλ. Κρητικὴ Στυὰ τ. 2ος, σ. 174). Ἡ εἰσφορὰ αὕτη τῶν Σφακιῶν κατηργήθη κατὰ τὸ 1884, ὅτε διεκανόνισθη τὸ ἐν Κρήτῃ βακουφικὸν ζήτημα (βλ. Ν. Σταυράκη, σ. 147, ὑποσ. 1 καὶ περὶ τοῦ Ἰεροῦ Λώρου ἐν Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Deyimler ve terimleri, İstanbul 1954 ἐν λέξ. *Surre*).

12. — Οἱ Σφακιανοὶ μέχρι τοῦ 1690 κατέβαλλον πρὸς τὸν ἐκάστοτε Μουτεβελήν των (ἐφορον τοῦ βακουφίου) μόνον τὴν ἀρχικῶς καθορισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γαζή Χουσεῖν Πασᾶ λαγίαν ἔτησίαν εἰσφορὰν τῶν 5000 γροσίων καὶ τὰ λοιπὰ ἄλλα δοσίματα, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο προλαβόντως λόγος (βλ. ὑποσ. 10). Ἐπὶ ἐποχῆς ὁμοῦ τοῦ Μ. Βεζύρου Κιοπουρλή ἢ Σεχίτ Μουσταφᾶ Πασᾶ (1690), ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὸν τρόπον εἰσπράξεως καὶ εἰς τὸ ἐν γένει σύστημα τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὅτε πάντες οἱ ραγιάδες, οὔτε αὐτῶν τῶν κληρικῶν ἐξαιρουμένων, ὑπεχρεώθησαν εἰς τὴν καταβολὴν του. Εἰς τὸ κομισθὲν τότε ἐπὶ τῇ περιστάσει ταύτῃ εἰς Κρήτην αὐτοκρατορικὸν χάτιον καὶ εἰς τὸ πρὸς τὸν Δεφετρδάρην τῆς Κρήτης ἀπευθυνόμενον προσωπικὸν συνοδευτικὸν ἔγγραψον τοῦ Μ. Βεζύρου γίνεται ἰδιαιτέρα μνεία περὶ καταβολῆς κεφαλικοῦ φόρου καὶ ἐκ μέρους τῶν ραγιάδων τῆς Κρήτης, τῶν ἐξηρημένων ἐκ τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Ἀπὸ τοῦ ἔτους λοιπὸν 1690 καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ 1770, ὡς ἐσφαλμένως ἀναφέρεται (βλ. ὑποσ. 2), ὑπεχρεώθησαν οἱ Σφακιανοὶ εἰς τὴν καταβολὴν καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὅστις μὲ τὸ «νέον σύστημα» θὰ κατεβάλλετο πλέον εἰς τὸ Δημόσιον καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ἐκάστοτε Μουτεβελήν τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν. Βλ. T.A.H. Kōd. 7ος, σ. 21, 174 καὶ 176 καὶ ἐκ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἔγγράφων τὰ ὑπ' ἀριθ. 5, 6, 9, 10 καὶ ἐφεξῆς μετὰ τὸ 1690 ἔγγραφα. Πρβ. καὶ Ροσοκε, τ. 2ος, σ. 332, ὅστις ἀποβίβασθεις κατὰ τὸ 1739 εἰς τὴν Χώραν τῶν Σφακιῶν καὶ διερχόμενος ἐκ τῆς ἔδρας τοῦ Μουτεβελή Ἄγᾶ (πιθανῶς ἐκ τοῦ χ. Ἀσκούφου) ἀναφέρει ὅτι: *Wir sahen hieselbst sechs oder sieben Griechen*,

die starke Ketten um die Hälse hatten. Dieses ist die Strafe dererjenigen, die eine Steuer, welche etwa eine halbe Krone beträgt, nicht bezahlen...». Περὶ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ φορολογικοῦ συστήματος βλ. Καϊσαρίου Δαπόντε, Ἱστορία τῶν συμβάντων κλπ ἐν Κ. Σάθη, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. 3ος σ. 46. Tournefort, τ. 1ος σ. 31, 381 καὶ τ. 2ος σ. 263. G. Finlay, σ. 25 κ.ἐξ. Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους Ἀθῆναι 1887, τ. 5ος σ. 517, Cantemir, The History of the Othman Empire, London MDCCXXXIV, σ. 366 καὶ Ν. Σταυράκη, σ. 192, ὑποσ. 2, ὅπου ὁ πληθυσμὸς τῶν Σφακίων ἀνερχόμενος, κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1858, εἰς 984 φορολογουμένους ἦτο υπόχρεος εἰς πληρωμὴν 20.401 γροσίων στρατιωτικοῦ φόρου, ὡς εἶχε μετονομασθῆ ὁ κεφαλικὸς φόρος μετὰ τὸ Χάτ Χουμαγιούν τοῦ 1856. Πρβ. καὶ ὅσα ἀλογιστικῶς ἀναφέρει ὁ Παπαδοπετράκης ἐν τῇ ἱστορίᾳ του, σ. 111, 112, 114, 151 κ.ἐξ.

13. — ἝΑπαντες σχεδὸν οἷ τε ἡμέτεροι καὶ ξένοι ἱστορικοὶ καὶ περιηγηταί, ὁμιλοῦντες διὰ τὸ ἰσχύσαν ἐν Σφακίαις διοικητικὸν σύστημα κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1770 τουρκικὴν δεσποτείαν, ὁμοφώνως ἀποφαίνονται, ἀντιγράφοντες ἐνίοτε ὁ εἷς τὸν ἄλλον, ὅτι οἱ Σφακιανοὶ ἔχαιρον ἀνεξαρτησίας, ὅτι ἦσαν αὐτόνομοι, ὅτι δὲν εἶχον ἐξάρτησιν τινὰ ἀπὸ τοὺς Πασάδες τῆς νήσου, ὅτι ἦσαν κράτος ἐν κράτει καὶ ὅτι μόνον μετὰ τὴν ἀτυχή ἐπανάστασιν τοῦ 1770 ἠναγκάσθησαν, ἡττημένοι πλέον, νὰ δεχθῶσι τὴν πλήρη τουρκικὴν ὑποτελείαν. Βλ. M. Savary, σ. 309, «Elle ne dépendent en rien du Gouvernement des Pachas. La Sultane envoie un homme de confiance pour y commander et en recevoir les tributs». G. Olivier, τ. 1ος, σ. 392, «Les Sphachiotes avaient su conserver sous les Romains... et sous les Turcs, leurs lois et leurs coutumes... ils n'avaient point d'agas; ils ne voyaient jamais chez eux les agens du gouvernement turc; ils formaient, en un mot, une république en quelque sorte indépendante, lorsqu'en 1769...». Pouqueville, τ. 1ος, σ. 37, «Le territoire de Sphakia, dans l'île de Candie, est, de temps immémorial, autonome, ou régi par ses lois. σ. 299, Tel est le chef-lieu de la république de Sphakia». T. Keightley, τ. 1ος, σ. 240, «The Sphakiotes had maintained a total independence till the year 1770...». Κριτιβουλίδου, σ. 61, «...διατηρῶν καὶ ἴδιον εἶδος ἀριστοκρατικῆς πολιτείας...». Pashley, τ. 1ος, σ. XXII, «...who had preserved amid their native mountains a wild independence...». Th. Gordon, τ. 1ος, σ. 303, There is one district on the south western coast which has always enjoyed a certain share of independence, though tributary to the Porte...». Κ. Παπαρηγόπουλος, ἐν Πανδώρα, τ. 11ος, σ. 181, «Ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα οὔτε Ἀγᾶν, οὔτε Καδῆν εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν ἐδέχοντο... ὡς πρὸς δὲ τὰ λοιπὰ ἦσαν ὅλως ἐλεύθεροι καὶ αὐτονομούμενοι κατὰ τὰ πάτρια. Καὶ ἐδέησε νὰ ἐπέλθωσιν αἱ μεγάλαι συμφοραὶ τῆς ἐπαναστάσεως...». Ψιλᾶκης, τ. 3ος, σ. 8, «Ὅθεν ἐπὶ μίαν ἑκατονταετηρίδα οὔτε ἀγᾶν οὔτε καδῆν εἶχον παρ' ἑαυτοῖς οἱ Λευκωρεῖται, ὅλως ἐλεύθεροι διατελοῦντες καὶ κατὰ τὰ πάτρια αὐτόνομοι. Μόνον ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ Δασκαλογιάννη... Παπαδοπετράκης, σ. 114, Πρὸς τοῦτους δὲ λέγομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι οὐδεμία πολιτικὴ οὔτε θρησκευτικὴ ἀρχὴ κατὰ τὰ συμβαλλόμενα εἶχε δικαίωμα ἐπὶ τῆς χώρας τῶν Λευκωρεϊτῶν. Αὐτοὶ ἑαυτοὺς διώκουν κατὰ τὰ ἀνέκαθεν εἰθισμένα ἀριστοκρατικῶς καὶ τοσοῦτ' ἐγένοντο σεβαστοί, ὥστε ἡ χώρα τῶν Λευκῶν Ὀρέων ἐθεωρεῖτο ἀλλοτρία ὅπ' αὐτῶν

καὶ κράτος ἐν κράτει ὑπάρχον». Πρβ. Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, σ. 277, Στ. Ξανθοῦδίδου, σ. 113, G. Perrot, σ. 180, V. Raullin, τ. 1ος, σ. 73, Ν. Καλομενοπούλου, σ. 272, Samuel Howe σ. 1233 καὶ ἀλλαχοῦ) Ἐκ τῆς μελέτης τῶν παρ' ἡμῶν δημοσιευμένων νῦν ἐγγράφων ἐξάγεται ὅτι ἄλλως εἶχον τὰ πράγματα ὡς πρὸς τὸ ἰσχύσαν ἐν Σφακίαις διοικητικὸν σύστημα κατὰ τὴν μέχρι τοῦ 1770 τουρκικὴν περιόδον. Ἦδη ἀπὸ τοῦ 1671 βλέπομεν ἐπιλυσμένην κτηματικὴν διαφορὰν Σφακιανῶν ἐν τῷ Ἱεροδικεῖῳ τοῦ Μ. Κάστρου (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 2), ἐπίσης κατὰ τὸ 1672 ἀναφέρεται ἡ ὑπαρξίς Σούμπαση (ἀντιπροσώπου τοῦ Ἁγᾶ), ἐγκυτεστημένου ἐν τῇ Χώρα Σφακιῶν (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 3). Σημειωτέον ὅτι ἡ ἐπαρχία Σφακιῶν, καθ' ὃ βακουφικὴ περιοχὴ, εἶχε πάντοτε Μουτεβελὴ Ἁγᾶν, ἢ τὸν ἀντιπρόσωπον αὐτοῦ, μετὰ τοῦ ὁποῦ εἶχον παντοτε δосоληψίας οἱ κάτοικοί τῆς (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 4). Ἀπὸ τοῦ 1690 δέ, μετὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, εὐρίσκοντο οὗτοι εἰς συχνοτέραν ἐπικοινωνίαν καὶ μετὰ τοῦ ἀνωτάτου οἰκονομικοῦ ὑπαλήλτου τῆς νήσου (Δεφερδάρη) καὶ τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Μουτεβελὴ Ἁγᾶ, παρὰ τῶν ὁποίων καὶ κλητεύονται εἰς τὸ Ἱεροδικεῖον τοῦ Μ. Κάστρου, (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 10 καὶ 12). Κατὰ τὴν ἀπόβασιν τοῦ Μοτσενίγκου εἰς Χανιά (1692) βλέπομεν τοὺς προκρίτους τῶν Σφακιῶν νὰ προσέρχωνται εἰς Ρέθυμνον, ὅπου εἰς τὸ συνέλθον ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Τοπάρχου Μουσᾶ Πασᾶ Ἱεροδικαιτικὸν Συμβούλιον, συνυπόσχοντα μεταξὺ ἄλλων καὶ τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 6). Εἰς ἐκδοθὲν φερμάνιον τοῦ ἔτους 1720 ἀναφέρεται ὅτι «*pāσαι aī dīnai kai aī ἔριδες τῶν κατοίκων διεκανονίζοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν Πασάδων τοῦ Χάνδακος, ἀδστηρῶς ἀπαγορευομένης πάσης ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως εἰς ταύτας ἐκ μέρους τῶν Πασάδων τῶν Χανίων*» (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 15). Ἐπίσης καὶ εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 25, 26, 27 καὶ 30 ἔγγραφα, βλέπει τις κατὰ πόσον τὰ Σφακιά δὲν ἠσθάνοντο τὴν πίεσιν τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν καὶ κατὰ πόσον εὐσταθοῦσιν αἱ περὶ αὐτονομίας καὶ μὴ ἐξαργεσίας τῶν ἐκ τῶν Πασάδων καὶ τῶν Δεφερδάρηδων τῆς νήσου. Ἀπὸ τῆς δημιουργηθείσης μετὰ τὸ 1690 καταθλιπτικῆς διὰ τοὺς Σφακιανοὺς καταστάσεως, ὅτε εὐρέθησαν οὗτοι εἰς ἴσσονα τῶν ἄλλων ραγιαδῶν τῆς νήσου κατάστασιν, διὰ τῆς καταβολῆς ἐκ μέρους τῶν καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἐξήγαγεν αὐτοὺς ἢ κατὰ τὸ 1760 κατὰ πρῶτον ἀναφαιτομένη Μουτεβελίνα Φατμὰ χατοῦν, χανοῦμ σουλτάν (περὶ ἧς βλ. ὑποσ. 15), ἧτις πρᾶγματι διὰ διαφορῶν φερμανίων καὶ αὐτοκρατορικῶν χατιῶν ἀνέβη εἰς τὸ νὰ ἀνακουφισθῶσιν οἰκονομικῶς οὗτοι καὶ χορηγηθῆ ἢ ποιά τις ἐλευθερία εἰς τοὺς, (βλ. ἔγγρ. ἀριθ. 31, 33, 34, 35, 36 καὶ 38). Περὶ ὑπάρξεως Ἁγᾶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῶν Σφακιῶν καὶ τῆς ἐδρας αὐτοῦ εἰς τι τῶν πεδινῶν χωρίων (Ἀσχύφου ἢ Νίμπρου) βλ. R. Porschke, σ. 332, ὅστις κατὰ τὸ 1739 ἀναφέρει ὅτι «*Da wir in das platte Land kamen, giengen wir bei dem Hause des Aga des Gebietes Sfachia vorbei. Dieser nöthigte uns bei ihm einzukehren...*». Περὶ δὲ τῶν σχέσεων, μεταξὺ τοῦ Μουτεβελὴ Ἁγᾶ καὶ τῶν κατοίκων τῶν βακουφικῶν χωρίων βλ. Olivier, τ. 1ος, σ. 186, 388 καὶ Pashley, τ. 1ος, σ. 116.

14. — Ἡ περὶ ἐκχωρήσεως τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακιῶν ὡς φεοῦδου εἰς τὴν βασιλομήτορα Σουλτάναν, ἀναφέρεται κατὰ πρῶτον, καθ' ὅσον γνωρίζω, ὑπὸ τοῦ γάλλου περιηγητοῦ Savary, ὅστις περιηγηθεὶς τὴν Κρῆτην κατὰ τὸ 1779, παρέμεινεν ἐν αὐτῇ ἐπὶ ἓν δεκαεξάμηνον. Ὅμιλῶν οὗτος περὶ τῶν Σφακιῶν γράφει: «*Ces montagnes sont un apanage que le Grand - Seigneur accor-*

de à la Sultane Validé» βλ. Savary σ. 309). Ἐγνωστον πόθεν ἠρύσθη τὴν ἐσφαλμένην ταύτην πληροφορίαν ὁ γάλλος περιηγητής. Ὁ ἴδιος ὑποπίπτει εἰς παρόμοιον σφάλμα ἀναφέροντων ὅτι τὸ χωρίον Μαγαρίτες μετὰ τῆς πεδιάδος του, παρεχομένη ὡς φέουδον, εἰς τὴν Βασιλομήτορα Σουλτάναν, ἐνώ τοῦτο εἶχε χορηγηθῆ εἰς τὸν πορθητὴν τοῦ Μ. Καστροῦ Κιοπρουλή Ἄχμετ Πασᾶν (βλ. Savary, σ. 247) Προχωροῦντες χρονολογικῶς βλέπομεν νὰ γίνεταί μνεία περὶ Σουλτάνας καὶ εἰς τὸ γνωστὸν «Τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη», τὸ συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ σφακιανοῦ τυροκόμου Μπάμπια - Παντζελιού κατὰ τὸ 1786. (Βλ. Μπάμπια - Παντζελιού, Τὸ τραγοῦδι τοῦ Δασκαλογιάννη. Ἐκδοσίς Βασ. Λαοῦρδα) :

*Καὶ Σφακιανὸς δοσίματα δὲν εἶδε ποτὲς του
κ' ὁ Βασιλιάς τὰ χάριζε χαίρει τῆς νενῆς του. σ. 39, στ. 717 - 718
Νὰ γράψω ἄγὼ τοῦ Βασιλιά καὶ σεις εἰς τὴ Σουλτάναν,
ποὺ οἶς ἀγάπα σὰν παιδιὰ δίχως κιανένα πρᾶμα.*

σ. 39, στ. 721 - 722

Ἐντεῦθεν, ὡς φαίνεται, ἠρύσθησαν καὶ οἱ μεταγενεσιτέρως γράψαντες περὶ Σφακιῶν. (Βλ. Ζαμπελίου καὶ Κριτοβουλίδου, σ. 278, Κριτοβουλίδου, σ. 61, Καρόλου Μένδελσων Βερθόλδην, Οἱ περὶ ἐλευθερίας τῆς Κρήτης ἀγῶνες, σ. 7, Στ. Ξανθοῦ διδου, σ. 114, G. Perrot, σ. 186, V. Raullin, τ. 1ος σ. 73, Ψιλᾶκη, τ. 3ος, σ. 8 καὶ Παπαδοπετρακῆν, ὅστις μολοῦσι ἐν σελ. 111 τῆς ἱστορίας του λέγει ὅτι ὁ Σουλτάνος «ἐδωρήσατο ἐκείνῳ (εἰς τὸν Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν) ὡς τιμᾶριον τὰ Σφακιά». ἐν σελ. 155 ὁμοίως, ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ θέματος, σημειοῖ ὅτι «Πρὸς τιμὴν δ' αὐτῆς (τῆς ρεθυμνίας χριστιανῆς σουλτάνας, Εὐμενίας Βεργίτη) ἐδωρήσεν ὁ Σουλτάνος ὡς Ἴδιον αὐτῆς τιμᾶριον καὶ τὸ χωρίον τῆς γεννήσεώς της Μαργαρίται, καθὼς καὶ τὸ ἐπισημότερον μέρος τῆς πατρίδος της τὰ Σφακιά, ὅπως ὄσιν ὑπὸ τὴν ἄμεσον αὐτῆς ἐξουσίαν καὶ κυριότητα...». Ἡ περὶ βασιλομήτορος ὑπόθεσις, δημιουργηθεῖσα μᾶλλον ἐκ τοῦ τίτλου τῆς Φατμᾶ Χατοῦν, ἥτις ὡς θυγάτηρ πριγκηπίσσης ἔφερεν καὶ αὐτὴ τὸν τίτλον «σουλτάν» δηλ. πριγκηπίσση, ἀποδεικνύεται ἀβάσιμος καὶ ἀστήρικτος. Τὰ Σφακιά, ὡς γνωστὸν, ἐδωρήθησαν ὡς τιμᾶριον εἰς τὸν τοῦρκον ἀρχιστράτηγον Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ (βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 5, 10, 12, 15 κ.ἑξ. ἔγγραφα καὶ τὴν ὑποσ. 8).

15. — Ἡ Φατμᾶ Χατοῦν, χανουμ σουλτάν, εἶχε πατέρα τὸν βεζύρην Μουστιφᾶ Πασᾶν, υἱὸν τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ καὶ μητέρα τὴν πριγκηπίσση Σαλιχᾶ, ἥτις ἦτο θυγάτηρ τοῦ Σουλτάνου Ἄχμετ Γ'. Αὕτη ἀποκαλεῖ πάντοτε πάππον της τὸν Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν. (Βλ. περὶ αὐτῆς καὶ τῶν τέκνων τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, Τ.Α.Η. Κῶδ. 62, σ. 353 τοῦ 1735. Κῶδ. Ἀφιερωτηρίων σ. 129 τοῦ 1758 καὶ ἐκ τῶν ἐνιαῦθα δημοσιευομένων ἐγγράφων τὰ ὑπ' ἀριθ. 31, 34 καὶ 38. Πρβ. καὶ Hammet, τ. 4ος, σ. 252 καὶ 438 καὶ ὑποσ. 89 τῶν ἐγγράφων).

16. — Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 31 καὶ 33 ἔγγραφα.

17. — Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 6 ἔγγραφο.

18. — Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 19, 20 καὶ 30 ἔγγραφα.

19. — Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 26, 39 καὶ 40 ἔγγραφα.

20. — Ὁ ἀνώτατος ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν ὑπάλληλος τῆς νήσου.

21. — Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 43 καὶ 44 ἔγγραφα.

Τ Α Ε Γ Γ Ρ Α Φ Α

1.

Κώδ. 1ος σ. 78

ᾠ Κριτά.

Ἐπισημασθέντος ὡς ἐπὶ τῆς πόλεως Ρεθύμνης, ἐνήγαγεν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ τούτου Συμβουλίου τὴν ἐκ τοῦ χωρίου Σελλί Σοφίαν φόρου ὑποτελή καὶ κατέθεσεν ἐπὶ παρουσία τῆς τὰ ἀκόλουθα :

Τὴν Σοφίαν ταύτην μετέφερον ὁ ἐκ τῶν χαϊντούτηδων^α ληστῶν τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων Μπούρμπαγης φόρου ὑποτελής καὶ τὴν ἐγκατέστησε εἰς τὸ χωρίον Σελλί, ὅπου καὶ συννεορίσκειται μετ' αὐτῆς χωρὶς γὰρ τὴν νυμφευθῆ. Κατέχεται δὲ οὗτος συχνὰ ἐκ τῶν ὀρέων καὶ παραλαμβάνων μετ' αὐτοῦ τὴν Σοφίαν ἀπέρχεται πάλιν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου μετὰ παραμονὴν ὀλίγων ἡμερῶν τὴν ἐπαναφέρει εἰς τὸ χωρίον. Ἐπειδὴ ἐπιληροφορήθη ἅπαντα ταῦτα τὴν προσήγαγον ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ τούτου Συμβουλίου καὶ αἰτοῦμαι ὅπως ἐρωτηθῆ αὕτη καὶ τῆς ἐπιβληθῆ ἢ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου ἐπιβαλλομένη τιμωρία, ἐρωτηθῶν δὲ συνάμα καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Σελλί καὶ καταθέσουν περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς.

Κατόπιν τούτων ἠρωτήσαμεν τὴν ἐναγομένην ἥτις εἶπε τὰ ἑξῆς :

Μὲ μετέφερε κάποιος φόρου ὑποτελής ἐκ Σφακίων καὶ μετ' ἐγκατέστησε εἰς τὸ χωρίον Σελλί. Μοῦ εἶχεν εἰπῆ ὅτι θὰ μετ' ἐστεφανωθῆ, ἠρ-
χετο δὲ τακτικὰ καὶ συννεορίσκειτο μετ' ἐμοῦ.

Ἐζητήσαμεν εἶτα πληροφορίας περὶ τῆς διαγωγῆς τῆς Σοφίης ἀπὸ τοῦ κατ' οἶκον τοῦ χωρίου τῆς, ἀπὸ τὸν ἐν ἐνεργείᾳ σπυρίην^β τοῦ

^α) Λ. σλαβικὴ χρησιμοποιομένη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀστυνόμου, τοῦ ἀρχηγοῦ, ὀπλαρχηγοῦ καὶ διοικητοῦ. Ὁ τίτλος οὗτος ἀπενέμετο ἄλλοτε εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαβίας. Ἐχρησιμοποιεῖτο ἐπίσης καὶ μετὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ Μουτεβελῆ Ἀγᾶ (ἐφόρου ἀπερωμένων ἀκινήτων), τοῦ τελάνου καὶ τοῦ εἰσπράκτορος τῶν δημοσίων φόρων. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἀρχιπελάγους ὁ τίτλος οὗτος ἐχορηγεῖτο εἰς τὸν τούρκον ἢ ἑλληνα εἰσπράκτορα, ὅστις ἦτο ἐπιφορτισμένος μετὰ τὴν ἐμπέδωσιν τῆς δημοσίας τάξεως καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐπιβαλλομένων ὑπὸ τοῦ Ἱεροδίκου ποινῶν. Ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἐννοίαν τοῦ ἀστυνόμου τῆς πόλεως Ρεθύμνης. (Βλ. Τ.Α.Η. Κώδ. 1ος, σ. 122, Διαταγὴ διορισμοῦ Βοϊβόδα Ρεθύμνης ὑπὸ τοῦ τούρκου Ἀρχιστρατήγου (1657) Βλ. καὶ τὰ δημοσιευόμενα ἐνταῦθα ὑπ' ἀριθ. 34, 36 καὶ 38 ἔγγραφα. Περβ. Guille-
tière, σ. 116. Olivier, 1ος, σ. 165).

^β) Χ. ἐπαρχίας Ρεθύμνης.

^γ) Λ. οὐγγρ. ληστής.

^δ) Ἡ κατωτέρα τάξις τῶν ἐφίπων τιμαριωτῶν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης διαμένοντες εἰς τὸ τιμάρειον τῶν ἀνελάμβανον τὴν εἰσπρόξιν τῆς δεκάτης καὶ τῶν λοιπῶν ἀμέσων φόρων, τελοῦντες συνάμα συμβολαιογραφικὰ καὶ ἀστυνομικὰ

χωρίου Χουσεῖν Βέην, ἀπὸ τὸν Παπᾶ Γιακουμῆν, τὸν Πανᾶ Γιακουμῆν, τὸν Κωνσταντῆν Βάτην, τὸν Ἀνδρουλῆν, Μιχάλην, Δημήτριον, Νικόλαν καὶ Γιάννην, οἵτινες κατέθεσαν τὰ ἑξῆς :

Ἡ Σοφία εἶναι ἀπὸ ξένην ἐπαρχίαν, δὲν φαίνεται καλῆς διαγωγῆς, τὴν ἔφερε καὶ τὴν ἐγκατέστησε εἰς τὸ χωρίον μας εἰς φόρον ὑποτελῆς Μπούρμπαγῆ; ὀνομαζόμενος, ἀπὸ τοὺς χαϊντούτηδες ληστές. Μᾶς εἶπε ὅτι καὶ ἐγὼ θὰ ἔλθω νὰ ἐγκατασταθῶ εἰς τὸ χωρίον σας. Ἀφ' οὗ διέμεινεν ὀλίγας ἡμέρας μαζὺ μας, ἀνεχώρησεν ἔπειτα πάλιν μὲ τὴν Σοφίαν εἰς τὰ ὄρη, ὅπου περιφέρεται πάντοτε καὶ διαπράττει ληστείας. Ὅταν δὲ ἀπεκαλύφθη ἡ διαγωγή του αὐτῆ, ἔφυγε καὶ ἐξηφανίσθη.

Μετὰ τὴν κατάθεσιν ταύτην κατεγράφησαν πάντα ταῦτα ᾧδε τῇ αἰτήσει τοῦ Βοῖβόδα, ἀρχᾶς τοῦ μηνὸς Τζεμαζιλεβέλ τοῦ ἔτους χίλια ἑξήκοντα ἑνέα⁵.

Οἱ μάστιγες : Ἰσᾶ Τσελεμπῆ υἱὸς Ἐγιούπ, Χασάν Βέης υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Ἀχμέτ βέης Δραγουμάν⁶, Ἰμπραχίμ υἱὸς Ἀλῆ, Ἀλῆ; ὑπηρέτης, Γιουσοῦφ Βέης διευμηνεύς⁷.

2.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σ. 74.

Ὁ Φραντζᾶς υἱὸς Γεωργίου ἐκ τοῦ χωρίου Θόλος⁸ τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων Νήσου Κρήτης καὶ ὁ Μανώλης υἱὸς Μισελῆ ἐκ τοῦ χωρίου Βάρδενα⁹ τῆς ἰδίας Ἐπαρχίας, φόρου ὑποτελεῖς, ἐμφανισθέντες ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ τοῦτου Συμβουλίου ἤγειραν ἀγωγὴν κατὰ τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Ἀνώπολις Καπετᾶν Κατοόνη υἱοῦ Γεώργη καὶ Μίγλη υἱοῦ Γιάννη καὶ κατὰ τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Ραγκά¹⁰ Μανούσου υἱοῦ Σήφρη καὶ κατέθεσαν ἐπὶ παρουσίᾳ των τὰ ἀκόλουθα :

Οἱ ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ Γεώργης καὶ Μισελῆς, πατέρες ἡμῶν εἶχον

καθῆκοντα. Κατὰ τὸν Κρητικὸν Πόλεμον ἀπεστάλη μέγας ἀριθμὸς σπαχῆδων εἰς τὴν νήσον, ὠνομαζοντο δὲ *Zeytun Sirahisi*, δηλ. τιμαριῶχοι ἐλαιοδένδρων ἐκ τοῦ εἶδους τοῦ χρηγομένου εἰς αὐτοὺς τιμαρίου. (Βλ. *Naima*, 4ος, σ. 180 καὶ ἄλλαχού, *Evllya Çelebi*, 8ος σ. 380. Περὶ σπαχῆδων βλ. γενικώτερον *Pakalin*, ἐν λ. *Sirahi* καὶ Ἀμβρ. Φραντζῆ, 1ος σ. 3, ὑποσ. 2).

⁵) 14 Ἰανουαρίου 1659.

⁶) *Draguman*.

⁷) *Tercuman*.

⁸) Συνοικισμὸς τῆς Χώρας Σφακίων. Ὑπὸ *Ψιλᾶκη*, 3ος, σ. 115 ἀναφέρεται ὡς χωρίον.

⁹) Ἀράδαινα.

¹⁰) Ἀνύπαρκτον σήμερον χωρίον, πιθανῶς ἐγκαταλειφθέν. Περὶ ἐγκαταλειφθέντων τοιούτων χωριῶν βλ. *Παπαδοπετράκη*, σ. 12, 12 καὶ *Ψιλᾶκη*, 3ος, σ. 115.

εις τὴν κατοχὴν των ἐπικοινωνῶς ἕνα ἀγρὸν ἐκτάσεως δεκαπέντε μουζουρίων¹¹ σπόρου, κείμενον ἐν τῇ τοποθεσίᾳ «Λάκκος» τοῦ χωρίου Ρίζου¹², ἠπαγομένου εἰς τὴν οἰκίαν Ἐπαρχίαν, συνορευομένου ἐκ δύο μερῶν μὲ ἀγρὸν τοῦ ἀνωτέρου ἀναφερομένου Μινοῦσου, μὲ ὁμοίον Καπετῶν Μανώλη καὶ μὲ ἀγρὸν Θεοδοιοῦ ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς. Καίτοι δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν ὁ ἀγρὸς οὗτος ὄφειλε νὰ εἶχε περιέλθῃ εἰς τὴν κατοχὴν μας οἱ οἰκιστὲς Καπετῶν Κασιόνης, Μισελῆς καὶ Μανούσος παρανόμως κατέχουσι καὶ νέουσι αὐτόν. Αὐτούμεθα ὅπως ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη καὶ μᾶς ἀπονεμηθῇ τὸ δίκαιον.

Ἡρωτήσαμεν τοὺς ἐναγομένους Καπετῶν Κασιόνην, Μισελὴν καὶ Μανούσον, οἵτινες ἀπήντησαν ὅτι τὸν περιγραφέντα ἀγρὸν, λόγῳ τοῦ ὅτι ἦτο ἀδέσποτος μᾶς ἔδωσαν πρὸ εἰκοσσετίας διὰ τίτλου οἱ Κασίμ Ἀγάς, Μεχμέτ Ἀγάς καὶ Τουρῶκ βέης, οἵτινες κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἦσαν ἰδιοκτῆται τούτου.

Κατόπιν τούτου ἔδωσαμεν τὸν λόγον εἰς τοὺς ἐνάγοντας Φραντζᾶν καὶ Μανώλην, οἵτινες ἕκαστος ἰδιαιτέρως ἐπεβεβαίωσαν τὰ ὑπὸ τῶν ἐναγομένων λεχθέντα.

Ἀποφαινόμεθα ὅθεν ὅτι λόγῳ παρελεύσεως πολλοῦ χρόνου ἀπαγορεύεται ἢ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας ἐκδικασίς ὑποθέσεως ἀγροῦ, ὅστις ἐπὶ δέκα ἔτη διετέλει, ἄνευ ὀχλήσεως, εἰς τὴν κατοχὴν ἄλλου, συνεπῶς ἀπηγορεύσαμεν εἰς τοὺς ἐνάγοντας νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν διένεξιν ταύτην.

Τῇ αἰτήσει κατεχωρίσθη ἡ προᾶξις αὕτη ὥδε τῇ δεκάτῃ ἐνάτῃ Τσεμαζίελαχιο τοῦ ἔτους χίλια ὀγδοήκοντα δύο¹³.

Οἱ μάγιστροι: Ἀλῆ Τσελεμπῆ υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Μεχμέτ μπενε υἱὸς Βελῆ διαγγελεύς, Ρετζεὶ Βέης υἱὸς Ἀλῆ, Χουσεὶν Τσελεμπῆς κλπ.

3.

Κῶδ 167ος, (1ος) σ. 34,

Ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ τούτου Συμβουλίου ἡ Ζαμπιὰ τὸ γένος Ἀνιώνη καὶ ὁ πρεσβύτερος υἱὸς ταύτης Γεώργης, ἡ μὲν σύζυγος ὁ δὲ νόμιμος υἱὸς τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Ἀτσιπάδες τῆς

¹¹) Μέτρον σιτηρῶν ἀκαθορίστου βάρους καὶ καταμετρήσεως ἐπιφανείας ἀναλόγως τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους. Σχετικῶς βλ. Στ. Ξανθοουδίδου, Ἡ Ἐνετοκρατία ἐν Κρήτῃ, σ. 139, 164. Μ. Χουρμουύζη Βυζαντινίου, σ. 34, Spratt, 1ος, σ. 381. Naima, 4ος, σ. 373, Evliya Celebi, 8ος σ. 551.

¹²) Ἄγνωστον χωρίον, ἴσως νὰ πρόκειται περὶ τοῦ Γύρος ἢ Ζιρό, συνοικισμῶν τῆς Ἀνωπόλεως. Βλ. Ε.Ε.Κ.Σ., 2ος, σ. 272,

¹³) 13 Ὀκτωβρίου 1671.

Σακκιανός τοξότης. Εικὼν ληφθεῖσα ἐκ τοῦ εἰδι-οῦ περὶ ἐνδυμασιῶν βιβλίου τοῦ Cesare Vecellio, Costumes anciens et modernes. Paris MDCCC.LX σ 406, ἐνθα καὶ πλήρης περιγραφή τῆς ἐνδυμασίας.

Σφοκιανή ἢ χωρική τῆς Κρήτης. Εἰκὼν ληφθεῖσα ἐκ τοῦ εἰδικοῦ περὶ ἐνδυμασιῶν βιβλίου τοῦ Cesare Vecellio, *Costumes anciens et modernes*, Paris MDCCC.LX σ. 407. ἐνθα καὶ περιγραφή τῆς ἐνδυμασίας.

Ἐπαρχίας Μονοφατοίου προερχομένου καὶ ἐν Νέφρ Σφακιά¹⁴, διαμερισματος Χανίων, ἀποθανόντος Σταμάτη υἱοῦ Θεοδωροῦ καὶ κατέθεσαν ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Σταμάτη υἱοῦ Νικόλα, Φραγκιά υἱοῦ Γεώργη, Γιάννη υἱοῦ Μουρῆ, Γιάννη υἱοῦ Μανιοῦ καὶ Νικηφόρου υἱοῦ Θεοδωροῦ, κατοίκων ἐπίσης Νέφρ Σφακίων, παρισταμένων ἀυτοπροσώπως διὰ τὸν ἑαυτῶν καὶ ὡς πληρεξουσίων ἐπιτρόπων ἐκ μέρους τοῦ Καπετὰν Πύργου, Καπετὰν Πόλου, Καπετὰν Φάτζου, Καπετὰν Μανώλη, Καπετὰν Φραδίκα, Καπετὰν Μπίζη, Καπετὰν Πώλη Μοράκη, Καπετὰν Τζοβάνι, Καπετὰν Βουρομανώλη, Καπετὰν Νικόλα καὶ Καπετὰν Νικηφόρου τὰ ἀκόλουθα :

Ἀηλοῦμεν ὅτι ὁ ἀποθανὼν πρὸ ἐπταμήνου Σταμάτης ἐφορεύθη ἐν τῷ δωματίῳ τοῦ Ἐμποῦ Μπεκῆρο μπεσέ, Σούμπαση¹⁵ τοῦ χωρίου Νέφρ Σφακιά. Ὁ φόνος οὗτος δὲν διεπράχθη παρὰ τῶν κατοίκων τοῦ ἐν λόγῳ χωρίου, ὡς ἐκ τούτου δὲ οὐδεμίαν ἔχομεν ἀπαίτησιν παρ' αὐτῶν οὔτε ἐγείρομεν ἀγωγὴν τινὰ κατ' αὐτῶν λόγῳ φόρου αἵματος.

Ταῦτα ἱερονομικῶς ἐπικυρωθέντα κατεχωρίσθησαν τῇ αἰτήσει ὧδε τῇ ἐνάτῃ τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλαχίρ τοῦ ἔτους χίλια ὀγδοήκοντα τρία¹⁶.

Οἱ μάρτυρες : Ὁ διακεκομμένος προεσιῶς Ραμαζὰν ἀγᾶς υἱὸς Ἐλχάτζ Ἀχμέτ κλητήρ, Ἀχμέτ Ἐφένδης υἱὸς Ἀλῆ, ὁ ἐπίλεκτος μεταξὺ τῶν δημῶν του Ραμαζὰν Ἀγᾶς υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Ἀλῆ βέης υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Γιουσούφ μπεσέ υἱὸς Ἀβδουλλάχ κ.λ.π.

4.

Κῶδ. 27ος, (5ος) σ. 81.

Ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ τούτου Συμβουλίου οἱ ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ βακουφικῶν ἀφιερωμάτων τοῦ ἀειμνήστου καὶ αἰδίου Σουλτὰν Ἰμπραχίμ Χάν¹⁷, ἐφ' οὗ ἡ ἄρεσις τῶν ἀμαρτιῶν, ρα-

¹⁴) Ἦτοι ἡ κωμόπολις Καστέλλι ἢ Χώρα Σφακίων ἢ Μπρόσγιολος.

¹⁵) Ἄνθρωπος τοῦ Βοϊβόδα ἢ τοῦ Μουτεβελῆ Ἀγᾶ ἢ τοῦ Ἀγᾶ (τιμαριούχου) τοῦ χωρίου ἢ τῆς βακουφικῆς περιοχῆς, ἀντιπροσωπεύων αὐτὸν καὶ ἐκτελῶν τὰ ἴδια μὲ αὐτὸν χρέη. Ἐπίστε καὶ ὁ Μουτεβελῆ Ἀγᾶς ἐλέγετο Σούμπασης (βλ. λ. Βοϊβόδας ὑπόσ. 1). Ὁ τῆς πόλεως Σούμπασης ἐφρόντιζε διὰ τὴν καθαριότητα καὶ ἐπιδιόρθωσιν τῶν δῶν καὶ τὴν κατεδάφισιν, ἐν συνενόησει μετὰ τοῦ ἀρχιτέκτονος τοῦ δημοσίου (Χασσᾶ - Μείμαρῆ), τῶν ἐτοιμορρόπων κτιρίων. Τὰς νύκτας παρηκολούθει μετὰ τῶν ἀνδρῶν του τοὺς κακοποιούς, συλλαμβάνων καὶ τιμωρῶν αὐτούς. Βλ. Mahmut Şefket Paşa, Teşkilatı Askeriye, 1ος, σ. 60, Pakalın, ἐν λ. Subaşı, Ollivier, 1ος σ. 285 καὶ 386. Tournefort, 1ος, σ. 71.

¹⁶) 26 Ἰουλίου 1672.

¹⁷) Ἐξ ἀγνοίας ἢ ἐκ παραδρομῆς τοῦ γραφέως τοῦ Ἱεροδικείου σημειοῦνται ἐνταῦθα τὰ Σφακιά ὡς ἀνήκοντα εἰς τὰ ἀφιερώματα τῶν ἐν Κρήτῃ τεμε-
ΚΡΗΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ Θ.

γιαδες τῶν Σφακίων Τζοβάνης υἱὸς Γιάννη, Κασούλης υἱὸς Βάρδα, Πῶλος υἱὸς Μοράκη, Νικολὸς υἱὸς Πέρου, Κατζανέρος υἱὸς Νικηφόρου, Μιχάλης υἱὸς Γιάννη, Μανώλης Μανιά, Λόδης υἱὸς Ξηρούχη, Γεώργης υἱὸς Κατσούλη, Ξηρούχης υἱὸς Μιχάλη καὶ Δράκος υἱὸς Γεώργη φόρου ὑποτελεῖς, παριστάμενοι ἀποπροσώπως διὰ τὸν ἑαυτῶν τῶν καὶ ὡς πληρεξούσιοι ἐπίτροποι διὰ τὴν κατωτέρω ὑπόθεσιν ἐκ μέρους τῶν λοιπῶν γνωστῶν ραγιάδων τοῦ ὡς εἴρηται βακουφικοῦ ἀφιερωμάτων καὶ κατέθεσαν μὲ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἰδιότητά των ἐπὶ παρουσία τοῦ διακεκριμένου Σπαχῆ¹⁹ Ἀβδουλλάχ Ἀγᾶ υἱοῦ Ἀβδουλλάχ, Μουτεβελῆ¹⁹ τοῦ προαναφερομένου βακουφίου τὰ ἀκόλουθα :

Ὁ Μουτεβελῆς Ἀβδουλλάχ Ἀγᾶς εἰσέπραξε παρ' ἡμῶν ἐπακριβῶς καὶ ἀνελλιπῶς τὴν δεκάτην καὶ τοὺς φόρους τῶν ἐτῶν χίλια ὀγδοήκοντα δύο καὶ χίλια ὀγδοήκοντα τρία, τοὺς ὁποίους ὑποχρεούμεθα νὰ πληρῶνουμεν εἰς τὸ Βακούφιον. Ἐπληρώσαμεν καὶ παρεδώσαμεν αὐτῶ ταῦτα ἐπακριβῶς. Οὐδεμία ἀνθαιρεσία τοῦ εἰρημένου Μουτεβελῆ ἐσημειώθη. Τὸν εὐγνωμονοῦμεν καὶ εἴμεθα εὐχαριστημένοι ἀπὸ αὐτόν. Τόσον ἡμεῖς ὅσον καὶ οἱ ἐντολοδοταί μας δὲν ἔχομεν οὐδεμίαν διένεξιν οὔτε ἄγωγὴν ἢ κατ' αὐτοῦ δι' οἰανδήποτε αἰτίαν²⁰.

Ἐπικυρωθέντων τῶν λεγομένων των τούτων κατεχωρίσθησαν ταῦτα τῇ αἰτήσῃ ᾧδε τῇ δεκάτῃ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοῦ μηνὸς Ζηλκααδὲ τοῦ

νῶν τοῦ Σουλτὰν Ἰμπραχίμ. Ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων, ὡς γνωστὸν, ἐξεχωρήθη ὡς φέουδον εἰς τὸν τούρκον ἀρχιστράτηγον Δελῆ ἢ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ (βλ. σχετικῶς ὑποσ. 8 τῆς εἰσαγωγῆς).

¹⁹) Βλ. ὑποσ. 4 τῶν ἐγγράφων.

¹⁹) Τὸ πρόσωπον ὅπερ, συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ ἀφιερωτηρίου, ἀνελάμβανε τὴν διαχείρισιν, τὴν ἐπιστάσιν καὶ διεξαγωγὴν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἀφιερωθέντων δι' ἀγαθουργὸν ἢ ἀσκοπὸν ἀκινήτων ἢ περιοχῆς τινός. Ἡ θέσις αὕτη διετεθεῖτο, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ καὶ ἔπειτα, ἀναλόγως τῆς ἐν τῷ ἀφιερωτηρίῳ διαλαμβανομένης διατάξεως, περιήρχετο εἰς τοὺς ἐξ ἀρρενογονίας καὶ θηλυγονίας κληρονόμους του. Ὁ Μουτεβελῆς, ἐν περιπτώσει μὴ μονίμου ἐγκαταστάσεώς του ἐν τῇ περιφερείᾳ τῶν ἀφιερωθέντων ἀκινήτων, ἠδύνατο νὰ διορίξῃ ἀντιπρόσωπόν του, ὡς εἶναι ὁ ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ ἀναφερόμενος Ἀβδουλλάχ Ἀγᾶς. Τὴν θέσιν τοῦ Μουτεβελῆ τῶν Σφακίων διετεθήσε μέχρι τοῦ θανάτου του ὁ ἀφιερωτῆς Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶς, μετὰ τὸν θάνατον δὲ τούτου, συμφώνως τῷ ἀφιερωτηρίῳ του, περιήλθεν αὐτῇ εἰς τὸν υἱόν του Μεχμέτ. (Βλ. Κ ρ η τ ι κ ῆ Σ τ ο ἶ ἄ, τ. 2ος, σ. 171 τοὺς ὅρους τοῦ ἀφιερωτηρίου τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, καὶ ἐκ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἐγγράφων τὰ ὑπ' ἀριθ. 5, 10, 12, 15, 31, 34 κέξ. ἔγγραφα περὶ τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων Μουτεβελῆδων τῶν Σφακίων καὶ P a k a l i n, ἐνθα ἄνωτ, γενικῶς περὶ μουτεβελῆδων ἐν λ. Müttevelli).

²⁰) Περὶ τῶν ὑφισταμένων σχέσεων μεταξὺ τῶν κατοίκων βακουφικῆς περιοχῆς καὶ τοῦ Μουτεβελῆ ἢ τοῦ ἀντιπροσώπου αὐτοῦ, βλ. ἐν O l i v i e r, τ. 1ος, σ. 186, 388 καὶ P a s h l e y, τ. 1ος, σ. 116.

ἔτους χίλια ὀγδοήκοντα τέσσαρα²¹.

Οἱ μάρτυρες : Ὁμῆρ Ἀγᾶς υἱὸς Χιζίο, Χουσεῖν βέης υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Γιουσούφ μπεσῆ υἱὸς Ἀβδουλλάχ, Χουσεῖν βέης υἱὸς Μουσταφᾶ, Ἀβᾶζ βέης υἱὸς Ἀβδουλλάχ.

5.

Κῶδ. 7ος, (8ος) σ. 113.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαρίζην²² τοῦ Χάνδακος (δὲν ἀναφέρεται τὸ ὄνομα).

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι ὁ μεγαλόδωρος καὶ ἐνδοξότατος Μεχμέτ, οὗ ἄπειρον τὸ κλέος, δι' ἀναφορᾶς του ἀπευθυνθείσης πρὸς τὴν ὑψηλὴν μου αὐτοκρατορικὴν ἀδλήν, μοὶ γνωστοποιεῖ ὅτι τυγχάνει νομίμως διωρισμένος ἐκ μέρους τοῦ πατρὸς του βεζύρου Χουσεῖν Πισᾶ καὶ ἀνεγνωρισμένος δι' αὐτοκρατορικοῦ μπερατίου μουτεβελῆς²³ τῶν εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινὰν ἀφιερωμένων καὶ ἐν τῷ Κτηματολογίῳ ἀναφερομένων χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Σφακιῶν νήσου Κρήτης. Ὡς ὁμως τῷ γνωστοποιεῖ ὁ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ ἀντιπρόσωπός του²⁴ οἱ κάτοικοι τῶν βακουφικῶν τούτων χωρίων ἐναντιοῦνται εἰς τὴν καταβολὴν τῆς δεκάτης τῶν συγκομιζομένων ἐπ' αὐτῶν σιτηρῶν καὶ λοιπῶν δημητριακῶν προϊόντων, τῶν παραγομένων εἰς τοὺς καλλιεργουμένους ἀγροὺς τῶν χωρίων των, ὡς καὶ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ σχετικῷ βιβλίῳ ἀναφερομένων φόρων των, δι' ἰσχυριζόμενοι ὅτι «ὁ κεφαλικὸς μας φόρος εἰσπράττεται ἤδη παρὰ τοῦ Δημοσίου, συνεπῶς δὲν ὑποχρεούμεθα νὰ πληρώσωμεν εἰς τὸ Βακούφιον οὔτε δεκάτην οὔτε ἄλλους φόρους».

Ἐπειδὴ αἰτεῖται οὗτος τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικοῦ μου δρισμοῦ δι' οὗ νὰ ὑποχρεοῦνται οἱ κάτοικοι τῶν βακουφικῶν τούτων χωρίων εἰς τὴν καταβολὴν, ἐκτὸς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, καὶ τῆς δεκάτης ὡς καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ σχετικῷ βιβλίῳ ἀναφερομένων φόρων, ὡς ἐκ τούτου, ἐπὶ τῷ τέλει ἀπαγορεύσεως πάσης ἔξωθεν ἀναμίξεως, ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τῆς παρούσης διαταγῆς μου ὅπως, ἐφοδιαζόμενοι δι' ἀντιγράφου δεόντως ὑπογεγραμμένου καὶ ἐσφραγισμένου, ἐξαχθήσομενον ἐκ τοῦ Νέου Βιβλίου τοῦ Κτηματολογίου, ἐξετάσητε τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καί, ἐὰν πράγματι ἔχη αὕτη ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ αἰτήσῃ, φροντίσητε ὅπως εἰσπραχθῶσιν παρὰ τῶν κατοίκων τῶν βακουφικῶν τούτων χωρίων πλὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ ἡ δεκάτη

²¹) 10 Φεβρουαρίου 1674.

²²) Διοικητὴς ὄχρωμένης πόλεως.

²³) Βλ. τὴν ἐπ' ἀριθ. 19 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

τῶν ὑπ' αὐτῶν συγκομιζομένων σιτηρῶν καὶ δημητριακῶν ὡς καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ἄλλοι φόροι, μὴ ἐπιτρέποντες εἰς τοὺς ραγιαδες τούτους, παρὰ τὰ κατακεχωρισμένα ἐν τῷ Κτηματολογίῳ νὰ προβάλλουν ἀστηρίκτους δικαιολογίας καὶ νὰ προβαίνουν εἰς ἔριδας καὶ φιλονικίας. Εἰς οὐδένα νὰ ἐπιτρέψητε τὴν δημιουργίαν πραγμάτων ἀतिकειμένων εἰς τὸν Ἱερὸν Νόμον, τὸ Κτηματολόγιον καὶ τὴν αὐτοκρατορικὴν μου διαταγὴν. Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ Ἱερὸν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Τζεμαζιελαχιο τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν τρία²⁴.

6.

Κῶδ. 9ος, (7ος) σ. 93.

Οἱ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τῆς εἰς τὰ ἀφιερῶματα τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ὑπαγομένης Ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, διαμερισματος πόλεως Χανίων, Πιτσόκολος υἱὸς Λιγενῆ ἐκ Νέφρ Καστέλλι καὶ οἱ ἐκ τοῦ χωρίου Ἅγιος Ἰωάννης τῆς Ἰδίας Ἐπαρχίας Μανώλης υἱὸς Γιάννη, Νικολὸς υἱὸς Βαροδῆ, Φραντέσκος υἱὸς Μανάο, Μανοῦσος υἱὸς Φόρου, Σταμάτης υἱὸς Μανούσου, Παπᾶ Γιάννης υἱὸς Νικηφόρου καὶ Παῦλος υἱὸς Μανούσου, ὁ ἐκ τοῦ χωρίου Ἀσκύφου Πῶλος υἱὸς Μοράκη, οἱ ἐκ Πατσανοῦ Κανάκης υἱὸς Μανώλη καὶ Μᾶρκος υἱὸς Κατογεράκη, ὁ ἐξ Ἁγίας Ρούμελης Σταμάτης υἱὸς Κλαδᾶ, ὁ ἐκ Βουβᾶ Βαρουξῆς υἱὸς Κωσταντιῆ, οἱ ἐξ Ἁγίου Ἰωάννου Τσόντος υἱὸς Μαθιοῦ καὶ Νικολὸς υἱὸς Δαμιανοῦ, ὁ ἐκ Βρασκά Δράκος υἱὸς Παπᾶ Γεώργη, καὶ πάλιν οἱ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τοῦ χωρίου Ἀσκύφου Σταυρογιάννης υἱὸς Πάτερον καὶ Γεώργιος υἱὸς Κίφου, ὁ ἐκ Σαμαριάς Ξερίγος υἱὸς Κάτη καὶ πάλιν ὁ ἐκ Πατσανοῦ Κανάκης υἱὸς Συκιᾶ, καὶ ὁ ἐξ Ἀσκύφου Στέφανος υἱὸς Σταμάτη, φόρου ὑποτελεῖς, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου, ὅπερ συνῆλθεν ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ εὐγενεστάτου Ἀρχηγοῦ τῶν Ἀρχηγῶν Μουσαῖ Πασᾶ²⁵, Τοπάρχου τοῦ Σαντζακίου Ρεθύμης ὑπὸ τύπον ἀρπαλικίου²⁶, ἐνθα ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἡδη

²⁴) 9 Μαρτίου 1692.

²⁵) Γνωστός προηγουμένως ὡς Μουσαῖ Βεης καὶ εἶτα ὡς Καρὰ Μουσαῖ Πασας, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ Πασᾶ ὡς ἀμοιβὴν τῶν προσφερθειῶν ὑπ' αὐτοῦ υπηρεσιῶν κατὰ τὴν ἀπόκρουσιν τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1692 ἀποβάσεως τοῦ Μοισενίγκου εἰς Χανιά. (Βλ. περὶ αὐτοῦ Τ.Α.Η. Κῶδ. 2ος, σ. 127 τοῦ 1670, Κῶδ. 8ος σ. 72 τοῦ 1693. Πρβ. Τουρνεφορτ, τ. 1ος, σ. 21, Ἄντ. Γ. Σήφακα, Συμβολὴ τῆς οἰκογενείας Σήφακα, σ. 35, Gerola Monumenti, τ. II, σ. 142).

²⁶) Πρόσθετος οικονομικὴ ἐνίσχυσις χορηγομένη εἰς ἀνωτέρους ὑπαλλήλους ἢ εἰς πρόσωπα προσενεγκόντα μεγάλας υπηρεσίας εἰς τὴν Ὄθωμ. Ἀυτοκρατορίαν, ἢ εἰς γηράσαντας ὑπαλλήλους ὑπὸ τύπον συντάξεως, διὰ παραχωρήσεως εἰς αὐτοὺς μονίμως ἢ προσωρινῶς τῶν ἐσόδων χωρίου ἢ ἐπαρχίας τινός.

Σερδάρη²⁷ τῆς νήσου Κρήτης καὶ Μουχαφίζη τοῦ Χάνδακος ἐκλαμ-
προτάτου καὶ ἐξοχωτάτου βεζύρου Ἐλχάτζ Μεχμέτ Πασᾶ²⁸, παρόντων
καὶ τῶν κάτωθι τοῦ παρόντος ἐγγράφου ὑποσημειουμένων ἀγωνιστῶν,
ἐξέθεσαν τὸν σκοπὸν τῶν εἰπόντες ὅτι ἔρχονται αὐτοπροσώπως διὰ τὸν
ἐαυτῶν τῶν καὶ ὡς πληρεξούσιοι τῶν ραγιάδων τῶν λοιπῶν χωριῶν
τῆς Ἐπαρχίας τῶν διὰ τὰ κατωτέρω δῆλωσιν. Ἄρ'
οὗ δὲ ἐπιστοποιήθη ἱεροδικαστικῶς διὰ τῆς μαρτυρίας τῶν Μουσταφᾶ
Ἄγᾶ υἱοῦ Χουσεῖν καὶ Χατζῆ Χουσεῖν υἱοῦ Ἀβδουλλὰχ ὅτι πράγματι
οὗτοι ἔρχονται καὶ ὡς πληρεξούσιοι τῶν λοιπῶν ραγιάδων τῆς Ἐπαρ-
χίας τῶν, ἐνεφανίσθη δὲ ὡς ἐγγυητῆς τῶν ρηθέντων ραγιάδων καὶ ὁ
Κετχουντὰς τῆς Ἐπαρχίας Ἀποκορώνου Παπᾶ Γεώργης υἱὸς Μανώλη
ἱερέυς, ἐκλήθησαν οἱ ἀνωτέρω ἀναφεροθέντες ραγιάδες τῶν Σφακιῶν
ὅπως καταθέσουν τὴν δῆλωσίν τῶν. Κατέθεσαν δὲ οὗτοι αὐτοπροσώ-
πως διὰ τὸν ἐαυτῶν τῶν καὶ ὡς πληρεξούσιοι τῶν συνεπαρχιωτῶν τῶν
τὰ ἀκόλουθα :

Ὅταν πρὸ καιροῦ ὁ ἀπαίσιος στόλος τῶν Ἐνετῶν ἦλθε καὶ ἐπο-
λώρησε τὸ φρούριον τῶν Χανίων, ἐπαναστατήσαμεν ἅπαντες τῇ ὑπο-
κινήσει ζωηροτέρων τινῶν ἐξ ἡμῶν καὶ ἐγενόμεθα ὄργανα τῶν ἀπί-
στιων Ἐνετῶν^{28α}. Κατόπιν ὁμοῦ τῶν ἐκ μέρους τοῦ ἐξοχωτάτου Βεζύρου
ἐπανειλημμένως ἐκδοθεισῶν καὶ διὰ μουμπασίρη²⁹ ἀποσταλεισῶν εἰς
ἡμᾶς διαταγῶν ὑπακοῆς, ὑποταγῆς καὶ καθησυχάσεως, ἐδέχθημεν τὰ
ὑποταχθῶμεν καὶ ἀφ' οὗ ἡμνηστεύθημεν διὰ τὴν παρανομίαν μας ταύ-
την καὶ μετενοήσαμεν δι' ὅσα ἐπράξαμεν, ἐδέχθημεν πάλιν τὴν ὑποτέ-
λειαν. Ὑποσχόμεθα ὅθεν σήμερον ὅτι ἀναλαμβάνομεν τὴν ὑποχρέωσιν
τὰ μεταφέρειμεν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ παρόν-

²⁷) Ἀρχηγοῦ στρατιωτικῶν δυνάμεων.

²⁸) Ἡ Φιντικ (Πόντιος) Ἐλχάτζ Μεχμέτ Πασᾶς, Διετέλεσε δις Σερσασκέρης (Γ. Διοικητῆς) τῆς νήσου Κρήτης κατὰ τὰ ἔτη 1638 καὶ 1691. Συνεργασθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ χριστιανοῦ Γραμματικοῦ τῆς Πόρτας τοῦ Μ. Καστροῦ Γιαν-
νιοῦ Σκορδίλη κατέπυξε σκληρῶς τοὺς Χριστιανοὺς τῆς νήσου. Ἐπὶ τῶν ἡμε-
ρῶν του ἐγένετο ἡ ἀπόβασις τοῦ Μορσενίγκου εἰς Χανιά, ἡ συμμετοχὴ τῶν
Σφακιανῶν εἰς τὰς κατὰ τῶν Χανίων ἐπιχειρήσεις τῶν Ἐνετῶν καὶ ἐν συνεχείᾳ
ἡ παράδοσις τῆς Γραμβούσης εἰς τοὺς Τούρκους (1692). Ἀναμιχθεὶς σκανδα-
λωδῶς εἰς τὴν ἀπόδρασιν τῆς φρουρᾶς τῆς Γραμβούσης καὶ κατηγορηθεὶς δι'
ἄλλας ὑπερβασίας καὶ κατασχέσεις, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη ἐν Μ. Κά-
στρω κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1694. (Βλ. περὶ αὐτοῦ Τ.Α.Η. Κῶδ. 8ος, σ. 16 - 113,
ἐνθα φερμάνιον τῆς καρτομησεῶς του. Πρβ. καὶ Hammer, τ. 3ος, σ. 844).

^{28α}) Βλ. Ρ. Garzoni, τ. 1ος, σ. 463.

²⁹) Διαγγελεύς, δικαστικὸς κλητῆρ. Βλ. ἐκτενέστερον περὶ τῶν μουμπασίρη-
δων τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ὑπ' ἀριθ. 32 ἐγγράφων.

τος ἔγγραφον εἰς τὴν τοποθεσίαν Ἀτζῆ - Σοῦ⁸⁰ καὶ νὰ παραδώσωμεν εἰς τὸν Ἀβδουρραχμὰν Ἀγᾶν, ἀντιπρόσωπον καὶ Κετχουντιὰν⁸¹ τοῦ ἐξοχωτάτου Βεζίρου, ὅπως παραδοθῶσι εἰς τοὺς ἰδιοκτίητας των, πάντα τὰ κτήνη ἧτοι πρόβατα αἴγας, ἀγελάδας, φορβάδας, ὄνους καὶ λοιπὰ ἄλλα κινητὰ πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔκλεψαν καὶ διήρπασαν οἱ ραγιαδες τῆς Ἐπαρχίας μας ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν χωρίων τῶν περιφερειῶν Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Χάνδακος. Ἐπίσης ὑποσχόμεθα νὰ παραδώσωμεν τὸ βούτυρον, τοῦ ὁποῖου ἡ ποσότης τυγχάνει γνωστή, ὅπερ διήρπασαν οἱ συνεπαρχιώται μας ἀπὸ τὸ ἐκ Λέρονας καταφθάσαν εἰς τὸν λιμένα τῶν Ματάλων πλοῖον, ὡς καὶ πάντας τοὺς ἐξ αὐτοῦ διαρπαγέντας τάπητας καὶ λοιπὰ πολεμικὰ εἶδη. Ὅμοιως ὑποσχόμεθα νὰ ἐπιστρέψωμεν πάντα τὰ τυφέκια, πολεμοφόδια, ξίφη καὶ λοιπὰ ἄλλα πολεμικὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα παρελάβομεν παρὰ τῶν ἀπίστων Ἐνετῶν διὰ τὸν κατὰ τῶν Μουσουλμάνων πόλεμον. Ὑποσχόμεθα ὡσαύτως νὰ παραδώσωμεν τὰ ἀνέκαθεν εἰς χεῖρας ἡμῶν εὐρισκόμενα τυφέκια, ξίφη, βέλη καὶ τόξα, πολεμοφόδια καὶ λοιπὰ πολεμικὰ εἶδη. Ὑποσχόμεθα ὁμοίως νὰ ἀπολυτρώσωμεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας καὶ νὰ παραδώσωμεν ἐντὸς ἑνὸς μηνὸς ἀπὸ σήμερον πάντας τοὺς ὑφ' ἡμῶν αἰχμαλωτισθέντας κατὰ τὰς μάχας Μουσουλμάνους καὶ πωληθέντας εἰς τὸν στόλον τῶν ἀπίστων Ἐνετῶν. Ἐπίσης νὰ παραδώσωμεν ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀπὸ σήμερον πάντας τοὺς λιποιακτίησαντας καὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας καταφυγόντας μουρτάτες καὶ χαϊνηδες⁸² καὶ τοὺς ἐξ ἡμῶν ζωηροτέρους καὶ ἐνεχομένους εἰς ληστείας, κλοπὰς, ὑποκινήσεις πρὸς σιάσιν καὶ ἐπανόστασιν ὡς καὶ τοὺς μουρτάτες⁸³ καὶ γνωστοὺς ἐπὶ ληστεία Κεμιτζῆ Ἀλῆ καὶ Ὁμέρ Ἀγᾶ καὶ Νταγῆ Μουσταφᾶ Ἀγᾶ ναυτικούς. Δηλοῦμεν ὁμοίως ὅτι ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ προβαίνωμεν εἰς

⁸⁰) Οὕτω ὀνομάσθη τὸ ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν Ἐνετῶν, ὅς ἐσφαλμένως ἀναφέρεται, ἀνεγερθέν μικρὸν ἠρειπωμένον σήμερον φρούριον τοῦ Ἀλμυροῦ παρὰ τὸ χωρίον Γεωργιούπολις Ἀποκορώνου. (Βλ. περὶ αὐτοῦ Evliya Çelebi, τ. 8ος, σ. 388, 553, Naima, τ. 4ος, σ. 197, Valiero, τ. 1ος, σ. 245, 247, Ροσοκε, τ. 2ος, σ. 344 καὶ ὑποσ. 3).

⁸¹) Παρ' ἐκάστῳ Πασᾶ ὑπῆρχεν ἡ θέσις τοῦ Κετχουντᾶ ἢ Κεχαγιᾶ, ὅστις παρίστατο καὶ ἐνήργει ἐκ μέρους τούτου, διεκπεραιῶν σχεδὸν ὅλας τὰς ὑποθέσεις, τοῦ Πασᾶ, μὴ ἀναμιγνυμένου ἢ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις. (Βλ. Savary, σ. 331 καὶ Pakalın, ἐν λ. Καρὶ Kethudasi).

⁸²) Ὁ ἐπίορκος, ὁ ἐπίβουλος, ὁ στασιαστής, ὁ δεχθεὶς τὴν ὑποτέλειαν καὶ τὴν πληρωμὴν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ εἰτα ἀθετήσας τὴν ὑπόσχεσιν του. (Βλ. Στ. Πανθοουδίδου, Ποιμενικὰ Κρήτης ἐν λεξικῶν. ἀρχεῖφ, τ. 5ος, σ. 272, Μπουνιαλῆ, σ. 224, στ. 16. Περὶ τῶν ἐν Κρήτῃ χαϊνηδων, βλ. Tournefort, τ. 1ος, σ. 92).

⁸³) Ὁ ἀρνησίθρησκος.

ληλασίας καὶ στάσεις, ἀλλὰ θὰ εἴμεθα πιστοὶ καὶ ὑποτεταγμένοι φόρου ὑποτελεῖς ραγιάδες τοῦ κραταιοτάτου καὶ μεγαλειοτάτου ἡμῶν βασιλέως. Θὰ καταβάλωμεν εἰς τὸν Μοντεβελὴν⁸⁴ μας τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἐπιβληθέντος ἡμῖν κεφαλικοῦ φόρου διὰ τὸ ἔτος χίλια ἑκατὸν τρία⁸⁵, ὡς καὶ τὴν δεκάτην μας ἀνελλιπῶς. Ἀπὸ σήμερον δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ κλέπιωμεν τὰ πρόβατα καὶ λοιπὰ ζῶα τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, δὲν θὰ προβαίνωμεν εἰς ἀποστασίας, δὲν θὰ βλάπτωμεν τὸ Δημόσιον, δὲν θὰ ἐπιτρέπωμεν τὴν προσέγγισιν εἰς τὴν Ἐπαρχίαν μας τῶν ἐκ τοῦ φρουρίου τῆς Σούδας κρυφίως ἐξερχομένων ἀπίστων χαϊτηνῶν καὶ κατ' οὐδένα λόγον θὰ χορηγοῦμεν εἰς αὐτοὺς προστασίαν τινά. Ὅρκιζόμεθα καὶ καθιστάμεθα ἀλληλέγγυοι διὰ πάντα ταῦτα.

Μετὰ τὴν δῆλωσιν ταύτην τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, προσῆλθεν ὁ Κεϊχουντιᾶς⁸⁶ τῆς ἐπαρχίας Ἀποκορώνου Παπᾶ Γεώργης υἱὸς Παπᾶ Μανώλη, ὅστις ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἰδίου Συμβουλίου κατέθεσεν ὅτι καθίσταται ἐγγυητὴς καὶ πληρωτὴς δι' ὅλα ὅσα ὑπεσχέθησαν οἱ προλαλήσαντες.

Εἶτα ἔλαβον πάλιν τὸν λόγον οἱ ὡς εἴρηται ραγιάδες τῶν Σφακίων καὶ προσέθεσαν ὅτι «ἐὰν ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θελήσῃ τις ἐξ ἡμῶν ἢ ἐκ τῶν συνεπαρχιωτῶν μας νὰ ἀθετήσῃ τὰ ὡς ἄνω συμφωνηθέντα καὶ ὑπεσχημένα, ἅς τιμωρηθῶμεν συμφώνως πρὸς τὸν Ἱερόν Νόμον ἀναλόγως τοῦ ἀνομήματός μας, τὰ δὲ γυναικόπαιδά μας ἅς συλληφθῶν καὶ αἰχμαλωτισθῶν καὶ αἱ περιορισαί ὄλων μας ἅς πωληθῶν ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου». Ἡ ἐνώπιον τοῦ Συμβουλίου οἰκιοθελῆς κατάθεσις τῶν κατεχωρίσθη ὧδε τῇ αἰτήσει.

Οἱ μάρτυρες: Ὅσμὰν Βέης, τὸ στήριγμα τῶν ἐξόχων ἀρχηγῶν, Ρετζέπ τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Καπετάνιος καλιονίου⁸⁷, Ὅσμὰν τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Καπετάνιος καλιονίου, Χασὰν τὸ καύχημα τῶν ὀμοίων του, Καπετάνιος καλιονίου, Μουσταφὰ Ἀγᾶς τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Ἀγᾶς τῶν ἐντοπίων ἐθελοντῶν τοῦ Χάνδακος, Μουσταφὰ Ἀγᾶς τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Ἀγᾶς τῆς Ἀκ Τάμπιας, Ἀλῆ Ἀγᾶς τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Ἀγᾶς τοῦ Κοῦλε τῆς θαλάσσης, Ἀχμέτ Ἀγᾶς υἱὸς Μουσαῖ Πασᾶ, τὸ καύχημα τῶν ὀμηλικῶν του, Χουσεῖν Ἀγᾶς, Ἀγᾶς τῶν ἐθελοντῶν τοῦ ἀριστεροῦ τομέως Χάνδακος. Γιουσούφ Ἀγᾶς Διζντάρης⁸⁸ τῆς Ρεθύμνης,

⁸⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 19 ὑποσημείωσιν τῶν ἐγγράφων.

⁸⁵) 1691 μ. Χ.

⁸⁶) Ἐνταῦθα ἡ λέξις Κεϊχουντιᾶς ἢ Κεχαγιᾶς μὲ τὴν σημασίαν τοῦ Προέδρου τῆς ἐπαρχίας.

⁸⁷) Ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ *galeone*, πολεμικὸν πλοῖον.

⁸⁸) Φρούραρχος.

Μουσταφᾶ Ἄγᾶς πυροβολητῆς τῶν γερλήδων³⁹, Μεχμέτ Ἄγᾶς τοῦ Κούλε τῆς θαλάσσης, Μουσταφᾶ Ἄγᾶς, Κετχουντᾶς τοῦ δεξιοῦ τομέως, Σουλεϊμᾶν Ἄγᾶς υἱὸς Σιαχίν Ἄγᾶ, τὸ καύχημα τῶν ὁμοίων του, Ἄλῆ Ἄγᾶς τὸ καύχημα τῶν προεστῶν, Ἄγᾶς τῶν Γενιτσάρων τῆς Ρεθόμνης, Ἐσοεῖχ Μουσταφᾶ ἐφένδης, τὸ καύχημα τῶν Σεϊχῶν, Ἴεροκῆροϋ τοῦ τεμένουσ Χουσεῖν Πασᾶ, Μαχμουτ Ἐφένδης, τὸ στήριγμα τῶν ἀπογραφέων, Γαμίας τοῦ Λογιστηρίου τοῦ Χάνδακος, Ἐλ Χατζ Χουσεῖν, Τζαπῆς⁴⁰ τῶν Σφακίων, Μουσταφᾶ Ἄγᾶς, Ἄγᾶς τῶν ἐντοπίων τσετῶν⁴¹. (Ἀχρονολόγητον)⁴².

7.

Κῶδ. 7ος, (8ος) σ. 81.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἱερὰν διαταγὴν, τὴν κομισθεῖσαν ἐκ τῆς πρωτευούσης διὰ χειρὸς τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διορισθέντος ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου ἀρχιθυρωροῦ Χαλεπλῆ Ἀχμέτ Ἄγᾶ, ὅπως ξεετασθῆ ἢ κατωτέρω ὑπόθεσις συνεκροτήθη ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἤδη ἐν ἐνεργείᾳ Βαλῆ Χάνδακος ἐξοχωτάτου Βεζύρου Ἰσμαῆλ Πασᾶ⁴³ Ἱεροδικαστικὸν Συμβούλιον, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου παρουσιάσθησαν οἱ ραγιάδες τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, ἀνηκούσης εἰς τὰ βακουφικὰ ἀφιερῶματα τῶν δύο ἱερῶν πόλεων καὶ ὑπαγομένης εἰς τὸ Σαντζάκιον τῶν Χανίων, οἷτινες καὶ ἤγειρον ἀγωγὴν κατὰ τοῦ τέως Μουτσαριφῆ⁴⁴ τοῦ Ἐργιαλείου⁴⁵ τῆς Κρήτης ἐξοχωτάτου βεζύρου Μεχμέτ Πασᾶ⁴⁶ καὶ κατέθεσαν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Κετχουντᾶ καὶ πληροξουσίου ἐπιτρόπου του Ἀβδουρραχμᾶν Ἄγᾶ υἱοῦ Χασᾶν τὰ ἀκόλουθα:

Κατὰ τὸν πόλεμον τῶν Χανίων ὁ ἐξοχώτατος Μεχμέτ Πασᾶς ἔλαβε παρ' ἡμῶν χίλια χρυσᾶ νομίσματα καὶ μᾶς ἐζημίωσε πάρα πολὺ. Ἐκτὸς τούτου διὰ μέσου τοῦ Γραμματικοῦ τῆς Πόρτας⁴⁷ Γιαννιοῦ⁴⁸

³⁹) Τῶν ἐντοπίων γενιτσάρων.

⁴⁰) Εἰσπράκτωρ τῶν βακουφικῶν φόρων.

⁴¹) Ἦτοι ἀρχηγὸς τῶν καταδιωκτικῶν ἀποσπασμάτων. Οὗτοι ἔργον εἶχον τὴν καταδίωξιν τῶν χαϊνηδων καὶ πειρατῶν.

⁴²) Ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ ἐγγράφου καταφαίνεται ὅτι ἐγράφη τοῦτο μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἀποβάσεως τοῦ Μοσενίγχου, ἧτοι κατὰ τὸ 1692.

⁴³) Γνωστὸς ὡς Καραγιλάν Ζαδὲ Ἰσμαῆλ Πασᾶς. Μετατεθεὶς ἐκ Χανίων εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ Μ. Κάστρου, προήδρευσε τοῦ δικαστηρίου, ὅπερ ἐξήτασε τὰς ὑπερβασίας καὶ καταχρήσεις τοῦ Σερασκέρη Κρήτης Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶ (βλ. ὑποσ. 28 τῶν ἐγγράφων).

⁴⁴) Διοικητοῦ.

⁴⁵) Ὅρος χρησιμοποιοῦμενος πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ὀνομασίας *Βιλαγιέτ*, ἧτοι Νομός, Γ. Διοίκησης.

⁴⁶) Βλ. περὶ αὐτοῦ ὑποσ. 28 τῶν ἐγγράφων.

⁴⁷) Καρι Yazıciisi. Βλ. περὶ τοῦ ἀξιώματος τῶν Γραμματικῶν τῆς Πόρτας

ἔλαβε παρ' ἡμῶν ἑξακόσια πενήκοντα ἀσλάνια γρόσια, ἑπτακόσια πρόβατα, ἑκατὸν εἴκοσι καντάρια βούτυρον καὶ ἑκατὸν τυφέκια. Ἐπειδὴ μᾶς κατεπίεσε καὶ μᾶς ἠδίκησε πάρα πολὺ αἰτούμεθα ὅπως ἐρωτηθῆ ὁυτός καὶ διὰ τοῦ Ἱεροδικείου ἀπονεμηθῆ τὸ δίκαιον.

Ἡρωιήθη ὁ Ἀβδουρραχμὰν Ἀγᾶς, πληρεξούσιος ἐπίτροπος τοῦ ἐναγομένου Μεχμέτ Πασᾶ, ὅστις ἀπήντησεν ὅτι «τὰ ὑπὸ τοῦ ἐντολοδότου μου Πασᾶ τυραννικῶς ληφθέντα ἀπὸ τοῦ ραγιάδες τῶν Σφακίων πράγματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα: χίλια ἑκατὸν πενήκοντα ἀσλάνια γρόσια, τετρακόσια ἀρνία, καὶ ἑκατὸν τυφέκια, διὰ ταῦτα ὑπάρχει καὶ δόμολογία τοῦ ἐντολοδότου μου Πασᾶ».

Ἐπειδὴ διαρρήδην ἀρνεῖται ὅτι ἔλαβε περισσότερα τῶν ὄσων ἀνωτέρω ἀναφέρονται, ἀρνούμενος ἐπίσης καὶ τὰ ὅσα διατείνονται ὅτι ἔλαβε παρ' αὐτῶν ὁ Γραμματικὸς τῆς Πόρτας Γιαννιὸς, δηλαδὴ ἑξακόσια πενήκοντα ἀσλάνια γρόσια καὶ τὸ βούτυρον, ἐξεδύθη ἀπόφασις ἐπιστροφῆς μόνον τῶν χιλίων ἑκατὸν πενήκοντα γροσίων σὺν ἑκατὸν τριάκοντα τρία γρόσια τὴν ἀξίαν τῶν τετρακοσίων ἀρνίων. Ταῦτα θὰ εἰσπραχθοῦν μέσον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ ἀπεσταλμένου, ἀρχιθυρωροῦ τῶν ἀνακτόρων, Χαλεπλῆ Ἀχμέτ Ἀγᾶ καὶ θὰ ἐπιστραφοῦν εἰς τοὺς ραγιάδες τῶν Σφακίων.

ἐν Κρήτῃ, «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β' σ. 553 καὶ γενικώτερον, Περιόδ. «Θεολογία» τ. 6ος σ. 7 καὶ τ. 12ος, σ. 103. Παλαιότερον οἱ συντάκται τῶν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν συντασομένων συνθηκῶν μεταξὺ τῆς Ὀθωμαν. Αὐτοκρατορίας καὶ τῶν ξένων κρατῶν (Ἑνετίας, Γενούσης καὶ τῶν Ἱπποτῶν τῆς Ρόδου) ἐλέγοντο ὑπὸ τῶν Τούρκων Γραμματικοί. (βλ. Ρακαλίη, ἐν λ. Gramatikos).

⁴⁹⁾ Γιαννιὸς ἢ Γιαννᾶς. Κατήγετο ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Σχορδιλῶν τοῦ χωρίου Μοναστηράκι ἐπαρχίας Ἀμαρίου. Διετέλεσε Γραμματικὸς τῆς Πόρτας ἀπὸ τοῦ 1690 περίπου μέχρι τοῦ 1694. Συνεργασθεὶς στενῶς μετὰ τοῦ τότε Σερασκέρη (Γ. Διοικητοῦ) τῆς Κρήτης Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶ (βλ. ὑποσ. 28), ἀνεδείχθη δυνάστης καὶ ἐκμυζητῆς τῶν Χριστιανῶν τῆς νήσου. Γενόμενος ὄργανον τῶν σιναϊτῶν καλογήρων συνήργησεν εἰς τὴν κατεδάφισιν τῆς ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης Ἀθανασίου Καλλιπολίτου ἀνεγερθείσης ἐν Μ. Καστρῷ ἐκκλησίας τῶν Ταξιαρχῶν. Κατὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῶν σκανδάλων τοῦ Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶ ἔφυγε κρυφίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου, ἄγνωστον πῶς, ἐθανατώθη, δημευθείσης τῆς δι' ἀθεμίτων μέσων δημιουργηθείσης κολοσσιαίας περιουσίας του. Συνώνυμος καὶ σύγχρονος περίπου τούτου ὁ Τζανάκης Σχορδίλης, διατελέσας Μ. Λογοθέτης τῆς Μητροπόλεως Κρήτης, ἔδειξε φιλογενὴ δράσιν. Περὶ τοῦ Γιαννιοῦ Σχορδίλη βλ. Τ.Α.Η. Κωδ. 8ος σ. 76 - 136 καὶ τὸ ἐκ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ὑπ' ἀριθ. 8 ἔγγραφο. Πρβ. καὶ «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος σ. 392, 394, Ζαχ. Πρακτικίδου, Χωρογραφία, σ. 31, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὸ χ. Μοναστηράκι Ἀμαρίου ὑπάρχει, «μιά οἰκογένεια χριστιανῶν ἀρχόντων ἐχόντων προνόμιον ἀσδοσίας παρὰ τοῦ Σουλτάνου». Περὶ τοῦ Τζανάκη Σχορδίλη βλ. «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος, σ. 383.

Τῇ αἰτήσει κατεχωρίσθη ἡ προᾶξις αὐτῆ ὡδε αὐθημερόν.

Οἱ μάστιγες: Ὁ Τζεμπετζῆ Μπασῆ⁴⁹ Ἀχμέτ Ἀγᾶς, Σεροδάρ Ζαδὲ Μεχμέτ ἐφένδης, Μεχμέτ Ἐφένδης Ἱεροκήρυξ τοῦ τεμένους Βαλιδέ, Μουσταφᾶ Ἀγᾶς Ταμίας τῶν Τσαούσηδων κ.λ.π. (Ἀχρονολόγητον)⁵⁰.

8.

Κῶδ. 7ος, (8ος) σ. 98.

Αὐτόγραφος ἐν μεταφράσει ἐπιστολὴ τοῦ Γραμματικοῦ⁵¹ Γιαννιοῦ⁵², ἀποσταλεῖσα ὑπ' αὐτοῦ εἰς τοὺς ραγιάδες τῶν Σφακιῶν.

Ὁ Μουτεβελῆς⁵³ ἔστειλεν ἄνθρωπον στὴν Βασιλεύουσαν καὶ κατήγγειλεν, ὅτι δῆθεν ὁ Πασᾶ ἐφένδης μας⁵⁴ σᾶς ἐπῆρε δυὸ χιλιάδες ὀκτακόσια γρόσια καὶ ἐπτακόσια πρόβata⁵⁵ καὶ ὅτι κατοπιν τούτου ὁ Κιζιλᾶρ Ἀγᾶς⁵⁶ ἔστειλεν ἐδῶ ἓνα ἀγᾶν του μὲ φερμάνι νὰ ζητήσῃ τὴν ἐπιστορφήν των ἀπὸ τὸν Πασᾶ ἐφένδη μας. Ὁ ἀπεσταλμένος Ἀγᾶς ἔγραψε καὶ σὲ σᾶς νὰ ἔλθετε. Νὰ προφυλαχθῆτε ὁμῶς καὶ νὰ μὴν ἔλθετε. Νὰ πῆτε ὅτι ἐμεῖς δὲν ἐδώσαμε τοῦ Πασᾶ οὔτε ἓνα ἄσπρο καὶ ὅτι δὲν ἔχομε μαζὶ του κανένα νταβᾶ. Διότι ἐὰν ὁμολογήσετε ὅτι τοῦ ἐδώσατε χρήματα, τότε θὰ σᾶς σκοτώσῃ ὅλους σας ὁ Πασᾶς καὶ θὰ γίνεται αἰτία νὰ καταδικασθῆ. Ἐὰν ἔλθῃ ἐκεῖ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Κιζιλᾶρ Ἀγᾶ νὰ προφυλαχθῆτε, Νὰ μὴν πῆτε τίποτε. Νὰ πῆτε μόνο πῶς δὲν ἔχετε νταβᾶ μὲ κανένα. (Ἀχρονολόγητον)⁵⁷.

Ὁ ἐσχέτης σας
Γιαννιὸς Σκορδίλος⁵⁸

⁴⁹) Sebeci Başı, Ἀρχηγὸς τῶν Τζεμπετζήδων. Τζεμπετζήδες ἐλέγοντο ἀρχικῶς οἱ θωρακοφόροι καὶ ἀργότερον οἱ ὀπλοῦργοι.

⁵⁰) Τὸ ἔγγραφον τοῦτο εὐρίσκεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν πρακτικῶν τῆς κατὰ τὸ 1694 διεξαχθείσης ἐν Μ. Καστρῷ δίκης τοῦ Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶ.

⁵¹) Βλ. ὑποσ. 47 τῶν ἐγγράφων.

⁵²) Βλ. ὑποσ. 48 τῶν ἐγγράφων.

⁵³) Βλ. ὑποσ. 19 τῶν ἐγγράφων.

⁵⁴) Δηλ. ὁ Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶς.

⁵⁵) Βλ. ἔγγραφον ὑπ' ἀριθ. 7.

⁵⁶) Ἀρχιευνούχος, ὅστις ἦτο ὁ γεν. ἐπόπτης τῶν βακουφίων.

⁵⁷) Ἡ ἐπιστολὴ αὐτῆ τοῦ Γραμματικοῦ τῆς Πόρτας Γιαννιοῦ Σκορδίλη γραφεῖσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ κατατεθεῖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν εἰς τὸ δικαστήριον, μετεφράσθη εἰς εἰς τὴν τουρκικὴν καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὴν σειρὰν τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης τοῦ Φιντικ Χατζῆ Μεχμέτ Πασᾶ.

⁵⁸) Βλ. ὑποσ. 48 τῶν ἐγγράφων.

9.

Κώδ. 7ος, (8ος) σ. 103.

Συμφωδὰ πρὸς τὴν κομισθεῖσαν ἐκ τῆς Βασιλευούσης διὰ χειρὸς τοῦ ἐκ τῶν ἀρχιθυρωρῶν Χαλεπλῆ Ἀχμέτ Ἀγᾶ αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν, ὅπως διενεργηθῆ ἔλεγχος πρὸς ἐξακριβώσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατὰ τὸ ἔτος χίλια ἑκατὸν τρία⁵⁹ διὰ χειρὸς τοῦ τότε Δεφτερδάρη⁶⁰ Κρήτης Ἀβδουλλάχ Ἐφένδη διανεμηθέντων φορολογικῶν δελτίων, ὡς καὶ πόσα χρήματα εἰσέπραξε τότε οὗτος παρὰ τῶν ραγιάδων βάσει δελτίων τριῶν κατηγοριῶν, εἴτε διὰ δελτίων φερόντων τὴν ἀτομικὴν του σφραγίδα ἢ καὶ ἐπιτελῶς ἄνευ δελτίων, προσῆλθον σήμερον ἐνώπιον τοῦ Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ συγκληθέντος εἰς τὸ Διβάνιον τοῦ Χάνδακος ἅπαντες οἱ Κετχουντάδες⁶¹ τῶν Καστελλίων⁶² καὶ λοιποὶ ἄλλοι ραγιάδες τοῦ Καζᾶ Χάνδακος, ὅπου ἐνώπιον τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ τῆς νήσου Κρήτης καὶ Μουχαφίζη τοῦ Χάνδακος ἐξοχωτάτου καὶ ἐκλαμπροτάτου Ἰσμαήλ Πασᾶ⁶³ καὶ τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου Χαλεπλῆ Ἀχμέτ Ἀγᾶ διενεργήθη ἔλεγχος παρουσίᾳ καὶ τοῦ ὡς εἴρηται Δεφτερδάρη Ἀβδουλλάχ Ἐφένδη εἰς τὰ βιβλία ἐκάστου χωρίου, ἐκ τοῦ οὐοῦ προέκυψεν ὅτι διενεμήθησαν τότε τὰ κατωτέρω φορολογικὰ δελτία.

Τῇ πρώτῃ Τζεμαζιουλεβέλ 1106⁶⁴.

Καζᾶ Χάνδακος	Πλοῦσιοι	Μεσαίας τάξεως	Πτωχοὶ ἐργαζόμε.	Σύνολον
Ἐπαρχία Τεμένους	82	245	118	445
» Μαλεβυζίου	219	637	172	1028
» Πυργιωτίσσης	56	158	82	296
» Καινούργιου	260	553	186	999
» Μονοφατίου	172	360	128	660
» Ρίζου	135	375	132	642
» Πεδιάδος	496	492	376	1764
» Μεραμπέλλου	232	490	187	909
» Λασιθίου	58	162	55	275
» Ἱεραπέτρας	136	397	131	664
» Σητείας	112	415	73	600
» Μυλοποτάμου	332	595	212	1139

⁵⁹) 1691 μ. Χ.

⁶⁰) Βλ. ὑποσ. 20 τῆς εἰσαγωγῆς.

⁶¹) Βλ. ὑποσ. 36 τῶν ἐγγράφων.

⁶²) Τῶν ἐπαρχιῶν.

⁶³) Βλ. ὑποσ. 43 τῶν ἐγγράφων.

⁶⁴) 8 Δεκεμβρίου 1694.

	<i>Καζᾶς Ρεθύμνης</i>				
Ἐπαρχία	<i>Ρεθύμνης</i>	436	965	232	1633
»	<i>Ἁγίου Βασιλείου</i>	136	261	218	615
»	<i>Ἀμαρίου</i>	146	236	118	500
»	<i>Σφακίων</i>	300	327	30	657
	<i>Βακουφικά χωρία</i>				
τοῦ Μ. Βεζύρου	<i>Ἀχμέτ Πασᾶ</i>	76	176	267	519
Οἱ ἐντὸς τῆς πόλεως		22	153	213	388
Ἰουδαῖοι		8	31	112	151
Ἀρμένιοι		8	12	11	31
Ναῦται		1	10	267	278
Μοναχοὶ		8	41	46	95

10.

Κῶδ. 7ος, (8ος) σ. 44.

Συνωδᾶ τῇ ἀπευθυνθείσῃ πρὸς τὸν ἐν ἐνεργείᾳ Διοικητὴν τοῦ Χάνδακος ἐξοχώτατον βεζύρην Ἰσμαήλ Πασᾶν⁶⁵ καὶ τὸν Ἱεροδίκην τῆς πόλεως ταύτης, ἱερεῖ ἀυτοκρατορικῆ διαταγῆ ὅπως κλητευόμενοι δι' ἀπεσταλμένον τοῦ Πασᾶ οἱ ραγιάδες κάτοικοι τῆς εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκαν καὶ Μεδινὰν ἀφιερωμένης Ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, ὑπαγομένης εἰς τὸ Σαντζάκιον τῶν Χανίων καὶ ὅπως ἐξεταζομένων τούτων ἀπονεμηθῆ τὸ δίκαιον ἐπὶ τῆς ἐγεροθείσης κατ' αὐτῶν ἀγωγῆς ὑπὸ τοῦ Μεχμέτ Ἀγᾶ υἱοῦ Ἀβδουλλάχ, ὅστις εἶχεν ἐνοικίασει ἀπὸ τὸν κληρονομικῶ δικαίωματι Μουτεβελῆν τοῦ ἀφιερώματος τούτου ἕτερον Μεχμέτ Ἀγᾶν υἱὸν τοῦ Χουσεῖν Πασᾶ τοὺς μονκατάδες τῆς Ἐπαρχίας ταύτης τῶν ἐτῶν χίλια ἑκατὸν δύο⁶⁶, χίλια ἑκατὸν τρία⁶⁷ καὶ χίλια ἑκατὸν τέσσαρα⁶⁸, ἐνεφανίσθη ὁ Μεχμέτ Ἀγᾶς οὗτος, υἱὸς Ἀβδουλλάχ, ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ τούτου Συμβουλίου καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἐκ μέρους τῶν ραγιάδων τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων νομίμως διορισθέντων πληρεξουσίαν ἐπιτρόπων διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης καὶ καπεταναίων αὐτῶν Νικολοῦ υἱοῦ Σταμάτη, Γεώργη υἱοῦ Νούτσου, Πέρου υἱοῦ Πέτρου, Σταμάτη υἱοῦ Παπᾶ Μανώλη καὶ λοιπῶν ἄλλων κατέθεσε τὰ ἀκόλουθα :

« Ἀπὸ τὸν Μεχμέτ Ἀγᾶν υἱὸν τοῦ Χουσεῖν Πασᾶ ἐνοικίασα τοὺς μονκατάδες τῶν τριῶν ἐτῶν τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, οἱ ραγιάδες ὁ-

⁶⁵) Βλ. ὑποσ. 43 τῶν ἐγγράφων.

⁶⁶) 1690 μ. Χ.

⁶⁷) 1691 μ. Χ.

⁶⁸) 1692 μ. Χ.

μῶς τῆς Ἐπαρχίας ταύτης μὴ συμμορφούμενοι πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Ἱεροῦ Νόμου καὶ ἐπιδεικνύοντες ἀπειθειαν καὶ ἀνυπακοήν, μολοντί πρόκειται περὶ ἐξηκριβωμένης ὀφειλῆς των, μὲ ὑποβάλλον εἰς διαφόρους δυσκολίας καὶ τλαιπωρίας, δώσαντές μοι καθ' ὅλον τὸ τριετές αὐτὸ χρονικὸν διάστημα ἐν συνόλω μόνον χίλια πεντακόσια δέκα γρόσια, τοῦ ὑπολοίπου ποσοῦ παραμένοντος εἰς χρέος των. Ὅσάκις δὲ μετέβην ἐπὶ τόπον⁹⁹ διὰ τὰ εἰσπράξω καὶ συγκεντρώσω τὸ ὑπόλοιπον χρέος των, μοι προσέβαλλον διαφόρους προφάσεις ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν πληρωμὴν του καὶ οὕτω ἢ εἰσπραξίς τοῦ ὑπολοίπου ποσοῦ καθίσταται τελείως ἀδύνατος, προσγινομένης τόσον εἰς ἐμὲ ὅσον καὶ εἰς τὸ βακουφίον μεγάλης ἀδικίας καὶ ζημίας. Αἰτοῦμαι ὅπως ἐρωτηθῶσιν οὗτοι καὶ συμφώνως πρὸς τὴν ἀπὸ χεῖρας μου ἱερὰν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν διαταχθῆ ἢ εἰσπραξίς τοῦ καθυστερουμένου ποσοῦ ἀπὸ τούτων εἰρημένους ραγιάδες καὶ ἀπονεμηθῆ τὸ δίκαιον».

Κατόπιν τούτου ἠρωτήθησαν οἱ ἄνω ἀναφερόμενοι ἀντιπρόσωποι τῶν ραγιάδων, οἵτινες κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

«Πράγματι ἐδίδομεν κάθε χρόνον ἀνελλιπῶς εἰς τὸν ἐκάστοτε ἐντεταλμένον Μουτεβελῆν τοῦ βακουφίου τὸν ἔκπαλαι καθορισθέντα μονκατὰν μας¹⁰ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων, ὡς καὶ τὰ εἰς ἡμᾶς ἀναλογούντα πεντακόσια γροσία δι' ἀξίαν τροφίμων, δαπάνας καὶ ἐξοδα τοῦ ἱεροῦ τεμένους. Ἐπειδὴ ὁμως ἀπὸ τινῶν ἐτῶν καθωρίσθη τὰ πληρωόμενον τὸν κεφαλικὸν μας φόρον ἐπὶ τῇ βάσει δελτίων, ἐπληρώσαμεν ὁλόκληρον τὸν φόρον αὐτὸν ἐπὶ τῇ βάσει δελτίων τρίτης τάξεως εἰς τοὺς εἰσπράκτορας, τοῦ καταβληθέντος ποσοῦ ἀνεληθόντος εἰς τέσσαρας χιλιάδας καὶ πλέον γροσία, ὅπερ ποσὸν συνειψηφίσαμεν πρὸς τὸν ἐτησίως καταβαλλόμενον ὑφ' ἡμῶν μονκατὰν τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ οὕτω ἐξωφλήσαμεν τὴν ὀφειλὴν μας καὶ δὲν ὀφείλομεν πλέον οὔτε ἐν ἄσπρον».

Εἶτα ὁ Μουτεβελῆς Μεχμέτ Ἁγᾶς παρουσίασε τὴν πρὸς τὸν κληρονομικῶ δικαιώματι καὶ κυρίως Μουτεβελῆν τοῦ βακουφίου Μεχμέτ Ἁγᾶν υἱὸν Χουσεῖν Πασᾶ χορηγηθεῖσαν ἐπὶ τούτοις αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν, ἣ ὅποια, ἀναγνωσθεῖσα εἰς ἐπήκοον πάντων τῶν παρισταμένων, διαλαμβάνει ὅτι, «ὡς ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἐπισήμως ἐξαχθέντος ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου καὶ φέροντος τὸ αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα ἀντιγράφου τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς, οἱ κάτοικοι τῆς

⁹⁹) Her bar varub cem ve tahsil merad ittüyimde. Χαρακτηριστικὴ ἡ δὴλωση τοῦ ἐνάγοντος ὅτι μετέβαινε εἰς Σφακιά πρὸς εἰσπραξίαν τῶν ἐνοικιασθέντων φόρων.

¹⁰) Τὴν κατ' ἀποκοπὴν ἐνιαύσιον παγίαν εἰσφορὰν.

ὡς εἴρηται Ἐπαρχίας Σφακίων ἀφείλουν ἐκτὸς τοῦ κεφαλικοῦ των φόρου νὰ καταβάλλουν πρὸς τὸν ἐκάστοτε Μουτεβελῆν, ἀντιπρόσωπον τοῦ υἱοῦ τοῦ Χουσεῖν Πασᾶ καὶ τὸν μουκατὰν τῶν κατακεχωρισμένων προϊόντων των καὶ δεόν νὰ εἰσπραχθῶσι τὰυτὰ διὰ τοῦ Ἱεροδικείου καὶ καταβληθῶσι πρὸς τὸν ἐντεταλμένον Μεχμέτ Ἀγᾶν υἱὸν Ἀβδουλλάχ, ἐνεργουμένων τῶν ἐπὶ τῇ περιστάσει προβλεπομένων».

Κατόπιν τούτου, θεωρηθέντων τῶν λογαριασμῶν τοῦ μουκατὰ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, προέκυψεν ὅτι ἀνέρχεται ἐτησίως ὁ φόρος οὗτος εἰς τὸ ποσὸν τῶν δύο φορτίων¹¹ καὶ ἐπὶ χιλιάδων ἄσπρων, τοῦ συνολικοῦ ποσοῦ διὰ τὰ τρία ἔτη συμποσομένου εἰς ἑξ̄ φορτία καὶ εἴκοσι μία χιλιάδας ἄσπρα¹², ἧτοι εἰς πέντε χιλιάδας ἑκατὸν ἑβδομήκοντα πέντε ἀσλάνια¹³ γρόσια.

Δεδομένου δέ, ὅτι κατεβλήθησαν ἤδη εἰς αὐτὸν ἐκ μέρους τῶν ραγιάδων τῆς Ἐπαρχίας ταύτης χίλια πεντακόσια δέκα γρόσια, πρᾶγμα ὅπερ ἄλλωστε ὁμολογεῖ καὶ ὁ Μουτεβελῆς Μεχμέτ Ἀγᾶς, δεόν οὗτοι, συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἀυτοκρατορικὴν διαταγὴν, νὰ τῶν καταβάλλουν καὶ τὸ καθυστερούμενον ποσόν, ἀνερχόμενον εἰς τρεῖς χιλιάδας ἑξακόσια πέντε γρόσια, ἀποφασίζομένου ἐπὶ τούτοις ὅπως συμμορφούμενοι πρὸς τὰυτὰ οἱ κάτοικοι τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, καταβάλουν πρὸς τὸν Μεχμέτ Ἀγᾶν, ἀντιπρόσωπον τοῦ Χουσεῖν Πασᾶ Ζαδὲ Μεχμέτ Ἀγᾶ, τὸ διὰ τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινὰν καθοριζόμενον ἐκ τοῦ ἀφιερωτηρίου ποσὸν τοῦτο.

Τῇ αἰτήσει κατεχωρίσθη ἡ πρᾶξις αὕτη ὧδε τῇ εἰκοστῇ ἕκτῃ τοῦ μηνὸς Ρετζέπ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἑξ̄¹⁴.

Οἱ μάρτυρες: Μεχμέτ Ἐφένδης; Ἱεροκῆρουξ τοῦ τεμένους τῆς Βαλιδέ, Σερχάο Ζαδὲ Μεχμέτ Ἐφένδης, Διζνιάρ Ἀχμέτ Ἀγᾶς υἱὸς Γιουσούφ, Ἐλχάτζ Ἀχμέτ Ἀγᾶς, Μουσλῆ Ἐφένδης, Ἀλῆ Τσελεμπῆ διδάσκαλος.

¹¹) Ἐκαστον φορτίον 100 χιλιάδες ἄσπρα.

¹²) Ἦτοι 621 χιλιάδες ἄσπρα.

¹³) Ἀργυροῦν νόμισμα κατ' ἄλλους τῶν Σελιτζουκιδῶν καὶ κατ' ἄλλους πολωνικὸν ἢ ὀλλανδικόν, φέρον ἐπὶ τῆς μιᾶς ὄψεως τὸν ἥλιον καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης λέοντα, ἀρσλὰν τουρκιστὶ ἑξ̄ οὗ καὶ ἔλσβε τὴν ὀνομασίαν. Παρ' ὅλον ὅτι ἀπηγορεύθη ἡ κυκλοφορία του ἐν Τουρκίᾳ ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ 16ου αἰῶνος, διετηρήθη ὅμως ἡ ὀνομασία του, τῆς ἀξίας του οὐσης ἰσοτίμου πρὸς τὴν ἀυστριακὴν ρεγγίαν, τὸ ἰσπανικὸν τάλληρον ἢ ρεάλιον καὶ πρὸς τὸ σύγχρονον πρὸς αὐτὰ γερμανικὸν γκρούς, ἧτοι τὸ γνωστὸν τουρκικὸν γρόσιον. Βλ. P a k a l i n, ἐν λ. Arslanli καὶ Kuruş. Πρβ. T o u r n e f o r t, τ. 1ος σ. 24, Περιοδ. «Θεολογία», τ. 7ος, σ. 217 καὶ «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά», τ. 11ος σ. 265, ὑποσ. 5. Τὸ ἀσλάνι, ὡς βλέπομεν εἰς τὸ παρὸν ἔγγραφο, εἶχε κατὰ τὸ 1695, ἄσπρα 120.

¹⁴) 2 Μαρτίου 1695.

11.

Κῶδ. 8ος, σελ. 95.

Πίναξ ἐμφαίνων τὰ διὰ χειρὸς τοῦ Λεφτεροδάρη¹⁶ Κρήτης Ἰβδουλ-
λίχ ἐφένδη διανεμηθέντα φορολογικὰ δελτία εἰς τοὺς φόρον ὑποτελεῖς
τῶν Ἐπαρχιῶν τοῦ Ἐγιαλείου¹⁶ Κρήτης κατὰ τὸ ἔτος 1106¹⁷.

Περιφέρεια Χάνδακος	Πλοῖσοι	Μεσαίας τάξεως	Πτωχοὶ ἐργαζόμε.	Σύνολον
Ἐπαρχία Πεδιάδος	353	1057	353	1764
» Μονοφατίου	132	396	132	660
» Καινούργιου	200	599	200	999
» Πυργιωτίσσης	59	178	59	296
» Τεμένους	89	267	89	445
» Μαλεβυζίου	205	618	205	1028
Μοναχοὶ	30	90	30	150
Ἰουδαῖοι τοῦ φρουρίου Χάνδακος	17	51	17	85
Ρωμηοὶ παρεπίδημοι	30	105	182	317
Ἀρμένιοι φρουρίου Χάνδακος	5	15	5	25
Ἐπαρχία Σητείας τοῦ ὁμωνύμου Λιβᾶ ¹⁸	112	336	112	560
» Ἱεραπέτρας	133	399	133	665
» Μεραμπέλλου	175	525	175	875
» Λασιθίου	55	165	55	275
» Ρίζου, παρ)μα Χάνδακος	128	386	128	642
Βακουφικὰ χωρία τοῦ ἀειμνήστου Μ. Βεζύρου ¹⁹	103	313	103	519
Βακούφιον Σφακίων ὑπαγόμενον εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις	182	544	182	908
Ἐπαρχία Ρεθύμνης μετὰ τῶν κα- τοίκων τοῦ φρουρίου	326	981	326	1633

¹⁶) Βλ. ὑποσ. 20 τῆς εἰσαγωγῆς.

¹⁶) Βλ. ὑποσ. 45 τῶν ἐγγράφων.

¹⁷) 1694 μ. Χ.

¹⁸) Λίνα ἦτοι βιλαγιέτιον, Νομός. Οἱ Τοῦρκοι, ἅμα τῇ ἀλώσει τοῦ Μ. Κάστρου, διήρσαν τὴν νῆσον εἰς 4 νομούς, βραδύτερον ὁμως κατηργήθη ὁ Νομός Σητείας, συγχωνευθεὶς μετὰ τοῦ Χάνδακος.

¹⁹) Ἦτοι τοῦ πορθητοῦ τοῦ Μ. Κάστρου Κιοκρολη Φαζίλ Ἀχμέτ Πασᾶ· Ἦσαν δὲ ταῦτα : α) τὰ ἐντὸς τῆς περιφερείας Τὸν Ἄλι τοῦ Μ. Κάστρου χωρία, β) τὸ χωρίον Ἅγιος Θωμᾶς μετὰ τοῦ Μετοχίου Μεγάλη Βρύση, γ) τὸ χωρίον Ἅγία Βαρβάρα Ἐπαρχίας Μονοφατίου καὶ δ) τὸ χωρίον Μαγαρίτες μετὰ τοῦ μετοχίου Ἀγγελιανά. Βλ. περὶ αὐτῶν Τ.Α.Η. Κῶδ. 2ος, σ. 116, 127, 129 καὶ 131.

'Επαρχία Μυλοποτάμου, παράρτη- μα Ρεθύμνης	227	685	227	1139
'Επαρχία Ἁγίου Βασιλείου	123	369	123	615
» Ἁμαρίου, παράρτημα Ρε- θύμνης	100	300	100	500
'Επαρχία Χανίων τοῦ ἰδίου Λιβᾶ	236	739	236	1232
» Ἀποκορώνου	255	765	255	1275
» Κισάμου, παράρτημα Χα- νίων	200	600	200	1006
'Επαρχία Σελίνου	87	260	87	434
'Ιουδαῖοι, Ρωμηοί, ἔμποροι πό- λεως Χανίων	4	35	171	220
Σύνολον	3.586		πλούσιοι	
	10.829		μεσαίας τάξεως	
	3.786		πτωχοὶ ἐργαζόμενοι	
	18.201 ⁸⁰			

12.

Κῶδ. 8ος, (7ος) σ. 66.

Ἐκ Ρεθύμνης Χατζῆ Μουσταφᾶς, ἀρχηγὸς τοῦ καταδικωτικῶν ἀποσπάσματος καὶ Μουτεβελῆς τοῦ βακουφίου τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, διορισθεὶς πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ κληρονομικῶν δικαιώματι κατέχοντος τὸ ἀξίωμα τοῦτο Μεχμέτ Βέη, υἱοῦ τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ἐπεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ τούτου Συμβουλίου καὶ ἤγειρεν ἀγωγήν κατὰ τῶν ραγιάδων τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, ἀντιπροσωπευομένων ὑπὸ τῶν Καπεταναίων τῶν χωρίων Καπετὰν Γεώργη, Καπετὰν Νικολοῦ Μπατοζάκη, Νικολοῦ, Γιαννάκη καὶ Γεώργη Νικηφόρου, Καπετὰν Σήφη υἱοῦ Νικολοῦ, Κανάκη υἱοῦ Παύλου, τοῦ ἐτέρου Καπετὰν Κανάκη, Καπετὰν Νικολοῦ Πατζιντιώτη, Κούρου υἱοῦ Γεώργη, Χαριδήμου, Σταρογιάννη υἱοῦ Γιάννη, Παπᾶ Δημήτρη, Καπετὰν Ξηροῦχη, Γεώργη υἱοῦ Σήφη, Μανώλη Πατσανοῦ υἱοῦ Γεώργη, Νικολῆ Πατσανοῦ, Γεώργη Νίφη, Τσιρκανοῦ⁸¹ υἱοῦ Γεώργη φόρου ὑπο-

⁸⁰) Λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἕκαστον φορολογικὸν δελτίον ἀνελόγει κατὰ μέσον ὄρον εἰς 1 : 1, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς νήσου κατὰ τὸ 1694 ἀνῆρχοντο εἰς 72.800 περίπου ἄτομα.

⁸¹) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων ὡς καὶ εἰς ἄλλα κεφαλοχώρια τῆς Κρήτης ὑπάρχει ἡ συνήθεια τῶν προσωνυμίων. Βλ. σχετικῶς, «Χριστιανικὴν Κρήτην», τ. 1ος, σ. 502, ὅπου ἔξ ἀδελφοὶ Ζερβουδάκη φέρουν ἔξ διαφορετικὰ προσωνύμια.

τελῶν, τοῦ Γραμματικοῦ⁸² τῶν ραγιάδων Παπᾶ Δημήτρη, παρισταμένων καὶ τῶν πρωτογέρον⁸³ τῶν χωριῶν καὶ τῶν προκριτῶν καὶ ἐπιφανῶν ἐξ αὐτῶν, κατέθεσε τὰ ἀκόλουθα :

« Ὑπὸ τῶν ραγιάδων τῆς Ἐπαρχίας ταύτης καταβάλλονται ἐτησίως ἀπὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν, ἐκτὸς τοῦ μουκατᾶ τῶν πέντε χιλιάδων γροσίων καὶ πεντακόσια γρόσια διὰ τὰς δύο ἱερὰς πόλεις καὶ τὸν κυρίως Μουτεβελῆν, καὶ ἕτερα πεντακόσια γρόσια διὰ τὸν ὑπ' αὐτοῦ διοριζόμενον ἀντιπρόσωπον Μουτεβελῆν. Ἐκτὸς τούτων οἱ ραγιάδες ἔδιδον εἰς τὸν διοριζόμενον εἰςάστοτε Μουτεβελῆν καὶ μίαν ποσότητα σιτηρῶν καὶ διάφορα ἄλλα τροφίμα. Ἄρ' ἣς ἐποχῆς ὁμως ἐφηροδόθη καὶ εἰς τοὺς ραγιάδες τῶν Σφακιῶν ἢ διὰ φορολογικῶν δελτίων πληρωμὴ τοῦ κεφαλικοῦ των φόρον, προβάλλοντες οὗτοι διαφόρους προφάσεις καθυσιεροῦν τὴν ἐξόφλησιν τῶν ὑποχρεώσεών των τούτων. Αἰτοῦμαι ὅθεν ὅπως ἐρωτηθῶν οὗτοι καὶ ἐπιτευχθῆ ἢ εἰσπραξίς των διὰ μέσου τοῦ Ἱεροδικείου».

Κατόπιν τούτου ἠρωτήθησαν οἱ ἐαγόμενοι οἷτινες εἶπον τὰ ἐξῆς :

« Συμφώνως πρὸς τὸ εἰς χειρὰς μας φερμάνιον καὶ τὰς ἐν τῷ Ἀυτοκρατορικῷ Κτηματολογίῳ ἐγγραφάς, καταβάλλομεν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν πλὴν τοῦ κεφαλικοῦ μας φόρον καὶ λοιπῶν ἄλλων πραγμάτων τὸν μουκατᾶν μας πέντε χιλιάδες γρόσια καὶ τετρακόσια ἕως πεντακόσια γρόσια εἰς τὸν εἰσπρακτορα διὰ τὸν κεφαλικόν μας φόρον, δίδομεν δὲ καὶ πεντακόσια γρόσια εἰς τὸν διορισμένον ἐφ' ἡμῶν Μουτεβελῆν διὰ τὰ παραδῶσῃ εἰς τὸν κυρίως τοιοῦτον. Ἐπὶ πλεόν δὲ δίδομεν ἐτησίως διὰ τὴν διατροφὴν τοῦ διορισμένου Μουτεβελῆ διακόσια πρόβατα, διακόσια μουζούρια σίτου καὶ διακόσια μουζούρια κριθῆν, ὡς καὶ ἑκατὸν εἴκοσι γρόσια διὰ διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας του. Ἄν ἔχομεν δυνάμεις νὰ δίδωμεν περισσότερα».

Μετὰ τὴν ἀπάντησίν των ταύτην καὶ τὴν διαπίστωσιν οὗ εἰς χειρὰς τοῦ ὡς εἴρηται Μουτεβελῆ δὲν εὐρίσκειται αὐτοκρατορικὴ τις διαταγὴ ἢ ἕτερόν τι ἔγκυρον ἱεροδικαστικὸν ἔγγραφον διὰ νὰ δύναιται οὗτος νὰ ἀπαιτῆ τὴν καταβολὴν τοῦ ὑπολοίτου ποσοῦ, ἀπηγορεύθη ἐκ μέρους τοῦ Ἱεροδικείου εἰς τὸν ἐνάγοντα καὶ ἐγένετο εἰς αὐτὸν σύστασις ὅπως μὴ ἔχη ἀπαιτήσεις παρὰ τῶν ραγιάδων διὰ ποσὰ πέραν τῆς συγκαταθέσεώς των.

Τῇ αἰτήσῃ κατεχωρίσθη ἢ προᾶξις αὐτῆ ᾧδε τῇ δεκάτῃ πέμπτῃ τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλεβὲλ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐπτὰ⁸⁴.

⁸²) Ve reayalarin yazicisi olan Papa Dimitri, Περὶ τῶν γραφῶν τῆς ἐπαρχίας Σφακιῶν βλ. «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος, σ. 470.

⁸³) Ve Kara Kocalari, ἦτοι τοὺς γέροντας τῶν χωριῶν.

⁸⁴) 13 Ὀκτωβρίου 1695 μ. Χ.

Οἱ μάρτυρες : Μουσταφᾶ Ἀγᾶς, Ἐσσεῖτι Ἀβδουλλάχ Ἐφένδης, Σουλεϊμάν Τσαούς, Ἀβδουλλάχ Ἀγᾶς, Ἀλῆ Ἀγᾶς.

13.

Κῶδ. 38ος, (9ος) σ. 90.

Τὸ φερμάνιον διὰ τὴν φορολογίαν τῶν εἰς χεῖρας τῶν Μουσουλιμῶνων καὶ ἀπίστων εὐρισκομένων αἰγοπροβάτων καὶ ἐριπίων προσκομισθὲν εἰς Χάνδακα διὰ χειρὸς τοῦ Κιουτισοῦκ Χουσεῖν Ἀγᾶ, ὅστις ἠγόρασε τὸν φόρον τοῦτον ἀπὸ τὸν ἀρχικῶς ἀγοραστήν Μεχμέτ Ἀγᾶν, ἀνεγνώσθη εἰς τὸ Διβάνιον⁸⁵ τοῦ Λιοικητοῦ Χάνδακος ἐξοχωτάτου Ἀλῆ Πασᾶ καὶ συμφώνως πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ διαλαμβανόμενα διετάχθησαν οἱ Ναῖπαι τῶν Ἐπαρχιῶν ὅπως προβοῦν εἰς τὴν καταγραφὴν τῶν αἰγοπροβάτων ἐκάστου χωρίου.

Κατόπιν τῆς γενομένης καταμετρήσεως κατεστρώθη ὁ κατωτέρω πίναξ σήμερον τὴν δεκάτην τοῦ μηνὸς Ζηλχιζέ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν δέκα⁸⁶.

Ἐπαρχίας Μονοφατιοῦ	10.932
» Ρίζου	11.511
» Πεδιάδος	10.057
» Μαλεβυζίου	6.155
» Τεμένους	2.192
» Πυργιωτίσσης	6.392
» Καινούργιον	11.347
» Ἱεραπίρας	5.241
» Λασιθίου	5.897
» Σητείας	18.247
» Μεραμπέλου	10.924
» Σφακίων	11.060
Σύνολον	109.895

Ὁ ὡς ἄνω πίναξ παρεδόθη εἰς τοὺς εἰσπρακτορας πρὸς εἴσπραξιν παρὰ τῶν ραγιάδων καὶ λοιπῶν.

14.

Κῶδ. 145ος, (15β) σ. 42.

..... καὶ λοιποί, καὶ ἐξ Ἀγίας Ρουμέλης

⁸⁵) Εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Πασᾶ, εἰς ὃ παρεκάθηντο ἅπαντες οἱ ἀξιωματοῦχοι τῆς πόλεως.

⁸⁶) 29 Μαΐου 1699 μ. Χ.

. . . . καὶ ἐκ τοῦ χωρίου Νέφρ Σφακιά
 ἀπὸ τοὺς Κωμητιάδες ὁ Καπετὰν Λιγόρης καὶ Ἄλεξᾶς
 ἀπὸ τὸ χωρίον Βρασκά
 Γιάννης, Γεώργης καὶ Νικήτας Μπουμπράκης καὶ λοιποὶ
 καὶ Νικολὸς Σπαντίτης καὶ Γεώργης Μπαφτάκης
 Κατσουλογιάννης καὶ Καπετὰν Μανώλης
 πιστοποιηθείσης τῆς πληρεξουσιότητός του ὑπὸ τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου
 Πατσαῆδος ἐνώπιον τοῦ Μουτεβελῆ τοῦ ρηθέντος βακου-
 φίου. Τσοκαδὰρ Μεχμέτ Ἄγα κατέθεσεν ὡς
 ἐκπρόσωπος ἀπὸ τοὺς ἐπ' αὐτῶν ραγιάδες τῆς νήσου
 ἴαν τὰ πράγματα καὶ τὰ τρό-
 φιμα νὰ ἐπιβληθῇ
 ὅτι θὰ παραδώσουν
 τῇ εἰκοστῇ ἔκτῃ⁸⁷

15.

Κώδ. 62ος, (16ος) σ. 42.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαρίζην⁸⁸ τοῦ Χάρδακος (δὲν ἀναμεί-
 ρεται τὸ ὄνομα) καὶ τὸν Ἰεροδίκην τῆς πόλεως ταύτης.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι ὁ διακεκριμένος μεταξὺ τῶν ὁμοίων
 καὶ ὁμηλικῶν του Μουσταφᾶς⁸⁹ οὗ ἀδξηθείη ἡ λόξα, δι' ἀναφορᾶς
 του ἀπευθυνθείσης πρὸς τὴν αυτοκρατορικὴν μου ἀδλήν, μοὶ γνωρίζει
 ὅτι τυγχάνει κληρονομικῶ δικαιώματι νόμιμος Μουτεβελῆς τοῦ βακου-
 φίου, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ κειμένων χωρίων,
 τὰ ὅποια ἀφιερώθησαν ὑπὸ τοῦ πάππου του Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ διὰ
 τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινάν. Ἀναφέρων οὗτος τοῦτο
 καθιστᾷ γνωστὸν ὅτι μέχρι σήμερον πᾶσαι αἱ δίκαι καὶ αἱ ἔριδες τῶν

⁸⁷) Τὸ ἑλληπές, λόγῳ φθορᾶς τοῦ κώδικος, ἔγγραφον τοῦτου, εὐρίσκεται κα-
 τακεχωρημένον εἰς τὴν σειρὰν τῶν ἐγγραφῶν τοῦ ἔτους 1710

⁸⁸) Βλ. ὑποσ. 22 τῶν ἐγγράφων.

⁸⁹) Ὁ Μουσταφᾶς οὗτος εἶναι ὁ πατὴρ τῆς «προστάτιδος» τῶν Σφακιανῶν
 Φατμᾶ Χατοὺν χανοῦμ σουλτάν. Εἶναι γνωστὸς ὡς βεζύρ Μουσταφᾶ Πασῶς,
 διοικητῆς τοῦ Ἐριβάν. Περὶ αὐτοῦ ὁ H a m m e r τ. 4ος, σ. 252, ἀνελθὼν ἀπὸ
 τὸν τοῦρκον χρονικογράφον Τσελεμπηζαδέ, λέγει ὅτι ἦτο υἱὸς τοῦ Δελῆ ἢ Γα-
 ζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ἐν τῷ παρόντι ὁμῶς ἐγγράφῳ. ὡς σημειοὶ ὁ ἴδιος ἐν τῇ ἀ-
 ναφορᾷ του, λέγει ὅτι ὁ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶς ἦτο πάππος του· πλὴν τούτου
 καὶ εἰς ἄλλο ἐγγραφον τοῦ T. A. H. (βλ. Κώδ. Ἀφιερωτηρίων σ. 129) τοῦ ἔτους
 1758, ἀναφέρεται οὗτος ὡς ἔγγονος τοῦ προαναφερθέντος Πασᾶ. Δέον ὄθιν νὰ
 παραδεχθῇ τις, ὅτι ὁ Μουσταφᾶς οὗτος ἦτο μάλλον ἔγγονος καὶ οὐχὶ υἱὸς τοῦ
 Δελῆ Χουσεῖν Πασᾶ. Πρβ. καὶ ὑποσ. 15 τῆς εἰσαγωγῆς.

κατοίκων τῶν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀφιερωθέντων χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων διεκανονίζοντο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τῶν Πασάδων τοῦ Χάνδακος, ἀδστηρῶς ἀπαγορευομένης πάσης ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως εἰς ταύτας ἐκ μέρους τῶν Πασάδων τῶν Χανίων.

Παρὰ ταῦτα ὁμοῦς ὁ Κεχαγιᾶς⁹⁰ τοῦ ἤδη Πασᾶ τῶν Χανίων Ἔσφι Πασᾶ⁹¹, τυγχάνων ἄνθρωπος σκληρὸς καὶ βίαιος, ἤρχισεν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀφίξεώς του νὰ ἐνοσιπύρῃ διχόνοιαν μεταξὺ τῶν κατοίκων καὶ νὰ ὑποβάλλῃ τοὺτους εἰς πληρωμὴν προστίμων, σκληρῶς καταπιέζων αὐτούς. Ἀποδίδων οὕτως εἰς αὐτούς τὴν κατηγορίαν δι' ἐλεηλίτησαν ἐν πλοῖον εἰς τὴν νῆσον Κύθηρα ζητεῖ παρ' αὐτῶν πρόστιμον τρεῖς χιλιάδας χρυσᾶ νομίσματα διὰ γεγονὸς ὅπερ οὐδόλως συνέβη. Ὁμοίως διὰ διαφόρων διαβολῶν καὶ συκοφαντιῶν ζητεῖ παρὰ τοῦ φόρου ὑποτελοῦς Δασκαλογιάννη⁹², κατοίκου τοῦ χωρίου Σπηλιᾶ, ὅπερ ὑπάγεται εἰς τὰ χωρία τοῦ βακοιφίου τοῦτου⁹³, πρόστιμον δύο χιλιάδας γρόσια. Συνέλαβε συνάμα οὗτος πάρα πολλοὺς ραγιαδες ἐκ τῶν χωρίων τούτων καὶ τοὺς ζαμπιτηδές⁹⁴ των, τοὺς ὁποίους ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐξακολουθεῖ τὰς ἀτελεντήτους ταύτας ἀδικίας καὶ καταπιέ-

⁹⁰) Βλ. ὑποσ. 31.

⁹¹) Υἱὸς τοῦ Κιοπρουλή ἢ Σεχίτ Μουσταφᾶ Πασᾶ. Διετέλεσε καὶ Πασᾶς Ρεθύμνης, ἐνθα καὶ ἀπεβίωσε κατὰ τὸ 1726. Βλ. περὶ αὐτοῦ, Τ.Α.Η. Κῶδ. 15ος, σ. 345, Hammet, τ. 4ος, σ. 157 καὶ 259, Περβ. Ἰωαν. Παπαδάκη, Ἐτήσιον Κρητικὸν Ἡμερολόγιον τοῦ ἔτους 1902, ἐν Χανίοις 1902, σ. 61, ἐνθα ὁ δημοσιευόμενος ὑπὸ τοῦ Γ. Ἰακ. Καλαϊσάκη κατάλογος δὲν ἀναφέρει εἰς τοὺς πασάδες τῆς Κρήτης, ἀλλὰ τῶν Χανίων.

⁹²) Ἡ ἐπωνυμία «δάσκαλος» ἐδίδετο ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Κρήτῃ εἰς πάντας τοὺς γνωρίζοντας ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν καὶ εἰς τοὺς χριστιανούς γραμματεῖς τῶν φόρων τῶν χωρίων ἢ ἐπαρχιῶν. Βλ. Μ. Χουρμούζη Βυζαντινοῦ, σ. 63, Raulin, τ. 1ος, σ. 47, Ψιλάκη, τ. 3ος σ. 100 καὶ «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος, σ. 470.

⁹³) Πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου Σπηλιᾶ ἐπαρχίας Κισάμου, ὅπερ μετ' ἄλλων χωρίων κειμένων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις Ρεθύμνης, Ἀποκορώνου καὶ Γεμένους, ἀπετέλουν ἕτερον φέουdon ἐκχωρηθὲν εἰς τὸν Γαζή Χουσεῖν Πασᾶν, ὅπερ ἀφίρωσεν οὗτος δι' ἄλλους ἀγαθοεργούς σκοπούς. Βλ. Τ.Α.Η. Κῶδ. 1ος, σ. 94, ἐνθα τὸ ἀφιερωτήριον αὐτοῦ ὑπὸ χρονολογίαν 25 Τζεμαζιε.αχιρ 1068 = 20 Μαρτίου 1658.

⁹⁴) Zabit, ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ ἢ τῆς ἀστυνομίας, ὁ ἐντεταλμένος εἰς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας, ὁ ἐπιστάτης, ὁ εὐταξίς, ἐνίοτε καὶ μετ' τὴν σημασίαν τοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων. Ὁ τίτλος οὗτος ἐδίδετο ἐν Κρήτῃ εἰς τὸν Καπετάνιον τοῦ χωρίου ἢ εἰς τοὺτους τῶν ἐπαρχιῶν, οὔτινες ἐλάμβανον διαταγὰς ἀπὸ τὸν Μουτεβελῆ Ἀγᾶν καὶ διεκανόνιζον τὰς μεταξὺ τῶν χριστιανῶν διαφορὰς ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως τοῦ Ἱεροδίκου. Σχετικῶς βλ. Ροσοκε, τ. 2ος, σ. 330, Raulin, τ. 1ος, σ. 47, Ε.Ε.Κ.Σ., τ. 1ος, σ. 132, Κριτοβουλίδου, σ. 61, καὶ «Ἀθηνᾶ», τ. 57ος, σ. 188.

σεις του, γενόμενος οὕτω ὑπαίτιος ἀρχῆς ἐρημώσεως πάντων τῶν χωριῶν τοῦ βακουφίου διὰ τοῦ διασκορπισμοῦ τῶν κατοίκων του. Ἐναφέρων οὗτος πάντα ταῦτα αἰτεῖται τὴν ἔκδοσιν αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς διὰ τῆς ὁποίας αὐστηρῶς νὰ παραγγέλειται, ὅπως μὴ καταπιέζωνται καὶ ταλαιπωροῦνται οἱ ραγιάδες τῶν βακουφικῶν τούτων χωριῶν, ἐνοχοποιούμενοι διὰ τοιούτων ἀβασίμων συκοφαντιῶν καὶ διαβολῶν καὶ νὰ μὴ ζητῆ παρ' αὐτῶν ὁ Πασᾶς τῶν Χανίων ἀδίκως χρημάτων ἀπὸ σήμερον δὲ καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσαι αἱ δίκαι καὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν βακουφικῶν τούτων χωριῶν νὰ διακανονίζωνται ἐκ μέρους σοῦ τοῦ Πασᾶ τοῦ Χάνδακος ἢ τῶν διαδόχων σου, αὐστηρῶς ἀπαγορευομένης πάσης ἀναμίξεως καὶ ἐπεμβάσεως εἰς ταύτας τῶν ἐκάστοτε Πασάδων τῶν Χανίων.

Πρὸς τὸν σκοπὸν ὅθεν τοῦτον ἐξεδόθη τὸ παρὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον.

Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τούτου ὅπως, συμμορφούμενος πρὸς ταῦτα οὐδὲ ὁ Πασᾶς τοῦ Χάνδακος, ἀπαγορεύσης τὴν ἐκ μέρους τοῦ Πασᾶ τῶν Χανίων εἰσπραξίν χρημάτων διὰ τοιούτων συκοφαντιῶν καὶ διαβολῶν παρὰ τῶν ραγιάδων τῶν βακουφικῶν τούτων χωριῶν, μὴ ἐπιτρέπων νὰ ὑφίστανται οὗτοι τοιαύτας καταπιέσεις καὶ καταδυναστεύσεις, πᾶσαι δὲ αἱ δίκαι καὶ αἱ ὑποθέσεις τῶν βακουφικῶν τούτων χωριῶν θεωρῶνται καὶ διακανονίζονται ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἐκ μέρους σοῦ ἢ ἐκ μέρους τῶν διαδόχων σου, αὐστηρῶς ἀπαγορευομένης πάσης ἐπεμβάσεως καὶ ἀναμίξεως εἰς ταύτας τῶν Πασάδων τῶν Χανίων.

Συμμορφωθῆτε πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς παρουσίας ἱερᾶς διαταγῆς μου, ἀφ' οὗ δὲ διεξέλθητε καλῶς τὸ περιεχόμενόν της νὰ ἐπιστρέψητε ταύτην εἰς τοὺς ζαμπίτηδες τῶν βακουφικῶν χωριῶν διὰ νὰ μένη αὕτη παρ' αὐτοῖς.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τὴν εἰκοστὴν ἐνάτην Ζηλχιζὲ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν τριάνοντα δύο ⁹⁶.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

Ἐλήφθη κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλεβέλ 1133 ⁹⁶.

16.

Κῶδ. 62ος, (16ος) σ. 42.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος (δὲν ἀναφέρε-

⁹⁶) 12 Ὀκτωβρίου 1720 μ. Χ.

⁹⁶) 19 Δεκεμβρίου 1720 μ. Χ.

ται ὄνομα) καὶ τὸν Διζντάρη⁹⁷ τοῦ φρουρίου τῆς Ρόδου.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι προηγουμένως εἶχεν ἐκδοθῆ ἱερά μου διαταγὴ διὰ τῆς ὁποίας ἀπεστέλλετο εἰς Ρόδον ὅπως ἐγκλεισθῆ εἰς τὸ φρούριον τῆς νήσου ταύτης ὡς καλεμπέντης⁹⁸ ὁ ἐκ τῶν κατοίκων τῶν Χανίων Ἀλῆ Καψοδάσης⁹⁹, ὅστις μὴ διάγων ἐν ἡσυχίᾳ ἀλλὰ βασιζόμενος εἰς μερικὸν δυνάστας προέβη εἰς καταπιέσεις κατὰ τῶν πτωχῶν ραγιάδων καὶ ἀκόμη καὶ κατ' αὐτῶν τῶν ραγιάδων τῶν χωρίων τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, ἅτινα ἀποτελοῦν τὸ βακούφιον τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ. Συλληφθεὶς δὲ οὗτος καὶ ἐγκλεισθεὶς εἰς τὴν φυλακὴν ἐπρόκειτο νὰ ἀποσταλῆ εἰς Ρόδον. Καθ' ὃν χρόνον ὁμως ἀνεμένετο ἡ εὐκαιρία ἐξευρέσεως πλοίου καὶ ἡ μεταφορὰ του εἰς τὴν νήσον ταύτην, ἐφθασεν ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἱερά διαταγὴ διὰ τῆς ὁποίας ὠρίζετο ἡ ἐκδίκασις τῶν ἐδαφῶν τῶν εἰς τὴν κατοχὴν τούτου ὡς μαλικιανῶ¹⁰⁰ εἰρηκομένων χωρίων, συνορευομένων μετὰ τούτων τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, ὑπαγομένων δ' εἰς τὸ βακούφιον τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶχεν ἀνασταλῆ ἡ ἀποστολὴ του εἰς Ρόδον. Κατὰ τὴν ἐνώπιον ὁμως τοῦ Ἱεροδίκου τῶν Χανίων ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως τῶν ὁρίων, ὅποτε εἶχε διορισθῆ ἐκ τῆς Βασιλευούσης καὶ ἔκτακτος Μουμπασίρης¹⁰¹, ὁ ἐπίτροπος τοῦ Μουτεβελῆ τῶν Σφακίων προέβαλεν ἄρηθρον εἰπὼν ὅτι δὲν ἔχει δικαιοδοσίαν τινα νὰ παρίσταται ὡς Ἐπίτροπος διὰ τὴν προκειμένην ὑπόθεσιν καὶ συνεπῶς δὲν δύναται νὰ ἐκδικασθῆ ἡ ὑπόθεσις αὕτη. Ἐπιδείξας οὕτω ἀπείθειαν πρὸς τὸν Ἱερόν Νόμον ἐπέβη ἀμέσως πλοίου καὶ μετέβη εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ὅπου ἤρχισε νὰ παραπονηθῆται, προσπαθῶν νὰ καταπατήσῃ τὸ δίκαιον τοῦ ρηθέντος Ἀλῆ Καψοδάση, κατορθώσας συνάμα τὴν ἔκδοσιν ἱερᾶς διαταγῆς διὰ τὴν ἀποστολὴν του ὡς καλεμπέντη εἰς τὸ φρούριον τῆς Ρόδου.

Γνωρίζων ἡμῖν νῦν δι' ἐπιστολῆς σου πάντα ταῦτα σὺ ὁ Βεζύρης

⁹⁷) Φρούραρχον.

⁹⁸) Ὁ καταδικασθεὶς εἰς κάθειρξιν ἐντὸς φρουρίου.

⁹⁹) Οἱ Σφακιανοί, ὡς γνωστὸν, εἶχον πάντοτε συνοριακὰς διαφορὰς μετὰ τοῦ Ἱμπραχίμ Ἀληδάκη, κατὰ τοῦ ἐν Μπρόσνερω πύργου τοῦ ὁποίου ἐπετέθησαν κατὰ τὸ 1774. Νῦν βλέπομεν ὅτι καὶ παλαιότερον εἶχον τοιαύτας διαφορὰς μετὰ τινος Ἀλῆ Καψοδάση, τοῦ ὁποίου τὰ χωρία ἐγεινίαζον πρὸς τὰ τῶν Σφακίων. Οὐδαμῶς ἀπίθανον ὁ ἐν τῇ παρόντι ἐγγράφῳ ἀναφερόμενος Ἀλῆ νὰ ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Ἱμπραχίμ Ἀληδάκη.

¹⁰⁰) Αἱ διὰ σουλτανικῆς διαταγῆς, *μικναμέ* λεγομένης, εἰς ἀμοιβὴν τῶν προσφερθεισῶν ὑπηρεσιῶν ἐκχωρούμεναι εἰς ἀνωτέρους ἀρχηγούς ἢ ἀγωνιστὰς γαίται ἢ χωρία, τῶν ὁποίων ἐνέμοντο τοὺς φόρους ἢ καὶ ἐξουσίαζον ὑπὸ τύπον τελείας ἰδιοκτησίας.

¹⁰¹) Βλ. ὑποσ. 29 τῶν ἐγγράφων.

καὶ Πασᾶς τοῦ Χάνδακος αἰτεῖσαι ὅπως δοθῆ ἄφεις εἰς τὸν ὧς εἴρηται Ἄλῆν καὶ ἐκδοθῆ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ διὰ τῆς ὁποίας νὰ διατάσσεται ἡ ἀπόλυσίς του ἐκ τῆς φυλακῆς.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὄθεν ὅπως θεωρηθῆ οὗτος συγγνωστός καὶ ἀρεθῆ ἑλεύθερος, μὴ ἀποστελλόμενος ὡς καλεμπέντης εἰς Ρόδον, ἐξεδόθη ἡ παροῦσα διαταγὴ μου. Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τῆς ὅπως, συμφώνως πρὸς ταύτην, χορηγηθῆ ἄφεις εἰς τὸν ὧς εἴρηται Ἄλῆν, μὴ ἀποστελλομένου τούτου ὡς καλεμπέντη, ἀλλὰ νὰ παραμένῃ οὗτος ἀνενόχλητος ἐν τῇ πόλει τῶν Χανίων. Ἐνεργήσατε συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς μου ταύτης διαταγῆς.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μηνὸς Ζηλκααδὲ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρα ¹⁰².

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

17.

Κῶδ. 62ος, (16ος) σ. 254.

Φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ ἐξοχωτάτου Ἰσιῖο Χουσεῖν Πασᾶ ¹⁰³, Δικητοῦ τοῦ Ἐγιαλειῦ ¹⁰⁴ (Κρήτης).

Σοφολογιώτατοι κύριοι Ναῦται ¹⁰⁵ τῶν Ἐπαρχιῶν τῆς νήσου Κρήτης, ἦτοι τοῦ Καινούργιου, Ρίζου, Μονοφατισίου, Πυργιωτίσης καὶ τῶν παραρημάτων αὐτῶν καὶ σεῖς οἱ ζαμπίτηδες ¹⁰⁶ τῶν μονκατάδων ¹⁰⁷ καὶ κάτοικοι τῶν χωρίων.

Γίνεται εἰς ὑμᾶς γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιάδες τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων προσεκόμισαν ἀναφορὰν εἰς τὸ Διβάνιον τοῦ Χάνδακος ὡς καὶ τὸ χορηγηθὲν εἰς αὐτοὺς ἐκ μέρους τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν Σουλτάνου φερμάνιον, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται ὅτι, ἐπειδὴ τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας ταύτης εὐρίσκονται ἐπὶ πετρωδῶν ἐδαφῶν καὶ εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὁρέων ἐδάφη των δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ καλλιέργεια καὶ συγκομιδὴ δημητριακῶν προϊόντων, οἱ κάτοικοι τῶν χωρίων τούτων προμηθεύονται ἀνέκαθεν

¹⁰²) 2 Αὐγούστου 1722 μ. Χ.

¹⁰³) Εἶναι ὁ 33ος μετὰ τὴν ἄλωσιν Γ. Διοικητῆς Κρήτης καὶ Πασᾶς τοῦ Μ. Κάστρου (βλ. ἀνέκδοτον κατάλογον Πασάδων Κρήτης εἰς τὰ ἐν τῷ Μουσείῳ Ἡρακλείου ἀποκείμενα χειρόγραφα Γεωργίου Νικολετᾶκη, ἔνθα ἀναφέρεται ὡς «*ὑπὲρ χατζῆ χουσεῖν παχ*»).

¹⁰⁴) Βλ. ὑποσ. 45 τῶν ἐγγράφων.

¹⁰⁵) Ἀντιπρόσωπος, ἐπίτροπος τοῦ Καζασκέμη. Ἱεροδικαστῆς ἢ ἀντιπρόσωπος τούτου.

¹⁰⁶) Βλ. ὑποσ. 94 τῶν ἐγγράφων.

¹⁰⁷) Τῶν κατ' ἀποκοπὴν φόρων.

διὰ χρημάτων των τὴν εἰς αὐτοὺς ἀναγκαιοῦσαν ποσότητα σιτηρῶν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ὡς ἄνω μνημονευθεισῶν Ἐπαρχιῶν, μεταφέρου-
τες ταῦτα εἰς τὰ μέρη των πρὸς συντήρησίν των.

Παρὰ τὰ ἔκπαιλα κεκανονισμένα ταῦτα, μερικολ ἐξ ὑμῶν ἐναντιώ-
ρονται εἰς ταῦτα, γινόμενοι οὕτω πρόξενοι τοῦ διασκορπισμοῦ καὶ ἀφρα-
νισμοῦ τῶν ραγιάδων, προξενοῦντες ἅμα ζημίαν καὶ ἐλάττωσιν τῶν
πόρων τοῦ βακουφίου τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐνεργήσητε συμφώνως πρὸς τὸ ἀνὰ χεῖρας
των ὑψηλῶν φερμάνιον καὶ διὰ τὰ δύνανται οὗτοι ὡς καὶ πρότερον τὰ
προβαίνουν εἰς τὴν ἀγορὰν ἀπὸ τὰς ὡς ἄνω ἀναφερθείσας Ἐπαρχίας
τῶν ἀναγκαιοῦντων πρὸς συντήρησίν των ποσότητων σιτηρῶν ἐγρῶφη
καὶ ἀποστέλλεται τὸ παρὸν μπουγιουρουλντί.

Γενέσθω γνωστὸν ἅμα τῇ λήψει τούτου ὅτι δέον, καθ' ἃ ἀναφέρεται
ἐν τῷ ὑψηλῷ ἱερῷ αὐτοκρατορικῷ φερμανίῳ, τὰ ἀπέχετε ἀπὸ πί-
σης ἐναντιώσεως καὶ παρεμποδίσεως, ὅταν οἱ ραγιάδες τῆς Ἐπαρχίας
ταύτης θελήσουν δι' ἰδίων χρημάτων των τὰ ἀγοράσουν καὶ μεταφέ-
ρουν εἰς τὰ χωρία των, ὡς συμβαίνει ἄλλωστε τοῦτο παλαιόθεν, τὴν
ἀναγκαιοῦσαν πρὸς συντήρησίν των ποσότητα σιτηρῶν ἀπὸ τοὺς κατοί-
κους τῶν περιφερειῶν σας.

Νὰ ἀποφεύγετε πᾶσαν ἐναντίαν ἐνέργειαν πρὸς τὰ παλαιόθεν κεκα-
νονισμένα καὶ πρὸς ὅσα ἀναφέρονται ἐν τῷ ἱερῷ αὐτοκρατορικῷ φερ-
μανίῳ. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐπὶ σκοπῷ ματαίας πλεονεξίας τὰ ὑφίστανται
ταλαιπωρίας καὶ κακουχίας οἱ πτωχοὶ ραγιάδες.

Ἐνεργήσατε συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλὴν διαταγὴν καὶ τὸ παρὸν
μπουγιουρουλντί.

τῇ 8 1145¹⁰⁸

(Μονογραφὴ τοῦ Πασᾶ)

18.

Κῶδ. 138ος σ. 13.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην¹⁰⁹ τοῦ Χάνδακος (δὲν ἀναφέ-
ρεται τὸ ὄνομα) καὶ πρὸς τοὺς Ἱεροδίκας.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιάδες τῶν χωρίων τῆς Ἐπαρχίας
Σφακίων, ὑπαγομένων εἰς τὸ βακούφιον τοῦ ποτὲ Γαζῆ Χουσεῖν Πα-
σᾶ, δι' ἀναφορᾶς των ὑποβληθείσης πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν μου αὐ-
τῶν μοι γνωρίζουν ὅτι ἐπειδὴ τὰ χωρία των κεῖνται εἰς ὄρεινὰς περι-

¹⁰⁸) Τὸ ἔτος 1732 μ. Χ.

¹⁰⁹) Βλ. ὑποσ. 22 τῶν ἐγγράφων.

φερείας τῆς αὐτοκρατορίας μου δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ εἰς αὐτὰ καλλιέργεια καὶ συγκομιδὴ δημητριακῶν προϊόντων. Ὡς ἐκ τούτου ἠγόραζον οὗτοι μέχρι τοῦδε διὰ χρημάτων των τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς αὐτοὺς σιτηρὰ ἀπὸ διαφόρους εὐφόρους περιφερείας τῆς νήσου, χωρὶς οὐδεὶς νὰ ἐναντιοῦται εἰς τοῦτο. Ἐσχάτως ὁμως μερικοὶ ζαμπίτηδες¹¹⁰ τῶν χωριῶν, ἐνεργοῦντες παρὰ τὸν Ἱερὸν Νόμον, ἀπαγορεύουν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀγορὰν τῶν δημητριακῶν τούτων. Γνωρίζοντες ἡμῖν οὗτοι ταῦτα, αἰτοῦνται τὴν ἐκδοσὶν ἱεροῦ μου διαταγῆς, δι' ἧς νὰ ἀπαγορεύεται ἢ παρὰ τὸν Ἱερὸν Νόμον ἐκ μέρους τῶν ζαμπίτηδων προβολὴ ἐμποδίων κατὰ τὴν ἀγορὰν τῶν σιτηρῶν.

Συνεπεία τῆς ἀναφορᾶς ταύτης ἐγένετο ἔρευνα εἰς τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ἀρχαιοφυλακείῳ μου φυλασσόμενα λογιστικὰ βιβλία τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐκ τῆς ὁποίας διεπιστώθη ὅτι ὁ ἦδη Ἁγᾶς τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας μου¹¹¹, Ἐπόπιτης τῶν Ἐβκαφίων καὶ τοιοῦτος τῶν Ἐβκαφίων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐκλαμπρότατος καὶ ἐντιμότατος Ἐλχάτζ Μπεσίρ Ἀγᾶς¹¹², οὗ ἄπειρον εἶη τὸ κλέος, εἰς αἰτησίαν του, ὑποβληθεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος χίλια ἑκατὸν τριάκοντα ἕξ¹¹³, ἀνέφερον οὖν, ἐπειδὴ εἰς τὰ χωρία τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων, αἵτινα ἀποτελοῦν τὸ βακουφίον τοῦ ποτὲ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ καὶ κεῖνται ἐπὶ ὄρεινῶν περιφερειῶν τῆς Αὐτοκρατορίας μου, δὲν εἶναι δυνατὴ ἢ καλλιέργεια καὶ συγκομιδὴ δημητριακῶν προϊόντων, ὡς ἐκ τούτου οἱ ραγιαδες τῶν Σφακίων μέχρι τῶν ἡμερῶν μας ἀγοράζουν διὰ χρημάτων των τὰ σιτηρὰ αὐτῶν ἀπὸ τὰ εὐφορα χωρία τῆς νήσου Κρήτης. Μολονοῦ δὲ οὐδεμία ἀντίρροσις προεβάλλετο ἕξωθεν διὰ τὴν ἐνεργειάν των ταύτην, ἐσχάτως οἱ ζαμπίτηδες μερικῶν χωριῶν, παρὰ τὸν Ἱερὸν Νόμον καὶ τὰ ἔκπαιλα κεκανονισμένα παρεμποδίζον τὴν πώλησιν τῶν σιτηρῶν καὶ προξενοῦν οὕτω μεγάλην ἀδικίαν εἰς τοὺς πτωχοὺς ραγιαδες, γινόμενοι ὑπαίτιοι τοῦ ἀφανισμοῦ αὐτῶν, ἐπιφέροντες ἅμα μείωσιν τῶν ἐσόδων τοῦ βακουφίου. Συνεχίζων οὗτος αἰτεῖται ὅπως μὴ παρεμβάλλεται οὐδεμία ἕξωθεν ἢ ὑπὸ τῶν ζαμπίτηδων τῶν χωριῶν ἀντίρροσις, ὅταν οἱ ραγιαδες τῶν Σφακίων θέλουν διὰ χρημάτων νὰ ἀγοράσουν

¹¹⁰) Βλ. ὑποσ. 94 τῶν ἐγγράφων.

¹¹¹) Τίτλος ὃν ἔφερε ὁ ἀρχιενοῦχος τοῦ σουλτανικοῦ γυναικωνίου.

¹¹²) Ὑπῆρξε παντοδύναμος, συνετὸς καὶ ἀγχίνους πολιτικός, ὑπηρετήσας 11 ἔτη ὑπὸ τὸν Σουλτάν Ἀχμέτ Γ' καὶ 16 ὑπὸ τὸν Μαχμούτ Α'. Ἀπεβίωσε τὸ 1746 καὶ τὸν διεδέχθη ὁ συνώνυμος του Μαχμούτ (ἐκτελεσθεὶς) Μπεσίρ Ἀγᾶς. Βλ. περὶ αὐτοῦ Ἁ θ. Ὑ ψ η λ ά ν τ η ν, σ. 343, 348, 353, 360. Πρβ. καὶ H a m m e r, τ. 4ος σ. 267, 273, 275 καὶ 413.

¹¹³) 11 Ἰανουαρίου 1724 μ. Χ. Βλ. κατωτέρω τὴν ἰδίαν χρονολογίαν σημειουμένην ἡμερολογιακῶς.

καὶ μεταφέρουν εἰς τὰ χωρία τῶν τῆν εἰς αὐτοὺς ἐπαρκοῦσαν ποσότητα σιτηρῶν ἀπὸ τὰ χωρία ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπρομηθεύοντο ταῦτα μέχρι σήμερον. Οἱ δὲ ραγιάδες τῶν Σφακίων νὰ μὴ προβαίνουν εἰς ἀγορὰς σιτηρῶν πέραν τῆς ἀναγκαιότητος εἰς αὐτοὺς ποσότητος, οὔτε νὰ μεταφέρουν ταῦτα εἰς ἄλλα μέρη ἐκτὸς τῶν χωρίων τῶν. Ἐπὶ τούτοις ἐζήτει τότε ὁ Ἅγῶς τῆς Πύλης τῆς Ἐνδοιμονίας μου τὴν ἔκδοσιν ἱεροῦ μου διαταγῆς, ὅτε καὶ ἐξεδόθη αὕτη, ὑπὸ χρονολογίαν εἰκοσιπέντε Ρεμπιουλαχῖο τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν τριάκοντα ἕξ.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ ἀρχαιοφυλακείῳ γενομένης ἐρεῦνης ταύτης ἐσημειώθη ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς ἀναφορᾶς τῶν ραγιάδων τῶν Σφακίων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ ἐνεργήσῃτε βάσει τῆς ἐν τῷ περιθωρίῳ ἐπεξηγηματικῆς εἰσηγήσεως ταύτης ἐξεδόθη τὸ παρὸν φερμάνιόν μου.

Ἐντέλλομαι ὅθεν διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀρισμοῦ μου, ὅπως, ἅμα τῇ λήψει τούτου, ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ, φροντίσῃτε νὰ μὴ προβαίνουν οἱ ραγιάδες τῶν προαναφερθέντων χωρίων εἰς ἀγορὰν σιτηρῶν πέραν τῆς ἀναγκαιότητος εἰς αὐτοὺς ποσότητος, οὔτε νὰ μεταφέρουν ταῦτα εἰς ἄλλα μέρη, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ ἀγοράζουν διὰ τῶν χρημάτων τῶν τῆν ἀναγκαιούσαν εἰς αὐτοὺς ποσότητα ἀπὸ τὰ χωρία τῆς νήσου, εἰς τὰ ὁποῖα πωλοῦνται γεννήματα, μὴ ἐπιτρέποντες εἰς τοὺς ζαμπίτηδες τῶν χωρίων ἢ εἰς ἄλλους ἕξωθεν νὰ ἐμποδίζουσιν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἀγορὰν καὶ μεταφορὰν τῶν εἰς τὰ χωρία τῶν. Οὕτω γινώσκατε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεῦετε.

Ἐγράφη τῇ εἰκοστῇ τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλεβὲλ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν τεσσαράκοντα ὀκτώ¹¹⁴.

Ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρας

19.

Κῶδ. 6ος, σ. 31.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν τέως Μ. Βεζύρην καὶ νῦν Μουχαφίζην¹¹⁵ τοῦ Χάνδακος, Γεγὲν Μεχμέτ Πασᾶν¹¹⁶.

Γενέσθω σοι γνωστὸν ὅτι, καθ' ἃ ἅμα τῇ ἀφίξει σου εἰς τὴν νῆσον

¹¹⁴) 29 Ἰουλίου 1735 μ. Χ.

¹¹⁵) Βλ. ὑποσ. 22 τῶν ἐγγράφων.

¹¹⁶) Διετέλεσε Μ. Βεζύρης ἀπὸ τοῦ ἔτους 1737 - 1739. Ὑπῆρξεν ὑπερφίλος, σκληρὸς καὶ φιλέκδικος. Μετὰ τὴν καθαίρεσίν του ἀπὸ τῆς Μ. Βεζυρίας ἀνέλαβε, κατὰ παράκλησίν του, τὴν Γ. Διοίκησιν τῆς Κρήτης. Ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τῶν Πασάδων Μ. Κάστρου τοῦ Γεωργίου Νικολετᾶκη ὑπ' αὐτ. ἀριθ. 39 ὡς «σατὴρ ἑσπᾶκ (τ. Μ. Βεζύρης) Ἰ'εγὲν Μεχμέτ». Ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τοῦ παρόντος ἐγγράφου ἅμα τῇ ἀφίξει του εἰς Κρήτην, ὑπεί-

Κρήτην ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν κατοίκων τοῦ φρουρίου τοῦ Χάνδακος δι' ἐκθέσεώς σου ἀναφέρεις, οἱ ραγιάδες τῆς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ περιφερείας τῶν Σφακίων, συνεργαζόμενοι ἐλευθέρως καὶ ὄντες καθ' ὅλα δμόφωνοι μετὰ τῶν κουρσάρων καὶ τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν μας, ἔκτισαν φούρονους διπυρίτου ἐπὶ τῆς ἔναντι τῆς Ἐπαρχίας τῶν κειμένης νήσου Γ'αύδου καὶ ἐφοδιάζουν τὰ διερχόμενα ἐκεῖθεν πλοῖα τῶν κουρσάρων μὲ διαφόρους προμηθείας¹¹⁷. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περιοχὴ εἰς τὴν ὁποίαν κατοικοῦν εἶναι ὄρεινῆ, δασώδης καὶ πετρῶδης, καὶ δὲν παράγει σιτηρὰ, ἀπενθύνονται οἱ κάτοικοί τῆς κατ' ἔτος εἰς τοὺς ἐκάστοτε Πασάδες τοῦ Χάνδακος καὶ ἐκθέτοντες τὰς ἀνάγκας τῶν ἐπιπηγάνουν τὴν ἔκδοσιν μουγιουρλουντί¹¹⁸ τοῦ Πασᾶ, ὅπως ἀγοράσουν καὶ μεταφέρουν εἰς τὰ χωρία τῶν ἐπὶ τῶς ὀκτὼ χιλιάδες μουζούρια¹¹⁹ σίτον ἢ κριθὴν ἀπὸ τὰς πρὸς τὴν Ἐπαρχίαν τῶν γεινιαζούσας περιοχάς. Μὲ τὴν πρόφασιν ὁμως αὐτὴν κατορθώνουν οὗτοι νὰ μεταφέρουν κρυφίως εἰς τὴν Ἐπαρχίαν τῶν περὶ τὰ τεσσαράκοντα ἕως πενήκοντα χιλιάδες μουζούρια σιτηρὰ, γινόμενοι οὕτω ὑπαίτιοι σιτοδείας ἐν τῇ νήσῳ. Μὴ ὄντες δὲ εὐπειθεῖς καὶ ὑποτεταγμένοι ὡς οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς νήσου, ἀλλ'

κων εἰς εἰσηγήσεις τῶν ἐντοπίων παραγόντων, ἐστράφη κατὰ τῶν Σφακιανῶν, διὰ τοὺς ὁποίους ἤρξατο περίοδος νέων ἀδικιῶν καὶ καταπίσεων. (Βλ. καὶ τὸ ἐπόμενον ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφον). Μετὰ τὴν ἐκ Κρήτης ἀνάκλησίν του ἀνέλαβε τὴν ἀρχιστρατηγίαν τοῦ κατὰ τῆς Πελοπίου πολέμου, φονευθεὶς εἰς τινα μάχην κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 1745. Βλ. περὶ αὐτοῦ, Ἄ θ α ν α σ. Ὑ ψ η λ ά ν τ η, Τά μετὰ τὴν ἄλωσιν, σ. 314, 341 - 344 καὶ 353. Πρβ. H a m m e r, τ. 4ος, σ. 341, 342, 351, 353, 354, 408 καὶ 409.

¹¹⁷) Mahal mezburun Karşusunda Gavdos tabir olunur ada derununda peksimet tenureleri ihdas ve merur ve ubur iden Kursan sefaînine mahali mezkurden zehair virub... Ὁ κατὰ τὸ 1739, δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ παρόντος ἐγγράφου, εἰς Σφακιά ἀποβιβασθεὶς ἄγγλος ἱερωμένος Pococke ὁμιλῶν περὶ τῆς Γαύδου λέγει τὰ ἑξῆς: «Die Insel wird etwa von dreissig Familien aus der Landschaft Sfachia bewohnet... Sie haben auch einen Dolmetscher, weil öfters Schiffe dahin kommen, um Wasser und Lebensmittel zu holen; und die Malteser Korsaren versehen sich hieselbst gleichfalls». Βλ. P o c o c k e, τ. 2ος, σ. 331 καὶ ὁ Olivier, ὅστις ἐπισκέφθη τὴν Κρήτην τὸ 1793 γράφει: «Les Maltais, dans leurs courses, frequentaient autrefois le port de la Sphachie. Ils y étaient bien accueillis des habitants, qui s'empressaient de leur fournir les provisions et tous les secours dont ils avaient besoin». Βλ. O l i v i e r, τ. 1ος, σ. 405, ὁ δὲ Raulin ἐπισκεφθεὶς αὐτοπροσώπως τὴν νήσον Γαῦδον τὸ 1845 λέγει ὅτι: «Un Arnaoute reside dans l' île pour empêcher la contrebande, et surtout les infractions aux réglemens sanitaires que pourraient commettre les batiments étrangers». Βλ. R a u l i n, τ. 1ος, σ. 191.

¹¹⁸) Ἐγγραφος διαταγῆ.

¹¹⁹) Βλ. ὑποσ. 11 τῶν ἐγγράφων.

ερχόμενοι εις συχνήν επαφήν και επικοινωνίαν μετά των άπιστων έχθρών μας, περιφέρονται ούτοι πάντοτε ένοπλοι, άφομοιωθέντες πλήρως κατά τά ήθη και τον χαρακτήρα προς αυτούς ¹²⁰. Πάντες δέ οι άιχμαλωτισμοί και πάσαι αί άπαγωγαι των κατοικούντων εις τά παράλια Μουσουλμάνων γίνονται τή υποδείξει και παρακινήσει των ανθρώπων αυτών ¹²¹. Πρò όλίγου άκόμη χρόνου άπήγαγον ούτοι δεσμίους,

¹²⁰) Οι Σφακιανοί ούχι μόνον ήρχοντο εις συχνήν επικοινωνίαν, βοηθούντες και εκμεταλλευόμενοι τούς έκάστοτε προσεγγίζοντας εις τήν νησίδα τής Γαύδου ή εις τούς λιμένας των ξένους πειρατάς, άλλ' έξήσκουν και οι ίδιοι, ώς τούτο αναφέρεται υπό των ξένων περιηγητών και εις τά ύφ' ήμών νυν δημοσιεύμενα έγγραφα (βλ. πλην τοϋ παρόντος και τά ύφ' άριθ. 20 και 30 έγγραφα) εις εύρειαν κλίμακα τό άλλωστε ούχι διά τήν εποχήν εκείνην τόσον άτιμωτικόν επάγγελμα τοϋ πειρατοϋ. Σχετικώς προς τήν έξασκουμένην υπό των Σφακιανών πειρατείαν βλ. D a r p e r, τ. 1ος, σ. 455, «Les habitants de Sphachia...sont acoutumez à vivre de pirateries et de brigandages». Κ. Σάθα, Τουρκοκρατούμένη Έλλάς, Άθήναι 1869, σ. 521. «Έκτός τούτου έτερος πειρατικός στολίσκος Μανιατών και Σφακιωτών έλγίζετο τά παράλια τής Πελοποννήσου και Κρήτης». Μπάρμπα - Παντζελίου, Τò τραγούδι τοϋ Δασκαλογιάννη, έκδοσ. Β. Λαούρδα, σ. 38, στ. 705, όπου ό άρχηγός τής Έπαναστάσεως τοϋ 1770 Δασκαλογιάννης προσφωνείται υπό τοϋ Πασά τοϋ Μ. Κάστρου διά τοϋ τίτλου τοϋ άρχικουρσάρου :

Καλώς τονε τον Δάσκαλο, τον πρώτο των κουρσάρω.

O l i v i e r, τ. 1ος, σ. 405 «...qui contient (ό λιμήν τής Χώρας των Σφακιών ή τοϋ Λουτροϋ) sept à huit gros bateaux dont les Sphachiotes se servent pour leur commerce, et quelquefois aussi pour les pirateries qu'ils exercent à l'imitation de leurs ancêtres». Περιοδ. «Ηπειρωτικά Χρονικά», τ. 6ος, σ. 67, «Είς τό νότιον μέρος τούτου τοϋ νησιού εύρίσκονται μερικά χωρία εις άποστασίαν, όπου λέγονται Σφακιά ανάμεσα στα βουνά και είναι και κλέφτες και τής στεριάς και τής θαλάσσης». Πρβ. P a s h l e y, τ. 1ος, σ. 76 κ.έξ. S p r a t t, τ. 1ος, σ. 249, τ. 2ος, σ. 255, Παπαδοπετροάκης, σ. 56, Ψιλάκης, τ. 3ος, σ. 309, 310, L a c r o i x, σ. 581, Lidio Cipriani, Creta e l' origine mediterranea della civiltà, Firenze 1943, σ. 6. Άριστ. Κριάρη, Συλλογή Δημωδών ποιημάτων κλπ. (έκδοσ. 1920), σ. 84. Νικολ. Παπαντωνάκης, πειρατής εκ Χώρας Σφακιών και άλλαχου.

¹²¹) Αί πειρατικά αυται επιδρομαί έγινοντο ένίστε και εκ λόγων εκδικήσεως κατά τούρκων αγάδων, άδικούντων ή καταδυναστευόντων τούς χριστιανούς. Χαρακτηριστική είναι έν προκειμένω ή κατά τό 1739 ενεργηθείσα πειρατική επιδρομή κατά τοϋ χ. Νταλαμπέλλω έπαρχίας Μυλοποτάμου, διά τήν όποιαν ό Ροσοcke λέγει τά έξής: «Gegen diesem Orte über (τό χωρίον Πέραμα Μυλοποτάμου) ist der Hafen Astomia (Πάνορμος;) wo die Malteser dieses Jahr ans Ufer kamen, und über zwanzig Türken aus den Flecken Delabolou, welches fast eine League von der See lieget, wegführten. Man sagte, dieser Ueberfall sey von einem Bedienten des Aga des Fleckens veranlasset worden, welcher, da er von seinem Herrn übel begegnet worden, zu den Maltesern in Gozo gegangen, ihnen den Weg

αἰχμαλωτίσαντες ἀπό τὰ παράλια τῶν Ἐπαρχιῶν Σελίνου καὶ Κισιάμου, δύο φορὰς ἀπὸ εἴκοσι ἕως τριάκοντα Μουσουλμάνους¹²³. Γνωρίζεις εἰσέτι ἐν τῇ ἐκθέσει σου διὸ διὰ τὸν οἱ κάτοικοι τοῦ Χάνδακος ἐξήτησαν δι' αἰτήσεώς των ὅπως κανονισθῇ ἅπαξ διὰ παντός καὶ γίνεται τοῦτο μονίμως, δηλαδὴ ἡ καθ' ἕκαστον ἔτος χορηγουμένη εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Σφακίων ποσότης τῶν ἐπιτὰ ἕως οὐκὶ χιλιάδων μουζουριῶν σιτηρῶν φορτώνεται οὐχὶ ἀπὸ λιμένας τῶν ὁποίων ἡ φύλαξις καὶ ἐπιτήρησις εἶναι ἀδύνατος, ἀλλ' ἀπὸ αὐτὸν τοῦτον τὸν λιμένα τοῦ Χάνδακος· πληροφοροφθέντες τοῦτο οἱ κάτοικοι τῶν Σφακίων ἀπὸ τὸ ἐκδοθὲν ἐκ μέρους σου μπουγιουρουλντι καὶ ἀντιλαμβανόμενοι διὸ δὲν θὰ δύναται, ὡς καὶ πρότερον, νὰ συνεχίζον τὰς καταχθονίους πράξεις των, ἐπέβησαν ἀμέσως ἔνιοι ἐκ τῶν προκρίτων των εἰς πλοῖον καὶ ἀνεχώρησαν μὲ προορισμὸν νὰ ἔλθουν ἐνταῦθα¹²⁴, πρᾶγμα ὅπερ ἀναφέρεις ἐκτενῶς καὶ ἐν ὄλαις ταῖς λεπτομερείαις ἐν τῇ ἐκθέσει σου.

Εἶναι γνωστὴ εἰς πάντας ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ἀφοσίωσις καὶ τὰ πλεῖστα αἰσθητά εὐσπλαγχνίας, τὰ ὅποια τρέφεις πρὸς τοὺς πτωχοὺς, προσόντα ἅτινα περικουμοῦν ὅλως ἰδιαιτέρως τὸν χαρακτήρα σου, εἰς ἐκδήλωσιν δὲ τῆς πλήρους ἐπιδοκίμασίας καὶ ἀποδοχῆς τῶν λαμβανόμενων παρὰ σοῦ σωφρονῶν καὶ ὀρθῶν διοικητικῶν μέτρων καὶ εἰς δῆλωσιν τῆς αὐτοκρατορικῆς μου ἐγκρίσεως ἐξεδόθη ἡ παρούσα ἱερὰ διαταγὴ μου.

Ἄμα τῇ λήψει ταύτης φρόντισον νὰ καταβάλης πᾶσαν προσπάθειαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῆς τυχούσης πλήρους ἐπιδοκίμασίας καὶ ἀδείας

gezeigt, und, wie es heisst, selbst an den Herrn sich gerochen habe, da er denselben binden helfen», βλ. Ροσοκκε, τ. 2ος, σ. 360.

¹²³) Εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου ἀναφέρονται οὐκ ὀλίγαι τοιαῦται περιπτώσεις ἀπαγωγῶν Τούρκων ὑπὸ Μαλιτζῶν πειρατῶν ἢ ἄλλων μὴ κατονομαζομένων, ἐκ διαφόρων παραλίων χωριῶν τῆς νήσου Κρήτης. Χαρακτηριστικῶς σημειῶ ἐνταῦθα τὴν κατὰ τὸ ἔτος 1732 γενομένην ἐπιδρομὴν ὑπὸ τοῦ ἐκ Μάλτας πειρατοῦ Τζεχοῦτ Γιαννάκη κατὰ τοῦ χ. Καβοῦσι Ἱεραπέτρας, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀπήγαγον 13 Τούρκους. Ἐκ τούτων, κατὰ παράκλησιν των, ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας δύο ἄτομα ὁ ἱερεὺς τῆς Κάσου Παπᾶ Γεώργης, κατὰ τὴν ἐκεῖσε προσέγγισιν τῶν πειρατῶν. Βλ. Τ.Α.Η. Κώδ. 13ος, σ. 12. Ἐπίσης ἀτελεύτητος εἶναι ὁ ἀριθμὸς ἄλλων τοιούτων περιπτώσεων καὶ τῶν ἀποσταλέντων ἐκ τῆς Βασιλευούσης φερμανιῶν (κυβερνητικῶν διαταγῶν), ἐκ τῶν ὁποίων ἐμφαίνεται ποῖα μέτρα ἐλάμβανεν ἡ Ὄθωμαν. Αὐτοκρατορία διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν καὶ πάταξιν τῆς πειρατείας.

¹²⁴) Δὲν γνωρίζω ἐάν ἢ ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ διὰ πρώτην φορὰν ἀναφερομένη ἀποστολὴ ἐπιτροπῆς ἐκ Σφακιανῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἐκθεσιν παραπόνων σχετίζεται μὲ τὴν ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 23 ἐγγράφῳ τοῦ 1746 ἀναφερομένην τοιαύτην. Βλ. σχετικῶς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 ἐγγράφον. Πρβ. καὶ Π α π α δ ο π ε τ ρ ά κ η ν, σ. 154.

ἀποφάσεώς σου ταύτης, οὕτως ὥστε νὰ καταστῆ αὕτη μόνιμος ρυθμιστικὸς κανὼν τοῦ ζητήματος τούτου. Νὰ καταχωρισθῆ δὲ τὸ πρῶτον αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον εἰς τὸν κώδικα καὶ νὰ διωρυλαχθῆ τοῦτο, κοινοποιουμένον τοῦ περιεχομένου του εἰς πάντας. Νὰ ἀπαγορευθῆ πᾶσα ἔξωθεν ἐνέργεια ἀντιβαίνουσα εἰς τὸ περιεχόμενον του.

Ἐνέγγησον καθ' ὃν νόμιμον ἀνωτέρω ἐκτίθεται τρόπον, μὴ ἐπιτρέπων ἐνεργείας ἀντιβαίνουσας πρὸς τὴν τετιμημένην ταύτην διαταγὴν μου. Οὕτω γίνωσκε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πίστευε.

Ἐργάφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σιεβάλ τοῦ ἔτους χίλιον ἑκατὸν πενήκοντα τρία¹²⁴.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

20.

Κῶδ. 12ος, σελ. 2.

Χάτ Χουμαγιὸν¹²⁵

Ἐνεργείσθω συνφδά

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαρίζην τοῦ Χάνδακος βεζύρην, τὸν Μουχαρίζην Χαρίων βεζύρην, τὸν ἐν τῇ διοικήσει τῆς Ρεθύμνης¹²⁶, τοὺς Ἱεροδίκας τοῦ Χάνδακος, τῶν Χαρίων καὶ τῆς Ρεθύμνης καὶ τὸν Λεφτερδάρη¹²⁷ τῆς Κορήτης Ριζβὰν Ζαδὲ Ἄλῃ¹²⁸.

¹²⁴) 7 Ἰανουαρίου 1741 μ. Χ.

¹²⁵) Χάτ Χουμαγιὸν ἢ Χάτ Σερίφ ἐλέγοντο αἱ κυβερνητικαὶ ἐκεῖνα διαταγαὶ (φερμάνια), τὰς ὁποίας διεξερχόμενος αὐτὸς οὗτος ὁ Σουλτάνος, ἐπιμείου πλησίον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μονογράμματός του τὴν φράσιν «μουτζεπίν-τζε ἀμέλ ὀλοννά», ἥτοι ἐνεργείσθω συνφδά.

¹²⁶) Δὲν ἀναφέρονται τὰ ὀνόματα.

¹²⁷) Ὁ ἀνώτερος ἐπὶ τῶν οικονομικῶν ὑπάλληλος.

¹²⁸) Ὑπῆρξε καὶ οὗτος μετὰ τὸν Γεγὲν Μεχμέτ Πισοᾶν (βλ. ὑποσ. 116) ὁ ἀμείλιτος διώκτης τῶν Σφακιανῶν. Ἄφ' ἧς ἀνέλαβε τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἀνωτάτου οικονομικοῦ ὑπαλλήλου τῆς νήσου (1745) κατώρθωσε διὰ τῶν δολερῶν εἰσηγήσεών του πρὸς τὴν Κυβέρνησιν, νὰ παρασύρῃ ταύτην εἰς τὴν λήψην σκληρῶν μέτρων κατὰ τῶν Σφακιανῶν. Ἐκ τῆς ἀδιεξόδου ταύτης καταστάσεως, συνεχισθεῖσας καὶ ὑπὸ τῶν διαδόχων του μέχρι τοῦ 1760, ἐξήγαγε τοὺς Σφακιανοὺς ἢ ἀναφανεία τότε κατὰ πρῶτον Μουτεβελίνα Φατμᾶ Χατούν, χανοῦμ σουλτάν (βλ. περὶ αὐτῆς τὴν ὑπ' ἀριθ. 15 ὑποσ. τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 89 τῶν ἐγγράφων). Ὁ Λεφτερδάρης Ριζβὰν Ζαδὲ Ἄλῃ, ἀναλαβὼν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐπιστασίας ἀνεγέρσεως καὶ ἐπισκευῆς τῶν ἐν Κρήτῃ ἀκινήτων τοῦ Δημοσίου (B i n a E m i n i) περιῆλθεν εἰς οικονομικὰς ἀνωμαλίας, δημιευθεῖσας ἐν τέλει τῆς περιουσίας του. Ἀπέθανε τὸ 1753 καὶ ἐτάφη εἰς τὸ ἐν τῷ περιούλιῳ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ τεμένους Ἡρακλείου (σημ. Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον) νεκροταφείον τῶν ἐπιούμων ἀνδρῶν, ὅπου ἐφαίνεται ὁ τάφος του μέχρις ἐσχάτων.

Ὡς γνωστὸν οἱ ραγιαδες τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων νήσου Κρήτης ὑπαγόμενοι εἰς τὸ βακούφιον τοῦ ἀποβιώσαντος Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, κατέβαλλον δι' ἅπαντα τὰ προϊόντα των καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους των πέντε χιλιάδας γροσία κατ' ἀποκοπὴν φόρον ὑποτελείας. Κατὰ τὸ ἔτος ὁμως χίλια ἑκατὸν δύο¹²⁹ διετάχθη ὅπως ὁ μὲν κεφαλικὸς φόρος εἰσπράττεται ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου, οἱ δὲ λοιποὶ φόροι ἐκ μέρους τοῦ βακουφίου. Ἐπειδὴ δὲ τὸ καθορισθὲν ἐτησίως ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ πρὸς καταβολὴν ὡς Ἱερὸν Δῶρον¹³⁰ εἰς τοὺς κατοίκους τῶν δύο πόλεων Μέκκας καὶ Μεδινᾶς ποσὸν τῶν ἐπτὰ χιλιάδων τειρακοσίων ἐνενηκοντα ἐπτὰ γροσίων παραμένει ἀπὸ πολλοῦ χρόνου ἀπλήρωτον, καταβαλλόμενον καθ' ἕκαστον ἔτος ἀπ' ἐνθείας ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ ταμείου τῆς Ὑπερησίας Διαχειρίσεως τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ὡς ἐκ τούτου προσεγένετο μεγίστη βλάβη καὶ ἐπῆλθε μείωσις τῶν ἐσόδων τοῦ καθιδρύματος τούτου. Πλὴν τούτου ἐπειδὴ ἡ ἐπαρχία αὕτη κεῖται εἰς τὸ ἄκρον τῆς νήσου οἱ περισσότεροι τῶν κατοίκων της ἐρχόμενοι εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἐχθροὺς πρὸς ἡμᾶς κουρσάρους¹³¹, συμπεριφέρονται πάντοτε πρὸς τὰς Ἀρχὰς μετὰ σκαιότητος καὶ τραχύτητος. Βασιζόμενοι δ' εἰς τὸ ὅτι ἡ ἐπαρχία των δῆθεν ὑπάγεται εἰς τὰ βακούφια τῆς ὑπερησίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, δὲν ἀποδέχονται καὶ ἐναντιοῦνται εἰς τὴν καταβολὴν τοῦ εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν κατ' ἄτομον ἐπιβληθέντος, συνωδᾶ πρὸς τοὺς ὄρους τῆς ὑποτελείας, κεφαλικοῦ φόρου. Ἐπίσης ἐπειδὴ μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου ἐπῆλθεν αὐξήσις εἰς τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ὅπου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ διανεμηθοῦν μερικαὶ ἀκόμη χιλιάδες φορολογικῶν δελτίων, οἱ κάτοικοι ταύτης μὲ τὴν φρούδην ἐλπίδα δι' ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν καταβολὴν μόνον τοῦ κατ' ἀποκοπὴν ἐτησίου φόρου των, λαμβάνουν μόνον ἔννεακόσια ὀγδοήκοντα φορολογικὰ δελτία¹³², μὴ δεχόμενοι νὰ πληρώσουν οὔτε ἓνα ὀβολὸν περισσότερον τούτων. Ὅταν δὲ θελήσῃ ὁ Λεφτερδάρης τῆς νήσου νὰ προβῇ εἰς τὴν κατ' ἄτομον διανομὴν τῶν φορολογικῶν δελτίων, ἐκδηλώνοντες οὗτοι ἄπασαν τὴν μοχθηρίαν καὶ κακίαν των, ἐγκαταλείπουν τὰ χωρία των καὶ διαπεραιοῦνται εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς ἐπαρχίας των κειμένην νήσον Μπουγάδοζ¹³³, γινόμενοι οὕτω ὑπαίτιοι νὰ παραμένουν ἀδιανέμητα εἰς χεῖρας τῶν Λεφτερδάρηδων μερικαὶ χιλιάδες φορολογικῶν δελτίων καὶ πρόξενοι μεγίστης βλάβης καὶ ἀπωλείας εἰς τὰς προσόδους τοῦ Δημοσίου.

¹²⁹) 1690 μ. Χ. Βλ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 12 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

¹³⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 11 ὑποσ. τῆς εἰσαγωγῆς.

¹³¹) Βλ. τὰς ὑπ' ἀριθ. 120, 121 καὶ 122 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

¹³²) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 11 ἐγγράφον.

¹³³) Ἡ νησίς Γαῦδος.

Σχετικῶς πρὸς τὴν κατ' ἄτομον διανομὴν τῶν φορολογικῶν δελτίων καὶ τὴν δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου εἰσπραξίν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ἀπὸ τοὺς ραγιάδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης, εἶχον ἐκδοθῆ προγενεσιτέρως, κατὰ τὰ ἔτη ἑκατὸν πενήτηκοντα τρία¹⁸⁴ καὶ πενήτηκοντα ἕξ¹⁸⁵ διάφοροι ἱεροὶ διαταγαί μου, ὡς τοῦτο διαπιστοῦται ἐκ τῆς γενομένης ἐρεύνης εἰς τὸ λογιστήριον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου. Ἐπίσης εἰς τὰ βιβλία τῶν μουκατάδων τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων φέρεται κατακεχωρισμένη ἔγγραφὴ δηλοῦσα ὅτι οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ὀφείλουσαν νὰ καταβάλλουν εἰρησίως ἐπὶ χιλιάδες τετρακόσια ἑνετήκοντα ἑννέα γρόσια διὰ τοὺς κατοίκους τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ὡς Ἱεροῦν Δώρον.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Ἱεροῦ Δώρου τῶν δύο ἱερῶν πόλεων τυγχάνει πάντοτε μία ἐκ τῶν μᾶλλον ἱερῶν θρησκευτικῶν ὑποθέσεων μας, πρέπει δὲ αὕτη νὰ διακανονισθῆ καὶ τακτοποιηθῆ καταλλήλως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τῆς εὐκλεοῦς βασιλείας μου, αὐτοκρατορικῆ μου δὲ ἐπιθυμία εἶναι ὅπως ἀπαλλαχθοῦν οἱ ἐκάστοτε Δεφτερδάρηδες τῆς Κρήτης ἀπὸ ματαίας καὶ ἀνωφελεῖς ζημίας, ὡς ἐκ τούτου δεόν πρὸς ὀφθαλμοῖν τοῦ ζητήματος τούτου νὰ προσιεθοῦν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην, ἐκ τῶν εἰς χεῖρας τῶν Δεφτερδάρηδων εὐρισκομένων ἀδιανεμήτων φορολογικῶν δελτίων, τόσα δελτία ὅσα θὰ ἠδύναντο νὰ καλύψουν τὸ ποσὸν τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, διανεμουμένων συγχρόνως μετὰ τῆς προσθήκης ταύτης καὶ τῶν φορολογικῶν δελτίων τῶν ραγιάδων τούτων. Νὰ ἀποστέλλωνται δὲ εἰρησίως ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἕξῃς ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Δεφτερδάρηδων πρὸς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων τὰ χρήματα τοῦ ἱεροῦ δώρου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὐνόητον εἶναι ὅτι θέλουσαν ἀπαλλαγῆ καὶ οἱ Δεφτερδάρηδες ἀπὸ πάσης μελλοντικῆς ζημίας.

Συνφωδὰ ὄθεν πρὸς τὰς προηγουμένως ἐκδοθείσας ἱερὰς διαταγάς μου, φρόντισον σὺ ὁ Δεφτερδάρης νὰ διακανονίσῃς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην καὶ συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Μπερατίου¹⁸⁶ νὰ διανεμήσῃς κατ' ἄτομον τὰ φορολογικὰ δελτία τῶν ραγιάδων τούτων εἰς τρεῖς κατηγορίας καὶ ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου ραγιά, οὐδενὸς ἐκ τούτων ἐξαιρουμένου ἢ παραμένοντος ἄνευ φορολογικοῦ δελ-

¹⁸⁴) 1740 μ. Χ. Βλ. τὴν διαταγὴν ταύτην ἐν Τ.Α.Η. Κῶδ. 6ος, σ. 16.

¹⁸⁵) 1743 μ. Χ. Δὲν ἀνευρέθη εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Τ.Α.Η.

¹⁸⁶) Κατὰ τὴν κατ' ἑκάστον ἔτος ἀποστολὴν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν περιεχόντων τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου δεμάτων, τῶν γνωστῶν ὡς «μπογοτάδων», ἐξεδίδετο καὶ τὸ στερεότυπον φορολογικὸν φερμάνιον, ὅπερ ἐλέγετο μπεράτιον. Περὶ μπερατίων βλ. «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Β' σ. 158 ὑποσ. 20.

τίου, προβαίνων οὕτω εἰς τὴν κατ' ἄτομον εἰσπραξιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου.

Ἐπειδὴ ὁμως δυνατόν νὰ μὴ διακανονισθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἐντὸς ἐνὸς ἔτους, χορηγεῖται ἀπὸ τοῦδε ἡ ἔγκρισις ὅπως καταβληθῇ τὸ ἡμισυ τοῦ Ἱεροῦ Δῶρου κατὰ τὸ ἔτος ἑκατὸν πενήκοντα ἑννέα¹³⁷ καὶ τὸ ἔτερον ἡμισυ κατὰ τὸ ἔτος ἐξήκοντα¹³⁸. Διὰ τὴν συγκέντρωσιν τοῦ ποσοῦ τοῦ ὡς εἴρηται Ἱεροῦ Δῶρου προσετέθησαν ἀρχομένου τοῦ ἔτους ἑκατὸν πενήκοντα ἑννέα, τὸ ὄλον χίλια τριακόσια πενήκοντα ἐπτά, φορολογικὰ δελτία τριῶν κατηγοριῶν, ἀντιπροσωπεύοντα τὸ καθαρὸν ποσὸν τῶν ἐπτά χιλιάδων τετρακοσίων ἐνενήκοντα ἑννέα γροσίων, ἀπηλλαγμένων ἀπὸ παντὸς δικαιώματος καὶ τέλους. Τὸ ἡμισυ τούτων, ἦτοι γρόσια τρεῖς χιλιάδας ἐπιακόσια τεσσαράκοντα ἑννέα καὶ ἡμισυ, ἀποστείλατε εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔτους ἑκατὸν πενήκοντα ἑννέα διὰ τοῦ ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ἀποσταλέντος ἐκιάκιου μουμπασίρη¹³⁹ εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν ταμεῖον, ὁπόθεν θέλουν παραδοθῆ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, φροντίζοντες ὁμοίως ὅπως κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰδίου ἔτους ἀποσταλῇ καὶ τὸ ἔτερον ἡμισυ.

Ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἦτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους ἑκατὸν ἐξήκοντα θὰ ἀποστέλλουν ἐκ Κρήτης εἰς τὴν Βασιλεῦσάν μου, τῇ βοήθειᾳ τοῦ ὑψίστου θεοῦ, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἐκάστου ἔτους οἱ ἐκάστοτε ἀναλαμβάνοντες τὴν εἰσπραξιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῆς νήσου Κρήτης Δεφτερδάρηδες τὸ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον προοριζόμενον ποσὸν τῶν ἐπτά χιλιάδων τετρακοσίων ἐνενήκοντα ἑννέα γροσίων, ὅπερ κατατιθέμενον εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιόν μου θέλει ἐκεῖθεν παραδοθῆ ἐν καιρῷ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Τὸ ἐκ τῶν προσόδων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου προερχόμενον ποσὸν τοῦτο μὴ ὑποκείμενον εἰς οὐδεμίαν κράτησιν καὶ εἰς οὐδὲν τέλος καθωρίσθη ὡς ὀξυακλίκιον¹⁴⁰ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον, θέλει δὲ θεωρηθῆ ὁ τρόπος οὗτος ὁ διακανονίζων τὴν ὑπόθεσιν αὐτήν ὡς μόνιμος καὶ διακανονιστικὸς κανὼν, γενομένης σχετικῆς ἐπὶ τούτοις ἐγγραφῆς εἰς τὰ βιβλία τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου μου.

Σὺ ὅθεν ὁ Δεφτερδάρης, ἅμα τῇ ἀφίξει 'σου εἰς τὴν νήσον Κρήτην μετὰ τῆς ἀνά χειρᾶς σου ἱερᾶς ταύτης αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς, φροντίσον νὰ διανείμῃς διὰ τὸν φόρον τοῦ ἔτους ἑκατὸν πενήκοντα

¹³⁷) 1746 μ. Χ.

¹³⁸) 1747 μ. Χ.

¹³⁹) Ἐνταῦθα μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ μεταφέροντος διαταγὴν τινά, διαγγελέως.

¹⁴⁰) Ὡς ἔσοδον, ἀντίκρουσμα. Βλ. P a k á l i n ἐν λ. Ocaklık.

ἐννέα, ἐκ τῶν ἀνὰ χεῖρας σου εὐρισκομένων δελτίων, κατ' ἄτομον ὁμοῦ μετὰ τῆς ὡς ἄνωθι μνημονευομένης προσθήκης, εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ταύτης τὰ ἀναλογούντα εἰς αὐτοὺς φορολογικὰ δελτία εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκάστου φορολογουμένου, οὐδενὸς ἐκ τούτων παραμένοντος ἄνευ δελτίου καὶ ἀφορολογήτου. Φρόντισον δὲ νὰ καταβάλῃς πᾶσαν προσπάθειαν καὶ προσοχὴν οὕτως ὥστε προβαίνων εἰς τὴν ὀλοσχερῆ εἰσπραξίν τοῦ ἱερονομικῶς ἐπιβαλλομένου κεφαλικοῦ τούτου φόρου νὰ ἀποστείλῃς διὰ τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερομένου μουμπασίρη εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιόν μου, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀντιτίμου τῶν φορολογικῶν δελτίων, ἅτινα προσειτέθησαν διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον, τὸ μὲν ἤμισον ποσὸν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος ἔτους τὸ δὲ ἕτερον ἤμισον λήγοντος τούτου. Τὰ χρήματα ταῦτα θέλουσι παραδοθῆναι διὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου μου εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Σεῖς δὲ ὁ Βεζύρης τοῦ Χάνδακος καὶ ὁ Μουχαφίζης τῆς Ρεθύμνης, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν δι' αὐτοκρατορικὴ μου ἀπαίτησις εἶναι ὅπως διακατονομισθῆναι καὶ διευθετηθῆναι καταλλήλως καὶ ὀριστικῶς ἢ ὑπόθεσις αὐτῆ συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς παρούσης αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς, φροντίσατε νὰ μὴ δείξητε οὐδεμίαν ὀλιγωρίαν ἢ ἐπιείκειαν ἐν τῇ διεξαγωγῇ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, μὴ ἐπιτρέποντες νὰ τύχωσιν οἱ ραγιαῖδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης οὐδεμιᾶς προστασίας. Φροντίσατε, διὰ τοῦ ὡς εἴρηται Δεφτεροδάρη, τὴν κατ' ἄτομον διανομὴν τῶν φορολογικῶν δελτίων τῶν ραγιαῖδων τούτων, ὁμοῦ μετὰ τῶν δελτίων τῆς προσθήκης, χρησιμοποιοιμένων πρὸς τούτο τῶν εἰς χεῖρας τῶν προηγουμένων Δεφτεροδάρηδων ἀδιανεμήτων παραμενόντων δελτίων, βοηθοῦντες δὲ τοῦτον εἰς τὴν εἰσπραξίν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ διὰ τὸ ἔτος πεντήκοντα ἐννέα καθορισθέντος ποσοῦ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, φροντίσατε νὰ ἀποσταλῆναι εἰς τὴν Βιουλένουσάν μου τὸ μὲν ἤμισον τούτου κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδίου ἔτους διὰ τοῦ ὡς εἴρηται μουμπασίρη, τὸ δὲ ἕτερον ἤμισον διὰ μέσου τοῦ προρρηθέντος Δεφτεροδάρη.

Ἐὰν δὲ ἀναφανῆ ἀντίδρασις ἢ ἀντίστασις τις ἐκ μέρους τῶν ραγιαῖδων τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ διατείνωνται οὗτοι δι' «δὲν δεχόμεθα περισσότερα φορολογικὰ δελτία ἀπὸ τὰ νεωστὶ προστεθέντα διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον» καὶ ἐὰν ἐναντιωθῶν οὗτοι καὶ ἐπιμένουν νὰ πληρῶνουν τὸν κεφαλικὸν τῶν φόρων, ὡς πρότερον, κατ' ἀποκοπήν, φροντίσατε νὰ παταχθῆναι πᾶσα τοιαύτη ἀντίδρασις καὶ ἀποπεμφθῶν οἱ ἐναντιούμενοι. Νὰ παράσχητε δὲ πᾶσαν βοήθειαν καὶ ὑποστήριξιν εἰς τὸν ὡς εἴρηται Δεφτεροδάρη διὰ νὰ δυνηθῆναι οὕτως παντὶ σθένει νὰ διανείμῃ κατ' ἄτομον τὰ ἀναλογούντα εἰς τοὺς ραγιαῖδες τούτους φορολογικὰ δελτία εἰς τρεῖς κατηγορίας ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως ἐκά-

στον ραγιᾶ, ὡς καὶ κατὰ τὴν εἰσπραξιν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ ποσοῦ δπερ ἀντιπροσωπεύουν τὰ δελτία ταῦτα, ἀποφεύγοντες παντὶ τρόπῳ πᾶσαν ἐνέργειαν καὶ προᾶξιν ἀντιβαινούσας καὶ ἀντικειμένας εἰς τὸ παρὸν μου αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον.

Καὶ σεῖς δὲ οἱ Ἱεροδῖκαι ὁμοίως νὰ καταβάλητε πᾶσαν προσπάθειαν καὶ πᾶσαν ἐνίσχυσιν εἰς τὴν προώθησιν καὶ διεξαγωγὴν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τῆς ὁποίας ὁ διακανονισμὸς τυγχάνει αὐτοκρατορικῆ μου ἐπιθυμία.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ ἐξεδόθη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον. Ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἱερᾶς ταύτης διαταγῆς μου καὶ συμμορφούμενοι πρὸς ταύτην, ἀποφύγετε παντὶ τρόπῳ πᾶσαν προᾶξιν καὶ ἐνέργειαν ἀντιβαίνουσαν καὶ ἀντικειμένην πρὸς ταύτην.

Ὅτι τω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τῇ ὀγδόῃ Σιαμπὰν τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν πενήκοντα ὀκτώ¹⁴¹.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

Ἐλήφθη τῇ 6ῃ Σαφὲρ 1159¹⁴².

21.

Κῶδ. 12ος, σελ. 4.

Ἡ ὑπὸ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ ἐξοχωτάτου αὐθέντου μας, Ἁγᾶ τῆς Πύλης τῆς Ἐὐδαιμονίας¹⁴³ σταλεῖσα ἐπιστολὴ διὰ τὸν κεφαλικὸν φόρον τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐπαρχίας Σφακίων.

Ἐλήφθη τῇ 7 Σαφὲρ 1159¹⁴⁴

Ἱερολογιώτατοι καὶ σοφολογιώτατοι Ἱεροδῖκαι Χάνδακος καὶ Χανίων, ἀξηθείη ἡ σοφία σας.

Μετὰ τῶν προσηκόντων πρὸς ὑμᾶς χαιρετισμῶν οἷς καθιστῶ γνωστὸν ὅτι καίτοι παλαιότερον ἀπεστέλλετο ἀνελλιπῶς εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων τὸ καθορισθὲν διὰ τὸ Ἱερόν Δῶρον ποσὸν τοῦ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν μας διατελοῦντος ἐν Κρήτῃ βακουφίου τοῦ τέως ἀρχιστρατήγου ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ἐν τούτοις ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου καθυστερεῖται τοῦτο μὴ εἰσπραττομένον ἐκείθεν.

Ἐπειδὴ συνέπειά τῆς καθυστερήσεως ταύτης ὑφίσταται ζημίαν καὶ

¹⁴¹) 26 Αὐγούστου 1745 μ. Χ.

¹⁴²) 18 Φεβρουαρίου 1746 μ. Χ.

¹⁴³) Τοῦ ἀρχιευνούχου τοῦ σουλτανικοῦ γυναικωνίτου καὶ ἐπόπτου τῶν βακουφίων Μπεσίρ Ἁγᾶ. Βλ. περὶ αὐτοῦ ὑποσ. 112 τῶν ἐγγράφων.

¹⁴⁴) 19 Φεβρουαρίου 1746 μ. Χ.

ἀπώλειαν τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐπὶ τῶ σκοπῷ τῆς εἰσπραξέως καὶ συγκειτρώσεως τοῦ ποσοῦ τούτου ἐξεδόθη ὑψηλὴ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ¹⁴⁵ καὶ διωρίσθη κομιστὴς ταύτης ὁ

Ἐπὶ τούτῳ ἐγράφη καὶ ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ μου. Ἐμα τῇ λήψει ταύτης καταβάλατε πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ προσπάθειαν ἐν τῇ ἐφαρμογῇ καὶ ἐκτελέσει τῶν ὁσων ἀναφέρονται ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτοκρατορικῇ διαταγῇ.

Εἴη διαρκὴς ἡ σοφία καὶ ἡ παιδεία ἡμῶν

22.

Κῶδ. 12ος, σ. 4.

Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Διοικητὰς (Μουχαφιζ) Χάνδακος καὶ Χαλίων καὶ τοὺς Ἱεροδίκας τῶν δύο τούτων πόλεων.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ ἐντιμότατος ἐνεργεῖα Ἀγᾶς τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας μου Χατζῆ Μπεσιρ Ἀγᾶς¹⁴⁶, οὗ ἄπειρον τὸ κλέος, δι' ἀναφορᾶς του ἀποσταλείσης πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν μου διβάνιον καθιστᾷ γνωστὸν ὅτι, ἐπειδὴ τὸ ἐτήσιον ἔσοδον τοῦ ἐν Κρήτῃ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν του διατελοῦντος βακουφίου τοῦ ἀειμνήτου τέως ἀρχιστρατήγου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ δὲν εἰσπράττεται ἐκεῖθεν ἀπὸ πολλοῦ ἤδη χρόνον, ἀλλὰ καταβάλλεται τοῦτο ἀπ' εὐθείας ὑπὸ τοῦ ταμεῖου τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, πρᾶγμα ὅπερ μεγάλως ζημιοῖ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς διαχειρίσεως τοῦ Ἱεροῦ Ἀῶρον καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρὸν σωτήριον ἔτος διεκανονίσθη διὰ τοῦ ἐκδοθέντος Χατ Χουμαγιὸν¹⁴⁷ ἡ ὑπόθεσις αὕτη, αἰτεῖται ὅπως ἐκδοθῇ εἰδικὴ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ δι' ἧς νὰ διατάσσεται ὅπως καταβληθῇ πᾶσα προσπάθεια ὑπὲρ τῆς ταχίστης εἰσπραξέως τοῦ καθορισθέντος διὰ τὸ Ἱερὸν Ἀῶρον ποσοῦ καὶ ἡ ἀποστολὴ τούτου εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων διὰ μέσου τοῦ ἐκ τῶν διαγγελέων τοῦ Ἀγᾶ τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας μου, μουμπασίρη οὗ ἄπειρον εἴη τὸ κλέος.

Συμφώνως ὄθεν πρὸς τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἐπιθυμίαν τοῦ ἐκλαμπροτάτου μου Ἀγᾶ καὶ ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως μὴ ἐπιτραπῇ εἰς οὐδένα νὰ προβῇ εἰς πράξεις ἀντιθέτους, ἐξεδόθη ἡ παροῦσα ὑψηλὴ αὐτοκρατορικὴ μου διαταγὴ. Ἐντέλλεσθε ὅπως ἐνεργήσητε συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς παρούσης διαταγῆς μου.

Ἐμα τῇ λήψει ταύτης ἐνεργήσατε καθ' ὃν ἀνωτέρω ἀναφέρεται τρόπον, ἀπέχοντες πάσης ἐνεργείας ἀντιβαινούσης πρὸς τὸ πνεῦμα ταύτης.

¹⁴⁵) Ἐννοεῖ τὸ Χατ Χουμαγιὸν τοῦ 1745. Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφο.

¹⁴⁶) Βλ. ὑποσ. 143 τῶν ἐγγράφων.

¹⁴⁷) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφο.

Ὅτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγγράφη τῇ τετάρτῃ Ζηλκααδὲ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν πενήκοντα ὄκτω¹⁴⁸.

Ἐκ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἑδρας

Ἐλήφθη τὸν μῆνα Μουχαρέμ τοῦ ἔτους 1159¹⁴⁹.

23.

Κῶδ. 12ος, σ. 19.

Ἴσον καὶ ἀπαράλλακτον τῷ πρωτοτύπῳ.

Νὰ καταχωρισθῇ εἰς τοὺς κώδικας τῶν Ἱεροδικείων τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης, ὡς καὶ εἰς τὸ Λογιστήριον τῆς νήσου Κρήτης, ὅπου καὶ νὰ φυλαχθῇ.

Τῇ 8 Σαφέρ 1160¹⁵⁰

Βεζίρης Κιοπρουλῆ Ζαδὲ Ἐλχάτζ Ἀχμέτ Πασᾶς¹⁵¹.

Ὁ ταπεινὸς θεράπων Μεχμέτ Ἐμὶν

Ἐπιθεωρητῆς τῶν οικονομικῶν ὑποθέσεων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων
Κύριε Ἰλάσθητι τούτου.

Εἰς τὸ συγκληθὲν ἐν τῷ νέῳ σεραγίῳ τοῦ Δερβίς Μουσταφᾶ Ἐφένδη, ἐκ τῶν γραμματέων¹⁵² τοῦ Ἀγᾶ τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας

¹⁴⁸) 18 Νοεμβρίου 1745 μ. Χ.

¹⁴⁹) 13 Ἰανουαρίου 1746 μ. Χ.

¹⁵⁰) 7 Φεβρουαρίου 1747 μ. Χ.

¹⁵¹) Ἦτο υἱὸς τοῦ Κιοπρουλῆ Νουμάν Πασᾶ. Διετέλεσε δις Πασᾶς τῶν Χανίων καὶ δις τοῦ Μ. Κάστρου. Κατὰ τὴν πρώτην ὀλιγοχρόνιον διοίκησίν του ἐν Μ. Κάστρῳ (1747), τῇ αἰτήσει τοῦ τότε μητροπολίτου Κρήτης Γερασίμου τοῦ ἐκ Βενεράτου ἢ Λητίτζης, ἐπέτρεψε τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν ἐν ἡρειπωμένῃ καταστάσει παραμενουσῶν ἐκκλησιῶν τῆς περιφερείας τοῦ Μ. Κάστρου. Ἀναφέρεται εἰς τὸν κατάλογον τῶν πασάδων Χανίων Γ. Κ α λ α ῖ σ ἄ κ η, ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 36 καὶ 43, καὶ εἰς τὸν ἀνέκδοτον τοιούτου Γ. Ν ι κ ο λ ε τ ἄ κ η ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 43 καὶ 49. Βλ. περὶ αὐτοῦ Τ.Α.Η. Κῶδ. 171, σ. 117, 119 καὶ Κῶδ. 10 σ. 14. Πρβ. Ρ ο ρ ο ς κ ε, τ. 2ος, σ. 334 Η α m m e r, τ. 4ος σ. 311, 339, 340, 443. Ι. Π α π α δ ἄ κ η, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 63,

¹⁵²) Πρόκειται περὶ τῶν ἀρχιγραμματέων τῆς Ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Περὶ αὐτῶν ὁ Ἄ θ α ν. Ὑ ψ η λ ἄ ν τ η ς, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 723 λέγει: «Γιαζιτζή - ἐφένδης· ὁ βαθμὸς τοῦ ὀφφικίου εἶναι μικρὸς, ἀλλ' ἡ δύναμις τοῦ αὐθέντου αὐτοῦ κ ι ζ λ ἄ ρ - ἄ γ α σ η θίδωσιν αὐτῷ πολλὴν τὴν ἰσχύν· ἡ ἐπιστοσία του εἶναι τὸ νὰ ἔχη τὰ κατὰστικα τῶν εισοδημάτων τῆς Μέκκας καὶ τῆς Μεδι-νέ...». Εἰς τὸ σεραγίον ὄθεν τοῦ κατὰ τὸ ἔτος 1746 ἀρχιγραμματέως Δερβίς Μουσταφᾶ ἐφένδη ἐξηναγκάσθη ἢ μεταβᾶσα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἔκθεσιν παραπόνων ἐπιτροπῆ τῶν Σφακιανῶν νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ διαλαμβανομένην ταπεινωτικὴν ὑπόσχεσιν, κατόπιν τῆς φυλακίσεως καὶ τῶν ἐξευτελισμῶν αἷς ὑπέστη αὐτὴ ὑπὸ τοῦ συνωνύμου πρὸς τὸν προκάτοχόν του

ἐνιμοιότητος καὶ ἐκλαμπροτάτου Μπεσήρ Ἀγᾶ υἱοῦ Ἀβδουλμουϊμήν¹⁵³, ἱεροδικαστικῶ συμβουλίῳ, παρισταμένον καὶ τοῦ ἀποσταλέντος ἐκ μέρους τοῦ Ἱεροδικείου Ἐσσεῖτ Ἀβδουλ Μπακὴ ἐφένδης, ἔλαβε τὸν λόγον ὁ ρηθεὶς Δ' ἄβλις Μουσιαφᾶ ἐφένδης, πληρεξούσιος ἐπιτρόπος διὰ τὴν κατωτέρω ἐιθέσειν ἐκ μέρους τοῦ ὡς εἴρηται Μπεσήρ Ἀγᾶ καὶ ἐνώπιον τῶν ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Μπεσήρ Ἀγᾶ διατελοῦντος βακουφίου τοῦ ἀειμνήστου Χουσεῖν Πασᾶ ἀπεισταμένων διὰ τὴν κατωτέρω ὑπόθεσιν Καπετᾶν Πώλον υἱοῦ Μανούσου, Καπετᾶν Μισελῆ υἱοῦ Θεοδωρῆ, Καπετᾶν Παῖσιχια υἱοῦ Νικηφόρου, Καπετᾶν Γιάννη υἱοῦ Στρατιῆ, Καπετᾶν Μανούσου υἱοῦ Γεώργη, Καπετᾶν Σήφῃ υἱοῦ Μαροῆ, Καπετᾶν Θεοδωρῆ υἱοῦ Κώστα, Καπετᾶν Μανώλῃ υἱοῦ Ἀμηροῦ, Λουλούγῃ υἱοῦ Πιρᾶ, Γεώργῃ καὶ Σιρούχῃ καὶ Γιάννῃ καὶ Μιχάλῃ καὶ Λουλούδῃ καὶ Γεώργῃ καὶ Θεοδωρῆ καὶ Σήφῃ καὶ Τοπάλ¹⁵⁴ Γιάννῃ, καὶ Κώστα, καὶ Πήρουν καὶ Στεπᾶν¹⁵⁵, φόρου ὑποτελῶν, παρισταμένων ἀδιοπροσώπως διὰ τὸν ἑαυτῶν των καὶ ὡς πληρεξουσίων ἐπιτρόπων τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐπαρχίας των, τῆς πληρεξουσιότητός των ταύτης καταλλήλως διαπιστωθείσης, κατέθεσε μὲ τὴν ἐκτεθεῖσαν ιδιότητά του τὰ ἀκόλουθα :

Διὰ τοῦ πρό τινος καιροῦ ἐκδοθέντος Χὰτ Χουμαγιούν¹⁵⁶ εἶχε καθορισθῆ ὅπως καταβάλλουν οἱ ραγιαδες τῆς ἐπαρχίας Σφακίων ὡς φόρον ὑποτελείας ἐπὶ χιλιάδες πεντακόσια γρόσια διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Ἐκ τοῦ ποσοῦ ἰούτου κατεβλήθησαν ἐκ μέρους των διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν πενήκοντα ἐννέα¹⁵⁷ εἰς τοὺς ἐν Κρήτῃ ἐντεταλμένους τὴν εἰσπραξίην του τοῦ ἡμῶν ποσὸν ἤτοι γρόσια τρεῖς χιλιάδες ἑπτακόσια πενήκοντα. Εἶχον παραμείνει πρὸς πληρωμὴν ἕτερα τρεῖς χιλιάδας ἑπτακόσια πενήκοντα γρόσια,

νέου ἀρχιεπισκόπου Μακτοῦλ (θανατωθεὶς) Μπεσήρ Ἀγᾶ. Περὶ τῶν ἐξευτελισμῶν τούτων βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 31 καὶ 33 ἔγγραφα. Περὶ ἀποστολῆς ἐπιτροπῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν βλ. καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 19 ἔγγραφο καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 123 ὑπόσ. Πρβ. καὶ Παπαδοπετράκη ν, σ. 154.

¹⁵³) Εἶναι ὁ διαδεχθεὶς τὸν ἀποβιώσαντα τὸ 1746 πανίσχυρον ἀρχιεπισκοπῶν Μπεσήρ Ἀγᾶν (βλ. ὑπόσ. 112). Πλεονέκτης καὶ φιλοχρήματος ὢν, μετήρχειτο πᾶν ἀθέμιτον μέσον πρὸς συγκέντρωσιν πλοῦτου. Ἐθανατώθη τὸ 1752. Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 31 καὶ 33 ἔγγραφα. Πρβ. Ἀθαν. Ψηλάνη ν, σ. 367, 369 καὶ Hammet, τ. 4ος, σ. 414, 466 καὶ 467.

¹⁵⁴) Ὁ χωλός.

¹⁵⁵) Στεφάνου.

¹⁵⁶) Τοῦ ἐκδοθέντος τὸν Αὐγουστον τοῦ 1745, (βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 23 ἔγγραφο).

¹⁵⁷) 1746 μ. Χ.

ἄτινα καὶ κατεβλήθησαν τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐν τῷ παρόντι ἱεροδικαστικῷ συμβουλίῳ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Συνεπῶς κατεβλήθη δλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦ Ἱεροῦ Δῶρου τοῦ ἀναφερθέντος ἔτους καὶ δὲν χρεωσιστοῦν πλέον οἱ ραγιάδες οὔτοι οὔτε ἐν ἄσπρον.

Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν καὶ ἀποδοχὴν τούτων, ἔλαβον τὸν λόγον οἱ παριστάμενοι ἐν τῷ συμβουλίῳ ραγιάδες, οἵτινες καὶ κατέθεσαν διὰ τὴν ἑαυτῶν τῶν καὶ ὡς πληρεξούσιοι ἐπίτροποι τῶν συνεπαρχιωτῶν τῶν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὡς εἴρηται Δερβίς Μουσταφᾶ ἐφένθη τὰ ἀκόλουθα :

Ἡμεῖς πρὸ καιροῦ διεκανόνισαμεν καὶ διὰ σχετικῆς ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως ἐδέχθημεν νὰ πληρώνωμεν ὡς φόρον ὑποτελείας διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον κατ' ἔτος ἐπὶ χιλιάδες πεντακόσιοι γρόσια. Μετὰ τὴν καταχώρησιν δὲ τῆς σχετικῆς ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως εἰς τὰ βιβλία τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, βάσει ταύτης, ἐξεδόθη τὸ βασιλικὸν Χὰτ Χουμαγιούν. Παρὰ ταῦτα ὁμως, τραπέντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πανουργίας ἤλθομεν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν μὲ σκοπὸν νὰ ζητήσωμεν τὴν μείωσιν τοῦ ποσοῦ τούτου καὶ ἀπεπειράθημεν νὰ ὑποβάλωμεν σχετικὴν πρὸς τοῦτο αἴτησιν. Νῦν παραιτούμενοι τοῦ σκοποῦ τῆς μειώσεως δεχόμεθα νὰ πληρώνωμεν καθ' ἕκαστον ἔτος ἐπὶ τόπον τὸ Ἱερὸν Δῶρον εἰς τοὺς ἐντεταλμένους τὴν εἰσπραξίαν του, ὅπερ ἐκεῖθεν θέλει ἀποσταλῆ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Ἐπ' αὐτῶν ὄλων ἐσυμφωνήσαμεν, ὑπεσχέθημεν καὶ ὠρκισθημεν. Ἐὰν δέ, ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς, δὲν καταβάλλωμεν ὁλοσχερῶς καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων τὸ συμφωνηθὲν ὡς ἄνω ποσόν, τότε νὰ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ πληρώνωμεν ἀποζημίωσιν εἴκοσι χιλιάδες γρόσια.

Τῇ αἰτήσῃ κατεχωρίσθησαν ταῦτα ὡδε τῇ εἰκοστῇ ὀγδόῃ Ζηλιτιζῆ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν πενήκοντα ἑννέα¹⁵⁸.

Οἱ μάρτυρες : Μπαμπᾶ Ἐλχάτζ Μουσταφᾶ Ἀγᾶ υἱὸς Σελήμ, Σεῖχ Ἀλῆ Ἀγᾶ Σερδάρ, Ἐλχάτζ Μεχμέτ Ἀγᾶ ταμίας, Ἐλχάτζ Χασάν σουλτανικὸς θυρωρός, Μεχμέτ υἱὸς Ἰμπραχίμ, Ἀχμέτ Βέης Σερδάρ. Ἐλήφθη τῇ 8 Σαφέρ 1160¹⁵⁹.

24.

Κῶδ. 76ος, σ. 228.

Ὁ ταπεινὸς θεράπων Ἐλχάτζ Ἀχμέτ
Ἱεροδίκης τῆς περιφρουρητοῦ πόλεως τοῦ Χάνδακος
Κύριε Ἰλάσθητι τούτου
Προσηλθὸν εἰς τὸ ἐν Χάνδακι ὑψηλὸν Διβάνιον τοῦ ἐξοχωτάτου

¹⁵⁸) 24 Δεκεμβρίου 1746 μ. Χ.

¹⁵⁹) 7 Φεβρουαρίου 1747 μ. Χ.

καὶ ἀγαθοεργοῦ βεζίρου Κιοπρουλή Ζαδὲ Ἐλχάτζ Ἀχμέτ Πασᾶ¹⁶⁰ οἱ ἐκ τῶν καπεταναίων τῶν Σφακίων τῆς γῆσου Κρήτης Καπετὰν Πῶλος, Καπετὰν Μουσοῦρος, Καπετὰν Θεοδώρης, Πέρος καὶ Κωστάκης, Καπετὰν Κατσούλης, Καπετὰν Νικήτας, Καπετὰν Ἀμηρᾶ Πῶλος, Καπετὰν Δαμουλῆς καὶ ὁ ἕτερος μικρὸς Καπετὰν Δαμουλῆς, Καπετὰν Σταμάτης Δαμουλάκης, Καπετὰν Νικολὸς Γιακιατίκης, Καπετὰν Κλαποστός, Καπετὰν Μανουῖσος Σιαμαιονκάκης, Καπετὰν Βάγιος, Καπετὰν Μπάρδας, Καπετὰν Γιάννης, Καπετὰν Τοτόζ¹⁶¹, Καπετὰν Μιχάλης, Καπετὰν Παῦλος, Καπετὰν Νικολάκης, Καπετὰν Γεωργάκης, Καπετὰν Σήφης Παπάκης, καὶ λοιποὶ εἴκοσι τέσσαρες καπεταναῖοι, οἵτινες λαβόντες τὸν λόγον ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑπὲρ οὗ τὸ ἔγγραφο τοῦτο Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης διακεκριμένου μεγιστάνου ἐντιμοτάτου Ριζβάν Ζαδὲ Ἀλῆ ἐφένδη¹⁶² κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

Δηλοῦμεν ὅτι δεχόμεθα καὶ ἀναλαμβάνομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ πληρώνωμεν καθ' ἕναστον ἔτος τὸ διὰ τῆς προσθήκης τῶν χιλίων τριακοσίων πενήκοντα ἐπὶ φορολογικῶν δελτίων δυνάμει βασιλικοῦ Χὰτ Χουμαγιούν¹⁶³ καθορισθὲν ἐφ' ἡμῶν ποσὸν τῶν ἐπὶ χιλιάδων πεντακοσίων γροσίων τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, ὡς καὶ τὸ ἀνέκαθεν ὑφ' ἡμῶν καταβαλλόμενον ἀντίτιμον τῶν ἐννεακοσίων ὀγδοήκοντα φορολογικῶν δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἀνερχόμενον εἰς γρόσια πέντε χιλιάδες ἑξακόσια πενήκοντα ἑννέα καὶ ἡμισίον. Ὑποβάλλομεν μόνον τὴν παράκλησιν ὅτι ἐθροισκόμενοι εἰς δυσχερεστάτην οἰκονομικὴν θέσιν, ἀδυνατοῦμεν νὰ πληρώνωμεν τὰ ζητούμενα παρ' ἡμῶν γραφικὰ δικαιώματα καὶ τὴν ἀμοιβὴν τοῦ εἰσπράκτορος διὰ τὰ χίλια τριακόσια πενήκοντα ἐπὶ φορολογικὰ δελτία τῆς προσθήκης, ἀνερχόμενα εἰς γρόσια τριακόσια τριάκοντα τέσσαρα καὶ τριάκοντα παράδες.

Νὰ πληρώσωμεν τὰ συμφώνως πρὸς τὸ ἱερὸν αὐτοκρατορικὸν μπεράτιον¹⁶⁴ ἐντελλόμενα ποσὰ τῶν ἐτῶν πενήκοντα ἑννέα¹⁶⁵ καὶ ἐξήκοντα¹⁶⁶, ἀλλὰ διὰ τὰ ἀπὸ τὰ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μέλλοντα νὰ καταβληθοῦν, νὰ ἀρθῇ τὸ ποσὸν τῶν τριακοσίων τριάκοντα τεσσάρων γροσίων καὶ τριάκοντα παράδων καὶ νὰ πληρώνωμεν καθ' ἕναστον ἔτος μόνον τὸ ἀνέκαθεν καταβαλλόμενον ὑφ' ἡμῶν ποσὸν τῶν πέντε χιλιάδων ἑξακοσίων πενήκοντα ἑννέα καὶ ἡμισίον γροσίων καὶ τὰ ἐπὶ χι-

¹⁶⁰) Βλ. περὶ αὐτοῦ ἐν ὑποσ. 151.

¹⁶¹) Θεοδόσιος.

¹⁶²) Βλ. περὶ αὐτοῦ ἐν ὑποσ. 128.

¹⁶³) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφο.

¹⁶⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 136 ὑποσ.

¹⁶⁵) Ἦτοι τοῦ ἔτους 1159 ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ 1746 μ. Χ.

¹⁶⁶) Τοῦ ἔτους 1160 ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ 1747 μ. Χ.

λιάδες πεντακόσια γρόσια τοῦ Ἱεροῦ Δώρου τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Ἔως συνταχθῆ ἱεροδικαστικὴ πρᾶξις ἀναφέρουσα ὅτι ἀναλαμβάνομεν τὴν ὑποχρέωσιν αὐτὴν καὶ νὰ ὑποβληθῆ αὐτὴ δι' ἀποφάσεως μέσῳ τοῦ ἐξοχωτάτου Πασᾶ πρὸς τὴν εὐσπλαγγρον ὑψηλὴν Αὐτοκρατορίαν¹⁶⁷.

Τῇ αἰτήσῃ κατεχωρίσθη ἡ πρᾶξις αὐτὴ ὧδε τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλαχίρ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα¹⁶⁸.

Οἱ μάρτυρες: Ἀβδουρραχμὰν Ἀγᾶς Κετχουντὰς τῶν Γερλήδων, Χουσεῖν Ἀγᾶς τσαούσης τοῦ Διβανίου, Ἐλχὰτζ Ἀλῆ Ἀγᾶς Κετχουντὰς τοῦ Διβανίου Χάνδακος, Μεχμέτ υἱὸς Ἀβδουλλάχ Σπαχῆς, Ἀχμέτ Ἀγᾶς κλητήρ, Ἐλχὰτζ Μεχμέτ Ἐφένδης γραφεὺς τοῦ Διβανίου, ὁ διακεκριμένος προύχων Ἰσμαήλ Ἀγᾶς, φρούραρχος, Ἐλχὰτζ Ἰσμαήλ Ἀγᾶς διαγγελεύς, Ἐλχὰτζ Ἀλῆ Ἀγᾶς μουτεβελῆς, Χασὰν Ἐφένδης λογιστής, Ἐλχὰτζ Ἀβδουρραχμὰν Ἐφένδης τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας, Ἐλχὰτζ Μουσταφᾶ Ἐφένδης Ρουζναμετζῆς¹⁶⁹ τῆς Κρήτης.

Ἐλήφθη¹⁷⁰ τῇ 30ῇ Τζεμαζιλεβέλ 1163¹⁷¹.

25.

Κωδ. 76α, σ. 178.

Διὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς παρουσίας δηλώσεως, καταγραφὴν καὶ λήριν ἀποφάσεως διὰ τὴν κατωτέρω ὑπόθεσιν, προσῆλθεν εἰς τὸ σεράγιον τοῦ Σερασκέρη τῆς Κρήτης καὶ Μουχαφίζη τοῦ Χάνδακος ἐξοχωτάτου καὶ ἀκνωτῆτος εἰς ἐνεργεσίας ὑπὲρ τῶν πτωχῶν φιλευσπλάγγρον Μουσταφᾶ Πασᾶ¹⁷², ὁ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα τρία¹⁷³ διατελῶν

¹⁶⁷) Ὑποθέτω ὅτι ἡ δήλωσις αὐτὴ τῶν ἐν Κρήτῃ Καπεταναίων τῶν Σφακίων κατετέθη εἰς τὸ Διβάνιον τοῦ Μ. Κάστρου ἢ συνεπεῖα πίεσεως ἀσκηθείσης ἐντεῦθεν ἢ προφανῶς κατόπιν ὑποδείξεως τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν διαμενουσῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις καταπιεζομένη καὶ διατελοῦσα ἐν φυλακίσει ἐκεῖ, δὲν ἦτο δυνατόν ἄλλως νὰ ἀποφυλακισθῆ καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς Κρήτην. Σχετικὴ μνεῖα τῆς συνυποσχετικῆς ταύτης δηλώσεως τῶν ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ Σφακיאίων γίνεται εἰς τὰ ὑπ' ἀριθ. 26 καὶ 31 ἔγγραφα, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι: «Τότε ἀπεισάλη καὶ ἐκ Κρήτης ἐτέρα τιαύτη συνυποσχετικὴ πρᾶξις, ἡ ὁποῖα καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὸ λογιστήριον τῆς Ὑπηρεσίας τοῦ Κεφαλικοῦ Φόρου, εἰς τὸ κατὰσυχον τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1159» (βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 26 καὶ 31 ἔγγραφα).

¹⁶⁸) 20 Ἀπριλίου 1747 μ. Χ.

¹⁶⁹) Ὁ ἐν τῇ οἰκονομικῇ ὑπηρεσίᾳ ἐντεταλμένος τὴν καταγραφὴν τῶν ἡμερησίων δημοσίων ἐσόδων καὶ δαπανῶν ὑπάλληλος. Βλ. P a k a l i n, ἐν λ. Ruznamçeci.

¹⁷⁰) Ἐκ τοῦ διβανίου (συμβουλίου) τοῦ Πασᾶ εἰς τὸ Ἱεροδικεῖον τοῦ Μ. Κάστρου.

¹⁷¹) 29 Ἀπριλίου 1750 μ. Χ.

¹⁷²) Εἰς τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τῶν Πασάδων Μ. Κάστρου τοῦ Γ. Νικολετᾶκη ἀναφέρονται ὑπ' αὐτῆς ἀριθ. 45 καὶ 46 δύο ὑπὸ τὸ αὐτὸ κατὰ σειρὰν

Δεφτεράδρης τῆς Κρήτης διακεκριμένος μεταξύ τῶν ἀνθρώπων τοῦ κα-
λάμου ἐντιμότητος Ἄλῃ ἐφένδης, ὅστις ἐν τῷ συγκληθέντι ἐν τῷ δω-
ματίῳ τοῦ ἐκλαμπροτάτου Χασὰν Ἀγᾶ, Κεϊχουντᾶ¹¹⁴ τοῦ ἐξοχωτάτου
προρρηθέντος Πασᾶ τῆς Κρήτης Ἱεροδικαστικῶ Συμβουλίῳ ἔλαβε τὸν
λόγον καὶ κατέθεσε τὰ ἀκόλουθα :

Ἡ συγκέντρωσις καὶ εἴσπραξις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τοῦ ἔτους χί-
λια ἑκατὸν ἐξήκοντα τρία ὡς καὶ ἡ εἴσπραξις καὶ ἔγκαιρος ἀποστολὴ
ὅπου δεῖ τοῦ παλαιόθεν καταβαλλομένου ποσοῦ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου τῶν
ραγιαδῶν τῆς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ κειμένης ἐπαρχίας Σφακίων εἶχεν ἀ-
νατεθῆ εἰς ἐμὲ δι' ὑψηλοῦ ἀυτοκρατορικοῦ φερμανίου δοθέντος εἰς χει-
ρᾶς μου. Ἐκαμον λοιπὸν ἀρχὴν νὰ εἰσπράττω τὸν κεφαλικὸν φόρον
ὡς καὶ τὸ ἔσοδον τοῦ Ἱεροῦ Δώρου καὶ εἶχον εἰσπράξει μέρος τούτων,
παραμείναντος ἑνὸς ὑπολοίπου ἐκ δέκα χιλιάδων ἑκατὸν ὄγδοῦκοντα
γροσίων εἰς χρέος τῶν ραγιαδῶν. Διὰ τὸ ποσὸν τοῦτο εἶχον λάβει ἀπὸ
τὸν Καπετὰν Πῶλον, Κεϊχουντᾶν¹¹⁵ τοῦ Καστελλίου τῶν Σφακίων καὶ
πληρεξούσιον ἐπίτροπον ὄλων τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης χρεω-
στικὸν ὁμολογὸν δεόντως ὑπογεγραμμένον παρ' αὐτοῦ. Μέχρι σήμερον
ὁμως ἐξ ἀφορμῆς μερικῶν ὑπεκφυγῶν καὶ προφάσεων καθυστέρησεν ἡ
εἴσπραξις τοῦ ποσοῦ τούτου, τοῦ καπετὰν Πῶλου μὴ δυναθέντος νὰ
εἰσπράξῃ τοῦτο κατόπιν καὶ τῆς παρατηρηθείσης ἀπρεποῦς συμπεριφο-
ρᾶς τῶν καπεταναίων τῶν Σφακίων. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ραγιαδες τῆς ἐπαρ-
χίας ταύτης διεσκορπίσθησαν εἰς διάφορα χωρία καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς
Κρήτης καλὸν καὶ ὠφέλιμον θὰ ἦτο — καὶ διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ
ἐμειοῦτο τὸ ὑπὸ τοῦ Καπετὰν Πῶλου ὀφειλόμενον ποσὸν τῶν δέκα χι-
λιάδων ἑκατὸν ὄγδοῦκοντα γροσίων — ἐὰν ἐπιτρέπετο ἡ κατ' ἄτομον
εἴσπραξις τῶν ὀφειλομένων ἀπὸ μὲν τοὺς διασκορπισθέντας εἰς τὰ σαν-
τζάκια Χάνδακος, Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Σητείας ραγιαδες ἐκεῖ ὅπου
εὐρίσκονται οὗτοι, ἀπὸ δὲ τοὺς παραμένοντας εἰς τὴν ἐπαρχίαν των διὰ
μέσου τοῦ τοποτηρητοῦ τοῦ Μουτεβελῆ τοῦ βακουφίου Δεμπρενιτέρ Ἐλ-
χάτζ Ἀχμέτ καὶ τῶν καπεταναίων των. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο θέλει γίνῃ
τῇ οἰκείᾳ βουλήσει καὶ ἐπιθυμίᾳ μου ὡς ἐκ τούτου αἰτοῦμαι ὅπως δο-
θῇ σχετικὴ καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἐξοχωτάτου Πασᾶ ἄδεια εἰς τοὺς ἀνθρώ-
πους μου τοὺς ὁποίους θὰ ἀποστείλω πρὸς εἴσπραξιν.

ὄνομα πασάδες. Ὁ πρῶτος (ὑπ' ἀριθ. 45) ὡς «Σιλιχάρ Παλαιζῆ Μουσταφᾶ
πάχ» καὶ ὁ δεῦτερος (ὑπ' ἀριθ. 46) ὡς «Ἐλιζῆ Μουσταφᾶς». Ἄγνωστον ὄθεν
ποῖος ἐκ τῶν δύο τούτων πασάδων εἶναι ὁ ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ σημειούμε-
νος Μουσταφᾶ Πασᾶς.

¹¹³⁾ 1749 μ. Χ.

¹¹⁴⁾ Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 31 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

¹¹⁵⁾ Πρόεδρον τῆς Ἐπαρχίας.

Χουρηγηθείσης τῆς ἀδείας ταύτης εἰς τὸν ρηθέντα Ἀλῆ ἐφένδην καθ' ὃν ἀνωτέρω ἀναφέρεται τρόπον, κατεχωρίσθη ἡ προᾶξις αὕτη ἐν τῷ παρόντι κώδικι τῇ εἰκοστῇ ἐνάτῃ Τζεμαζιελαχιο τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα τρία ¹⁷⁶.

Οἱ μάρτυρες : Ὁ διακεκριμένος μεταξὺ τῶν ὀμηλικῶν του φρούραρχος Ἰσμαήλ Ἀγᾶς, ὁ διακεκριμένος σπαχῆς τῶν ἐθελοντῶν Χαλήλ Ἀγᾶς, ὁ διακεκριμένος Ἐλχάτζ Μουσταφᾶ ἐφένδης, ρουζναμειζῆς ¹⁷⁷ τῆς Κρήτης, ὁ διακεκριμένος σπαχῆς Ἐλχάτζ Χασὰν ἐφένδης τοῦ λογισητηρίου τῆς Κρήτης, Ἐλχάτζ Ἀβδουροραχμὰν τεζκερετζῆς ¹⁷⁸ τῆς Κρήτης.

26.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σ 326.

Αἰτία τῆς γραφῆς τοῦ παρόντος ἐγγράφου εἶναι ἡ ἑξῆς :

Κατόπιν παρακλήσεώς μας πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον, ἐντιμότατον καὶ φιλεὺσπλαγγνον ἐδεργέτην μας, τὸν ἐξοχώτατον ἀθθέντην μας Διοικητὴν τοῦ Ἐργιαλείου τῆς Κρήτης καὶ Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος, διωρίσθη ὁ Μουσταφᾶ Ἀγᾶς, Κετχουντὰς τῶν Τζεμπετζήδων ¹⁷⁹ τοῦ Χάνδακος εἰσπρακτικῶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ κειμένης Ἐπαρχίας τῶν Σφακίων ὑπαγομένης εἰς τὸ βακούφιον τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, διὰ τὸν εἰς τὰς κεφαλὰς μας ἐπιβληθέντα κεφαλικὸν φόρον τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα τέσσαρα ¹⁸⁰, ὡς καὶ τοῦ Ἱεροῦ Λώρου τοῦ ἰδίου ἔτους, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθημεν καὶ ἀνελάβομεν νὰ πληρῶσωμεν συμφώνως πρὸς τὸ ἐκδοθὲν ὑψηλὸν Χὰτ Χουμαγιὸν ¹⁸¹ διὰ κατατεθείσης ἐγγράφου ὁμολογίας μας ¹⁸² πρὸς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Διὰ τὴν ταχεῖαν καὶ ἀνελλιπῆ εἰσπραξίν τῶν δημοσίων τούτων ἐσόδων, ἀνερχομένων καὶ τῶν δύο ὁμοῦ εἰς δεκατρεῖς χιλιάδας τετρακόσια ἐνενήκοντα τέσσαρα γρόσια καὶ τὴν κατάθεσίν των κατὰ τὰ ἑκπαλαί κεκανονισμένα εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Κρήτης, δηλοῦμεν ἡμεῖς οἱ κάτωθι τοῦ παρόντος ὑποφαινόμενοι καπεταναῖοι ὅτι καθιστάμεθα ἀλληλεγγύως συνυπεύθυνοι καὶ πληρωταὶ καὶ ἀποδεχόμεθα τὸ ποσὸν τοῦ

¹⁷⁶) 25 Μαΐου 1750 μ. Χ.

¹⁷⁷) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 169 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

¹⁷⁸) Δικαστικὸς ὑπάλληλος ποιῶν τὰς περιλήψεις τῶν ἀναφορῶν τῶν κινούντων ἀγωγὰς.

¹⁷⁹) Βλ. ὑποσ. 49 τῶν ἐγγράφων.

¹⁸⁰) 1750 μ. Χ.

¹⁸¹) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἐγγράφων.

¹⁸²) Ἐννοοῦν τὰς καταναγκαστικὰς συνυποσχετικὰς δηλώσεις. Βλ. τὰ ὑπ' ἀριθ. 23 καὶ 24 ἐγγράφα.

το νὰ τυγχάνη προσωπικὸν χρέος μας, ὑποκείμενον εἰς πληρωμὴν ἐκ μέρους μας. Ἐὰν δὲ τίς ἐξ ἡμῶν τῶν καπεταναίων ἐναντιωθῆ ἢ δυστροπῶν δὲν καταβάλῃ τὰ χρήματα τῆς κοινότητός του, ἀναλαμβάνομεν ὅλοι ἡμεῖς οἱ ὑπόλοιποι καπεταναῖοι νὰ καταβάλωμεν πᾶσαν προοπάθειαν καὶ ἄφ' οὗ συλλάβωμεν τὸν δυστροποῦντα καπετάνιον νὰ τὸν προσαγάγωμεν δέσμιον εἰς Χάνδακα πρὸς τιμωρίαν καὶ ἐπιβολὴν τοῦ προστίμου.

Ἐπιπροσέτι ἀναλαμβάνομεν νὰ μὴ παρεμβάλλωμεν ἐμπόδια πρὸς τὸν ὡς εἴρηται εἰσπρακτορά μας καὶ δεχόμεθα τὴν ἐφαρμογὴν οἰουδήποτε ἐκ μέρους του μέτρου, ὅπερ ἤθελεν οὗτος κρίνει πρόσφορον διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐργασίας του. Ὑποσχόμεθα καὶ ὑποχρεούμεθα νὰ εὐρισκώμεθα πάντοτε πλησίον του μέχρι τελείας εἰσπράξεως καὶ ἐξοφλήσεως τοῦ ποσοῦ τούτου. Χρεωστοῦμεν χάριν καὶ ἐγνωμοσύνην πρὸς τὸν Μουσταφᾶ Ἄγᾶν καὶ ὑποσχόμεθα καὶ ἀναλαμβάνομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτὸν τὸ ἐπίσημον ὑπ' αὐτοῦ ὑπογραφεὶν χρεωστικὸν ὁμολόγον, ὅπερ ἔδωκεν οὗτος εἰς τὸ Ταμεῖον Κρήτης. Πρὸς βεβαίωσιν πάντων τούτων δίδεται ἐκ μέρους μας ἡ παροῦσα δήλωσις.

ὁ δοῦλος Καπετᾶν Θόδωρος ὁ δοῦλος Καπετᾶν Βιπούλης

»	»	Γιάννης	»	»	Πῶλος Ἀμιραδάκης
»	»	Μιχάλης	»	»	Δαμουλῆς
»	»	Μανούσος	»	»	Βάγιος
»	»	Ἀνδρουλῆς	»	»	Βάρδας
»	»	Γερωθόδωρος	»	»	Περμούλος
»	»	Παῦλος	»	»	Κλοψοσήφης
»	»	Καρπόζηρος	»	»	Βαρδῆς
»	»	Μπολέντης	ὁ δοῦλος	Δασκαλογιάννης ¹⁸³	γραμματικὸς τοῦ Καστελλίου.

Καταχωροῦνται ἐνταῦθα τὰ ὅσα ὑπεσχέθησαν καὶ ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν μεταξύ των καὶ κατέθεσαν ἐν τῷ διβανίῳ τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ φιλευσπλάγχνου Σερασκέρη τῆς νήσου Κρήτης καὶ Μουχαρίζη τοῦ Χάνδακος ἐξοχωτάτου Μουσταφᾶ¹⁸⁴ Πασᾶ οἱ καπεταναῖοι τῶν Σφακίων ἐνώπιον τοῦ ἐκλαμπροτάτου Λεφτερόδρη τῆς Κρήτης Ριζβάν Ζαδὲ Ἀλῆ ἐφένδη¹⁸⁵, ὅλων τῶν γραμματέων τοῦ Λογιστηρίου τῆς Κρήτης καὶ τῶν ἀγάδων τοῦ βιλαγετίου. Τῆ 9 Μουχαρέμ τοῦ ἔτους 1164¹⁸⁶.

¹⁸³) Bende Daskalo Yani Yazıcı Kasteli Mezbur. Ὁ Δασκαλογιάννης, ὁ μετέπειτα ἀρχηγὸς τῆς ἐπανάστασεως τοῦ 1770 σημειοῦται ἐνταῦθα ὡς γραφεὺς ἢ γραμματικὸς τῆς ἐπαρχίας Σφακίων. Περὶ γραφῶν βλ. «Χριστιανικὴ Κρήτη», τ. 1ος, σ. 470.

¹⁸⁴) Βλ. ὑποσ. 172 τῶν ἐγγράφων.

¹⁸⁵) Βλ. ὑποσ. 128 τῶν ἐγγράφων.

¹⁸⁶) 27 Νοεμβρίου 1760 μ. Χ.

27.

Κωδ. 10ος, σ. 317 καὶ 318.

Ἐντιμότατε, εὖσπλαγγνε καὶ ἐξοχώτατε Σουλτάνε¹⁸⁷ μας ἔσο ὕγιης καὶ εὐτυχῆς.

Οἱ ἐνταῦθα παρεπιδημοῦντες καπεταναῖοι τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐπαρχίας Σφακίων ἐδλαβῶς ὑποβάλλουν διὰ τῆς παρουσίας αἰτήσεώς των τὰ σέβη των πρὸς τὴν ἐξοχώτητά σας καὶ σᾶς γνωρίζουν ὅτι ἤλθομεν ἐδῶ πρὸ δύο μηνῶν διὰ τὴν ὑπόθεσιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐπαρχίας μας καὶ περιφερόμεθα φερόοικοι καὶ εἴμεθα εἰς ἀθλίαν κατάστασιν. Ἰκετεύομεν καὶ ζητοῦμεν ἀπὸ τὸν ἐκλαμπρότατον Λεφτερόδω ἐφένδην τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ μας φόρου, ἀλλὰ δὲν θέλει νὰ μᾶς τὰ δώσῃ καὶ μᾶς ἀποπέμπει λέγων ὅτι πρέπει νὰ τὰ στείλῃ εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Τὸν παρακαλοῦμεν νὰ στείλῃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας, συμφώνως πρὸς τὸ Χάτ Χουμαγιούν¹⁸⁸, ἀνθρωπὸν του διὰ νὰ φροντίσωμεν τὴν εἰσπραξίν, ἀλλὰ δὲν τὸ δέχεται. Δεχόμεθα νὰ εἰσπραχθοῦν δικτῶ γρόσια ἀπὸ κάθε πτωχὸν ραγιὰν ποὺ εὐρίσκεται ἐδῶ ἢ εἰς τὸ Ρέθυμον καὶ τὰ Χανιά¹⁸⁹ καὶ νὰ στείλῃ ἐπίτηδες ἀνθρωπὸν του εἰς τὴν ἐπαρχίαν μας διὰ νὰ εἰσπράττῃ δέκα γρόσια, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ δὲν τὸ δέχεται. Εὐρισκόμεθα εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν, ἀπορίαν καὶ ἀπελπισίαν. Διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ εὐαρεστηθῆτε νὰ μᾶς εὖσπλαγγνισθῆτε. Νὰ διατάξῃ ἢ ἐξοχότης σας ὅπως δοθῇ μία διέξοδος καὶ τάξις εἰς τὴν κατάστασιν μας αὐτὴν συμφώνως πρὸς τὴν αὐτοκρατορικὴν διαταγὴν. Νὰ μὴ ὑφίστανται οἱ πτωχοὶ ραγιαδες ἀδικίας καὶ ταλαιπωρίας. Ἰκετεύομεν τὴν ἐξοχώτητά σας καὶ εἰς ὑμᾶς ἐναπόκειται νὰ διατάξῃτε ἐν προκειμένῳ.

Οἱ καπεταναῖοι τῶν ραγιαδῶν

Σοφολογιώτατε Ἱεροδίκᾳ τοῦ Χάνδακος.

Ἐξετάσατε ἱερονομικῶς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν καὶ γνωρίσατε δι' ἀποφάσεώς σας τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Τῆ 9ῃ Σιεβάλ 1167¹⁹⁰.

(Μονογραφή τοῦ Πισᾶ)

¹⁸⁷) Ἐνταῦθα μὲ τὴν ἔννοιαν Κύριέ μας, αὐθέντα μας.

¹⁸⁸) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφο.

¹⁸⁹) Οἱ Σφακιανοὶ κατοπιν τῆς ἐπιβολῆς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, τῆς αὐξήσεως καὶ προσθήκης τῶν συμπληρωματικῶν φορολογικῶν δελτίων πρὸς κάλυψιν τοῦ ποσοῦ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου (βλ. ἔγγραφο ἀριθ. 20), τῆς μειώσεως τῶν χορηγούμενων εἰς αὐτοὺς σιτηρῶν (βλ. ἔγγραφο ἀριθ. 19) καὶ τῶν διαφόρων ταπεινώσεων καὶ ἐξευτελισμῶν εἰς οὓς ὑπεβάλλοντο, ἐλθόντες εἰς ἀπόγνωσιν εἶχον ἀρχίσει νὰ διασκορπίζονται «εἰς τὰ σαντζάκια Χάνδακος, Χανίων, Ρεθύμης καὶ Σητείας», ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 25 ἔγγραφο.

¹⁹⁰) 18 Ἰουλίου 1754 μ. Χ.

Εὐλαβῶς ὑποβάλλω τὰ κάτωθι :

Συμφώνως πρὸς τὴν διαταγὴν ὑμῶν ἐξήτασα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ἐν τῷ Ἱεροδικεῖῳ, ὅπου παρουσιάσθησαν οἱ ὑποβαλόντες τὴν αἴτησιν ἐκ τῶν καπεταναίων τῶν Σφακίων, Καπετὰν Ἀνδρουλῆς υἱὸς Γιάτου, Μανοῦσος υἱὸς Γεώργη, Μιχάλης υἱὸς Θεοδωρῆ, Πῶλος υἱὸς Ἀμηρᾶ, Παπᾶ Μανοῦσος υἱὸς Δημήτρη καὶ Νικηφόρος υἱὸς Νικόλα, οἵτινες κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

Συμφώνως πρὸς τὸ παλαιόθεν ὑφιστάμενον σύστημα τῆς ἐπαρχίας μας, διὰ τὴν κατ' ἄτομον εἰσπραξίν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου συνωδᾶ πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μπερατίου¹⁹¹ καὶ τοῦ ἐκδοθέντος τετιμημένου Χάτι Χουμαγιούν, ἐρχόμεθα καθ' ἕκαστον ἔτος εἰς τὸν Χάνδακα, ὅπου διορίζεται ἐκ μέρους τοῦ Δεφτερδάρ ἐφένδη εἰς εἰσπράκτιωρ, ὅστις παραλαμβάνων παρ' αὐτοῦ τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῆς ἐπαρχίας μας ἀναχωρεῖ μεθ' ἡμῶν διὰ τὴν Ἐπαρχίαν μας, ὅπου διανέμων κατ' ἄτομον τὰ δελτία προβαίνει εἰς τὴν εἰσπραξίν τοῦ φόρου τούτου. Ἦλθομεν καὶ ἐφέτος νὰ ζητήσωμεν τὰ δελτία τοῦ ἔτους ἐξήκοντα ὀκτώ¹⁹², ἀλλὰ μολονότι παρακαλοῦμεν καὶ ἱκετεύομεν τὸν Δεφτερδάρ ἐφένδην ἐπὶ δύο ὀλοκλήρους μῆνας, οὗτος μᾶς καθυστειρεῖ καὶ μᾶς παρεμβάλλει ἐμπόδια. Ἀπὸ τοὺς ραγιάδες ποὺ ἔρχονται δι' ὑποθέσεις των ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν μας εἰς τὸν Χάνδακα, εἰσπράττει ὀκτώ γρόσια διὰ κάθε δελτίον μεσαίας τάξεως. Δὲν ἐνδίδει εἰς τὰς παρακλήσεις μας καὶ ἤλθομεν οὕτω εἰς τελείαν ἀπόγνωσιν.

Διεπιστώθη ὅτι αἱ προφορικαὶ τῶν ὁμολογίαι συμφωνοῦν ἀπολύτως πρὸς τὰ ἐν τῇ αἰτήσει των ἀναφερόμενα. Ὡς δὲ ἐπληροφορήθημεν παρ' αὐτῶν καλῶς γνωρίζοντων τὴν ὑπόθεσιν ταύτην εἰσπράττονται ἀπὸ κάθε ραγιάδ τῆς ἐπαρχίας ταύτης, κάτοχον δελτίου μεσαίας τάξεως, ὀκτώ γρόσια καὶ ὅτι ὁ Δεφτερδάρης δὲν ἐνδίδει εἰς τὰς παρακλήσεις των προκειμένου περὶ τῆς κατ' ἄτομον καὶ ἐπὶ τόπου διανομῆς καὶ εἰσπράξεως τῶν δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἀλλὰ παρεμβάλλει διάφορα ἐμπόδια καὶ καθυστειρεῖ ἐπὶ δύο ἤδη μῆνας τοὺς ἐνιαυθὰ παρεπιδημοῦντας καπεταναίους τῆς ἐπαρχίας. Φέρομεν ταῦτα εἰς γνώσιν τῆς ἐξοχότητος σας καὶ ἡ ἐν προκειμένῳ ἐνέργεια ἐναπόκειται εἰς τὴν ὑμετέραν ἐκλαμπρότητα. Τῇ 10ῃ Σιεβάλ 1167¹⁹³.

¹⁹¹⁾ Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 136 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

¹⁹²⁾ Ἦτοι τοῦ ἐγριακοῦ ἔτους 1168, ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ καθ' ἡμᾶς 1754 μ. Χ. ἔτος.

¹⁹³⁾ 19 Ἰουλίου 1754 μ. Χ.

28.

Κῶδ. 10ος, σ. 315.

*Απευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος βεζίρην Τοράκ Μεχμέτ Πασᾶν¹⁹⁴ καὶ τὸν Ἱεροδίκην τῆς πόλεως ταύτης.

Γενέσθω σοι γνωστὸν ὅτι καθ' ἃ δι' ἐσφραγισμένης ἐπιστολῆς σου γνωρίζεις ἡμῖν, ἐκ τοῦ ποσοῦ τῶν ἐπὶ χιλιάδων πεντακοσίων γροσίων τοῦ Ἱεροῦ Δώρου¹⁹⁵ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα ἕξ¹⁹⁶ τῆς ἐπαρχίας Σφακίων εἰσπραχθήσαν, συμφώνως πρὸς τὸ κατατεθὲν χρεωστικὸν δμόλογον, ἕξ χιλιάδες γροσία, ἅτινα καὶ κατετέθησαν πρὸς φύλαξιν εἰς τὸν Τζεμπεχανὲν¹⁹⁷ τοῦ Χάνδακος, τὸ δὲ ὑπόλοιπον χίλια πεντακόσια γροσία, εἰσπραχθὲν ὑπὸ τοῦ τέως Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης Δερβίς Μεχμέτ ἐφένδη εὐρίσκειται εἰς χρέωσιν τούτου ὡς ὠμολόγησεν ὁ ἴδιος ἐν τῷ Ἱεροδικεῖω, συνταχθείσης ἐπὶ τούτοις ἐπισήμου Ἱεροδικα-

¹⁹⁴) Σταυλάρχης ὢν τῶν Ἀνακτόρων διωρίσθη Πασᾶς τῆς Καραμανίας καὶ εἶτα Καπουτᾶν Πασᾶς (Ναύαρχος). Παυθεὶς ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ἀνέλαβε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1752 ἀρχικῶς τὴν διοίκησιν τοῦ Νομοῦ τοῦ Μ. Κάστρου καὶ εἶτα δλοκλήρου τῆς νήσου Κρήτης. Εἰς τὸ διοριστήριον ἔγγραφόν του ἀναφέρεται ὡς «τέως Διοικητῆς τοῦ Σαντζακίου Ἰνελίτι» (Ναυπάκτου) (βλ. Τ.Α.Η. Κῶδ. 138, σ. 15). Κατέπεισε τοὺς χριστιανοὺς ὑποχρεώσας αὐτοὺς νὰ ἀναλάβουν ἔγγραφον ὑπόσχεσιν καταβολῆς τριῶν τοῦ ἔτους βαρυτάτων εἰσφορῶν δι' ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀκολουθίαν του. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1755 ἐπαύθη τῆς θέσεώς του καὶ καθρέθη τοῦ βαθμοῦ του, ἀφαιρεθέντων τῶν ἱππουρίδων του διότι, ὡς ἀναφέρει τὸ κομισθὲν τότε φερμάνιον, «κατόπιν ἐκτεθέντων παραπόνων ὅτι κατεδυναστεύσας τοὺς ραγιάδες τῆς νήσου καὶ ἠγάπησας τούτους νὰ ἀναλάβουν ἔγγραφον ὑποχρέωσιν καταβολῆς ὑπερβολικῶν καταπιεστικῶν εἰσφορῶν». Δημευθέντων πάντων τῶν ὑπαρχόντων του, διετάχθη ἡ μεταγωγὴ του εἰς Ρέθυμνον μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ ἰδιωτεύῃ ἐκεῖ, λαμβάνων ἐτησίως πρὸς συντήρησίν του μόνον 5 χιλ. γροσία. Ἀρχὰς Δεκεμβρίου τοῦ ἰδίου ἔτους ἀνηγγέλθη ἐκεῖθεν ὁ θάνατός του. Ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τῶν Πασάδων Μ. Κάστρου τοῦ Γ. Νικολετᾶκη ὑπ' ἀριθ. 47 ὡς «Τοράκ Μεχμέτ Πάχ». βλ. περὶ αὐτοῦ, Τ.Α.Η. Κῶδ. 10ος, σ. 335, 336, 338, 339, 340, 341, 343, 348 καὶ ἀλλαχοῦ. Πρβ. Hammer, 4ος, σ. 442, 453, 465, 466 καὶ 497.

¹⁹⁵) βλ. ὑποσ. 11 τῆς εἰσαγωγῆς.

¹⁹⁶) 1752 μ. Χ.

¹⁹⁷) Ἀποθήκη ὄπλων, ὀπλοστασίον. Οὕτως ὠνομάσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ ἐπὶ ἐνετοκρατίας κτίριον τῆς Loggia καὶ Armeria τοῦ Μ. Κάστρου, τοῦ ὁποῦ το ἀνατολικὸν τμήμα ἀνοικοδομηθὲν καὶ ἀποπερατωθὲν κατὰ τὸ 1935 χρησιμοποιεῖται νῦν ὡς Δημαρχεῖον Ἡρακλείου. Ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὸν ἄνω ὄροφον τοῦ κτιρίου τούτου ἐστεγάζοντο αἱ οἰκονομικαὶ ὑπηρεσίαι καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ ἀνωτάτου ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν τούρκου ὑπαλλήλου (Δεφτερδάρη). Ἐκεῖ εὐρίσκειτο καὶ τὸ γραφεῖον τοῦ χριστιανοῦ Γραμματικοῦ τῆς Πόρτας. Περὶ τῆς Loggia καὶ Armeria βλ. G. Gerola, Monumenti Veneti, τ. 3ος, σ. 35. Πρβ. καὶ Στέργ. Σπανᾶκη, Ἡ Λότζια τοῦ Ἡρακλείου ἐν τῷ Περιόδ. «Κρητικῆς Σελίδος», τ. 3ος, σ. 437.

στικῆς πράξεως. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀνελλιπὴς καὶ ὀλοσχερῆς εἰσπραξις καὶ ἀποστολὴ τοῦ ποσοῦ τοῦ Ἱεροῦ Λώρου εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων δέον νὰ ἐπισπευθῆ, ἀπὸ πολλοῦ δὲ ἤδη χρόνου καθυστερεῖ ἡ ἀποστολὴ του, ὑπεβλήθη ἀρμοδίως παράκλησις ὅπως εἰσπραχθῆ τὸ εἰς χρέος τοῦ Δεφτεροδάρη τούτου εθρυσκόμενον ποσὸν τῶν χιλίων πεντακοσίων γροσίων, ὅπερ συμπληρούμενον μετὰ τῶν ἤδη εἰσπραχθέντων ἐξ χιλιάδων νὰ ἀποσταλῆ τὸ ταχύτερον καὶ ἄνευ τῆς παραμικρᾶς καθυστερήσεως εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων διὰ τοῦ ἀφικνουμένου ἐκεῖσε δι' ἄλλας ὑποθέσεις μουμπασίρη¹⁹⁸ Ἀλῆ ἐκ Ροστοβίου, οὗ ἄπειρον τὸ κλέος.

Διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐξεδόθη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν φερμάμιον. Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τούτου ὅπως συμμορφούμενοι πρὸς τὸ περιεχομένον του ἐνεργήσητε ἄνευ τῆς παραμικρᾶς καθυστερήσεως, μὴ ἐπιτρέποντες εἰς οὐδένα νὰ προβῆ εἰς ἐνέργειαν τινὰ ἀντιβαίνουσαν πρὸς τὸ ὑψηλὸν πνεῦμα τοῦ Ἱεροῦ τούτου ὀρισμοῦ μου. Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερὸν μου σύμβολον πιστεύετε. Ἐγγράφη μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Σιεβάλ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἐξήκοντα ἐπτά¹⁹⁹.

Ἐκ τῆς ἐν τῇ περιφρουρήτῳ Κωσταντινουπόλει ἔδρας

29.

Κῶδ. 10ος, σ. 328.

Εὐλαβῶς ὑποβάλλω πρὸς τὴν ἐξοχότητά σας τὰ κάτωθι :

Συνφθὰ πρὸς τὸ καταστρωθὲν ὑπὸ τῶν γραμματέων τοῦ Λογιστηρίου Κρήτης καὶ ἀποσταλὲν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν βιβλίον τῶν ληγροδοσιῶν τοῦ ἀποθανόντως τέως Δεφτεροδάρη τῆς Κρήτης Ριζβάν Ζαδὲ Ἀλῆ ἐφένδη²⁰⁰, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναιθετῆ ἢ εἰσπραξις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ τῶν μονακατᾶδων τῶν ἐτῶν 1167²⁰¹ καὶ 1168²⁰², φέρεται οὕτως χρεώσεως διὰ 45 16 1/2 γρόσια. Ἐπειδὴ ὁμως ἐγινε γνωστὸν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν ὅτι οὗτος ἔχει νὰ λαμβάνῃ διὰ χρεωστικῆς ὁμολογίας ἀπὸ μὲν τὴν Ἐπαρχίαν Σφακίων ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1167, γρόσια τρεῖς χιλιάδας, ἀπὸ δὲ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1168 ἕτερα ἑξ χιλιάδες γρόσια καὶ ἀπὸ διάφορα ἄλλα κονδύλια αὐτῆς ταύτης τῆς πόλεως τοῦ Χάνδικος 1000 γρόσια καὶ ἀπὸ δέκα ἐπαρχίας τῆς νήσου, ἐκ τῶν ὡς εἴρηται χρήσεων 4000 γρόσια καὶ 12.000 γρόσια ἀπὸ

¹⁹⁸) Διαγγελέως, ἀγγελιαφόρου.

¹⁹⁹) 24 Ἰουλίου 1754 μ. Χ.

²⁰⁰) Βλ. περὶ αὐτοῦ ὑποσ. 128.

²⁰¹) 1753 μ. Χ.

²⁰²) 1754 μ. Χ.

τὸ πλεόνασμα τῆς Ἀποθήκης, χρήσεως τῶν δύο ὡς ἀνωτέρω ἐτῶν ἦτοι τὸ δλον 26.000 γρόσια, ἐξεδόθη ἱερὰ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ ὅπως καὶ τῇ βοήθειά τοῦ κομιστοῦ τῆς διαταγῆς ταύτης γκεδικλῆ²⁰³ τοῦ γενιτσαρικοῦ σώματος Χασάν Ἀγᾶ, φροντίσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν καὶ διαλευκάνωμεν τὴν ὑπόθεσιν ταύτην.

Συμφώνως λοιπὸν πρὸς ταῦτα προσήχθησαν εἰς τὸ συγκληθὲν ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ἐξοχωτάτου καὶ ἐκλιμπροτάτου Μουχαρίζη τοῦ Χάνδακος ἐντιμοτάτου Ντοράκ Μεχμέτ Πασᾶ²⁰⁴, ὁ Καστὲλ Κετχουντᾶς²⁰⁵ τῆς Ἐπαρχίας Σφακίων Καπετᾶν Ἀνδρουλῆς καὶ λοιποὶ ἄλλοι καπεταναῖοι καὶ οἱ Κοτζαμπάσηδες τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τῶν ληφοδοσιῶν ἀναφερομένων δέκα ἐπαρχιῶν καὶ ὁ γραμματικὸς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου Σπυρίδος²⁰⁶ φόρου ὑποτελής, οἵτινες ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ νῦν Δεφιερδάρη τῆς Κρήτης Δεοβίς Μεχμέτ ἐφένδη, τοῦ ὡς ἀνωτέρω μνημονευθέντος κομιστοῦ τῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς Χασάν Ἀγᾶ, τῶν γραμματέων τοῦ Λογιστηρίου, τῶν ἀγάδων καὶ ἀξιωματιούχων τῆς πόλεως τοῦ Χάνδακος, ἐρωτηθέντες σχετικῶς πρὸς τὰς ἄνω ἀναφερομένας ὑποθέσεις κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

Οἱ καπεταναῖοι τῶν Σφακίων ἀπεδέχθησαν καὶ ἀπήνησαν ὅτι συμφώνως πρὸς τὴν χρεωστικὴν ὁμολογίαν των, ὀφείλουσαν ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1167 γρόσια 3000, ἅτινα ἀναφέρονται καὶ συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸ ἀποσταλὲν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν κατάστιχον τῶν ληφοδοσιῶν. Ἐπίσης κατέθεσαν σχετικῶς πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῶν 1000 γροσίων τῆς χρήσεως 1168 τῆς ἐπαρχίας των, ὅτι ὁ καταβαλλόμενος ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Κρήτης κατ' ἀποκοπὴν κεφαλικὸς φόρος τῆς ἐπαρχίας των ἀνήρχετο ἀρχῆθεν, ἐκτὸς τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, εἰς 5596 γρόσια, ἐκ τῶν ὁποίων ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου τῶν λογαριασμῶν μας ἅμα τῷ θανάτῳ του, παρέμενον εἰς χρέος μας 1015 γρόσια, ποσὸν ὅπερ συμπεριλαμβάνεται καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀποσταλὲν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν κατάστιχον. Ὅσον διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν

²⁰³) Οὕτω ἐλέγοντο οἱ γηράσαντες καὶ συνεπῶς κατέχοντες προνομιούχον τινὰ θέσιν εἰς τὸ γενιτσαρικὸν σῶμα. Βλ. P a k a l i n, ἐν λ. Gedikli.

²⁰⁴) Βλ. περὶ αὐτοῦ ὑποσ. 194.

²⁰⁵) Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπαρχίας.

²⁰⁶) Ve ciziye yazıcısı İspirido zemi. Οἱ Γραμματικοὶ τῆς Πόρτας (Καρι yazıcısı) πλὴν τῶν ἄλλων καθηκόντων των, ἐπιμελοῦντο καὶ τὴν τήρησιν τῶν βιβλίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν Χριστιανῶν, (βλ. ὑποσ. 47). Ὁ ἐνιαυθὸς ἀναφερόμενος Σπυρίδος φέρεται εἰς τὴν σειρὰν τῶν Γραμματικῶν τῆς Πόρτας, ὡς διαδεχθεὶς τὸν θανατωθέντα ἢ δολοφονηθέντα προκάτοχόν του ἱατρὸν Ἀντωνάκη υἱὸν Γεώργη. Βλ. περὶ αὐτῶν Τ.Α.Η. Κῶδ. 10ος σ. 231, 233, 238, 328, 329, 330.

1000 γροσίων τῆς πόλεως τοῦ Χάνδακος ἐρωτηθέντες ὁ τε Κετχουντὰς τῆς πόλεως καὶ οἱ λοιποὶ ραγιάδες ἀπήνησαν ὅτι ζῶντος τοῦ ἐν λόγῳ Δεφτερδάρη εἰσεπράχθησαν παρ' αὐτοῦ ταῦτα, παραμείναντος ἐνὸς ὑπολοίπου 132 γροσίων καὶ 10 παράδων, ὅπερ καὶ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸ ἀποσταλὲν κατάστιχον. Σχετικῶς μὲ τὴν ὑπόθεσιν τῶν 4000 γροσίων τῶν δέκα ἐπαρχιῶν, ἐρωτηθέντες οἱ Κοτζαμπάσηδες τούτων ἀπήνησαν ὅτι ἐκ τῆς χρήσεως τῶν παρελθόντων εἰσῶν δὲν ἔμεινεν εἰς χρῆσιν τῶν οὔτε εἰς παρᾶς, πλὴν τῆς χρήσεως 1168 ἐκ τῆς ὁποίας παρέμεινεν ὑπόλοιπον 1380 γροσία καὶ 17 παράδες, ποσὸν ὅπερ ἀναφέρεται εἰς τὸ κατάστιχον. Διὰ τὴν ὑπόθεσιν τῶν 12.000 γροσίων τοῦ πλεονάσματος τῆς Ἀποθήκης, ἐξηκριβώθη ἐκ τῆς γενομένης ἐξετάσεως τῶν γραμματιῶν καὶ ὑπαλλήλων τοῦ Λογιστηρίου ὅτι ποσὸν 5.000 γροσίων, ἀντιπροσωπεῦον τὸ πλεόνασμα τῆς Ἀποθήκης τοῦ ἔτους 1167 ἐθεωρήθη, κατὰ τὰ ἐν ἰσχύϊ, ὡς ἔσοδον καὶ φέρεται ἐγγεγραμμένον εἰς τὸ ἀποσταλὲν βιβλίον. Μὲ τὸ πλεόνασμα τοῦ ἔτους 1168 οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει ὁ ἀποθανὼν Δεφτερδάρης διότι τοῦτο δὲν ἐπετεύχθη εἰσέει, δεδομένου ὅτι ἡ Ἀποθήκη καὶ τὸ πλεόνασμα εὐρίσκεται ὑπ' ἐγγύησιν τοῦ ἤδη Δεφτερδάρη Δερβίς Μεχμέτ ἐφένδη, θὰ ἐξαριθθῆ δὲ μετὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1168 καὶ μέχρι τῆς ἐποχῆς τοῦ ἁλωνισμού.

Ἐξακριβωθέντος ὁθεν ἐκ τοῦ γενομένου ἐλέγχου καὶ ἐκ τῶν ληφθεισῶν πληροφοριῶν παρὰ πάντων τῶν γραμματιῶν καὶ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ Λογιστηρίου καὶ διαπιστωθέντος ἀρμοδίως καὶ παρὰ τοῦ ἐκτάκτου ἀπεσταλμένου ὅτι πλὴν τῶν 4516 γροσίων οὐδὲν ἄλλο τι παραμένει εἰς χρῆσιν τοῦ ἀποβιώσαντος Δεφτερδάρη, τῇ αἰτήσει ἀποστέλλεται τὸ παρὸν τῇ ὑμετέρῃ ὑψηλότῃ, συνταχθὲν τῇ 19 τοῦ μηνὸς Ρεμπιουλεβὲλ τοῦ ἔτους 1168²⁰¹. Εἰς ὑμᾶς ἐναπόκειται ἡ περαιτέρω ἐν προκειμένῳ ἐνέργεια.

30.

Κῶδ. 10ος, σελ. 4.

Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Διοικητὰς τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν Χανίων.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν διὰ τῆς παρουσίας οὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς ὅτι ὁ ἐκλαμπρότατος καὶ διακεκριμένος μεταξὺ τῶν μεγιστάνων, ἐν ἐνεργείᾳ Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης ἐντιμότητος Ἀχμέτ, οὗ ἄπειρον εἶναι τὸ κλέος, δι' ἐνοφραγίστου ἐγγράφου του γνωρίζει ἡμῖν ὅτι καίτοι εἰς τὸ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς τακτοποιήσεως τοῦ ζητήματος τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιάδων τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ καὶ ἐν τῇ Ἐπαρχίᾳ Σφακίων βακουφίου τοῦ ποιτὲ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ πρὸ καιροῦ ἐκδοθὲν

²⁰¹) 22 Δεκεμβρίου 1754 μ. Χ.

ὕψηλόν Χατ Χουμαγιόν²⁰⁸ ῥητιῶς ἀνεφέρειτο ὅτι μὴ λαμβάνοντες οἱ Δεφτερδάροι τῆς Κρήτης ὑπ' ὄψιν τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν κατοίκων τῆς ἑπαρχίας ταύτης περὶ κατ' ἀποκοπὴν καταβολῆς τοῦ φόρου τούτου, ἔδει νὰ προβαίνουν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν φορολογικῶν δελτίων, εἰς τὰ ὁποῖα νὰ περιλαμβάνωνται τὸ ὄνοματεπώνυμον καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκάστου φορολογουμένου καὶ νὰ φροντίζουν τὴν διανομὴν τούτων ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεώς των εἰς τρεῖς κατηγορίας, ὡς συμβαίνει τοῦτο δι' ὅλους τοὺς ραγιάδες τῆς περιφρουρήτου ἐπικρατείας μου, εἰσπραττοντες τὸν κεφαλικὸν φόρον καὶ τὸ ἐκ τῶν παραγομένων προϊόντων των καθορισθὲν ετήσιον ποσὸν τῶν 7500 γροσίων, ὅπερ νὰ ἀποστέλλεται ἐγκαίρως εἰς τὸ ταμεῖον τῆς δημοσείας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, παρὰ ταῦτα οἱ ραγιάδες τῆς ἐν λόγῳ ἑπαρχίας συνεραζόμενοι στενωῶς μετὰ τῶν ἀπίστων ἐχθρῶν κουρσάρων²⁰⁹ καὶ ὄντες λίαν πανοῦργοι καὶ δόλιοι, βασιζόμενοι δὲ καὶ εἰς τὸ δύσβατον τῶν ὁδῶν των καὶ τὸ ἀπρόσιτον τῆς ἑπαρχίας των καὶ συμπεριφερόμενοι πάντοτε μετὰ σκαιότητος, ἀνοῦνται ἀπὸ μερικῶν ἐτῶν τὴν καταβολὴν τῶν φόρων των προβάλλοντες ἄρνησιν καὶ ἔμμονῆν καὶ ἀντίστασιν, συγκεντρωνθέντων οὕτω εἰς χρῆμα των ἄνω τῶν 40.000 γροσίων, προερχομένων ἀπὸ τὸν κεφαλικὸν φόρον καὶ ἀπὸ τὸ κονδύλιον τοῦ Ἱεροῦ Λώρου. Μολονότι δέ, ὡς ἀναφέρει ὁ ἐν λόγῳ Δεφτερδάρος τῆς Κρήτης, ἐφρόντισε συμφώνως πρὸς τὸ ἀπενθυθὲν πρὸς αὐτὸν φερμάνιον νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν τὴν καταβολὴν τοῦ συσσωρευθέντος ποσοῦ τούτου, οὗτοι ὄχι μόνον δὲν ἐπλήρωσαν τὸ ποσὸν τῶν διαρρευσασῶν χρήσεων ἀλλὰ διέκοψαν τὴν καταβολὴν καὶ τοῦ παρόντος ἔτους. Ὅσακις δὲ ἀπέστειλεν ἀνθρώπους εἰς τὴν ἑπαρχίαν των διὰ νὰ ζητήσουν καὶ ἐπισπεύσουν τὴν πληρωμὴν τῶν φόρων των, ὄχι μόνον δὲν ἐπλήρωσαν τούτους ἀλλ' οὕτε ἀπάντησιν τινα ἔδωσαν. Λόγῳ δὲ τῶν δυσβάτων ὁδῶν τῆς ἑπαρχίας των δὲν εἶναι εὐκόλος ἡ ἀποστολὴ ἐπαρκoῦς δυνάμεως ἀνδρῶν διὰ τὴν σύλληψίν των, πρόδηλος δὲ εἶναι πάντοτε ὁ κίνδυνος συνεπείᾳ τῆς διηγεκοῦς ἐπαφῆς καὶ τοῦ συνασπισμοῦ των μετὰ τῶν ἀπίστων κουρσάρων. Ἐὰν δέ, παρ' ἐλπίδα, φθάσῃ ἀπεσταλμένος τις εἰς τὴν ἑπαρχίαν των, οἱ κατηραμένοι κάτοικοί της καὶ οἱ ὑπόλογοι καπεταναῖοι των ἐπιβιβαζόμενοι τῶν ἰστιοφόρων των διαφεύγουν εἰς τὴν ἐν τῇ περιοχῇ των κειμένην νῆσον Μπουγάδοζ²¹⁰, πλὴν δὲ τῶν γυναικῶν, τῶν ἀνηλικῶν παιδίων, τῶν ἀσθενῶν, μερικῶν γερόντων καὶ τῶν ἐξαιρουμένων τῆς φορολογίας, οὐδὲ ἐν ἄλλο ἄτομον φαίνεται εἰς τὰ χωρία

²⁰⁸) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφο.

²⁰⁹) Βλ. τὰς ὑπ' ἀριθ. 117, 120, 121 ὑποσ.

²¹⁰) Ἡ νησις Γαῦδος.

των. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρόδηλος εἶναι ἡ παντελὴς ἀπώλεια τῶν φόρων τούτων ἐν ὅσῳ θὰ καμνύωμεν τοὺς ὀφθαλμούς μας, θὰ ἐξαοτηθῇ δὲ ἡ περαιτέρω εἰσπραξις τοῦ εἰς χρέος των κεφαλικοῦ φόρου ἀπὸ τὴν σύλληψιν τῶν καπεταναίων των καὶ ἀπὸ τὸν ἀποκλεισμόν τῶν ὁδῶν καὶ τῶν μέσων τῆς διαφυγῆς των' τυγχάνει ὅθεν ἐπάναγκες καὶ ἀπαραίτητον παρ' ἡμῶν τῶν μουχαφίζηδων τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν Χανίων ὅπως διαταχθοῦν οἱ μὲν καπεταναῖοι τῶν εἰς Χανιά εθρικομένων φρεγάδων τοῦ δημοσίου¹¹¹ νὰ ἀποκλείσουν τοὺς λιμένας καὶ νὰ καταλάβουν τὰ ἰστιοφόρα των, οἱ δὲ γερλήδες ἀγάδες¹¹² τοῦ Χάνδακος καὶ τῶν Χανίων νὰ ἀποκλείσουν διὰ τῶν ἀνδρῶν των τὰς διόδους καὶ διαβάσεις τῆς ἐπαρχίας των διὰ νὰ καταστῇ οὕτω εὐκολος ἡ εἰσπραξις τῶν φόρων των. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ὧς εἴρηται Δεφτερδάρης τῆς Κρήτης θεωρεῖ οὐ παρίσταται ἀπόλυτος ἀνάγκη, διὰ τὴν διεξαγωγὴν καὶ τακτοποίησιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἡ ἀποστολὴ ἐκ μέρους μου ἱεροῦ διαταγῆς μου ἀπενθυνομένης πρὸς ὑμᾶς, δι' ἧς νὰ ἐντέλλεσθε ὅπως διατάξῃτε τὴν ἀποστολὴν τῶν φρεγάδων τοῦ δημοσίου καὶ τὴν σιγάτευσιν τῶν γερλήδων ἀγάδων ὡς ἐκ τούτου ἐξεδόθη τὸ παρὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικόν φερμάνιον μου, διότι καὶ αὐτοκρατορικὴ μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ μὴν ἀπωλεσθῇ οὔτε ἐν ἄσπρον τόσον ἀπὸ τὸ ἔσοδον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ὅσον καὶ ἀπὸ τὸ καθορισθὲν πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ποσὸν τοῦ Ἱεροῦ Λώρου.

Σεῖς ὅθεν οἱ βεζύρηδες φροντίσατε συμφώνως πρὸς τὸ παρὸν ὑψηλὸν φερμάνιον καὶ ἀπὸ κοινοῦ ἐνεργοῦντες διατάξατε ὅπως ἀναλάβουν αἱ μὲν εἰς Χανιά εὐρισκόμεναι φρεγάδαι τὸν ἀποκλεισμόν τῶν λιμένων καὶ τὴν σύλληψιν τῶν ἰστιοφόρων των, οἱ δὲ ἐκ τῶν ἀγάδων ἐκεινῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἀνδρας εἰς τὴν ἐξουσίαν των νὰ ἀποκλείσουν δι' ὅλων τῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν των τὰς διαβάσεις τῆς ἐπαρχίας των διὰ νὰ παρεμποδισθῇ οὕτω ἡ διαφυγὴ τῶν κατοίκων της. Μετὰ δὲ τὴν ὀλοσχερῆ εἰσπραξίν τοῦ εἰς χρέους των παραμένοντος κεφαλικοῦ φόρου καὶ τοῦ ποσοῦ τοῦ Ἱεροῦ Λώρου νὰ καθορισθῇ αὐστηρῶς καὶ νὰ τακτοποιηθῇ μονίμως ἡ ὑπόθεσις αὕτη οὕτως ὥστε νὰ παραλαμβάνουν οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης, συμφώνως πρὸς τὴν οικονομικὴν των κατάστασιν τὰ ἀναλογοῦντα εἰς αὐτοὺς δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου ὡς γίνεται τοῦτο καὶ δι' ὅλους τοὺς ἄλλους ραγιαδες τῆς θεο-

¹¹¹) «Hanyada olan miri firkata kaputani limanlarını set ve bent ve Kayıklarımı ahz». Ὁμιλῶν ὁ Ροσοκε περὶ τῶν Τούρκων τῆς πόλεως τῶν Χανίων καὶ περὶ ἐξοπλισμοῦ ὑπ' αὐτῶν δύο γαλερῶν γράφει: Die Einwohner dieser Stadt sind sehr kriegerisch, und hatten diesen Sommer zwei Galeeren ausgerüstet...», βλ. Ροσοκε, τ. 2ος, σ. 334.

¹¹²) Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐντοπίων γενιτσάρων.

φρουρήτου επικρατείας μου καὶ νὰ καταβάλλουν ἐγκαίρως, ἀγογγύστως καὶ ἀνελλιπῶς τοὺς φόρους των. Ἐπὶ τῷ τέλει δὲ ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διακανονισθῆ ἅπαξ διὰ παντὸς καὶ διὰ τρόπου μὴ ἐπιτρέποντος περαιτέρω ἀνησυχίας καὶ φροντίδας ἢ ὑπόθεσις αὕτη τῆς εἰσπραξέως τῶν δημοσίων τούτων ἐσόδων καὶ ὅπως γνωρίσητε εἰς τὴν Βασιλεῦσάν μου διὰ σχετικῆς ἀποφάσεώς σας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν σας, ἐγένετο σχετικῆ ὑπόδειξις καὶ ἐκ μέρους τοῦ ἀρχιδεφτεροδάρη μου Μουσταφᾶ Χιλμῆ, οὗ ἄπειρος εἴη ἡ δόξα, ὅπως δι' ἀποφάσεως τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ μου Διβανίου ἐκδοθῆ ἡ ἱερὰ αὕτη βασιλική μου διαταγή. Ἐξεδόθη ὅθεν τὸ παρὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον μου καὶ ἐντέλλομαι ὅπως ἐνεργήσητε συμφώνως πρὸς τοῦτο καὶ συμμορφούμενοι πρὸς τὰ ἐν αὐτῷ ἀποφύγετε ἀπὸ πάσης πράξεως ἀντιβαινούσης πρὸς τὸ ὑψηλὸν περιχόμενόν του. Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τῇ τριακοστῇ τοῦ μηνὸς Ρετζέπ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἑβδομήκοντα δύο²¹³.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

31.

Κῶδ. 10ος, σ. 14.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος βεζίρην Ἐλχάτζ Ἀχμέτ Πασᾶ²¹⁴, τὸν Ἱεροδίκην τῆς πόλεως ταύτης καὶ πρὸς τὸν Δεφτεροδάρην τοῦ Ταμεῖου Κρήτης.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοκρατορικῆς μου διαταγῆς ὅτι δι' ὑποβληθείσης ἀναφορᾶς πρὸς τὴν εὐδαίμονα βασιλικήν μου ἀλλήν ἢ διαχειρίστρια²¹⁵ τοῦ εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου Κρήτης καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων κειμένου βακουφίου τοῦ ποτὲ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, καθιστᾶ γνωστὸν ὅτι ἀπὸ τοὺς ραγιαδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἰσεπραττόντο διὰ τὰ παραγόμενα ὑπ' αὐτῶν προϊόντα καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους των, ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βακουφίου καὶ παρεδίδοντο, συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τοὺς καθορισθέντας ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ, εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, διατιθέ-

²¹³) 18 Μαρτίου 1759 μ. Χ.

²¹⁴) Πρόκειται περὶ τοῦ διατελέσαντος διὰ δευτέραν φορὰν Μουχαφίζην τοῦ Μ. Κάστρου Ἐλχάτζ Ἀχμέτ Πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Κιοπρουλή Νουμάν Πασᾶ. Ἀναφέρεται εἰς τὸν ἀνεκδοτὸν κατάλογον τῶν Πασάδων τοῦ Μ. Κάστρου τοῦ Γ' ε ω ρ. Ν ἰ κ ο λ ε τ ᾶ κ η ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 43 καὶ 49 ἔνθα σημειοῦται «ἦλθε πάλιν ὁ Κοπρουλουσαζὸς Ἀχμέτ». Περὶ αὐτοῦ βλ. καὶ ὑποσ. 151.

²¹⁵) Εἶναι ἡ ἀναφανισμένη διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰ ἔγγραφα Μουτεβελίνα καὶ «προστάτις» τῶν Σφακιανῶν, Φατμά Χατούν, χανούμ σουλτάν. Βλ. περὶ αὐτῆς τὰς ὑποσ. 13 καὶ 15 τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 89 τῶν ἔγγράφων.

μενα ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, εἰησίως καὶ κατ' ἀποκοπὴν 5000 γροσία ὡς κεφαλικὸς φόρος. "Όταν ὅμως κατὰ τὸ ἔτος 1102²¹⁶ ἀπεφασίσθη ὅπως ὅλοι οἱ ραγιαδες τῆς θεοφρουρήτου ἐπικρατείας μου καταβάλλον βάσει δελτίων τὸν κεφαλικὸν τῶν φόρον, τότε διὰ φερμανίου διετάχθη ὅπως ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακίων εἰσπράττεται ὁ μὲν κατ' ἀποκοπὴν φόρος τῶν 5000 γροσίων ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὁ δὲ ἐπὶ τῶν προϊόντων ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βακουφίου. Μολονότι δὲ μέχρι τοῦ ἔτους 1159²¹⁷ ἐξηκολούθησεν ἡ εἰσπραξις τῶν φόρων τούτων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὁ κατὰ τὰ μέσα ὅμως τοῦ ἔτους 1158²¹⁸ διορισθεὶς ἰεὺς Δεφτερδάρης τῆς Κρήτης ἀποβιώσας Ριζβάν Ὀγλοῦς²¹⁹, ἐκ λόγων καθαρῶς συμφεροντολογικῶν καὶ προσειαιρισμοῦ τῶν ἀνωτέρων, κατώρθωσε διὰ μέσου τοῦ γιαιζιτζῆ²²⁰ νὰ προσεγγίσῃ τὸν τότε Ἄγαν τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας μου Χατζῆ Μπεσῆρ Ἄγαν²²¹ καὶ δι' ἀπαιτητῶν εἰσηγήσεων, ὅτι δῆθεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1102 ὅποτε ἤρχισε νὰ εἰσπράττεται ὁ κεφαλικὸς φόρος τῶν ραγιαδῶν τῶν Σφακίων ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου, ἐκρμετῆ ἢ καταβολὴ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου καὶ ὅτι καταβάλλεται οὗτος ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ὅτι δῆθεν ηὔξήθη ὁ πληθυνσμός τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ ἐὰν διενέμοντο τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου κατ' ἄτομον θὰ εἰσπράττειτο περισσότερος κεφαλικὸς φόρος, ἐπέτυχεν νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς ραγιαδες τῶν Σφακίων καὶ νὰ διανείμῃ κατὰ τὸ ἔτος 1159 διὰ νέας προσθήκης ἐγγραφείσης εἰς τὸ κονδύλιον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῆς νήσου, 1357 δελτία κεφαλικοῦ φόρου τριῶν κατηγοριῶν²²², ἀναβιβάσας οὕτω τὸ ποσὸν τοῦ δώρου ἀπὸ τὸ ἀρχικῶς καθορισθὲν ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ τῶν 5000 γροσίων εἰς 7500 γροσία, πλὴν τῶν ἐξόδων γραφικῆς ὕλης καὶ προσωπικοῦ. Ἐπέτυχεν ὁμοίως νὰ θεωρεῖται τοῦτο ὡς ἀντίκρουσμα τῶν 5000 γροσίων καὶ νὰ εἰσπράττεται παρὰ τῶν ἐκάστοτε Δεφτερδάρηδων τῆς νήσου καὶ νὰ παραδίδεται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ὑπὲρ τῶν ὀποίων καὶ ἐνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ὀτσακλίκιον²²³. Κατώρθωσεν ἐπίσης τότε οὗτος τὴν ἐκδοσὶν ἱερᾶς διαταγῆς κεκοσμημένης δι' ἱεροῦ αυτοκρατορικοῦ χατίου²²⁴.

²¹⁶) 1690 μ. Χ.

²¹⁷) 1746 μ. Χ.

²¹⁸) 1745 μ. Χ.

²¹⁹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 128 ὑποσ.

²²⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 152 ὑποσ.

²²¹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 112 ὑποσ.

²²²) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἐγγραφον.

²²³) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 140 ὑποσ.

²²⁴) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἐγγραφον.

Ὅταν ὁμως, ὀλίγον μετὰ τὴν κατόπιν μυρίων βιαιοπραγιῶν καὶ καταπιέσεων ἔναρξιν τῆς διανομῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν νεοσιτῶν προστεθέντων δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Ἄγα τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας μου Χατζῆ Μπεσήρ Ἄγα καὶ εἰς τὴν θέσιν τοῦτου ἀνῆλθεν ὁ ἐκτελεσθεὶς Μπεσήρ Ἄγᾶς²²⁶, τότε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ὑπηρεσίας τοῦτου μετέβησαν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν μερικοὶ ἐκ τῶν ραγιάδων τῶν Σφακίων πρὸς ἐκθεσίαν τῶν παραπόνων των καὶ διεκτραγάδησιν τῶν δεινοπαθημάτων των. Τότε ὁ Ἄγᾶς οὗτος ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἔρριψεν εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἄλλους δι' ἀπειλῶν καὶ ἐκφοβισμῶν ἠγάγκασε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν χειρῶν των πιεστικῶς καὶ τυραννικῶς ἔγγραφον ὁμολογίαν ἀποδοχῆς, τῶν ὑπὲρ τὰς δυνάμεις των ἐπιβληθέντων εἰς αὐτοὺς προσθέντων δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ κατεχώρισεν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὅπου δεῖ²²⁶. Ἐξ αἰτίας ὁμως τῆς παρὰ τὴν ἀντοχὴν των ἐπιβληθείσης ἐπιβαρύνσεως ταύτης ἐξηκολούθησεν ἡ ἀδιάκοπος διένεξις, τῶν ραγιάδων τοῦ βακουφίου ὄντων ὑποχρῶν νὰ καταβάλουν μέχρι τοῦδε ἄνω τῶν 150 πονγγίων²²⁷. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπαρχία των εἶναι βραχὺδης καὶ τὰ ἐδάφη των ἀνεπίδεκτα καλλιιεργείας καὶ οὐχὶ παραγωγικά, καὶ δὲν εἶναι οὗτοι εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν ὄχι μόνον τὸ ἀντίτιμον τῶν νεοπροσιτεθέντων δελτίων ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν ἀγογγύστως καὶ ἄνευ φιλονεικιῶν καταβαλλόμενα ετησίως κατ' ἀποκοπὴν 5000 γρόσια, περιῆλθον ὡς ἐκ τοῦτου εἰς πλήρη ἀφανισμόν καὶ οἱ μὲν περισσότεροι ἐξ αὐτῶν διεσκορπίσθησαν τῆδε κακεῖσε, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι εἶναι ἤδη καὶ αὐτοὶ ἔτοιμοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίας των. Ταῦτα πάντα πληροφροθεῖσα, κατόπιν ἐξετάσεως, ἡ ἐν λόγῳ διαχειρίστρια ἀπὸ ἀνθρώπου καλῶς γνωρίζοντος τὰ πράγματα, αἰτεῖται ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῆς ὅπως μετὰ συγκαταβάσεως καὶ εὐσπλαγχνίας ἐνεργοῦντες ἄρωμεν ὀλοσχερῶς τὴν ἐπιβληθεῖσαν προσθήκην, ἢ πρὸς ἀποφυγὴν ζημίας τοῦ δημοσίου, νὰ ἐπιβληθῇ αὕτη ἀναλόγως τῆς οἰκονομικῆς των ἀντοχῆς, τῶν υπολοίπων δελτίων εἴτε κατανεμουμένων εἰς ἄλλα μέρη ἢ ἀφαιρουμένων τελείως.

Πράγματι ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶχε χορηγηθῆ ὡς τεμλίκιον²²⁸ εἰς τὸν Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν, ὅστις ὅταν ἀφιέρωσε ταύτην ὡς βακούφιον εἰς

²²⁶) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 153 ὑπόσ.

²²⁶) Περὶ τῆς εἰς Κωνσταντινούπολιν μεταβάσεως ἐκ Σφακιανῶν ἐπιτροπῆς καὶ τῆς ὑπογραφείσης ὑπ' αὐτῆς καταναγκαστικῆς συνυποσχετικῆς δηλώσεως βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 19 ἔγγραφον καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 123 ὑπόσ.

²²⁷) «Simdiye dek yuzelli kiseden mutecaviz». Οὕτω μεταφράζω τὴν τουρκ. λέξιν *Kise*, ἀντιπροσωπεύουσαν ποσὸν 500 γροσίων.

²²⁸) Παραχώρησις δημοσίας γῆς ὑπὸ τύπον φεούδου. Βλ. καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 100 ὑπόσ.

τὰς δύο ἱερᾶς πόλεις, καθώρισε νὰ δίδωνται μόνον 5000 γρόσια ὡς εἰσφορὰ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον ὡς τοῦτο ρητῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ συνταχθέντος τότε ἀφιερωτηρίου του²⁹⁹. Κατεβάλλοντο δὲ πράγματι καθ' ἕκαστον ἔτος τὰ 5000 ταῦτα γρόσια ἐκ μέρους τοῦ βακουφίου καὶ ἀπεστέλλοντο εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἀργότερον ὁμως, ὅταν κατὰ τὸ 1102 ἀπεφασίσθη ἡ εἰσπραξις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιαδῶν τῆς θεοφρουρήτου ἐπικρατείας μὴ βάσει ἀτομικῶν δελτίων, ἐπειδὴ εἶχε διαταχθῆ τότε ὅπως τὰ 5000 ταῦτα γρόσια εἰσπράττωνται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Δημόσιον διὰ τὸν κατ' ἀποκοιτὴν κεφαλικὸν φόρον τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τότε, λόγῳ τῆς μεταβολῆς ταύτης, παρέμεινεν ἀνεξόφλητον καὶ ἐν ἐκκρεμότητι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ καθορισθὲν χρηματικὸν ποσὸν τοῦ Ἱεροῦ Δῶρου, συμπληρούμενον ἕκτοτε ἐκ μέρους τοῦ ταμείου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἐπειτα πάλιν, κατὰ τὸ ἔτος 1159, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀρνοῦνται νὰ παραλάβουν τὰ συμφώνως πρὸς τὸ νέον φορολογικὸν σύστημα ἀναλογοῦντα εἰς αὐτοὺς κατ' ἀτομὸν δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε Λεφτερόδρου τῆς Κρήτης ἀποβιώσαντος Ριζβάνογλου, ἐπετεύχθη ἡ ἔκδοσις ἱερᾶς διαταγῆς κεκοσμημένης δι' αὐτοκρατορικοῦ χατίου³⁰⁰, δυνάμει τῆς ὁποίας διετάσσετο ὅπως πλὴν τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερθέντος κατ' ἀποκοιτὴν κεφαλικοῦ φόρου τῶν 5000 γροσίων, γίνῃ εἰς τὸ κοινδύλιον τοῦτο νέα προσθήκη ἐκ 1357 φορολογικῶν δελτίων τριῶν κατηγοριῶν ἀντιπροσωπεύοντων ποσόν, πλὴν τῶν ἐξόδων γραφικῆς ὕλης καὶ ἀμοιβῆς προσωπικοῦ, 7500 γροσίων καὶ ὅπως εἰσπράττεται τοῦτο καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Λεφτερόδρου τῆς νήσου καὶ ἀποστέλλεται ὡς εἰσφορὰ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ὅταν δὲ μερικοὶ ραγιαδες ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἤλθον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ὠδηγήθησαν τότε οὗτοι εἰς τὸ ἐν τῷ Νέῳ Σεραγίῳ δωμάτιον τοῦ Δερβίς ἐφένδη, γιαιζιτζῆ³⁰¹ τοῦ τέως Ἀγᾶ τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας Μπεσῆρ Ἀγᾶ, ὅπου ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐπόπτου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπογράψουν, ὡς πληρεξούσιοι τῆς ἐπαρχίας των, ἔγγραφον συνυποσχετικὸν³⁰² ὅτι δέχονται νὰ παραλαμβάνουν καθ' ἕκαστον ἔτος τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ νὰ καταβάλλουν τὸ ἀντίτιμόν των. Τότε ἀπεστάλη καὶ ἐκ

²⁹⁹) Βλ. Περιοδ. «Κρητικὴ Στοά», τ. 2ος, σ. 173, ὅπου τὸ ἀφιερωτήριο ἐν μεταφράσει εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

³⁰⁰) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφον.

³⁰¹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 152 ὑπόσ.

³⁰²) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 23 ἔγγραφον.

Κρήτης ἐτέρα τοιαύτη συνυποσχετικὴ ἱεροδικαστικὴ πράξις²³³, ἣ ὁποία καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὸ Λογιστήριον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου εἰς τὸ κατάστιχον τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1159.

Εἶναι ὁμως γνωστὸν ὅτι διὰ διετάρχη ἢ βάσει ἀτομικοῦ δελτίου εἰσπραξίς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιάδων τῆς θεοφρουρήτου επικρατείας μου, ἐχορηγήθη εἰς τὰ βακούφια ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ εἰσπραττόντο ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου τὸ εἰς αὐτὰ ὡς ἔσοδον καθορισθὲν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ ποσόν, μία ἀνάλογος ἀντιπαροχὴ διὰ τὸ βακούφιον ὁμως τῶν Σφακίων οὐδεμία τοιαύτη ἀντιπαροχὴ καθωρίσθη, ὡς τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν ἐκ τῆς ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς ἀναφορᾶς τῆς διαχειριστικῆς κατακεχωρισμένης λεπτομεροῦς σημειώσεως, τῆς χορηγηθείσης ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Λογιστηρίου τῶν κεφαλικῶν φόρων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἐπειδὴ δέ, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑφισταμένων ἐγγραφῶν, ἐπῆλθε τροποποιήσις καὶ μεταβολὴ εἰς τοὺς ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ τεθέντας ὄρους, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ κατεβάλλοντο ὡς εἰσφορὰ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον 5000 γροσία κατ' ἀποκοπὴν κεφαλικὸς φόρος, πλὴν δὲ τούτου ἐπειδὴ μεταγενεστέρως προσετέθησαν καὶ ἐπεβλήθησαν, παρὰ τοὺς ὄρους τοῦ ἀφιερωτηρίου καὶ μὲ τὴν πρόφασιν εἰσφορᾶς πρὸς τὸ Ἱερὸν Δῶρον ἕτερα 7500 γροσία, ἦτοι τὸ ἀντίτιμον 1357 δελτίων κεφαλικοῦ φόρου, πρᾶγμα ὄπερ μεγάλως ἔβλαψε καὶ ἠδίκησε ἴσον τὸ βακούφιον ὅσον καὶ τοὺς πτωχοὺς ραγιάδες· ὡς ἐκ τούτου ἐξ ἐνδπλαχίας καὶ οἴκτου πρὸς τοὺτους καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ προστασίας τοῦ βακουφίου καὶ τῆς μὴ παντελοῦς καταστροφῆς τούτου, κατόπιν ἐπισταμένης σκέψεως καὶ συνωδᾷ πρὸς τὴν εἰσηγητικὴν ἐκθεσιν²³⁴ τοῦ Ἀρχιδεφετεράρη μου Ἐλχάνιζ Ἱμπραχίμ, οὗ ἄπειρον τὸ κλέος, ἀπεφασίσθησαν τὰ κάτωθι :

Ἐκτὸς τῶν κατ' ἀποκοπὴν 5000 γροσίων, τῶν καταβαλλομένων παλαιόθεν ὑπὸ τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας ταύτης διὰ τὸν κεφαλικὸν τῶν φόρον, θὰ δίδονται εἰς αὐτοὺς, κατὰ συγκατάβασιν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1174²³⁵ ἐκ τῶν 1357 δελτίων τριῶν κατηγοριῶν τῆς προσθήκης, μόνον 400 τοιαῦτα ἀντιπροσωπεύοντα ποσόν 2210 γροσίων. Ἔτερα 343

²³³) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 24 ἔγγραφο.

²³⁴) Οὕτω μεταφράζω τὴν τουρκ. λέξιν *Telhis*, ἦτοι συνοπτικὴ ἐκθεσις ὑπέχουσα θέσιν ἀπαντήσεως, καταχωριζομένη ἐν τῷ περιθωρίῳ (*derkenâr*) τῆς αἰτήσεως ἢ ἀναφορᾶς καὶ ὑποβαλλομένη ἐκ μέρους τοῦ ἀρμοδίου προϊσταμένου κυβερνητικῆς τινὸς ὑπηρεσίας πρὸς τὸν Μ. Βεξύρην ἢ τοῦτου πρὸς τὸν Σουλτάνον. Ἐν Κρήτῃ ἠκούετο αὕτη ὡς *derkenâr*, ἦτοι ἀπάντησις ἐν τῷ περιθωρίῳ.

²³⁵) 1760 μ. Χ.

δελτία θὰ διανεμηθοῦν εἰς τοὺς λοιποὺς ραγιάδες τῆς νήσου, τοῦ σχετικοῦ κονδυλίου ἐγγραφομένου εἰς τὸ ἀρμόδιον γραφεῖον. Τὰ ὑπόλοιπα 614 δελτία θὰ διανεμηθοῦν εἰς τὰ 61 φορολογικὰ γραφεῖα τῆς θεωφρουρήτου ἐπικρατείας μου καὶ θὰ προστεθοῦν εἰς τοὺς κεφαλικοὺς φόρους τῶν λοιπῶν ραγιάδων μου. Τὸ καὶ ἀποκοπὴν ποσὸν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν 5000 γροσίων θὰ εἰσπράττεται, ὡς πάνποτε, ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Δεφτεροδάρηδων τῆς Κρήτης καὶ θὰ ἀποστέλλεται ὡς εἰσφορὰ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου εἰς τὴν Βασιλεύουσάν μου διὰ νὰ παραδοθῇ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Συνωδὰ δὲ πρὸς τὴν ἀναφερθεῖσαν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν τοῦ Ἀρχιδεφτεροδάρη μου, ὅπως ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς μὴ ἐπιβαρύνονται πλέον οἱ ραγιάδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης πέραν τῶν καθορισθέντων 400 δελτίων καὶ μὴ ταλαιπωροῦνται οὗτοι, νὰ καταχωρισθῇ δὲ τὸ παρὸν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ νὰ γνωστοποιηθῇ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς νήσου Κρήτης, γνωστοποιουμένου συνάμα τούτου καὶ εἰς τὸ ἀρχιλογιστήριον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν τούτων νὰ ἐκδοθῇ ἱερὰ αὐτοκρατορικὴ διαταγή, ἐξεδόθη ἡ παροῦσα μου. Ἐντέλλομαι ὄθεν ὅπως συμφώνως πρὸς τὴν ὡς εἴρηται εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν νὰ καταχωρισθῇ ἡ παροῦσα εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ νὰ γνωστοποιηθῇ εἰς τὸ ἀρχιλογιστήριον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐκδιδομένου συνάμα ὑπὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θησαυροφυλακίου εἰδικοῦ καταστίχου φέροντος τὴν σφραγίδα καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν μονόγραμμα.

Ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὄθεν ὅπως συμμορφούμενοι πρὸς ταῦτα ἐνεργήσῃτε καταλλήλως, ἐξεδόθη τὸ παρὸν ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον. Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἱεροῦ τούτου ὄρισμοῦ μου ὅπως ἐνεργήσῃτε συνωδὰ πρὸς τὸ ἐπὶ τούτοις ἐκδοθὲν καὶ ἀρμοδίως ὑπογραφὴν καὶ κοσμηθὲν δι' αὐτοκρατορικοῦ μονογράμματος κατάστιχον, μὴ ἐπιτρέποντες ἐνέργειαν τιὰ ἀντίθειον πρὸς ταύτην. Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερὸν μου σύμβολον πιστεύετε. Ἐγράφη τῇ δωδεκάτῃ Σιαμπάν τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τρία²⁹⁶.

Ἐκ τῆς ἔδρας τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως

Ἐλήφθη τῇ 27 τοῦ μηνὸς Ραμαζὰν τοῦ ἔτους 1173²⁹⁷.

32.

Κῶδ. 380ς, (90ς) σ. 227.

Ἐνεργείσθω συνωδὰ²⁹⁸

Ἀντίγραφον τοῦ αὐτοκρατορικοῦ χατίου τοῦ κραταιοῦ ἡμῶν ἄνα-

²⁹⁶) 19 Μαρτίου 1760 μ. Χ.

κτος²³⁹ ληφθὲν τῇ 25ῃ Σαφῆρ τοῦ ἔτους 1175²⁴⁰.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος τὸν Μουτσαρίφην τοῦ Σαντζακίου Ρεθύμνης καὶ τοὺς ἐν τῷ Σαντζακίῳ τούτῳ Ἱεροδίκας.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι καθ' ἃ ὁ τέως Ἱεροδίκης τῆς Ρεθύμνης Ἔσοετι Ἰμπραχίμ, οὗ ἀδελφθεῖη ἡ σοφία, καὶ ἅπας ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ταύτης δι' ἀναφορᾶς τῶν καθιστοῦν γνωστὸν ὅτι προσελθόντες ἐν σώματι οἱ τε Μουσουλμᾶνοι καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς ὡς εἴρηται πόλεως ἐξέθεσαν τὸν σκοπὸν τῶν καὶ κατέθεσαν ὅτι :

Ἡ ἐπαρχία τῶν, ἀποτελοῦσα τμημα τῆς νήσου Κρήτης, ἡ ὁποία τυγχάνει ἐκ τῶν ἀκροαίων μουσουλμανικῶν συνόρων, εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον βραχώδης καὶ οἱ πρὸς σπορὰν ἀγροί της δὲν εἶναι παραγωγικοί. Συνεπεία τούτου παράγει ἐλάχιστα σιτηρά, τὰ ὅποια δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὰς ἐπιτοίαις ἀνάγκας τῶν, ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ λιμὴν της εἶναι σχεδὸν κατεστραμμένος καθίσταται ἀδύνατος ἢ διὰ πλοίων ἐξ ἄλλων μερῶν μεταφορὰ σιτηρῶν. Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων δὲ ἑτῶν ἡ συντήρησις τῶν κατοίκων της ἐξηροῖτο πάντοτε ἀπὸ τὰ μεταφερόμενα ἐκ τῶν πεδινῶν χωρίων τοῦ Σαντζακίου Χάνδακος σιτηρῶν. Μολονότι δὲ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν οὐδεμία ἀπαγόρευσις εἰσαγωγῆς σιτηρῶν εἰς τὸ Ρέθυμνον εἶχεν ἐπιβληθῆ ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε διοικητὰς τοῦ Χάνδακος, ἐν τούτοις ἀπὸ δύο ἡδὴ ἑτῶν ἀπηγορεύθη ὑπ' αὐτῶν αὐστηρῶς πᾶσα μεφορὰ σίτου, ὠρισθέντων σκοπῶν εἰς τὰ μεταξὺ τῶν δύο ἐπαρχιῶν σύνορα. Ἐν τῷ δὲ χορηγοῦνται διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐπαρχίας Σφακίων 12.000 κιλέδες²⁴¹ σίτου καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ χορηγῆται ἀνάλογος ποσότης καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρεθύμνης, ἀπαγορεύεται ἢ μεταφορὰ ἕστω καὶ ἐνὸς κιλὲ σιτηρῶν τόσον ἀπὸ τὰ πλησιέστερα χωρία ὅσον καὶ ἀπὸ τὰ πεδινὰ τοιαῦτα. Συνεπεία τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης παρουσιάσθη λιμὸς εἰς τὸ βιλαγιετιὸν τῶν καὶ οἱ κάτοικοι του ἔφθασαν εἰς πλήρη ἀφανισμόν. Πλὴν τούτου, τῇ ὑποκινήσει μερικῶν ἀρχείων καὶ χωρὶς νὰ ὑφίσταται ἐνάγων, μὲ ἐσχεδιασμένας πάντοτε ἀγωγὰς, ἀποστέλλονται μουμπασίρηδες²⁴² μὲ μουγιουρουλ-

²³⁹) 2 Μαΐου 1760 μ. Χ.

²⁴⁰) Βλ. ὑποσ. 125.

²⁴¹) Τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ Γ', υἱοῦ τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ Γ' βλ. καὶ ὑποσ. 261.

²⁴²) 15 Σεπτεμβρίου 1761 μ. Χ.

²⁴³) «On iki bin keyl hinda virub...». Τὸ keyl ἢ kile, κιλὸν ἢ κοιλόν, ἦτο μέτρον βάρους διὰ τὰ σιτηρά ἐν Τουρκίᾳ, ζυγίζον διὰ τὸν σίτον ὅπου 18 ἕως 20 ὀκάδες. Βλ. σχετικῶς Olivier, τ. 1ος, σ. XIII καὶ Kâmil Kereci, Tarih Lügatı, İstanbul 1952, ἐν λ. keyl καὶ kile.

²⁴⁴) Δικαστικοὶ κλητῆρες ἢ διαγγελεῖς, ἀποστελλόμενοι ἐκ μέρους τῆς Κυ-

ντιὰ²⁴³ ἐκ μέρους τῶν διοικητῶν τοῦ Χάνδακος πρὸς κλήτευσιν καὶ προσαγωγὴν ὠρισμένων ἀτόμων. Ἐκ τῶν μουμψασίρηδων τούτων ἄλλοι μὲν λομβάνουν ὡς μουμψασιριγιέ²⁴⁴ 50 καὶ 100 γρόσια, ἄλλοι δὲ διαμέροντες ἓνα καὶ δύο μῆνας εἰς τὸ βιλαγιετίον των²⁴⁵ σκηνοθετοῦν τῇ ὑποκινήσει ἐνίων φαύλων καὶ ἀπατεῶνων διαφόρους ὑποθέσεις. Ὅταν δὲ ἔλθῃ ἕτερος κλητῆρ ἐκ Χάνδακος μὲ νέον μουγιουρουλιτὶ κρύπτονται οἱ φαῦλοι καὶ ἀπατεῶνες καὶ τότε οἱ δύο κλητῆρες συναγωνίζονται εἰς τὴν ἐξεύρεσιν διαφόρων ψευδολογιῶν καὶ τεχνασμάτων καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐνοχοποιήσουν τοὺς πολυπαθεῖς καὶ τλήμονας ἐναγομένους καὶ νὰ τοὺς ὑποβάλλουν εἰς διάφορα πρόστιμα. Αἱ τοιαῦται δὲ διαβολαὶ καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν προστίμων γίνονται πλέον κατὰ σύστημα. Εἰς μάλιστα κλητῆρ, ὀνόματι Χασὰν Ἄγαῤ, ἐλθὼν ἀλληλοδιαδόχως δύο φορὰς ἐκ Χάνδακος καὶ διαμείνας ἐπὶ ἓνα καὶ δύο μῆνας, διὰ διαφόρων ψευδολογιῶν καὶ συκοφαντιῶν κατὰ τῶν δυστυχῶν ραγιαδῶν, προέβη εἰς ἐπιβολὴν προστίμων καὶ δι' ἀλλεπαλλήλων μουγιουρουλιτῶν, περιλαμβανόντων πλείστας ὄσας διαβολὰς καὶ δολοπλοκίας, ἔκαμε νὰ ἔλθουν τόσοι ἄλλοι κλητῆρες, οἱ ὁποῖοι κατευράνησαν καὶ ὕβρισαν ὄχι μόνον τοὺς ἐπαγγελματίας ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν διοικητὴν καὶ δλόκληρον τὸν λαὸν τοῦ βιλαγιετίου. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ὑπηρετῆς του ἐξελθὼν μίαν ἡμέραν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐχρησιμοποίησε χυδαίαν γλῶσσαν κατὰ μερικῶν εὐνυπολήπτων προσώπων. Ὅταν δὲ ὄλοι οἱ κάτοικοι τοῦ βιλαγιετίου μετέβησαν ἐν σώματι εἰς τὴν Πόρταν τοῦ Πασᾶ²⁴⁶ διὰ νὰ καταστήσουν γνωστὸν εἰς τὸν Χάνδακα τὴν τοιαύτην διαγωγὴν τοῦ κλητῆρος, ὕβρισεν οὗτος ἅπαντας τοὺς προσελθόντας διὰ χυδαιοτάτων ὕβρεων.

Καθιστῶντες γνωστὸν οἱ δυστυχεῖς οὗτοι διὰ τῆς αἰτήσεώς των ταύ-

βερνήσεως, τοῦ Πασᾶ ἢ ἄλλης τινὸς δημοσίας ἀρχῆς πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τινός, κλήτευσιν καὶ προσαγωγὴν προσώπων εἰς τὸ Διβάνιον ἢ εἰς τὸ Ἱεροδικεῖον ἢ ἀναγγελίαν χαρμωσύνου τινὸς εἰδήσεως. Οἱ αὐτοὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ τῆς πειθαρχίας ἐν τοῖς δικαστηρίοις. Περὶ τῆς μάστιγος ταύτης τῶν μουμψασίρηδων βλ. Ἄ θ. Ὑ ψ η λ ά ν τ ο υ, ἔνθ. ἀνωτ. σ. 743, P a k a l i n, ἐν λ. Mübaşir καὶ «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Ζ', σ. 252 ἔνθα γίνεται μνεῖα περὶ ἀποστολῆς τὸ 1820 «καβάζη μουμψασίρη» εἰς Σφακιά· πρβ. καὶ ὑποσ. 29 κ.ἔξ.

²⁴³) Ἐγγράφους διαταγᾶς.

²⁴⁴) Ἀμοιβὴ τοῦ μουμψασίρη. Βλ. περὶ τῶν χρησιμοποιουμένων ὑπὸ τῶν μουμψασίρηδων μεθόδων διὰ τὴν εἰσπραξιν περισσοτέρας ἀμοιβῆς Ἄ θ. Ὑ ψ η λ ά ν τ η ν. σ. 743, 744, P a k a l i n, ἐν λ. Mübaşiriyye καὶ «Κρητικὰ Χρονικά», τ. Ζ', σ. 252.

²⁴⁵) Βλ. τὰς ὑπ' ἀριθ. 45 καὶ 78 ὑποσ.

²⁴⁶) Εἰς τὸ Διοικητήριον.

της τὰ δεινοπαθήματά των, αἰτοῦνται ὅπως ἐξ οἴκτου καὶ εὐσπλαγγίας πρὸς αὐτούς, ἐπιτραπῆ ἀπὸ σήμερον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἡ μεταφορὰ τῶν ἀναγκαιούτων σιτηρῶν ὡς καὶ πρότερον καὶ νὰ μὴ ἐμποδίζωνται ὑπὸ τῶν διοικητῶν οἱ μεταφέροντες σιτηρὰ εἰς Ρέθυμνον, νὰ μὴ ὑφίστανται ἐμιθέσεις κατὰ τὴν μεταφορὰν, νὰ μὴ ἔρχονται ἐκ Χάνδακος κλητῆρες χωρὶς νὰ ὑπάρχουν ἐνάγοντες καὶ δι' ὑποθέσεις καὶ ἀγωγὰς σκηνοθετημένας καὶ ἐσχεδιασμένας· ἂν δὲ παραστῇ ἀνάγκη ἀποστολῆς τοιοῦτου νὰ καταβάλλεται ἡ ἀμοιβή του ἐκ μέρους τοῦ ἐνάγοντος καὶ νὰ ἐπιστρέφῃ οὗτος ἀμέσως οἴκαδε, νὰ μὴ ταλαιπωροῦν καὶ κατατιυραννοῦν κατ' οὐδένα λόγον οἱ κλητῆρες τοὺς πτωχοὺς ραγιάδες νὰ μὴ τοὺς συλλαμβάνουν ἄνευ αἰτίας τινὸς νὰ τοὺς φυλακίζουν καὶ τοὺς ἀρπάζουν τὰ χρήματά των, νὰ μὴ τοὺς ὑποβάλλουν ἀδίκως εἰς καταναγκαστικά ἔργα, νὰ μὴ ταλαιπωροῦν διὰ μηδαμινὰ καὶ ἀνύπαρκτα πράγματα τοὺς ραγιάδες καὶ νὰ ἐκδοθῇ ἐκ νέου αὐτοκρατορικὴ διαταγή, κεκοσμημένη δι' αὐτοκρατορικῶν χατίου²⁴⁷ διὰ τῆς ὁποίας νὰ διακανονίζονται ὀριστικῶς καὶ ἅπαξ διὰ παντὸς πάντα ταῦτα τὰ ζητήματα.

Ὅταν κατὰ τὸ 1155²⁴⁸ οἱ ραγιάδες τοῦ Χάνδακος δι' ἀναφορὰς των²⁴⁹ παρεπονέθησαν καὶ διεξετραγώδησαν τὰ δεινοπαθήματά των διὰ τὸ Χασάν, Κετχουντᾶς τοῦ τέως διοικητοῦ τοῦ Χάνδακος Ἐμποῦ Μπεκλήρ Πασᾶ²⁵⁰ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Ντιζντάρη τοῦ Χάνδακος Ἰσμαήλ²⁵¹

²⁴⁷) Βλ. ὑποσ. 125.

²⁴⁸) 1742 μ. Χ.

²⁴⁹) Δὲν εὐρίσκεται κατακεχωρισμένη εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Ἱεροδικείου Ἡρακλείου.

²⁵⁰) Θὰ πρόκειται περὶ τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον τῶν πασάδων Μ. Κάστρου τοῦ Γ. Νικολετᾶκη, ὑπ' αὐξ. ἀριθ. 38 «Σιλιετάρ Μπεκλήρ». Βλ. περὶ αὐτοῦ Τ.Α.Η. Κῶδ. 137ος, σ. 119 καὶ 121.

²⁵¹) Εἶναι ὁ τρίτος κατὰ σειρὰν, κληρονομικῶς δικαίωματι Ντιζντάρης (φρούραρχος) τοῦ Μ. Κάστρου. Ὁ πάππος τούτου διατελέσας σιλιετάρης (ὑπαπιστής) τοῦ ἀφιερωτοῦ τῶν Σφακιῶν, τούρκου ἀρχιστρατήγου Δελῆ ἢ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, διωρίσθη ἅμα τῇ ἀλώσει τοῦ Μ. Κάστρου (1669) πρῶτος φρούραρχος. Ὑπῆρξεν οἰκογένεια δυναστῶν καὶ καταπιεστῶν τοῦ χριστιανικοῦ στοιχείου. Ἐκέκτητο πάμπολλα φέουδα, ὅπως τὸ χωρίον Μελιδόνι Μυλοποτάμου, τὰ χ. Σίλαμος καὶ Μαλάδες Τεμένους, τὸ ἥμισυ τοῦ ὄροπεδίου Λασιθίου, πολλὰ ἀκίνητα εἰς τὸ χ. Κριτσᾶ Μεραμπέλλου καὶ ἀλλαχοῦ. Ὁ ἐνταῦθα σημειούμενος Ἰσμαήλ Ἁγᾶς μετέτρεψε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Ἀνδρονίκου τοῦ Μ. Κάστρου εἰς βαλανεῖον, τὸ γνωστὸν ὡς «Ντιζντάρ Χαμάμι». Ἐκτίσθη καὶ τέμενος ἐπ' ὀνόματι του ἐν Μ. Κάστρῳ εἰς θέσιν [μικρὸν ἀπέχουσαν ἀπὸ τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας τῆς «Παναγίας τοῦ Σπᾶνια». Ὁ ἐκ τῶν ἀπογόνων τῆς οἰκογενείας ταύτης Ἀλῆ Μπεγάκης κατέσκαψε καὶ κατερῆμωσε τὸ τε χωρίον Σίλαμος καὶ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Θεοτόκου, ἐκδιώξας τοὺς χριστιανούς ἐκ τοῦ

καί τινων ἄλλων ὁμογνωμόνων των ὑποβάλλουν αὐτοὺς εἰς πρόστιμα, πωλοῦν τὰ κτήνη, τὰ τέκνα καὶ τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ ὅτι οἱ διὰ διαφόρων δολοπλοκῶν καὶ σκηνοθεσιῶν προσαγόμενοι διὰ διαταγῆς τοῦ Πασᾶ εἰς Χάνδακα ραγιαδες, μετὰ τὴν ἀνάκρισιν των δεσμεύονται εἰς τὸ τομροῦκι²⁶² καὶ δὲν ἀπολύονται ἐκεῖθεν, ἐὰν δὲν καταβάλλουν πρόστιμον ἄλλος 500, ἄλλος 600 καὶ ἄλλος 50 γρόσια, ὅτι ὅταν εὐρεθῆ ἄτομον τι δολοφονηθῆν, λαμβάνουν ἀπὸ κάθε ραγιά 20 παράδες διὰ φόρον αἵματος· ὅτι δι' ἔρευναν τῶν τυφεκίων λαμβάνουν 17 παράδες, διὰ τὴν φύλαξιν τῶν πύργων 17 παράδες καὶ εἰσφορὰν δι' ἄξιαν ἀσβέστου ἐπιδιορθώσεως τῶν φρονιῶν 20 παράδες ἀπὸ κάθε ἄτομον, ὅτι παρὰ

χωρίου τούτου καὶ σφετερισθεὶς τὰ ἀκίνητά των κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866. Βλ. περὶ τῆς οἰκογενείας ταύτης, Τ.Α.Η. Κῶδ. 38ος, σ. 217, 218, 227, 283, 340, 351, 352, 360 καὶ ἄλλαχού. Κῶδ. ἀφιερωτηρίων σ. 15 ἔνθα τὸ ἀφιερωτήριον τοῦ τεμένους του. Evliya Çelebi, τ. 8ος, σ. 380, «Χριστιανική Κρήτη», τ. 2ος, σ. 66, Περιοδ. «Κρητικὸς Λαός», σ. 174, Πρακτικίδης, σ. 4, 6 καὶ 11, «Κρητικὰ Χρονικά», τ. 1ος, σ. 195 καὶ τ. 8ος, σ. 15, Ἐφημερίς «Πατρὶς» Ἡρακλείου, ἀριθ. φύλλων 2482, 2483 καὶ 2484 τῆς 11ης, 12ης, καὶ 13ης Μαρτίου 1955 καὶ Ὁδηγὸν Ἱστορικοῦ Μουσείου Κρήτης, Ἡράκλειον 1953 σ. 25, ἔνθα ἡ ἐν τῷ Μουσείῳ ἐπιτύμβιος στήλη ἀνήκει εἰς τὸν πρῶτον φρούραρχον τοῦ Μ. Κάστρου Γιουσοῦφ Ἀγᾶ, καὶ οὐχὶ εἰς τὸν ὑπασιπστήν αὐτοῦ.

²⁶²⁾ «R e a y a y i t o m r u ğ a v u r u b». Tomruk, ἔλέγετο ὑπὸ τῶν Τούρκων τὸ δεσμοτήριον ἢ ἡ φυλακή, ὅπου οἱ κρατούμενοι ἔμενον ἐλεύθεροι ἐντός τοῦ αὐτοῦ χώρου. Εἰς τοὺς στρατῶνας τῶν γενιτσάρων ὁ τόπος ἀποθηκεύσεως τοῦ κρέατος ἔλεγετο ἐπίσης τομροῦκ, ἐν Ἀνατολῇ δὲ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδίδετο εἰς τὴν γνωστὴν ποδοκάκην τὴν χρησιμοποιουμένην πρὸς τιμωρίαν τῶν ἀμελῶν καὶ ἀτακτούντων μαθητῶν. Πλὴν τούτων, τὸ τ ο μ ρ ο ῦ κ ἦτο εἶδος βασανιστηρίου ἀποτελουμένου ἐκ δύο κεχωρισμένων χονδρῶν ξύλων μὲ δύο ὀπᾶς, ἐντὸς τῶν ὁποίων διερχόμενοι ἐκλείοντο στερεῶς οἱ πόδες τοῦ βασανιζομένου, ὅντος ὑποχρεωμένου νὰ ἴσταιται ἢ νὰ εὐρίσκειται ὑπτίος καὶ πολλακίς πρηνηδόν. Τὸ τομροῦκ ἀποτελεῖτο καὶ ἐκ δύο κοίλων κορμῶν δένδρου, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐκλείετο ὁλόκληρον τὸ σῶμα τοῦ βασανιζομένου, ἀφιεμένου ἐλευθέρου μόνον τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Τὸ τομροῦκ τοῦ Μ. Κάστρου εὐρίσκετο ἐγκατεστημένον εἰς τὸν Μ. Κοῦλεν. Εἰς τὸ βασανιστήριον τοῦτο προφανῶς ὑπεβλήθη καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς Ἐπανάστασεως τοῦ 1770 Δασκαλογιάννης. Βλ. Μ π ἄ ρ μ π α Π α ν τ ζ ε λ ι ο ῦ, ἔνθ. ἄνωτ. σ. 41, στ. 805.

πιάνουν καὶ κατεβάζουν τον κάτω στό τιμροῦκι

Εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Τ.Α.Η. ὑπάρχουν αἰτήσεις χριστιανῶν πρὸς τὸν Πασᾶν τοῦ Μ. Κάστρου, βασανιζομένων ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας εἰς τὸ τομροῦκ τοῦ Μ. Κοῦλε καὶ αἰτούντων τὴν ἀπαλλαγὴν των. Περὶ τοῦ βασανιστηρίου τούτου βλ. Πράξεις Ἀποστόλων, ιστ' 24, ἔνθα ἀναφέρεται ὅτι ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὁ συνοδὸς αὐτοῦ Σίλας ὑπέστησαν τὸ μαρτύριον τοῦτο εἰς τὴν πόλιν τῶν Φιλίππων «καὶ τὸς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσαιτο εἰς τὸ ξύλον». Περβ. Ρακαλίη, ἐν λ. Salma Tomruk, Kâmil Kereci, ἔνθ. ἄνωτ. ἐν λ. Tomruk καὶ Κ. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τ. 3ος, σ. λε' τοῦ προλόγου.

τὰ ἔκπαλαι εἰωθότα λαμβάνουν ἀπὸ κάθε χωρίον 500 ὀκάδες ἐλαιό-
λαδον καὶ ὅτι ὁ πρόεδρος τῶν κρεωπωλῶν λαμβάνει ἀπὸ κάθε χωρίον
3 πρόβατα, τότε κατὰ τὰ μέσα τοῦ μηνὸς Τζεμαζιελεβέλ τοῦ ἔτους 1155²⁵⁵
ἐξεδόθη ἱερὰ διαταγὴ²⁵⁶ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν διοικητὴν τοῦ Χάνδα-
κος, πρὸς τοὺς Ἱεροδίκας τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ὅπως
μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν ραγιαδῶν καταβολὴν τοῦ ἱεροῦ κεφαλικοῦ φόρου, τῶν
συνήθων κανονικῶν φόρων, τῆς ἱερᾶς δεκάτης καὶ τῶν κατ' ἔθος δο-
σιμάτων, ὡς ἀναφέρονται ταῦτα ἐν τῷ σχετικῷ καταστίχῳ καὶ ἐντέλλ-
ονται δι' αὐτοκρατορικῶν διαταγῶν, νὰ μὴ ταλαιπωροῦνται καὶ κατα-
δυναστεύωνται οὗτοι καὶ νὰ μὴ ἀπαιτοῦν παρ' αὐτῶν οὔτε ἓνα ὄβολόν.

Ἐπειτα πάλιν, κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Ρετζέπ τοῦ ἔτους 1155²⁵⁶,
καιόπιν ἀναφορᾶς ἀπάντων τῶν κατοίκων τῆς νήσου εἶχεν ἐκδοθῆ ἐτέ-
ρα ἱερὰ διαταγὴ²⁵⁶ ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς Ἱεροδίκας τοῦ Χάνδακος,
τῶν Χανίων, τῆς Ρεθύμνης καὶ τοὺς λοιποὺς Ἱεροδίκας τῆς νήσου, διὰ
τῆς ὁποίας διετάσσοντο οὗτοι λίαν ἀσστηρῶς, ὅπως μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν
ραγιαδῶν τῆς Κρήτης ἀπότιον τῶν δυνάμει ἱερῶν διαταγῶν ἐπιβε-
βλημένων αὐτοῖς δοσιμάτων νὰ μὴ ἐπιβαρύνωνται μὲ ἄλλας ὑπο-
χρεώσεις, νὰ μὴ λαμβάνουν παρ' αὐτῶν 150 γρόσια δι' ἕκαστον αὐτο-
κτονοῦντα ὡς φόρον αἵματος καὶ μολονότι δὲν προέβησαν εἰς τὴν ἐπι-
διόρθωσιν τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἄνευ σχετικῆς ἀδείας, οὔτε ἔδωσαν
εἰς τοὺς ἐχθροὺς κουρσάρους σιτηρὰ, νὰ μὴ συλλαμβάνωνται ἀναι-
τίως καὶ κρίπνεται εἰς τὰς φυλακὰς καὶ ἐπιβάλλονται εἰς αὐτοὺς πρό-
στιμα μὲ τὴν κατηγορίαν ὅτι δῆθεν «ἐπιδιορθώσατε τὴν ἐκκλησίαν σας
καὶ ἐπωλήσατε σιτηρὰ εἰς τοὺς κουρσάρους», νὰ μὴ λαμβάνουν ἀπὸ
κάθε ἄτομον 20 παράδες δι' εἰσφορὰν κανσοξύλων, ἑτέρους 20 παρά-
δες διὰ τὴν φρουρῆσιν τῶν πύργων, διὰ τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν φρου-
ριῶν 20 παράδες, νὰ μὴ ὑποχρεοῦνται εἰς τὴν μεταφορὰν κάθε ἡμέ-
ραν 18 φορτίων χιόνος τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους, οὔτε νὰ ταλαιπωροῦν-
ται καὶ καταδυναστεύωνται διὰ τὴν μεταφορὰν ἑνὸς ἢ δύο φορτίων
χιόνος διὰ μερικὸν ἀξιωματοῦχος, νὰ μὴ λαμβάνη παρ' αὐτῶν κα-
ταπιεστικῶς ὁ πρόεδρος τῶν κρεωπωλῶν 4 καὶ 5 πρόβατα ἀντὶ ἑνὸς
γροσίου, οὔτε νὰ ὑφίστανται παρὰ τοὺς κανονισμοὺς καὶ τὸν Ἱερὸν
Νόμον, παρομοίας φύσεως καταπιέσεις καὶ ἀρθοῦν τῶν κεφαλῶν τῶν
πωχῶν ραγιαδῶν αἱ τοιαῦται καταπιέσεις καὶ τυραννίαι καὶ νὰ προ-
σεταιρευθοῦν καὶ τύχουν ὑποστηρίξεως ἀπὸ τοὺς δυνάστας καὶ τοὺς κατα-
πιεστάς.

²⁵⁵) 8 Ἰουλίου 1742 μ. Χ.

²⁵⁶) Δὲν ἀνευρέθη παρομοία διαταγὴ εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Τ.Α.Η.

²⁵⁶) 20 Σεπτεμβρίου 1742 μ. Χ.‡

²⁵⁶) Δὲν ἀνευρέθη.

Και ἄλλοτε, κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σιαμπὰν τοῦ ἔτους 1155²⁵⁷, κατόπιν εισηγήσεως τοῦ τέως Ρεΐσουλκιουτὰπ²⁵⁸ καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν ὀριστικοῦ διακανονισμοῦ καὶ ὅπως ληφθῆ ὡς ρυθμιστικὸς κανὼν τῶν ὑποθέσεων τούτων, εἶχε ληφθῆ ἀπόφασις καὶ ἐξεδόθη τότε ἱερὸν χάρτιον ὑπὸ τοῦ δεσπότη καὶ αὐτοκράτορος ἐξαδέλφου μου ἀειμνήστου Σουλτὰν Μαχμούτ²⁵⁹, ὃς εἶναι εὐώδης ὁ τάφος αὐτοῦ, κεκοσμημένον διὰ τῆς αὐτογράφου αὐτοῦ φράσεως «ἐνεργείσθω συναδὰ»²⁶⁰ ἐν τῷ ὁποίῳ διελαμβάνοντο ὅπως συνεχισθῆ ἡ ἐξαγωγή σιτηρῶν ἐκ Χάνδακος εἰς ἐπαρκῆ ποσότητα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιφερείας Ρεθύμνης, καθ' ὃν τρόπον ἐγένετο αὕτη ἀνεκαθεν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅμως μὴ ἐπιτρέπεται ἡ ἐξαγωγή οὔτε ἐνὸς κόκκου σιτηρῶν ἔξω τῆς νήσου, γίνηται ἔλεγχος καὶ ἐπαγρύπνησις καὶ τιμωρῶνται αὐστηροτάτα οἱ τολμῶντες διὰ τινος μέσου νὰ πωλῶσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς κουρσάρους ἢ εἰς συμβεβλημένα μεθ' ἡμῶν κράτη σιτηρά, νὰ μὴν ἀπουτέλλωνται μουμπασίρηδες ἐκ Χάνδακος τῇ ὑποκινήσει ὀρισμένων προσώπων ἐχόντων ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τὸ ἴδιον αὐτῶν συμφέρον καὶ χωρὶς νὰ ὑφίστανται ἐνάγοντες, ὅταν δὲ παρίσταται ἀνάγκη διορισμοῦ μουμπασίρη ἐκ μέρους τοῦ ἐνάγοντος νὰ ἐλέγχεται εἰς ποίαν πλευρὰν εὐρίσκειται ὁ ἐναντιούμενος καὶ νὰ καταβάλλεται ἡ ἀμοιβή τοῦ κλητῆρος ἐκ μέρους τούτου, παραπεμπομένης εἶτα τῆς ὑπὸ ἐκδίκασιν ὑποθέσεως ὅπου δεῖ, νὰ μὴ ὑποβάλλουν οἱ κλητῆρες τοὺς δυστυχεῖς ραγιάδες εἰς πρόστιμα, νὰ μὴ τοὺς συλλαμβάνουν καὶ τοὺς φυλακίζουν εἴτε τοὺς ἐξαγαγκάζουν εἰς πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων ἀνευ ἀδείας ἢ σχετικῆς ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως, νὰ μὴ λομβάνουν παρ' αὐτῶν ἀδίκως χρήματα, νὰ μὴ ἐγκαθίστανται καὶ καταλύουν, ὅταν ἀποσταλοῦν εἰς τι μέρος, εἰς τὰς οἰκίας τῶν πτωχῶν τούτων ραγιάδων ὅπου διαμένουν οὔτοι μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των, νὰ μὴ λαμβάνουν δωρεὰν τὰς ζωτροφίας καὶ τὰ σιτηρά των ἀλλὰ νὰ προστατεύουν τοὺς ραγιάδες, νὰ ἐπιστρέφουν ἀμέσως οἴκαδε εὐθὺς ὡς διεκπεραιώσουν τὴν ἐργασίαν των καὶ νὰ μὴ ταλαιπωροῦν καὶ καταδυναστεύουν τούτους με ἐισφορὰς καὶ ἐπιβαρύνσεις ἤδη καταργηθείσας.

²⁵⁷ Ἐπειδὴ δέ, ὡς μοὶ γίνεται γνωστὸν, λόγῳ τοῦ εὐτυχοῦς γεγονότος

²⁵⁷) 19 Ὀκτωβρίου 1742 μ. Χ.

²⁵⁸) Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Διβανίου, ὑπέχων θέσιν καὶ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν. Βλ. Ἄθ. Ὑψηλάτην, σ. 737, Marquis de Bonnac, Memoire Historique...Paris MDCCCXCIV, σ. XXXI ὑποσ. 1. Πρβ. Πακαλίη, ἐν λ. Babiáli καὶ Reis - ül - Küttar.

²⁵⁹) Σουλτὰν Μαχμούτ Α', υἱὸς Σουλτὰν Μουσταφᾶ Β', βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 1730 - 1754 μ. Χ.

²⁶⁰) Βλ. ὑποσ. 125.

τῆς ἀναρρήσεώς μου εἰς τὸν θρόνον²⁶¹ ἐπιβάλλεται ἡ ἀνανέωσις καὶ ἐκ μέρους μου τῆς ὡς εἴρηται ἱερᾶς διαταγῆς, ὑποβάλλεται δὲ ἡ παράκλησις ὅπως ἐκδοθῆ βίασι τῆς προηγουμένης ταύτης νέος ἱερὸς ὄρισμός μου, ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο ἔρευνα εἰς τὰς ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ διβανίῳ μου φυλασσομέναις ἀποφάσεις, ὅπου πράγματι εὐρέθη κατακεχωρισμένη ἡ τότε ἐκδοθεῖσα ἱερὰ διαταγή, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ὁποίας συνετάχθη ἡ παρούσα ὅπως ἐνεργήσῃτε συνωδὰ ταύτη.

Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀρισμοῦ μου ὅπως συμμορφούμενοι πρὸς τὸ ἱερὸν αὐτῆς περιεχόμενον ἐνεργήσῃτε δεόντως, οὐδαμῶς ἀφιστάμενοι τῶν ἐν αὐτῷ διατασσομένων.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερὸν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ μηνὸς Σιεβὰλ τοῦ ἔτους χίλια ἑκατὸν ἑβδομήκοντα τέσσαρα²⁶².

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Ἰσλαμπὸλ²⁶³

33.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σ. 353.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος καὶ τοὺς Ἱεροδίκαι τῶν Χανίων καὶ τῶν Σφακίων²⁶⁴.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοκρατορικῆς μου δια-

²⁶¹) Τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν χάτιον ἐξεδόθη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ Γ', υἱοῦ τοῦ Σουλτάν Ἀχμέτ Γ', βασιλεύσαντος ἀπὸ τοῦ 1757 - 1774 μ. Χ.

²⁶²) 22 Μαΐου 1761 μ. Χ.

²⁶³) Κυριολεκτικῶς: Ἐκεῖ ὅπου ἀφθονεῖ τὸ στοιχεῖον τοῦ Ἰσλάμ. Εἰς πάντα τὰ πρὸ τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ Γ' (βλ. ὑποσ. 261) ἐκδοθέντα φερμάνια ἀναφέρονται στερεοτύπως αἱ λέξεις «Konstantiniye el mahrise» (ἐκ τῆς περιφρουρήτου Κωνσταντινουπόλεως) ἢ «Bemakamı» Konstantiniye» (ἐκ τῆς ἐν Κωνστ. ἔδρας) ἢ ἀπλῶς «Konstantiniye», ὡς τόπος ἐκδόσεώς των. Ὁ Σουλτάνος ὅμως οὕτως ἠθέλησε νὰ μετατρέψῃ τὴν τουρκικὴν ὀνομασίαν τῆς Κωνστ. Istanbul εἰς Islambol, τὸ ἴδιον δὲ ἔπραξε καὶ διὰ τὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας του κοπέντα νομίσματα. Βλ. σχετ. Ἀ θ. Ὑψηλάντην σ. 728.

²⁶⁴) «Hanya ve Istakya Kadıları». Διὰ πρώτην φοράν ἐν τῷ παρόντι ἐγγράφῳ γίνεται λόγος περὶ Καδῆ (Ἱεροδίκου) Σφακίων. Ἀσφαλῶς θὰ ἐνηυῆ τὸν Μουτεβελῆν τῆς ἐπαρχίας ἢ τὸν Ἀγᾶν αὐτοῦ, ὅστις, πλὴν τῶν ἄλλων, ἔξετέλη καὶ χρέη Ἱεροδικαστοῦ διακανονίζων τὰς διαφορὰς καὶ υποθέσεις τῶν Σφακιωτῶν. Ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐνταῦθα δημοσιευομένων ἐγγράφων, εἰς περιπτώσεις φόνων καὶ ἐπιβολῆς θανατικῆς ποινῆς, εἰς τὴν πρὸ τοῦ 1770 περίσδον, ἀρμόδιος ἦτο ὁ πλησιέστερος πρὸς τὴν ἐπαρχίαν Ἱεροδικῆς, ὅστις πάλιν ἀνέθετε τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως εἰς τὸν ζαμπίτην (βλ. ὑποσ. 94), ἢ τὸν Ἀγᾶν ἢ Σούμπασην τῆς περιφερείας (βλ. ὑποσ. 15 καὶ 19), ὅτε ἡ ὑπόθεσις κα-

ταγής ότι οι ραγιάδες της εν τῇ νήσῳ Κρήτῃ κειμένης ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, ὑπαγομένης εἰς τὰ βακούφια τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, δι' ἀναφορᾶς των ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν μου διβάνιον καθιστοῦν γνωστὸν ὅτι μολονότι ἐξ εὐμενείας πρὸς αὐτοὺς ἐμειώθη ὁ ἱερὸς κεφαλικὸς των φόρος καὶ ἐδόθη εἰς χεῖρας αὐτῶν ὑψηλὴ ἱερὰ αὐτοκρατορικὴ διαταγὴ μου ²⁶⁶, ἐν τούτοις μετὰ τὴν ὑπ' αὐτῶν καταβολὴν τοῦ κεφαλικοῦ των φόρου συμφώνως πρὸς τὴν ὑψηλὴν ταύτην διαταγὴν καὶ πρὸς τὸν ἐσχάτως γινόμενον διακανισμόν τῆς πληρωμῆς του, γνωρίζουν ὅτι πιέζονται πάλιν νὰ καταβάλλουν περισσότερα τῶν καθωρισθέντων καὶ παρακαλοῦν ὅπως ἐκδοθῇ νέα ἱερὰ διαταγὴ μου ἀπαγορεύουσα τὰς καταπιέσεις ταύτας.

Κατόπιν τούτου ἠρκενήθησαν τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ λογιστηρίῳ κατὰστικα τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ὅπου συμφώνως πρὸς τὴν ὑποβληθεῖσαν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν ἀναφέρεται ὅτι ²⁶⁶ ἀπὸ τῶν ραγιάδων τοῦ εἰς τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου Κρήτης καὶ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σφακίων κειμένου βακουφίου τοῦ ποτὲ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ εἰσπραττόντο ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βακουφίου, διὰ τὰ παραγόμενα ὑπ' αὐτῶν προϊόντα καὶ τοὺς λοιποὺς φόρους των καὶ παρεδίδοντο συμφώνως πρὸς τοὺς ὅρους τῆς καθωρισθέντας ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, διαιεθέμενα ὑπὲρ τῶν κατοίκων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, εἰησῶς καὶ κατ' ἀποκοπὴν 5000 γροσια ὡς κεφαλικὸς φόρος. "Ὅταν ὁμως κατὰ τὸ ἔτος 1102 ²⁶⁷ ἀπεφασίσθη ὅπως ὅλοι οἱ ραγιάδες τῆς θεοφρουρήτου ἐπικρατείας μου καταβάλλουν βάσει δελτίων τὸν κεφαλικὸν των φόρον, τότε διὰ φερμανίου διετάχθη ὅπως ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν τῶν Σφακίων εἰσπραττεται ὁ μὲν κατ' ἀποκοπὴν φόρος τῶν 5000 γροσιῶν ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ὁ δὲ ἐπὶ τῶν προϊόντων ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βακουφίου. Μολονότι δὲ μέχρι τοῦ ἔτους 1159 ²⁶⁸ ἐξηκολούθησεν ἡ εἰσπραξις τῶν φόρων τούτων κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ὁ κατὰ τὰ μέσα ὁμως τοῦ ἔτους 1158 ²⁶⁹ διορισθεὶς τέως Λεφτερδάρης

τέληγεν εἰς συμβιβασμόν διὰ πληρωμῆς τοῦ φόρου αἵματος. Παρὰ ταῦτα ὁμως αἱ ἐπεμβάσεις τῶν Ἱεροδικῶν καὶ ἀξιωματούχων, ἀποβλεπόντων μᾶλλον εἰς χρηματισμόν, δὲν ἔλειπον. Βλ. σχετ. τὰ ἐνταῦθα δημοσιευόμενα ὑπ' ἀριθ. 31, 36 καὶ 38 ἔγγραφα. Πυβ. διὰ τὴν μετὰ τὸ 1776 περίοδον «Κρητικὰ Χρονικά», τ. 7ος, σ. 248, 249, 250 - 252 καὶ Περιοδ. Δελτίον Κρητικ. Φιλολογ. Συλλόγου Χανίων, σ. 162 καὶ ὑποσ. 13 τῆς εἰσαγωγῆς.

²⁶⁶) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 ἔγγραφο.

²⁶⁷) Ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τύπον telhis (βλ. ὑποσ. 234) τὸ κείμενον τοῦ ὑπ' ἀριθ. 31 ἔγγραφου.

²⁶⁸) 1690 μ. Χ.

²⁶⁹) 1746 μ. Χ.

²⁶⁹) 1745 μ. Χ.

τῆς Κρήτης ἀποβιώσας Ριζβάν Ὀγλοῦς²¹⁰, ἐκ λόγων καθαρῶς συμφεροντολογικῶν καὶ προσεταιρισμοῦ τῶν ἀνωτέρων, κατώρθωσε διὰ μέσου τοῦ γιαζιτζή²¹¹ νὰ προσεγγίσῃ τὸν τότε Ἄγᾶν τῆς Πύλης τῆς Ἐθδαιμονίας μου Χατζῆ Μπεσήρ Ἄγᾶν²¹² καὶ δι' ἀπαιτηλῶν εἰσηγήσεων, οἷτι δῆθεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1102, ὅτε ἤρχισε νὰ εἰσπράττεται ὁ κεφαλικὸς φόρος τῶν ραγιάδων τῶν Σφακίων ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου, ἐκκρεμεῖ ἢ καταβολὴ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου καὶ οἷτι καταβάλλεται οὗτος ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, οἷτι δῆθεν ἠδξήθη ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπορχίας ταύτης καὶ ἐὰν διενέμοντο τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου κατ' ἄτομον θὰ εἰσπραττετο περισσότερος κεφαλικὸς φόρος, ἐπέτυχε νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς ραγιάδες τῶν Σφακίων καὶ νὰ διανείμῃ κατὰ τὸ ἔτος 1159, διὰ νέας προσθήκης ἐγγραφείσης εἰς τὸ κονδύλιον τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῆς νήσου, 1357 δελτία κεφαλικοῦ φόρου τριῶν κατηγοριῶν²¹³, ἀναβιβάσας οὕτω τὸ ποσὸν τοῦ δώρου ἀπὸ τὸ ἀρχικῶς καθορισθὲν ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ τῶν 5000 γροσίων εἰς 7500 γροσία, πλὴν τῶν ἐξόδων γραφικῆς ὕλης καὶ προσωπικοῦ. Ἐπέτυχεν ὁμοίως νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ἀντίκρουσμα τῶν 5000 γροσίων καὶ νὰ εἰσπραττεται παρὰ τῶν ἐκάστοτε Δεφιερχάδων τῆς νήσου καὶ νὰ παραδίδεται εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ὑπὲρ τῶν ὀπείων καὶ ἐνεγράφη ὑπ' αὐτοῦ ὡς διζακλίκιον²¹⁴. Κατώρθωσεν ἐπίσης τότε οὗτος τὴν ἔκδοσιν ἱερᾶς διαταγῆς κεκοσμημένης δι' ἱεροῦ αὐτοκρατορικοῦ χατίου²¹⁵.

Ὅταν ὅμως, ὀλίγον μετὰ τὴν κατόπιν μυρῶν βιαιοπραγιῶν καὶ καταπιέσεων ἔναρξιν τῆς διανομῆς καὶ τῆς εἰσπράξεως τῶν νεωστὶ προστεθέντων δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Ἄγᾶ τῆς Πύλης τῆς Ἐθδαιμονίας μου Χατζῆ Μπεσήρ Ἄγᾶ καὶ εἰς τὴν θέσιν τούτου ἀνῆλθεν ὁ ἐκτελεσθεὶς Μπεσήρ Ἄγᾶς²¹⁶, τότε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ὑπηρεσίας τούτου μετέβησαν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν μερικοὶ ἐκ τῶν ραγιάδων τῶν Σφακίων πρὸς ἔκθεσιν τῶν παραπόνων των καὶ διεκτραγώδησιν τῶν δεινοπαθημάτων των. Τότε ὁ Ἄγᾶς οὗτος ἄλλους μὲν ἐξ αὐτῶν ἔρριπεν εἰς τὰς φυλακάς καὶ ἄλλους δι' ἀπειλῶν καὶ ἐκφοβισμῶν ἠνάγκασε καὶ ἔλαβε παρὰ τῶν χειρῶν των πιεστικῶς καὶ τυραννικῶς ἐγγραφον ὁμολογίαν ἀποδοχῆς, τῶν παρὰ τὰς δυνάμεις

²¹⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 128 ὑποσ.

²¹¹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 152 ὑποσ.

²¹²) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 112 ὑποσ.

²¹³) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἐγγραφον.

²¹⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 140 ὑποσ.

²¹⁵) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἐγγραφον.

²¹⁶) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 153 ὑποσ.

των επιβληθέντων εις αυτοὺς προσθέτων δελτίων τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ κατεχώρισεν τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὅπου δεῖ²⁷¹. Ἐξ αἰτίας ὅμως τῆς παρὰ τὴν ἀντοχὴν των επιβληθείσης επιβαρύνσεως ταύτης ἐξηκολούθησεν ἡ ἀδιάρκοτος διένεξις, τῶν ραγιάδων τοῦ βακουφίου ὄντων ὑποχρέων νὰ καταβάλουν μέχρι τοῦδε ἄνω τῶν 150 πονγγίων²⁷². Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐπαρχία των εἶναι βραχέως καὶ τὰ ἐδάφη των ἀνεπίδεκτα καλλιμεργείας καὶ οὐχὶ παραγωγικὰ καὶ δὲν εἶναι οὗτοι εἰς θέσιν νὰ πληρώσουν ὄχι μόνον τὸ ἀντίτιμον τῶν νεοπροσθεθέντων δελτίων ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ πρότερον ὑπ' αὐτῶν ἀγογγύστως καὶ ἄνευ φιλονεικιῶν καταβαλλόμενα ἐτησίως καὶ ἀποκοπὴν 5000 γρόσια, περιῆλθον ὡς ἐκ τούτου εἰς πλήρη ἀφανισμόν καὶ οἱ μὲν περισσότεροι ἐξ αὐτῶν διεσκοπίσθησαν τῆδε κακεῖσε, οἱ δὲ ὑπολειπόμενοι εἶναι ἤδη καὶ αὐτοὶ ἔτοιμοι νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐστίας των. Ταῦτα πάντα πληροφορηθεῖσα, κατόπιν ἐξετάσεως, ἡ ἐν λόγῳ διαχειρίστρια ἀπὸ ἀνθρώπους καλῶς γνωρίζοντις τὰ πράγματα, αἰτεῖται ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῆς ὅπως μετὰ συγκαταβάσεως καὶ εὐσπλαγχνίας ἐνεργοῦντες ἄρωμεν ὄλοσχερῶς τὴν ἐπιβληθεῖσαν προσθήκην, ἢ πρὸς ἀποφυγὴν ζημίας τοῦ δημοσίου, νὰ ἐπιβληθῇ αὕτη ἀναλόγως τῆς οικονομικῆς των ἀντοχῆς, τῶν ὑπολοίπων δελτίων εἴτε κατανεμουμένων εἰς ἄλλα μέρη, ἢ ἀφαιρουμένων τελείως.

Πράγματι ἡ ἐπαρχία αὕτη εἶχε χορηγηθῆ ὡς τεμλίκιον²⁷³ εἰς τὸν Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν, ὅστις ὅταν ἀφιέρωσε ταύτην ὡς βακούφιον εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις, καθώρισεν νὰ δίδονται μόνον 5000 γρόσια ὡς εἰσφορὰ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον, ὡς τοῦτο ρητῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ συνταχθέντος τότε ἀφιερωτηρίου του²⁸⁰. Κατεβάλλοντο δὲ πράγματι καθ' ἕκαστον ἔτος τὰ 5000 ταῦτα γρόσια ἐκ μέρους τοῦ βακουφίου καὶ ἀπεστέλλοντο εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἀργότερον ὅμως, ὅταν κατὰ τὸ 1102 ἀπεφασίσθη ἡ εἰσπραξις τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιάδων τῆς θεοφορουργήτου ἐπικρατείας μου βάσει ἀτομικῶν δελτίων, ἐπειδὴ εἶχε διαταχθῆ τότε ὅπως τὰ 5000 ταῦτα γρόσια εἰσπρατῶνται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ Δημόσιον διὰ τὸν καθ' ἀποκοπὴν κεφαλικὸν φόρον τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας ταύτης, τότε, λόγῳ τῆς μεταβολῆς ταύτης, παρέμεινεν ἀνεξόφλητον καὶ ἐν ἐκκρεμότητι τὸ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ καθορισθὲν χρηματικὸν ποσὸν τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, συμπληρούμενον ἕκτοτε ἐκ μέρους τοῦ ταμείου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

²⁷¹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 226 ὑποσ.

²⁷²) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 227 ὑποσ.

²⁷³) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 228 ὑποσ.

²⁸⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 229 ὑποσ.

Ἐπειτα πάλιν, κατὰ τὸ ἔτος 1159, ἐπὶ τῇ προφάσει ὅτι δῆθεν οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἀρνοῦνται νὰ παραλάβουν τὰ συμφώνως πρὸς τὸ νέον φορολογικὸν σύστημα ἀναλογοῦντα εἰς αὐτοὺς κατ' ἄτομον δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, τῇ εἰσηγήσει τοῦ τότε Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης ἀποβιώσαντος Ριζβάνογλου, ἐπειεύχθη ἡ ἔκδοσις ἱερῶς διαταγῆς κεκοσμημένης δι' αὐτοκρατορικοῦ χατίου²⁸¹, δυνάμει τῆς ὁποίας διετάσseto ὅπως πλὴν τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερθέντος κατ' ἀποκοπὴν κεφαλικοῦ φόρου τῶν 5000 γροσίων, γίνη εἰς τὸ κονδύλιον τοῦτο νέα προσθήκη ἐκ 1357 φορολογικῶν δελτίων τριῶν κατηγοριῶν, ἀντιπροσωπευόντων ποσόν, πλὴν τῶν ἐξόδων γραφικῆς ὕλης καὶ ἀμοιβῆς προσωπικοῦ, 7500 γροσίων καὶ ὅπως εἰσπράττεται τοῦτο καθ' ἕκαστον ἔτος ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Δεφτερδάρηδων τῆς νήσου καὶ ἀποστέλλεται ὡς εἰσφορὰ εἰς τὸ ταμεῖον τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ὅταν δὲ μερικοὶ ραγιαδες ἐκ τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἦλθον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ὠδηγήθησαν οὗτοι εἰς τὸ ἐν τῷ Νέῳ Σεραγίῳ δωμάτιον τοῦ Δερεβίς ἐφένδη, γιαζιτζῆ²⁸² τοῦ τέως Ἁγᾶ τῆς Πύλης τῆς Εὐδαιμονίας Μπεσῆρ Ἁγᾶ, ὅπου ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐπόπιου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ἐπεβλήθη εἰς αὐτοὺς νὰ ὑπογράψουν, ὡς πληρεξούσιοι τῆς ἐπαρχίας των, ἔγγραφον συνυποσχετικόν²⁸³ ὅτι δέχονται νὰ παραλαμβάνουν καθ' ἕκαστον ἔτος τὰ δελτία τοῦ κεφαλικοῦ φόρου καὶ νὰ καταβάλλουν τὸ ἀντίτιμόν των. Τότε ἀπεστάλη καὶ ἐκ Κρήτης ἐτέρα τοιαύτη συνυποσχετικὴ ἱεροδικαστικὴ πράξις²⁸⁴, ἡ ὁποία καὶ κατεχωρίσθη εἰς τὸ Λογιστήριον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου εἰς τὸ κατὰστικὸν τῆς χρήσεως τοῦ ἔτους 1159.

Εἶναι ὁμως γνωστὸν ὅτι ὅταν διετάχθη ἡ βᾶσει ἀτομικοῦ δελτίου εἰσπραξίς τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν ραγιαδῶν τῆς θεοφρουρήτου ἐπικρατείας μου, ἐχορηγήθη εἰς τὰ βακούφια ἐκεῖνα, ἀπὸ τὰ ὅποια θὰ εἰσπράττεντο ἐκ μέρους τοῦ Δημοσίου τὸ εἰς αὐτὰ ὡς ἔσοδον καθορισθὲν πάλαι ποτὲ ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ ποσόν, μία ἀνάλογος ἀντιπαροχὴ διὰ τὸ βακούφιον ὁμως τῶν Σφακίων οὐδεμία τοιαύτη ἀντιπαροχὴ καθωρίσθη, ὡς τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν ἐκ τῆς ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς ἀναφορᾶς τῆς διαχειριστρίας κατακεχωρισμένης λεπτομεροῦς σημειώσεως, τῆς χορηγηθείσης ἐκ μέρους τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Λογιστηρίου τῶν κεφαλικῶν φόρων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Ἐπειδὴ δέ, ὡς διαπιστοῦται καὶ ἐξάγεται ἐκ τῶν ὑφισταμένων ἐγ-

²⁸¹) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 20 ἔγγραφον.

²⁸²) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 152 ὑπόσ.

²⁸³) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 23 ἔγγραφον.

²⁸⁴) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 24 ἔγγραφον.

γραφῶν, ἐπῆλθε τροποποιήσεις καὶ μεταβολὴ εἰς τοὺς ἀρχικῶς ὑπὸ τοῦ ἀφιερωτοῦ τεθέντας ὅρους, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους θὰ κατεβάλλοντο ὡς εἰσφορὰ διὰ τὸ Ἱερὸν Δῶρον 5000 γρόσια κατ' ἀποκοπὴν κεφαλικὸς φόρος, πλὴν δὲ τοῦτου ἐπειδὴ μεταγενεστέρως προσετέθησαν καὶ ἐπεβλήθησαν, παρὰ τοὺς ὅρους τοῦ ἀφιερωτηρίου καὶ μὲ τὴν πρόφασιν εἰσφορᾶς πρὸς τὸ Ἱερὸν Δῶρον ἔτερον 7500 γρόσια, ἦτοι τὸ ἀντίτιμον 1357 δελτίων κεφαλικοῦ φόρου, πρᾶγμα ὕπερ μεγάλως ἔβλαψε καὶ ἠδίκησε ἰσὺς τὸ βακούφιον ὅσον καὶ τοὺς πτωχοὺς ραγιάδες· ὡς ἐκ τούτου ἐξ εὐσπλαχνίας καὶ οἴκτου πρὸς τοὺτους καὶ ἐπὶ τῷ σκεπῶν προστασίας τοῦ βακουφίου καὶ τῆς μὴ παντελοῦς καταστροφῆς τούτου, κατόπιν ἐπισταμένης σκέψεως καὶ συνφθὰ πρὸς τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν²⁸⁶ τοῦ Ἀρχιδεφετεράρη μου Ἐλχάτζ Ἰμπραχίμ, οὗ ἄπειρον τὸ κλέος, ἀπεφασίσθησαν τὰ κάτωθι :

Ἐκτὸς τῶν κατ' ἀποκοπὴν 5000 γροσίων, τῶν καταβαλλομένων παλαιόθεν ὑπὸ τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας ταύτης διὰ τὸν κεφαλικὸν τῶν φόρον, θὰ δίδονται εἰς ἀτιοῦς, κατὰ συγκατάβασιν, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1174²⁸⁸ ἐκ τῶν 1357 δελτίων τριῶν κατηγοριῶν τῆς προσθήκης, μόνον 400 τοιαῦτα ἀντιπροσωπεύοντα ποσὸν 2210 γροσίων. Ἐτερον 343 δελτία θὰ διανεμηθοῦν εἰς τοὺς λοιποὺς ραγιάδες τῆς νήσου, τοῦ σχετικοῦ κονδυλίου ἐγγραφομένου εἰς τὸ ἀρμόδιον γραφεῖον. Τὰ ὑπόλοιπα 614 δελτία θὰ διανεμηθοῦν εἰς τὰ 61 φορολογικὰ γραφεῖα τῆς θεωφρουρήτου ἐπικρατείας μου καὶ θὰ προστεθοῦν εἰς τοὺς κεφαλικοὺς φόρους τῶν λοιπῶν ραγιάδων μου. Τὸ κατ' ἀποκοπὴν ποσὸν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τῶν 5000 γροσίων θὰ εἰσπραττεται, ὡς πάντοτε, ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε Δεφετεράρηδων τῆς Κρήτης καὶ θὰ ἀποστέλλεται ὡς εἰσφορὰ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου εἰς τὴν Βασιλεύουσάν μου διὰ τὰ παραδοθῆναι εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων.

Συμφώνως ὄθεν πρὸς τὴν εἰσηγητικὴν ταύτην ἔκθεσιν καὶ τὴν ἐν τῷ περιθωρίῳ γραφεῖσαν σημείωσιν²⁸⁷, ὅτι ἡ ὡς ἀνωτέρω ληφθεῖσα ἀπόφασις διακανονισμοῦ τῆς ὑποθέσεως ταύτης κατεχωρίσθη δεόντως εἰς τὰ βιβλία τῆς ὑπηρεσίας τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἀντίγραφον δὲ τῆς ἐκδοθείσης τότε ἱερᾶς διαταγῆς ἐγνωστοποιήθη πρὸς τὸ λογιστήριον τῆς νήσου Κρήτης, ἐγράφη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον καὶ ἐντέλλομαι ὅπως ἐνεργήσητε συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς ἐν τῷ περιθωρίῳ διαλαμβανομένης σημειώσεως.

Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς γενομένης ἐρεῦνης εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μου

²⁸⁶) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 234 ὑποσ.

²⁸⁸) 1760 μ. Χ.

²⁸⁷) Βλ. ὑποσ. 234.

λογιστήριον ἐξηκριβώθη ὅτι εἶχεν ἐκδοθῆ προηγουμένως²⁸⁸, καθ' ὃν νόμιμον ἀνωτέρω ἀναφέρεται τρόπον, ἱερὰ μου διαταγὴ διακανονίζουσα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὡς ἐκ τούτου ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς ταύτην καὶ ἀποφεύγοντες ἀπὸ πάσης ἐνεργείας ἀντικειμένης πρὸς αὐτήν, φροντίσατε ὅπως μὴ ὑφίστανται καταπιέσεις καὶ ἐκπιότησεις οἱ ραγιαῖδες τῆς ἐπαρχίας ταύτης.

Ὅστω γινώσκατε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

²⁸⁸ Ἐγράφη τῇ 12 Ζηλκααδὲ τοῦ ἔτους 1175²⁸⁸.

²⁸⁹ Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Ἰσλαμπόχ²⁸⁹.

²⁹⁰ Ἐλήφθη τῇ 28 Σαφέρ 1176²⁹⁰.

34.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σ. 351.

²⁹¹ Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαρίζην τοῦ Χάνδακος καὶ τοὺς Ἱεροδίκας τῶν πόλεων

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι ἡ ἐκ τῶν ἐναρτέων μουσουλμανίδων Φατμὰ χατοῦν, χανοῦμ σουλιάν, εἶη διαρκῆς ἡ ἀγνότης αὐτῆς, ὑπέβαλεν ἀναφορὰν πρὸς τὸ αὐτοκρατορικόν μου διβάνιον διὰ τῆς ὁποίας καθιστᾷ γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιαῖδες τῆς ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, ὑπαγόμενοι εἰς τὰ ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ βακούφια τοῦ ἀειμνήστου πάππου τῆς Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ἐτύγγανον ἀνέκαθεν ἐλεύθεροι²⁹², ἐν ᾧ δὲ πλὴν τῶν Μουτεβελήδων των²⁹³ οὐδεὶς ἄλλος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, οὔτε νὰ ὑποβάλλῃ ἀδίκως εἰς πρόστιμα καὶ νὰ τοὺς ἐξαναγκάζῃ εἰς τὴν πληρωμὴν τῶν ὀφειλομένων, μαρὰ ταῦτα μερικὰ ἄτομα, παρὰ τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς ἐπαρχίας ταύτης ἐλευθερίαν, δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ νὰ τοὺς καταπιέξουν καὶ νὰ τοὺς καταδυναστεύουν. Ἐπειδὴ δὲ αἰτεῖται αὕτη ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῆς ὅπως ἡ παλαιόθεν δι' ὑψηλῆς αὐτοκρατορικῆς διαταγῆς²⁹⁴ χορηγηθεῖσα εἰς αὐτοὺς ἐλευθερία εἶναι σεβαστὴ παρὰ πάντων

²⁸⁸) Ἐννοεῖ τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 ἔγγραφο.

²⁸⁹) 25 Μαΐου 1762 μ. Χ.

²⁹⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 263 ὑπόσ.

²⁹¹) 7 Σεπτεμβρίου 1762 μ. Χ.

²⁹²) «*İsfakçe nahiyesi reyası kadimeleyamdan serbest olub...*». Μεταφράζω «ἐλεύθεροι» ὡς πλέον περιεκτικὴν τὴν τουρκ. λ. serbest.

²⁹³) «*...mulevellilerinden gairi bir kimesne umurlarina mudahale ve bi gairi hakin tecrim ve tayrim olunmak iktiza idmez iken...*».

²⁹⁴) Εἰδικὴν διαταγὴν ἀναφερομένην εἰς τὰς χορηγηθείσας πρὸς τοὺς Σφακιανούς ἐλευθερίας δὲν συνήντησα εἰς τοὺς κώδικας τοῦ Τ.Α.Η. Ἦτο ὁμῶς αὐτονόητον ὅτι ἡ βακουφικὴ ιδιότης τῆς περιοχῆς ἔχορηγῆ εἰς αὐτὴν ἀναλό-

καὶ ὅπως ἐκδοθῆ νέα ἱερὰ αὐτοκρατορική μου διαταγὴ δι' ἧς νὰ μὴ ἐπιτρέπηται εἰς οὐδένα ἔξωθεν νὰ ἐπεμβαίη καὶ ἐνοχλῆ αὐτούς, ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο ἔρευνα εἰς τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ λογιστηρίῳ φυλασσομένα βιβλία τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων καὶ διεπιστώθη ὅτι ἡ ἤδη κληρονομικῶ δικαιοῦμαι Διαχειρίστρια εἶχεν ὑποβάλει καὶ ἄλλοτε ἀναφορὰν, ἐν τῇ ὁποία διελάμβανεν αὐτὴ ὅτι τὰ ἐν τῷ Σαντζακίῳ τῆς Ρεθύμνης χωρία Χώρα Μοναστήρ, Πρασές²⁹⁵, ἡ ἐπαρχία Σφακίων καὶ λοιπὰ ἄλλα χωρία τῆς νήσου Κρήτης, ἀφιερωθέντα εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις Μέκκαν καὶ Μεδινὰν καὶ δι' ἄλλους ἱεροὺς σκοποὺς ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου τέως Σερδάρη²⁹⁶ τοῦ φρουρίου τῆς Ρεθύμνης ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ καὶ τῶν ὁποῖαν τυγχάνει αὐτὴ κληρονομικῶ δικαιοῦμαι διαχειρίστρια, μολονόνι ἔχαιρον ἐλευθερίας ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐντεῦθεν καὶ αἱ ὑποθέσεις των διεκανονίζοντο καὶ διεκπεραιούντο ὑπὸ τῶν ἐκάστοτε διαχειριστῶν, οὐδεὶς δὲ ἀνέμιγνύετο εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ ἠνώχλει τοὺς κατοίκους των, παρὰ ταῦτα ἀπὸ τινων ἐτῶν οἱ Διοικηταὶ τῆς Ρεθύμνης καὶ λοιποὶ ἄλλοι ἀυταρχικοὶ ὑπάλληλοι, παρὰ τὸν Ἱερὸν Νόμον καὶ παρὰ τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίαν, κατατυραννοῦν καὶ καταπιέζουν τούτους. Ἐπίσης διαλαμβάνει ἡ ἐν λόγῳ διαχειρίστρια ἐν τῇ ὑποβληθείσῃ αἰτήσῃ της ὅτι συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ Νέου Συστήματος²⁹⁷ ἡ ἔκπαλαι

γους ἐλευθερίας, τὰς ὁποίας ἐστεροῦντο αἱ μὴ βακουφικαὶ τοιαῦται. Ἐν προκειμένῳ δὲν ἀποκλείεται νὰ ἐννοῆ καὶ τὴν ἐκδοθεῖσαν κατὰ τὸ 1720 προστατευτικὴν διαταγὴν (βλ. ἔγγραφον 15), ὡς καὶ τὴν κατὰ τὸ 1760 ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἀναμίξεως εἰς τὰ πράγματα τῶν Σφακίων τῆς Μουτεβελίνας Φατιμά χατούν, χανούμ σουλτάν ἐκδοθεῖσαν ρυθμιστικὴν διαταγὴν (βλ. ἔγγραφον 31 καὶ τὴν ὑπ' ἀριθ. 9 ὑποσ. τῆς εἰσαγωγῆς).

²⁹⁵ Καὶ τὰ χωρία ταῦτα εἶχον χορηγηθῆ ὡς φέουδα εἰς τὸν Δελὴ ἢ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν, οὗσι τὰ ἀφιέρωσε πρὸ τῆς ἐκ Κρήτης ἀνακλήσεως του δι' ἄλλους ἀγαθοεργοὺς σκοποὺς (βλ. σχετ. ὑποσ. 93). Διὰ τὸ χ Χώρα Μοναστήρ (σήμερον Χρωμοναστήρι) ὑπάρχει εἰδικὴ χαρακτηριστικὴ διαταγὴ ἐκδοθεῖσα κατὰ 1657, ἐν τῇ ὁποία διαλαμβάνονται αἱ ἐκ τῆς βακουφικῆς του ἰδιότητος ἀπορέουσαι ἐλευθερίαι καὶ προνομίαι.

²⁹⁶ Βλ. ὑποσ. 27. Ἐνταῦθα μὲ τὴν σημασίαν τοῦ ἀρχιστρατήγου.

²⁹⁷ «Nizamı cedit surutu mucebince». Ὑποθέτω ὅτι μάλ-
λον θὰ πρόκειται περὶ τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς εἰς τὸ σύστημα τῶν βακουφίων τῶν δύο ἱερῶν πόλεων (χαρμεῖν) ἐπὶ βασιλείας τοῦ Σουλτάν Μουσταφᾶ Γ' (1757 - 1774), ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου ἐξεδόθη τὸ παρὸν ἔγγραφον. Σχετικῶς ὁ Ἄ θ α ν. Ὑ ψ η λ ἄ ν τ η ς (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 723) γράφει: «Ὁ Ραγῆπης (Μ. Βεζίρης Ραγῆπ Πασᾶς) ἐπὶ τοῦ σουλτάν Μουσταφᾶ ὀλιγοστεύσας τὴν δύναμιν τοῦ κιζλάρ-ἀγασῆ καὶ ὑστερήσας αὐτὸν τὴν ἐπιστάσιαν τῶν λεγομένων χαρμεῖν, τὰ ὁποία ἔκαμεν ἅπαντα μαλικιανέδες» καὶ σελ. 727 «...ὅπου, ὄντα πρὸ τερων χαρμεῖν, ἦτοι ἀφοσιωμένα εἰς τὸν κιαμπὲ τὸν ἐν τῇ Μέκκᾳ, μετέβαλεν εἰς μαλικιανέδες». Ὡς γνωστὸν καὶ ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων ἀνήκεν εἰς τὰ ἀφιερῶ»

χορηγηθεῖσα ἐλευθερία εἰς τὰ βακούφια τῶν Μ. Βεζυρῶν διετηρήθη ὡς καὶ πρότερον καὶ ἐπεκρῶθη, αἰτεῖται δὲ τὴν ἔκδοσιν ἱερᾶς ἀυτοκρατορικῆς μου διαταγῆς δι' ἧς νὰ διαιάσεται ὅπως διοικοῦνται καὶ τὰ μέρη ταῦτα, ὡς καὶ πρότερον, ἐκ μέρους τοῦ βακουφίου, πλὴν δὲ τῶν ἐκάστοτε διαχειριστῶν οὐδεὶς ἄλλος νὰ ἀναμινύεται καὶ νὰ φροντίξῃ διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ραγιάδων των, οἱ δὲ Διοικηταὶ τῆς Ρεθύμνης καὶ ἄλλοι ἔξωθεν νὰ μὴ ζητοῦν παρ' αὐτῶν, παρὰ τὸν Ἱερόν Νόμον καὶ ἄνευ ἄνωθεν διαταγῆς, διαφόρους εἰσφορᾶς.

Ἐπειδὴ, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὸ σημεῖωμα τὸ καταχωρισθὲν εἰς τὸ περιθώριον τῆς αἰτήσεως τῆς διαχειριστορίας Φατιμὰ χατοῦν, χανοῦμ σουλιάν, τὰ βακούφια τὰ ἀνήκοντα εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις καὶ καταβάλλοντα κατ' ἀποκοπὴν ποσὸν τι, τυγχάνουν παλαιόθεν παντελῶς ἀπηλλαγμένα πάσης ἐπιβαρύνσεως καὶ καταβάλλον μόνον τὸν ἀρχικῶς καθορισθέντα κατ' ἀποκοπὴν φόρον, μετὰ τὴν καταβολὴν δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων καὶ τῶν ραγιάδων των, τῆς συμφώνως πρὸς τοὺς κανονισμοὺς καὶ τὸ κατάστιχον ἐπιβεβλημένης εἰς αὐτοὺς ἱερᾶς δεκάτης καὶ τὴν ὀλοσχερῆ καταβολὴν εἰς τὸν Βοϊβόδαν των²⁹⁹ τῶν κατακχωρισμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Ἀυτοκρατορικοῦ Κτηματολογίου δοσιμάτων τῆς ἐλευθερίας, ὅσονδῆποτε ποσὸν καὶ ἂν εἶναι τοῦτο, μικρὸν ἢ μεγάλον, καθὼς καὶ τὴν καταβολὴν εἰς τοὺς ἐντεταλμένους εἰσπράκτορας τῶν εἰσφορῶν τῶν ἐπιβεβλημένων δι' ἱερῶν μου διαταγῶν, δὲν ἐπιτρέπεται πλέον εἰς τοὺς Μίρι - Μιράν³⁰⁰, τοὺς Μιρ - Λιβά³⁰¹, τοὺς Μουτεσελήμ³⁰², τοὺς Σουμπασηδες³⁰³, τοὺς Βοϊβόδες³⁰⁴, τοὺς Ἀλάϊ - Βέη³⁰⁵, τοὺς Ζαίμηδες³⁰⁶, τοὺς Τιμαριούχους, τοὺς Τσέρη - Μπασῆ³⁰⁷, τοὺς Τσέρη - Σου-

ματα τῶν δύο ἱερῶν πόλεων (χαρεμείν). Βλ. καὶ τὰς ὑπ' ἀριθ. 8 καὶ 9 ὑποσ. τῆς εἰσαγωγῆς.

²⁹⁹) Βλ. ὑποσ. 1 τῶν ἐγγράφων.

³⁰⁰) Βαθμὸς πολιτικοῦ διοικητοῦ, Πασᾶς.

³⁰¹) Βαθμὸς στρατιωτικοῦ διοικητοῦ. Ἄλλοτε ἀπενέμετο καὶ εἰς τοὺς ὑποδιοικητάς, Σαντζάκ Βέη.

³⁰²) Τοποτηρητῆς τῶν διοικητῶν ἢ ὑποδιοικητῶν, ἢ εἰσπράκτωρ τῶν ἀπολαυῶν των.

³⁰³) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 15 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

³⁰⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

³⁰⁵) Παλαιότερον οἱ φεουδάρχαι. Μεταγενεστέρως οἱ ἀρχηγοὶ χωροφυλακῆς διοικητικῆς τινὸς περιφερείας. Βλ. P a k a l i n, ἐν λ. Alay Beyi.

³⁰⁶) Τιμαριούχους. Ὡς γνωστὸν αἱ χορηγούμεναι ὑπὸ τοῦ Κράτους γαῖται, ἐλέγοντο <T i m a r> καὶ <Z e a m e t>. Τοῦ μὲν πρώτου ὁ κάτοχος ἐλέγετο <E r b a b - 1 - t i m a r> τοῦ δὲ δευτέρου <Z a i m>.

³⁰⁷) Ἐλέγοντο οἱ Σπαχῆδες (βλ. ὑποσ. 4 τῶν ἐγγράφων) οἱ τοποτηρηταὶ καὶ οἱ ἐπιμελούμενοι τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια τῶν ἀξιωματούχων.

ρουτζουλερῆ¹⁰⁷, τοὺς Ταμίαις, τοὺς Λιευθυνιάς τῶν Ὑψηροειῶν, τοὺς Ἐπόπιαις, τοὺς Εἰσπρακτορας τῶν δημοσίων φόρων καὶ λοιποὺς νὰ καταπιέξουν, νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ νὰ υποβάλλουν αὐτοὺς εἰς διαφόρους ἐπιβαρύνσεις. Νὰ μὴ ἀποστέλλωνται μουμπασίρηδες¹⁰⁸ ἐκ μέρους τῶν Δικινητῶν καὶ τῶν Ἱεροδικαστῶν χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀποχρῶν τις λόγος, νὰ ἀπέχουν δὲ καὶ νὰ ἀποφεύγουν ἀπὸ τοῦ νὰ καταπιέξουν καὶ κατατυραννοῦν τοὺς ραγιάδες, ζητοῦντες παρ' αὐτῶν δωρεὰν τροφίμα, τροφὰς διὰ τὰ ζῶα των καὶ διάφορα ἄλλα τοιαύτης φύσεως πράγματα. Τηρουμένων δὲ πάντοτε σεβαστῶν τῶν ὄρων τῆς ἐλευθερίας των, ἐὰν ραγιάς τις διαπράξῃ ἔγκλημά τι κολάσιμον καὶ συμφώνως πρὸς τὸν Ἱερόν Νόμον ἐπιβληθῆ εἰς αὐτὸν ἢ θανατικὴ ποινὴ τῆς ἀγχόνης ἢ τῆς ἐκτελέσεως ἢ τῆς ἀποκοπῆς μέλους τινὸς τοῦ σώματός του, ἀρμόδιος εἰς τὴν ἐπιβολὴν τῆς ποινῆς ταύτης θὰ εἶναι ὁ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς διαπράξεως τοῦ ἐγκλήματος Ἱεροδίκης, θὰ ἐκτελεῖται δὲ αὕτη, μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἱεροδικαστικῆς ἀποφάσεως, τῇ φροντίδι τοῦ ζαμπίτη¹⁰⁹ τῆς περιφέρειας, μὴ ἐπιτρεπομένον νὰ ἐκτελεῖται αὕτη ἀλλαχοῦ, εἰς δὲ ἐκ τῶν ὄρων τῆς ἐλευθερίας εἶναι ὅτι ἀπαγορεύεται ἡ λήψις ἔστω καὶ ἐνὸς ὀβολοῦ ὡς ἀμοιβῆς διὰ τὴν προᾶξιν τῆς ἐκτελέσεως. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τὸ προσηθὲν ἐν τῷ περιθωρίῳ σημείωμα ἀναφέρεται ὅτι οἱ παλαιόθεν κατακεχωρισμένοι καὶ ἀνεγνωρισμένοι ὄροι οὗτοι δέον νὰ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν ὡς ἀκριβῶς ἔχουσιν, ἡ ἔκδοσις δὲ τῶν ἀναγκαιουσῶν ἐν προκειμένῳ ἀυτοκρατορικῶν διαταγῶν ἀναφέρεται εἰς τὴν κεκοσμημένην δι' αὐτοκρατορικῶν χατίου ὑψηλὴν διαταγὴν μου¹¹⁰, καταχωρισθεῖσαν εἰς τὸ βιβλίον τῶν ἐπιθεωρητῶν τῆς ἡγεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ὅπου εἴρηται κατακεχωρισμένον καὶ τὸ ἀφιερωτήριον τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ καὶ ὅπου ἐμφαίνεται ὅτι καὶ ἡ ἐπαρχία Σφακίων τυγχάνει ἐκ τοῦ εἴδους τῶν βακουφίων τούτων, ὡς ἐκ τούτου συνωδὰ πρὸς τὸ ἐν τῷ περιθωρίῳ διαλαμβανόμενον σημείωμα, ἐξεδόθη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικὸν μου φερμάνιον.

Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἱεροῦ τούτου ὄρισμοῦ μου ὅπως συμμορφούμενοι πρὸς τὸ περιεχόμενόν του καὶ ἐνεργοῦντες βάσει τῶν ὄρων ἀνωτέρω ἀναφέρονται, ἔχετε ὑπ' ὄψιν ὑμῶν ὅτι ἡ ἐπαρχία τῶν Σφακίων οἷσα ἐκ τῶν βακουφίων τῶν ἀπολαμβάνοντων ἐλευθερίαν καὶ καθ' ὃ παντελῶς ἀπῆλλαμμένη πάσης ἐπιβαρύνσεως, καταβάλλουσα μόνον τὸν ἀρχικῶς καθορισθέντα κατ' ἀποκοπὴν φόρον, τυγχάνει καθ' ὅλοκλη-

¹⁰⁷) Κατώτερος ἀξιωματικὸς τῶν σαχήδων.

¹⁰⁸) Βλ. ὑποσ. 242.

¹⁰⁹) Βλ. ὑποσ. 94.

¹¹⁰) Βλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 31 ἔγγραφο.

ρίαν ἐλευθέρα καὶ δέον νὰ διοικῆται αὕτη συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῶν ἐλευθέρως διοικουμένων βακουφίων. Νὰ μὴ ἐπιτρέψητε δὲ εἰς τοὺς Μίρι - Μιράν καὶ λοιποὺς σιρατιωτικούς νὰ ζητοῦν, παρὰ τὰς ἐκδοθείσας ἤδη αὐτοκρατορικός μου διαταγὰς, ἔστω καὶ τὸ ἐλάχιστον πρᾶγμα ὡς εἰσφορὰν παρὰ τῶν ραγιαδῶν τούτων, οὔτε νὰ ὑποβάλλωνται οὔτοι εἰς ταλαιπωρίαν τινὰ ἢ καταπίεσιν.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τῇ 21 Ζηλκααδὲ 1175¹¹¹.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Ἰσλαμπόλ

35.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σελ. 351.

Ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Διοικητὰς τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων, τῆς Ρεθύμνης καὶ τοὺς Ἱεροδίκας τῶν πόλεων τούτων.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν ὅτι οἱ ραγιαδες τῆς ἐν τῷ σαντζακίῳ τῶν Χανίων νήσου Κρήτης κειμένης ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, ὑπαγομένης εἰς τὰ βακούφια τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ὑπέβαλον ἀναφορὰν εἰς τὸ αὐτοκρατορικόν μου διβάνιον, ἐν τῇ ὁποίᾳ καθιστοῦν γνωστὸν ὅτι ἐπειδὴ ἡ ἐπαρχία των εἶναι βραχέως καὶ τὰ ἐν αὐτῇ παραγόμενα προϊόντα δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν συντήρησίν των, ἀγοράζουσι ἀνεκαθεν διὰ χρημάτων των ἀπὸ τὰ πεδινὰ χωρία, ἅτινα ἐπίσης τυγχάνουσι βακούφια τοῦ ἰδίου ἀφιερωτοῦ¹¹², τὴν ἀναγκαιοῦσαν εἰς αὐτοὺς ποσότητα αἰτοῦ καὶ κριθῆς. Μολονότι δὲ οὐδεμία μέχρι τοῦδε παρενεβάλλετο ἔξωθεν παρακώλυσις κατὰ τὴν μεταφορὰν τῶν σιτηρῶν τούτων, ἀπὸ τινος μερικὰ ἄτομα, χωρὶς νὰ ὑπάρχη σχετικὴ τις διαταγή, δὲν

¹¹¹) 3 Ἰουνίου 1762 μ. Χ.

¹¹²) Εἰς τὸν Δελῆ ἡ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶν εἶχεν ἐκχωρηθῆ καὶ τρίτον φέουδον ἐν Κρήτῃ. Τοῦτο ἀποτελεῖτο ἀπὸ τὸ χ. Ἀλικιανοῦ Χανίων, τὰ χ. Ἀληθινή, Πλάτανος, Χουσουλιανὰ, Λίσταρος, Μονόχωρο, Πλώρα, Τρυπητὰ, Πετροκεφάλι, Μπόμπια καὶ Κουσὲς Ἐπαρχίας Καινούργιου, τὸ χ. Τυμπάκι Ἐπαρχ. Πυργιωτίσσης μετὰ διαφόρων Μετοχιῶν, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἡ Ξερὴ Καρὰ καὶ ἡ Συμπάλλουσα καὶ τὸ χ. Μ. Ἐπισκοπὴ Πεδιάδος. Τὸ φέουδον τοῦτο χορηγηθὲν εἰς τὸν Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ ἐπὶ βασιλείας τοῦ Σουλτᾶν Μεχμέτ Δ' δι' αὐτοκρατορικοῦ μιλκναμέ, (βλ. ὑποσ. 100) χρονολογουμένου ἀπὸ 1ης Τζεμαζιέλαχιρ 1060 (17 Μαΐου 1650 μ. Χ.) δὲν διετέθη ὑπ' αὐτοῦ δι' ἀγαθοεργόν τινα σκοπὸν, ἀλλὰ πρὸς ἐπικαρπίαν αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ, ἧτο δὲ γνωστὸν ὡς τεμλίκιον τοῦ Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ. Βλ. σχετ. Τ.Α.Η. Κῶδ. Ἀφιερωτηρίων σ. 129, Κῶδ. 36, σ. 201, 205 καὶ Κῶδ. 149 σ. 68. Περί τῶν ἐνέρων δύο φεούδων βλ. τὰς ὑποσ. 8 τῆς εἰσαγωγῆς καὶ 93 καὶ 295 τῶν ἐγγράφων.

παύουν από τοῦ νὰ ὑποβάλλουν τοὺς ραγιαδες τούτους εἰς τὴν καταβολὴν προστίμων ὑπὸ τύπον μουρουριέ¹¹³. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἐν λόγῳ ραγιαδες παρακαλοῦν ἐν τῇ αἰτήσει των ὅπως ἐκδοθῆ ὑψηλὸν αὐτοκρατορικὸν φερμάνιον διατάσσει νὰ μὴ ὑποβάλλωνται οὗτοι εἰς τὴν πληρωμὴν μουρουριέ διὰ τὰ οὕτω διὰ τὴν συντήρησίν των καὶ διὰ τῶν χρημάτων των ἀγοραζόμενα σιτηρά, ὡς ἐκ τούτου ἐξεδόθη ἡ παροῦσα αὐτοκρατορικὴ μου διαταγὴ ὅπως μὴ καταπιέζωνται καὶ ὑφίστανται ταλαιπωρίας διὰ πληρωμὴν μουρουριέ τῶν σιτηρῶν, τὰ ὅποια ἀγοράζουν διὰ χρημάτων των διὰ τὰς ἰδίαις αὐτῶν ἀνάγκας ἀπὸ τὰ ἄλλα μέρη καὶ μεταφέρουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των.

Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀρισμοῦ μου ὅπως ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐπὶ τούτοις διαταγὴν μου νὰ μὴ ἐπιτρέψητε νὰ ὑποβάλλωνται εἰς ταλαιπωρίας καὶ καταπιέσεις οἱ ραγιαδες τῶν Σφακίων καὶ εἰς πληρωμὴν μουρουριέ, ὅταν οὗτοι θελήσουν νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν των τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐξ ἄλλων ἐπαρχιῶν ἀγοραζόμενα καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας των προοριζόμενα σιτηρά.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τῇ 28 Ζηλκααδὲ 1175¹¹⁴.

Ἰσλαμπὸλ¹¹⁵

36.

Κῶδ. 8ος, (3ος) σ. 391.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος καὶ τοὺς Ἱεροδίκας τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν διὰ τοῦ παρόντος αὐτοκρατορικῶ μου φερμάνιου ὅτι ὁ Μεχμέτ, ἀξθηθείη αὐτοῦ ἡ περιωπὴ, νόμιμος Καϊμακάμης¹¹⁶ τοῦ Μουτεβελῆ τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ καὶ εἰς τὰ σαντζάκια τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης εὐρισκομένων βακουφίων τοῦ Ἰδρουτοῦ ἀγαθοεργῶν ἰδρυμάτων ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, δι' ἀναφορᾶς του ἀπευθυνθείσης πρὸς τὸ αὐτοκρατορικὸν μου διβάνιον καθιστᾶ γνωστὸν ὅτι μολονότι οἱ ραγιαδες τῶν βακουφικῶν αὐτῶν χωριῶν ἀνεκάθεν διοικοῦντο, συμφώνως πρὸς τὸ ἐκδοθὲν Χὰι Χουμαγιὸν¹¹⁷ καὶ συνωδᾶ πρὸς τὰς διατάξεις τῆς χορηγηθείσης εἰς αὐτοὺς ἑλευθερίας, δὲν ἐπιτρέπετο δὲ εἰς τοὺς Ἱεροδίκας καὶ τοὺς ἀξιωμα-

¹¹³) Διαμετακομιστικὰ τέλη. Βλ. P a k a l i n ἐν λ. Mururiyye.

¹¹⁴) 10 Ἰουνίου 1762 μ. Χ.

¹¹⁵) Βλ. ὑποσ. 263.

¹¹⁶) Ἐνταῦθα μὲ τὴν ἔννοιαν τοῦ τοποτηρητοῦ, ἀντιπροσώπου.

¹¹⁷) Θὰ πρόκειται μᾶλλον περὶ τοῦ ἐγγράφου 31.

τούχους ἢ καθ' οἰονδήποτε τρόπον ἀνάμιξις καὶ ἐπέμβασις εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, ἐν τούτοις ἀπὸ τινων εἰτῶν οἱ ἐκάστοτε Διοικηταὶ καὶ Ἱεροδῆκται, παρὰ τὰς διατάξεις τῆς χορηγηθείσης εἰς τοὺς ραγιαδες τούτους ἐλευθερίας, ἐπεμβαίνουν καὶ ἀναμιγνύονται εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν, γινόμενοι οὕτω πρόξενοι δημιουργίας ἀνωμαλιῶν εἰς τὸ βακουφίον, εἰς τὴν μείωσιν καὶ φθορὰν τῶν προϊόντων καὶ προσόδων του καὶ εἰς τὸν διασκορπισμὸν καὶ ἀφανισμὸν τῶν ραγιαδῶν του. Ἐπειδὴ δὲ αἰτεῖται οὗτος ὅπως ἐκδοθῆ ἱερά μου διαταγὴ δι' ἧς νὰ διατάσσονται αἱ ἐν τῇ νήσῳ ἀρχαὶ ὅπως ἐνεργοῦσαι συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς χορηγηθείσης ἐλευθερίας μὴ ἐπιτρέψουν εἰς οὐδένα τὴν δημιουργίαν ἀντιθέτων πράξεων, ἐγένετο ὡς ἐκ τούτου ἔρρυνα εἰς τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ λογιστηρίῳ φυλασσόμενα βιβλία τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ὁπόθεν κατεχωρίσθησαν εἰς τὸ περιθώριον τῆς ὑποβληθείσης αἰτήσεως τὰ κάτωθι :

Τὰ εἰς τὰ σαντζάκια τοῦ Χάνδακος, τῶν Χανίων καὶ τῆς Ρεθύμνης νήσου Κρήτης κείμενα βακουφία τοῦ ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ὄντα ἐκ τῶν βακουφίων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὰς δύο ἱεράς πόλεις, τυγχάνουσιν ἀπὸ παλαιωτάτων εἰτῶν καθ' ὁλοκληρίαν ἐλεύθερα πάσης ἐπιβαρύνσεως, καταβάλλοντα κατ' ἀποκοπὴν τινὰ φόρον, ὡς ὑπαγόμενα εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν σουλιτανικῶν ἀφιερωμάτων καὶ τῶν *M. Bezyrwan*. Ἐφ' οὗ δὲ καταβάλουν ἀνελλιπῶς οἱ ραγιαδες τῶν περιφερειῶν τούτων εἰς τοὺς Βοϊβόδας των⁸¹⁸ τὴν συμφώνως πρὸς τὸ βιβλίον καὶ τοὺς κανονισμούς, ἐπιβληθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἱερὰν δεκάτην, τὰ κανονισμένα δοσίματα, τὸν φόρον ἀδικημάτων καὶ ἐγκλημάτων, τὸν γαμήλιον φόρον, τὸν φόρον χαρμουσίνου ἀγγελίας διὰ τὸν δοῦλον καὶ τὴν δούλην, τὸν δεσποτικὸν φόρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἄλλους φόρους, οἷτινες φέρονται ἐγγεγραμμένοι ὡς ἔσοδα τοῦ βακουφίου τούτου, ὅσονδήποτε ποσὸν ἀντιπροσωπεύουν οὗτοι, μικρὸν ἢ μεγάλον, μετὰ τὴν καταβολὴν τούτων νὰ μὴ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς *Μίρι - Μιράν*⁸¹⁹, τοὺς *Μιρ - Λιβᾶ*⁸²⁰, τοὺς *Μοντεσελήμ*⁸²¹, τοὺς *Σούμπαση*⁸²², τοὺς *Βοϊβόδα*, τοὺς *Ἀλάϊ Βέη*⁸²³, εἰς τοὺς κατόχους ζιαμετίων⁸²⁴ καὶ τιμαρίων⁸²⁵ εἰς τοὺς *Τσέρη - Μπασῆ*⁸²⁶, τοὺς *Τσέρη - Σουρουτζουλερῆ*⁸²⁸, τοὺς *Τα-*

⁸¹⁸) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 1 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

⁸¹⁹) Βλ. ὑποσ. 299.

⁸²⁰) Βλ. ὑποσ. 300.

⁸²¹) Βλ. ὑποσ. 301.

⁸²²) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 15 ὑποσ. τῶν ἐγγράφων.

⁸²³) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 304 ὑποσ.

⁸²⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 305 ὑποσ.

⁸²⁵) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 306 ὑποσ.

μίας, τοὺς Διευθυντὰς τῶν Ὑπηρεσιῶν, τοὺς Ἐπόπτας, τοὺς Εἰσπράκτορας τῶν δημοσίων φόρων καὶ λοιποὺς ἀρμοδίους νὰ ἀναμειγνύονται καὶ ἐπεμβαίνουν εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν. Νὰ ἀπέχουν δὲ καὶ ἀποφεύγουν οἱ Διοικηταὶ καὶ οἱ Ἱεροδίκαι ἀπὸ τοῦ νὰ ἀποστέλλουν, ἄνευ ἀποχρῶντος τινὸς λόγου, μουμπασίρηδες²²¹ εἰς τοὺς ραγιάδες τῶν βακουφίων τούτων, νὰ μὴ ζητοῦν οἱ μουμπασίρηδες δωρεὰν τροφίμα καὶ τροφὰς διὰ τὰ ζῶα των, οὔτε νὰ καταπιέξουν καὶ κατατυραννοῦν αὐτοὺς μὲ τοιοῦτου εἴδους ἀπαιτήσεις. Νὰ τηροῦνται δὲ πάντοτε σεβασταὶ αἱ διατάξεις τῆς ἐλευθερίας των, εἰς ἕκ τῶν ὅρων τῆς ὁποίας εἶναι, ὡς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐν τῷ περιθωρίῳ καταχωρισθεῖσαν σημείωσιν, ὅπως εἰσπραττῶνται ἅπαντα τὰ ἔσοδα καὶ οἱ φόροι τῶν βακουφίων τούτων ἐκ μέρους μόνου τοῦ Βοϊβόδα των. Ἐπὶ τῷ τέλει ὄθεν ὅπως ἐνεργήσῃτε συμφώνως πρὸς τὰς διατάξεις τῆς χορηγηθείσης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας ἐγράφη τὸ παρὸν φερμάνιον

Ἐντέλλομαι διὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου ὀρισμοῦ μου ὅπως ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐπὶ τούτοις διαταγὴν μου καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ ραγιάδες τῶν ὡς εἴρηται χωρίων τυγχάνουσιν παλαιόθεν ἐλεύθεροι πάσης ἐπιβαρύνσεως, καταβάλλοντες μόνον κατ' ἀποκοπὴν τινα φόρον καὶ ὅτι ἀπολαμβάνουσιν πλήρους ἐλευθερίας, δέον ὡς ἐκ τούτου νὰ διοικοῦνται ἐκ μέρους τῶν ζαμπίτηδων²²² αὐτῶν ἀφ' οὗ δὲ εἰσπραχθῶσιν παρ' αὐτῶν, συμφώνως πρὸς τοὺς ἰσχύοντας κανονισμοὺς καὶ τὸ σχετικὸν βιβλίον καὶ καθ' ὃν τρόπον ἀνέκαθεν εἰσπραττῶνται οἱ ὑπ' αὐτῶν ὀφειλόμενοι φόροι καὶ τὰ δοσίματα αὐτῶν, μὴ ἐπιτρέψετε εἰς οὐδένα ἐκ τῶν διοικητικῶν ὑπαλλήλων ἢ εἰς ἄλλον ἔξωθεν νὰ ἐπεμβαίη, παρὰ τὰς κειμένας διατάξεις, εἰς τὰς ὑποθέσεις των καὶ νὰ καταπιέξῃ αὐτούς.

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

Ἐγράφη τῇ 25 Σιαμπάν 1176²²³.

Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Ἰσλαμπόλ²²⁴

37.

Κῶδ. 42ος, σ. 59.

Ὁ ταπεινὸς θεράπων Ἱεροδίκης τοῦ Χάνδακος εὐλαβῶς υποβάλλει πρὸς τὴν αὐτοῦ ἐξοχότητα :

²²⁰) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 307 ὑποσ.

²²¹) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 242 ὑποσ.

²²²) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 94 ὑποσ.

²²³) 28 Φεβρουαρίου 1763 μ. Χ.

²²⁴) Βλ. τὴν ὑπ' ἀριθ. 263 ὑποσ.

Συνφθὰ πρὸς τὰς ἀπευθυνθείσας, βάσει τοῦ προεκδοθέντος Χὰτ Χουμαγιούν³³¹, δύο ἀδιοκρατορικός διαταγὰς πρὸς τὸν ἐξοχώτατον, φιλεύσπλαγγχον καὶ ἐλεήμονα Σερασκέρην τῆς νήσου Κρήτης καὶ Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος Χαμίτ Χαμζᾶ Πασᾶν³³² τέως Μ. Βεζύρη, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρεται ὅτι οἱ ραγιάδες τῆς ἐπαρχίας Σφακίων καθ' ὃ ὑπαγόμενοι εἰς τὸ βακούφιον τοῦ εἰς τὰς αἰωνίους μονὰς ἐπαναπανομένου ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, τυγχάνουσιν ἐκ τῶν ραγιάδων τῶν προσηρημένων εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις καὶ ὅτι ὀφείλουσιν οὗτοι διὰ τὴν ἐτησίαν εἰσφορὰν τοῦ Ἱεροῦ Δώρου διάφορα ὑπόλοιπα παρελθουσῶν χρήσεων, ἧτοι ἀπὸ τὰς εἰσφορὰς τῶν ἐτῶν 1172³³³ καὶ 1173³³⁴ ὡς καὶ τῶν ἐτῶν 1175³³⁵ καὶ 1177³³⁶ τὸ συνολικὸν ποσὸν τῶν 14500 γροσίων ὡς καὶ ὀλόκληρον τὴν εἰσφορὰν τοῦ ἔτους 1176³³⁷ καὶ ὅτι δέον ἐξάπαντος νὰ παραδοθῶσι τὰ καθυστερούμενα ποσὰ ταῦτα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν εἰς τὸν ὡς εἴρηται ἐξοχώτατον Πασᾶν, συμμορφούμενοι πρὸς ταῦτα, προσεκαλέσαμεν, ἅμα τῇ ἐλεύσει εἰς τὸ Διβάνιον τοῦ Χάνδακος τοῦ ἀποσταλέντος ἐκ τῆς Βασιλευούσης τζοκαντάρη³³⁸, τὸν τέως Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης Ἀχμέτ ἐφένδην καὶ προσηγάγομεν μερικὸς ἐκ τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, οἵτινες ἐρωτηθέντες σχετικῶς πρὸς τὰ καθυστερούμενα ὑπόλοιπα κατέθεσαν παρουσίᾳ πάντων τῶν παρισταμένων τὰ ἀκόλουθα :

“Οὐ τὸ ζητούμενον παρ' αὐτῶν ἔσοδον τοῦ Ἱεροῦ Δώρου τοῦ ἔτους 1172 εἰσπραχθὲν κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος διὰ χειρὸς τοῦ εἰς ὃν ἀνετέθη ἡ εἰσπραξις εἰσπράκτορος καὶ τῶν κολιζήδων³³⁹ τοῦ τότε Δεφτερδάρη τῆς

³³¹) Βλ. ὑποσ. 317.

³³²) Μ. Βεζύρης ἐπὶ Σουλτάν Μουσταφᾶ Γ', παυθεὶς τὸ 1763. Διετέλεσε δις Πασᾶς τοῦ Μ. Κάστρου καὶ Σερασκέρης (ἀρχιστράτηγος) Κρήτης τὸ 1763 καὶ 1766. Σημειοῦται εἰς τὸν ἀνέκδοτον κατάλογον εἰς Πασάδων τοῦ Μ. Κάστρου, Γ. Νικολετᾶκη ὑπ' αὔξ. ἀριθ. 56 «Χαμίτ Χαμουζᾶς» καὶ ὑπ' ἀριθ. 58 «πάλιν ὁ Χαμίτ Χαμουζᾶς». Βλ. περὶ αὐτοῦ Τ.Α.Η., Κῶδ. 8ος, σ. 340, 402, 417, 433, Κῶδ. 9ος, σ. 188, 301, Κῶδ. 12ος, σ. 197, 237. Πρβ. Hammer, 4ος σ. 490, 530, 531, 539, 540 καὶ 541, ὅπου ἀναφέρεται ὅτι διετέλεσε καὶ Πασᾶς Χανίων, δὲν γίνεται ὁμῶς μνεῖα τούτου ἐν τῷ καταλόγῳ Γ. Καραϊσάκη.

³³³) 1758 μ. Χ.

³³⁴) 1759 μ. Χ.

³³⁵) 1761 μ. Χ.

³³⁶) 1763 μ. Χ.

³³⁷) 1762 μ. Χ.

³³⁸) Κλητῆρ τῶν Ἀνακτόρων χρησιμοποιούμενος δι' ἐξωτερικὰς ὑποθέσεις.

³³⁹) Τελωνοφύλαξ, δασοφύλαξ, ὄργανον τῆς τάξεως, εἰσπράκτορ. Ἀργότερον ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδόθη εἰς τὰ ὄργανα τὰ ἐντεταλμένα τὴν δίωξιν τοῦ λαθρομπορίου.

Κρήτης Ἀχμέτ Ἐφένδη, παρεδόθη εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον Δεφτερδάρην. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἔσοδον τῶν ἐτῶν 1173 καὶ 1175 εἶπον οὗτοι ὅτι καὶ τοῦτο εἰσπραχθὲν ὑπὸ τῶν ἐντεταλμένων ὑπὸ τοῦ τότε Δεφτερδάρη καὶ νῦν ἐνταῦθα παρισταμένου ἐτέρου Ἀχμέτ Ἐφένδη, εἰσπρακτορὸς Ἐλχὰτζ Μουσταφᾶ, τοῦ Ἀγᾶ τοῦ σώματος τῶν Ξένων⁸⁴⁰ καὶ τῶν κολιτζήδων του, παρεδόθη καὶ τοῦτο εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον τὸν Δεφτερδάρη. Ὅμοίως καὶ τὸ ἔσοδον τοῦ ἔτους 1177 εἰσπραχθὲν ὑπὸ ἀνθρώπων τοῦ ἰδίου Δεφτερδάρη παρεδόθη εἰς αὐτόν. Ἡ ὑπ' αὐτῶν καταβολὴ πάντων τῶν ἐσόδων τούτων κατεδείχθη ἐκ τῶν εἰς χεῖρας των εὐρισκομένων ἐξοφλητικῶν ἀποδείξεων δεόντως ὑπογεγραμμένων καὶ ἐσφραγισμένων.

Κατόπιν τούτων ἐξηκριβώθη ὅτι αἱ εἰσφοραὶ τοῦ Ἱεροῦ Δώρου τῶν ἐτῶν 1173, 1175 καὶ 1177 δεόν νὰ ζητηθῶσιν ἀπὸ τὸν παρόντα ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ τέως Δεφτερδάρην Ἀχμέτ Ἐφένδη. Διὰ τὸ ἔσοδον τοῦ ἔτους 1172, ἐδόθη ἡ πληροφορία ἐκ τοῦ Λογιστηρίου ὅτι ὡς ἐξακριβοῦνται ἐκ τῶν βιβλίων τούτου τὸ ἔσοδον τοῦτο εὐρίσκεται πρᾶγματι εἰς χρέωσιν τοῦ πρώην Δεφτερδάρη ἐτέρου Ἀχμέτ Ἐφένδη.

Ἀναφορικῶς εἰς τὰ ἔσοδα τῶν ἐτῶν 1173, 1175 καὶ 1177 ἐπανειλημμένως ἐδήλωσε καὶ ὠμολόγησε ὁ ἐν τῷ Συμβουλίῳ τούτῳ παριστάμενος τέως Δεφτερδάρης ὅτι εἰσπραχθήσαν ταῦτα ὑπὸ τῶν εἰσπρακτορῶν, τῶν κολιτζήδων καὶ τῶν ἀνθρώπων του. Πλὴν ὅπως ἐπρόσθεσεν οὗτος ὅτι «τὰ χρήματα ταῦτα ἀπεστάλησαν πρὸ καιροῦ δι' ἐξόδων μου εἰς τὴν Βασιλεύουσαν καὶ ἐν μέρος ἐκ τούτων παρεδόθη ὅπου δεῖ τῆς σχετικῆς ἀποδείξεως παραλαβῆς εὐρισκομένης ἐκεῖσε. Διὰ τὸ μὴ παραδοθὲν εἰσέτι ὑπόλοιπον ὅπερ εὐρίσκεται εἰς χρέωσίν μου, ἔδωσα χρεωστικὰς ὁμολογίας ἐσφραγισμένας ἐκ μέρους μου, αἱ ὅποιαι αἰτοῦμαι ὅπως ἀποσταλοῦν πρὸς πληρωμὴν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν διὰ τοῦ κλητῆρος μου ἐν συνοδείᾳ τοῦ ἀποσταλέντος ἐκεῖθεν ἱζοκαντάρη. Ἐπὶ τούτοις αἰτοῦμαι ὅπως ἐκδοθῇ σχετικὴ ἱεροδικαστικὴ ἀπόφασις».

Γενομένης ἀποδεκτῆς τῆς προτάσεως τοῦ ὡς εἴρηται Ἀχμέτ Ἐφένδη ὅπως ἀποσταλῶσιν εἰς τὴν Βασιλεύουσαν αἱ ὑπ' αὐτοῦ χορηγηθεῖσαι χρεωστικαὶ ὁμολογίαι διὰ τοῦ κλητῆρος του, συνοδευόντος τὸν ἐκεῖθεν ἀποσταλέντα ἱζοκαντάρη καὶ παραδοθῶσιν ὅπου δεῖ τὰ ὑπ' αὐτοῦ καθυστερούμενα ἔσοδα τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, συνετάχθη ἡ παρούσα πρᾶξις καὶ παραπέμπεται πρὸς τὴν ὑψηλότητά της διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῆ 26 Ρεμπιουλεβέλ 1178⁸⁴¹.

⁸⁴⁰) Garip Ağası. Ἀρχηγὸς τοῦ συγκροτηθέντος ἐκ νεομουσουλμάνων στρατιωτικοῦ σώματος.

⁸⁴¹) 12 Σεπτεμβρίου 1764 μ. Χ.

38.

Κωδ. 905, (705) σ. 283.

Βασιλικὸν Χάτι Χουμαγιὸν⁸⁴²

Ἐνεργείσθω συμφυδά.

Ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος τέως Μ. Βεζύ-
ορην Χαμζᾶ Πασᾶν⁸⁴³, τοὺς Μουχαφίζηδες τῶν Χαρίων καὶ τῆς Ρεθύ-
μνης καὶ τοὺς Ἱεροδίκας τοῦ Χάνδακος τῶν Χαρίων καὶ τῆς Ρεθύμνης.

Γενέσθω ὑμῖν γνωστὸν διὰ τῆς παρουσίας αὐτοκρατορικῆς μου δια-
ταγῆς ὅτι ἡ ἐκ τῶν σωφροῶνων πεπλοφόρων Μουσουλμανίδων, ἡ φέρουσα
τὸ σεμνὸν διάδημα Φιτιμά, χανοῦμ σουλιάν, εἶη διαρκῆς ἡ ἀγνότης καὶ
ἡ ἀρετὴ αὐτῆς, ἔστειλεν αἰτήσιν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν μου Διβάνιον,
ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρει ὅτι τυγχάνει κληρονομικῶ δικαίωματι Μουτεβε-
λίνα τοῦ ἐν τῷ σαντζακίῳ τῶν Χαρίων κειμένου βακουφίου τοῦ τέως
ἀρχιστρατήγου καὶ πάμπου τῆς ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, ὅτι
οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ραγιάδες τοῦ βακουφίου τούτου παλαιόθεν ἐτύχα-
νον, δυνάμει προεκδοθέντων βασιλικῶν Χάτι Χουμαγιόν, ἀπηλλαγμέ-
νοι πάσης ἐπιβαρύνσεως, καταβάλλοντες μόνον τὸν κατ' ἀποκοπὴν εἰτή-
σιον φόρον καὶ ὅτι εἶναι ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἐλεύθεροι, τῶν ἐκάστοτε
ὑποθέσεών των, μικρῶν ἢ μεγάλων, διακατονιζομένων καὶ διεξαγομέ-
νων ὑπὸ τοῦ Μουτεβελῆ αὐτῶν. Ἐν ᾧ δὲ εἷς ἐκ τῶν ὄρων τῆς χορη-
γηθείσης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας εἶναι ὅτι δὲν ἔπρεπε οὗτοι γὰ καταιπι-
έζωνται καὶ ταλαιπωροῦνται ὑπὸ τῶν Διοικητῶν καὶ τῶν Ἱεροδικῶν
καὶ ὅτι αἱ παλαιόθεν ὑφιστάμεναι ἐλευθερίαι τῶν ραγιάδων καὶ τῶν
κατοίκων τῶν εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις ὑπαγομένων βακουφίων, ἔδει ἀ-
νανεωθεῖσαι γὰ παραμείνουν σεβασταί, παρὰ ταῦτα οἱ δραγουμάνοι⁸⁴⁴ τοῦ
Χάνδακος, τῶν Χαρίων καὶ τῆς Ρεθύμνης προφασίζόμενοι ὅτι «οἱ
ὄροι τῆς χορηγηθείσης εἰς ὑμᾶς ἐλευθερίας ἀνεστάλησαν καὶ ὅτι ἔχο-
μεν εἰς χεῖράς μας νέαν διαταγὴν»⁸⁴⁵, δὲν τείνουν ὧτα ἀκοῆς εἰς τὰ
παράπονά των, ἀλλὰ συκοφαντοῦν καὶ διαβίλλουν αὐτοὺς εἰς τοὺς Δι-
οικητάς, τοὺς Ἱεροδίκας καὶ τοὺς Ναΐπας καὶ ἐρευρίσκοντες διαφο-
ρους προφάσεις ἀποστέλλουν πρὸς αὐτοὺς, παρὰ τὰς αὐτοκρατορικὰς
διαταγὰς, μουμπασίρηδες⁸⁴⁶, οἵτινες δὲν παύουν ἀπὸ τοῦ γὰ τοὺς κατα-
δυναστεύουν καὶ γὰ τοὺς καταπιέζουν, ὑποβάλλοντες αὐτοὺς εἰς κατι-
βολὴν προστίμων καὶ ἀπατιοῦντες συνάμα παρ' αὐτῶν ἀδίκως καὶ πι-
ρονόμως διατροφὴν τῶν ἰδίων καὶ τροφὰς διὰ τὰ ζῶα των.

⁸⁴²) Βλ. ὑποσ. 125.⁸⁴³) Βλ. ὑποσ. 332.⁸⁴⁴) Kandıye ve Hanya ve Resimo tercumanları.⁸⁴⁵) Βλ. ὑποσ. 297.⁸⁴⁶) Βλ. ὑποσ. 242.

Ἐπειδὴ ἡ ὥς εἴρηται Φαιμά, χανούμ σουλιάν, διαλαμβάνει ἐν τῇ αἰτήσῃ της ὅπως ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς πᾶσαι αἱ δίκαι αὐτῶν, αἱ ἐποθέσεις καὶ τὰ ζητήματά των διακανονίζονται διὰ τῆς ἱερονομικῆς ὁδοῦ μέσῳ τοῦ Καϊμακάμη⁸⁴⁷ τοῦ Μουτεβελῆ, οὐδεὶς δὲ ἔξωθεν καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει νὰ ἀναμιγνύεται καὶ ἐπεμβαίνει εἰς τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ παρακαλεῖ ἢ αἰτοῦσα ὅπως συμφώνως πρὸς τὴν ληφθεῖσαν πρὸ καιροῦ ἀπόφασιν περὶ διαφυλάξεως καὶ διατηρήσεως τῆς χορηγηθείσης ἐλευθερίας ἐκδοθῆ ἱερὰ αὐτοκρατορικὴ μου διαταγή, ὡς ἐκ τούτου, ἐγένετο ἔρευνα εἰς τὰ ἐν τῷ αὐτοκρατορικῷ θησαυροφυλακίῳ φυλασσόμενα βιβλία τοῦ λογισηρίου τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, ὅπόθεν διεπιστώθησαν τὰ ἀκόλουθα: Ὅτι δέον νὰ τηρῆται ἀπόλυτος σεβασμὸς πρὸς τὴν παλαιόθεν χορηγηθεῖσαν ἐλευθερίαν εἰς τὰ βακούφια τὰ ἐξαρτώμενα ἐκ τῶν δύο ἱερῶν πόλεων, καθ' ὃν δὲ τρόπον διφυκῆθησαν ταῦτα μέχρι σήμερον οὕτω νὰ διοικῶνται ἐν ἐλευθερίᾳ ἀπὸ τοὺς Βοϊβόδας των⁸⁴⁸. Μετὰ τὴν καταβολὴν δὲ ὑπὸ τῶν κατοίκων των τῶν δυνάμει αὐτοκρατορικῶν διαταγῶν ἐπιβληθειῶν εἰς αὐτοὺς δοσιμάτων καὶ τοῦ κεφαλικοῦ φόρου, ἅς προσέξουν, ἅς προσέξουν⁸⁴⁹ οἱ εἰσπράκτορες νὰ μὴ ζητοῦν ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς γραγιάδες τῶν βακουφίων τούτων, διότι δῆθεν τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὰς δύο ἱερὰς πόλεις βακούφια ἔγιναν μαλικιανέδες⁸⁵⁰, δόσιμον δι' ὑποδοχὴν τῶν Πασάδων, δόσιμον διὰ κοινοποίησιν χαρμωσίνου εἰδήσεως, ἀμοιβὴν διὰ τὸν μουμπασίον⁸⁵¹, εἰσφορὰν διὰ προμήθειαν σιτηρῶν, εἰσφορὰν διὰ τὴν ἐπίπλωσιν τοῦ Σεραγίου, νὰ μὴ ἐκτελοῦν ἀγγραφείας, νὰ μὴ καλῶνται οὔτε προσάγωνται εἰς τὸν Χάνδακα διὰ μπουγιουρουλντι τοῦ Πασᾶ καὶ νὰ μὴ ὑποβάλλωνται εἰς πρόστιμα. Ὅταν δὲ ἔχουν ὑποθέσεις ἱεροδικαστικῆς φύσεως ἢ ὑποθέσεις καὶ ζητήματα ἰδιωτικῆς φύσεως νὰ ἐκδικάζωνται ταῦτα ἐπὶ τύπου διὰ μέσον τοῦ Βοϊβόδα αὐτῶν καὶ νὰ διοικῶνται ὑπὸ τοῦ Βοϊβόδα των, ἐν τῷ πνεύματι τῆς χορηγηθείσης εἰς αὐτοὺς ἐλευθερίας. Ἐν ἐνὶ λόγῳ οἱ Διοικηταί, οἱ Ἱεροδικασταὶ καὶ πάντες οἱ ἄνθρωποι οἱ ζῶντες καὶ οἱ μέλλοντες νὰ ζήσουν ὀρεῖλλον νὰ ἀπέχουν καὶ νὰ προφυλάσσωνται ἀπὸ πάσης ἐνεργείας καὶ πράξεως ἀντικειμένης εἰς τοὺς ὅρους τῆς ἐλευθερίας των. Εἶναι ἔνθερμος καὶ διακαῆς αὐτοκρατορικὴ μου ἐπιθυμία ὅπως συνεχισθῆ καὶ διατηρηθῆ καὶ νῦν ἡ παλαιόθεν ὑφισταμένη ἐλευθερία εἰς τὰ ἐκ τῶν δύο

⁸⁴⁷) Βλ. ὑποσ. 316.

⁸⁴⁸) Βλ. ὑποσ. 1 τῶν ἐγγράφων.

⁸⁴⁹) Zinhar ve zinhar. Πρὸς περισσοτέραν ἐπίτασιν ἡ λέξις αὕτη ἐπαναλαμβάνεται δις ἐν τῷ τουρκικῷ ἐγγράφῳ.

⁸⁵⁰) Βλ. ὑποσ. 297.

⁸⁵¹) Βλ. ὑποσ. 244.

ιερωῶν πόλεων ἐξαρτώμενα βακούφια. Ἐὰν δὲ εὐρεθοῦν ἄτομα τινὰ μὴ ὑπακούοντα καὶ μὴ συμμορφούμενα εἰς ταῦτα, καταπιέζουν δὲ καὶ ταιλαιπωροῦν τοὺς δυστυχεῖς ραγιάδες καὶ δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν χορηγηθεῖσαν εἰς αὐτοὺς ἔλευθερίαν, λέγοντες εἰς αὐτοὺς «τὰ ἐκ τῶν ἱερῶν πόλεων ἐξαρτώμενα βακούφια ἔγιναν μαλικιανέδες καὶ δὲν ὑπάγονται πλέον εἰς τὰς ἱερὰς πόλεις καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἀπολαμβάνειτε πλέον καμυίας ἔλευθερίας»⁸⁵², παρ᾽ αὐτῆ δὲ ἀνάγκῃ διαμαρτυρίας κατ' αὐτῶν, ἃς εἶναι βέβαια τὰ ἄτομα ταῦτα ὅτι θὰ τιμωρῶνται ἀστυγῶς ἀπ' ἐδ-θείας διὰ τῆς ἱεροοικμικῆς ὁδοῦ. Ἐπὶ τῷ τέλει ὅθεν ὅπως ἐνεργῆτε συμφώνως πρὸς ταῦτα καὶ εἰς ἔνδειξιν ὅτι ἡ παλαιόθεν χορηγηθεῖσα εἰς αὐτοὺς ἔλευθερία ἀνενώθη καὶ ἐθεωρήθη διατηρητέα, ἐκοσμήθη ἢ παροῦσα αὐτοκρατορικῆ μου διαταγῇ διὰ τοῦ κραταιοῦ μου αὐτοκρατορικοῦ χαιτίου, κατεχωρίσθη δὲ ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς αἰτήσεως τῆς Φατμά, χανοῦ σουλιάν, ἢ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ μου διβανίου ἐκδοθεῖσα λεπτομερῆς εἰσηγητικῆ ἔκθεσις εἰς τὸ λογιστήριον τῆς ὑπηρεσίας τῶν δύο ἱερῶν πόλεων. Ἐπὶ τῷ τέλει ὅθεν ὅπως διακανονισθῆ ἢ ὑπό-θεσις αὕτη συμφώνως πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἀναφερομένην εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν συνειτάχθη τὸ παρὸν αὐτοκρατορικόν μου φερμάνιον.

Ἐντέλλομαι ἅμα τῇ λήψει τοῦ ἱεροῦ τοῦτου ὀρισμοῦ μου ὅπως ἐνεργοῦντες συμφώνως πρὸς τὴν ἐπὶ τούτοις ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν μου καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὰ χωρία τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὰ τοιοῦτου εἶδους βακούφια τυγχάνουν ἀπῆλλαγμένα ἀπὸ πάσης ἐπιβαρύνσεως, καταβάλλοντα μόνον τὸν παλαιόθεν καθορισθέντα ετήσιον κατ' ἀποκοπὴν φόρον, φροντίσατε νὰ σέβεσθε τὴν παλαιόθεν χορηγηθεῖσαν εἰς αὐτὰ ἔλευθερίαν, καθ' ὃν δὲ τρόπον διωκθήσονται καὶ ἐξασκεῖται εἰς αὐτὰ ἡ ἐξουσία μέχρι σήμερον, οὕτω νὰ συνεχισθῆ ἔξασκουμένη αὕτη διὰ μέσου τοῦ Βοϊβόδα αὐτῶν βάσει τῆς χορηγηθείσης εἰς αὐτὰ ἔλευθερίας. Αἱ ὑποθέσεις καὶ τὰ ζητήματα αὐτῶν νὰ διακανονίζονται διὰ μέσου τοῦ ἐκάστοτε Καϊμακάμη τοῦ Μουτεβελῆ καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψητε εἰς τοὺς δραγουμάνους ἢ εἰς ἄλλον τινὰ ἔξωθεν νὰ ἐπεμβαίνουν καὶ προβαίνουν εἰς ἐνεργείας ἀντιβαϊνούσας τοὺς ὅρους τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν.

⁸⁵²) Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι παρὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Ἀθ. Ὑψηλάντου γραφόμενα περὶ μετατροπῆς τῶν ἐκ τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ἐξαρτωμένων βακουφίων (χαρμεμῖν) εἰς μαλικιανέδες (βλ. ὑποσ. 100), φαίνεται ὅτι χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς «προσιτάτιδος» Φατμά χαιτύν, χανοῦ σουλιάν, δὲν ἴσχυεν ἢ ἀπόφασις αὕτη διὰ τὸ βακούφιον τῶν Σφακίων. Ὁ ἴδιος Ὑψηλάντης ἐπανερχόμενος ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος λέγει: Ἄλλ' ἐπὶ τοῦ Σουλτάν Ἀπουλχαμίτη (διαδόχου τοῦ ἐκδόσαντος τὸ παρὸν ἔγγραφο Σουλτάν Μουσταφᾶ) ἀνενώθη πάλιν τὸ ὀτζάκι (τὸ τάγμα) τῶν παλτατζήδων, ἀνενώσε καὶ ὁ γιὰζιτζῆς πάλιν τὰ πρῶτα καὶ ἐδόθη καὶ ἡ ἐξουσία τῷ κιζλάρ - ἀγασῆ. (βλ. Ὑψηλάντην σ. 723).

Οὕτω γινώσκετε καὶ εἰς τὸ ἱερόν μου σύμβολον πιστεύετε.

⁵⁵³ Ἐργάφη τῆ 3η Ζηλιχιτζέ τοῦ ἔτους 1178

⁵⁵⁴ Ἐκ τῆς περιφρουρήτου Ἰσλαμπόλ

⁵⁵⁵ Ἐλήφθη τῆ 11 Μουχαρρέμ 1179

39.

Κῶδ. 9ος, (7ος) σ. 302.

Οἱ ἐκ τῶν ραγιαδῶν τῆς ἐπαρχίας Σφακίων, ὑπαγομένης εἰς τὰ ἐν τῇ νήσῳ Κρήτῃ τῆς Μεσογείου Θαλάσσης βακούφια τοῦ ἀειμνήστου Γκιζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, Νικόλας Παπαδάκης, υἱὸς Παπᾶ Γιάννη, Γεώργης Παχύς, Τζιζιμειτζῆ Δημήτριος, Τσιλιμικάκης, Βαρθῆς Κοντογιαννάκης, Καμαλάκης, Γεώργης Γιβρέκ, Γερολουλούδης, Μανώλης υἱὸς Ρούπη, Καπετᾶν Νικολάκης, Γιαζιτζῆ Δαμούλης, Γεώργης Παλακουμάκης, Πιριῖλος Μπερναρδάκης, Κωνσταντῆς Βουτζάκης, Χαμὰλ Στρατῆς Τσουπάκης, Κωνσταντῆς Καραμεσάκης, Γεώργης Γλυμενάκης Τζιζιμειτζῆς, Σταμάτης υἱὸς Νικολάκη καὶ λοιποὶ ἄλλοι γνωστοὶ φόρου ὑποτελεῖς, προσελθόντες εἰς τὸ Ἱεροδικαστικὸν Συμβούλιον κατέθεσαν οἰκειοθελῶς ἕκαστος ἰδιαιτέρως, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑπὲρ οὗ τὸ ἔγγραφο τοῦτο ἐν ἐνεργείᾳ Δεφτερδάρη τῆς Κρήτης ἐκλαμπροτάτου Ἰβραχίμ ἐφένδη τὰ ἀκόλουθα :

Ἀναλαμβάνομεν τὴν εὐθύνην ὅπως ἀποστείλῃ ὁ Δεφτερδὰρ ἐφένδης δι' ἡμῶν πρὸς τὸν Κετχουντᾶν τοῦ Καστελλίου μας Δασκαλογιάννην, φόρου ὑποτελεῖ, τὰ 1439 δελτία τοῦ κεφαλικοῦ μας φόρου τριῶν κατηγοριῶν τοῦ παρόντος ἔτους 1179⁵⁵⁶. Δηλοῦμεν ὁμοίως ὅτι ἀνεθέσαμεν καὶ ἐνεπιστεῦθημεν εἰς τὸν ὡς εἴρηται φόρου ὑποτελεῖ Γιάννην⁵⁵⁷ τὴν ἀνελλιπῆ εἰσπραξίν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ κεφαλικοῦ φόρου τοῦ ὡς ἄνω ἀναφερθέντος ἔτους, ἀνερχομένου εἰς 2310 γρόσια, τὴν εἰσφορὰν τοῦ Ἱεροῦ Δώρου διὰ τὸ ἴδιον ἔτος 5000 γρόσια, τὸν μονκατᾶν⁵⁵⁸ τοῦ ἔτους τούτου ἀνερχόμενον εἰς 1000 γρόσια καὶ τὸ καθυστερούμενον ποσὸν τῶν 1051 γροσίων καὶ 14 παράδων ἀπὸ τὴν εἰσφορὰν τοῦ Ἱε-

⁵⁵³) 13 Μαΐου 1765 μ. Χ.

⁵⁵⁴) Βλ. ὑποσ. 263.

⁵⁵⁵) 19 Ἰουνίου 1765 μ. Χ.

⁵⁵⁶) 1765 μ. Χ.

⁵⁵⁷) Δηλαδὴ εἰς τὸν Δασκαλογιάννην, τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1770.

⁵⁵⁸) Τῆς ἰδίας λέξεως ἐγένετο χρῆσις εἰς τὸ περὶ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἐνιαυσίου εἰσφορᾶς τῶν 5000 γροσίων (βλ. ἔγγραφο ἀριθ. 10), ἐνταῦθα ὁμως μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς δεκάτης τῶν ὑπὸ τῶν Σφακιανῶν παραγομένων προϊόντων, τοῦ φόρου αἰγοπροβάτων καὶ λοιπῶν ἄλλων εἰσφορῶν. (Βλ. σχετ. ὑποσ. 10 τῆς εἰσαγωγῆς).

ροῦ Δώρου τοῦ προηγουμένου ἔτους 1178⁸⁵⁹, ἦτοι τὸ ὄλον 9361 γρόσιπ καὶ 14 παράδες. Ἐὰν δὲ ἀμελήσῃ ἢ παραλείψῃ τὴν εἴσπραξιν καὶ συγκέντρωσιν τοῦ ποσοῦ τούτου ὁ ὧς εἴρηται φόρου ὑποτελῆς Γιάννης καὶ ἐπέλθῃ ζημία τις λόγῳ καθυστερήσεως ἢ ἀναβολῆς καὶ μὴ ἐγκαίρου καταθέσεως καὶ πληρωμῆς τούτου, ἀναλαμβάνομεν ἡμεῖς ἀλληλεγγύως καὶ ὑποσόμεθα νὰ καταβάλωμεν ὀλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦτο ἐγκαίρως καὶ ἀνελλιπῶς δι' ἱερονομικῆς ἐγγυήσεως, καθιστάμενοι ἐγγυηταὶ ὁ εἷς διὰ τὸν ἄλλον.

Μετὰ τὴν ἱερονομικὴν ἐπικύρωσιν τούτων, κατεχωρίσθη τῇ αἰτήσει τὸ παρὸν ἐνιαῦθα τῇ 7ῃ Ρεμπιουλεβέλ τοῦ ἔτους 1179⁸⁶⁰.

Οἱ μάστιγες : Ὁ Κεϊχουντὰς τῶν ἰσαούσηδων Ἐλχάτζ Ἀλῆ Ἀγᾶς, Ἀβδουρραχμὰν Ἀγᾶς Κεϊχουντὰς τῶν Γεολήδων, Ἀχμέτ Ἀγᾶς Τσαούσης τῶν Τζεμπετζήδων, Ἰσμαήλ ἐφένδης γραμματεὺς τοῦ Ἱεροδικείου, Σαατζῆ Ζαδὲ Μεχμέτ ἐφένδης, Μουσταφᾶ Τσελεμπῆς ἀρχικλητῆρ κ.λ.π.

40.

Κῶδ. 12ος, σ. 288.

Διὰ τὴν ἐπὶ τόπον ἐξέτασιν τῆς κατωτέρω ὑποθέσεως ἀπεισάλη, κατόπιν αἰτήσεως, ὁ διορισθεὶς ἐκ μέρους τοῦ Ἱεροδικείου Μεχμέτ ἐφένδης υἱὸς Μουσταφᾶ, ὅστις μεταβάς εἰς τὸ κονάκιον⁸⁶¹ τοῦ ἦδη διευθύνοντος τὰς ὑποθέσεις τῆς Δεφτερδαρίας τῆς νήσου Κρήτης καὶ ἀντιπροσώπου τοῦ Δεφτερδάρη καὶ ἐκτελοῦντος τὰ καθήκοντα τοῦ Ρουζναμετζῆ⁸⁶² εἰς τὸ λογιστήριον τῆς ὑπηρεσίας ταύτης, διακρινομένου εἰς τὰς ὑποθέσεις τοῦ καλάμου καὶ τῆς γραφίδος, ἐκλαμπροτάτου Σαλήχ ἐφένδη, συνεκάλεσεν ἐπὶ παρουσίᾳ πλείστων Μουσουλμάνων Ἱεροδικαστικὸν Συμβούλιον ἐνώπιον τοῦ ὁποίου παρουσιασθεὶς ὁ Σγουρομάλλης Νικολός⁸⁶³, φόρου ὑποτελῆς, προσερχόμενος ὡς ἀντιπρόσωπος ὄλων τῶν κατοίκων καὶ μὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ Κεϊχουντᾶ⁸⁶⁴ τοῦ Καστελλίου τῶν Σφακίων, ὑπαγομένου εἰς τὰ ἐκ τῶν δύο ἱερῶν πόλεων ἐξαριώμενα βακούφια τοῦ ἐν κυρίῳ ἀναπυθέντος ἀειμνήστου Γαζῆ Χουσεῖν Πασᾶ, κατέθεσεν ἀδιοπροσώπως διὰ τὸν ἐαυτὸν του καὶ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν συνεπαρχιωτῶν του, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ ὑπὲρ οὗ τοῦ ἐγγραφον τοῦτο προμνησθέντος Σαλήχ ἐφένδη τὰ ἀκόλουθα :

⁸⁵⁹) 1764 μ. Χ.

⁸⁶⁰) 13 Αὐγούστου 1765.

⁸⁶¹) Μεγάλη οἰκία.

⁸⁶²) Βλ. ὑποσ. 169.

⁸⁶³) Ἀδελφὸς τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ἐπανάστασεως 1770 Δασκαλογιάννη.

⁸⁶⁴) Προέδρου τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακίων.

«Δηλώ ὅτι κατὰ τὴν θεώρησιν τῶν λογαριασμῶν μας μεθ' ὅλων τῶν γραμματέων τοῦ λογισηρίου ἀπεδείχθη ὅτι ἐκ τοῦ διατὸ ἔτος 1181⁸⁶⁵, ὡς συνήθως, καταβαλλομένου καθ' ἕκαστον ἔτος ἐκ μέρους τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας μας κατ' ἀποκοπὴν ποσοῦ τῶν 5000 γροσίων δὲν κατεβλήθη ὑφ' ἡμῶν οὔτε ἐν ἄσπρον ἢ ὀβολός τις εἰς τὸν ἀποβιώσαντα Δεφτεροδάρην τῆς Κρήτης Μεχμετ ἐφένδην, ὡς καὶ εἰς τὸν διευθύνοντα σήμερον τὴν Δεφτεροδαρίαν Σαλήχ ἐφένδην, ἀλλὰ παραμένει δλόκληρον τὸ ποσὸν τοῦτο εἰς χρέος τῶν ραγιάδων τῆς ἐπαρχίας μας. Ὑπόσχομαι ὄθιν καὶ ἐγγυῶμαι εἰς τὸν ὡς εἴρηται Σαλήχ ἐφένδην ὅπως, εἰσπράττων καὶ συγκεντρῶνων τὸ ποσὸν τοῦτο τῶν 5000 γροσίων τοῦ Ἱεροῦ Δώρου, τὸ παραδώσω εἰς αὐτὸν τοῦτον καὶ ἐξοφλήσω οὔτω τὴν ὀφειλὴν μου».

Μετὰ τὴν ἐπὶ τόπου καταγραφὴν πάντων τούτων ὑπὸ τοῦ ἀποσταλέντος ἐκ μέρους τοῦ Ἱεροδικείου προαναφερθέντος Μεβλάνα⁸⁶⁶, ἀνέφρεν οὔτος καὶ ἡμῖν ταῦτα ἅμα τῇ ἐπιστροφῇ του εἰς τὸ Ἱεροδικεῖον συνοδευόμενον καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐμπίστων τῆς ὑπηρεσίας καὶ κατεγράφησαν τῇ αἰτήσει ὧδε τῇ 4 τοῦ μηνὸς Ρετζέπ τοῦ ἔτους 1181⁸⁶⁷.

Οἱ μάρτυρες: Ὁ διακεκριμένος μεταξὺ τῶν ὀμηλικῶν του Μουτεβελῆς τοῦ βακουφίου τοῦ Φαζίλ Ἀχμετ Πασᾶ, Ἐμὴν ἐφένδης, γραμματεὺς τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Ρουζναμέ, Χουσεῖν ἐφένδης, γραμματεὺς τῆς Οἰκονομικῆς Ὑπηρεσίας, Μουσταφᾶ ἐφένδης υἱὸς Σεῖχ Μεχμετ ἐφένδης, μόνιμος ἀρχηγὸς τῶν ὑπηρετιῶν τοῦ Μουσταφᾶ Ἀγᾶ, Ὅσμὰν ἐφένδης γραφεὺς τῆς ἀποθήκης τοῦ Δημοσίου, Γιουσοῦφ Ἀγᾶς, Καρᾶ Ἰμπραχίμ Ἀγᾶς ἔμπορος κ.λ.π.

41.

Κῶδ. 133ος, σ. 270.

Μετὰ τὴν διανομὴν τῆς περιουσίας τοῦ πρὸ καιροῦ ἀποθανόντος Παπᾶ Κωνσταντῆ υἱοῦ Γεώργη, ἐκ τῆς ἐπαρχίας τῶν Σφακίων, ἣτις ἀνελόγησεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Παπαδιὰν τὸ γένος Πόλου, εἰς τὴν μητέρα του Σοφοῦλαν, εἰς τὸν ἀνῆλικον υἱὸν του Γεώργη καὶ εἰς τὴν ἀνῆλικον θυγατέρα του Σοφοῦλαν, ἐνεφανίσθη ἐνώπιον τοῦ ἐν τῷ σεραγίῳ συγκληθέντος Ἱεροδικαστικοῦ Συμβουλίου ὁ Περουλιός, πλήρε ξούσιος ἐπίτροπος ἐκ μέρους τῶν ὡς ἄνω μνημονευθεισῶν, ἥτις τῆς συζύγου καὶ μητρὸς τοῦ ἀποθανόντος καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνηλικῶν τέκνων του, τῶν ὀποίων τυγχάνει θεῖος, καὶ κατέθεσεν ἐπὶ παρουσίᾳ

⁸⁶⁵) 1767 μ. Χ.⁸⁶⁶) Κύριος, ὁ κύριός μας, ἐναυῦθα μετὰ τὴν ἔννοϊαν τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ Ἱεροδικείου.⁸⁶⁷) 15 Νοεμβρίου 1767 μ. Χ.

τοῦ πατᾶ Στεφανῆ υἱοῦ Κωνσταντῆ, κατοίκου τοῦ χωρίου Μακρῆ Σίβα⁸⁰⁹ τῆς ἐπαρχίας Πυργιωτίσσης τὰ ἀκόλουθα :

Πρὸ ἔνδεκα μηνῶν ἀπὸ τῆς ἡμερομηνίας τοῦ παρόντος ἐγγράφου, καθ' ἣν στιγμήν ὁ πατᾶ Κωνσταντῆς συνέτριωγεν ἐν Μακρῇ Σίβα μετὰ τοῦ πατᾶ Στεφανῆ, ὁ τελευταῖος οὗτος ἐτραυμάτισε μὲ μίαν σουβλαν τὸν πατᾶ Κωνσταντῆν εἰς τὸ μάγουλόν του καὶ ἔπειτα τοῦ ἔδωσεν ἓνα λάκτισμα εἰς τὴν κοιλίαν του. Ἐπειδὴ ἐξ αἰτίας τοῦ τραύματος καὶ τοῦ λακτίσματος τούτου ἀπέθανεν ὁ ὡς εἴρηται πατᾶ Κωνσταντῆς, ὡς ἐκ τούτου αἰτιῶμαι ὅπως ἐξετασθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη καὶ ἐπιβληθῇ εἰς τὸν φονέα ἢ ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου ἐπιβαλλομένη τιμωρία.

Ἐρωτηθεὶς ὁ ὡς εἴρηται πατᾶ Στεφανῆς ἀπήντησεν ὅτι «πράγματι ἐκτύπησα ἀκουσίως εἰς τὸ μάγουλον τὸν ἀποθανόντα μὲ μίαν σουβλαν, δὲν ἀπέθανεν ὁμοῦς οὗτος ἀπὸ τὸ κτύπημα τοῦτο, τὸ ὅποιον οὔτε μώλωπα τινὰ τοῦ ἐπροξένησε. Ὁ πατᾶ Κωνσταντῆς διατελῶν ἐν πλήρη θυγείᾳ καὶ ἄφ' οὗ διέμεινεν ἐπὶ δεκατέσσαρας ἡμέρας εἰς τὸ χωρίονμας, ἀνεχώρησεν εἰτα εἰς τὸ χωρίον του, ὅπου ἀσθενήσας ἀπέθανεν ἐκ φυσικοῦ θανάτου». Εἰς ἐπανελημμένας ἐρωτήσεις μας ἀπήντησεν οὗτος τὰ ἴδια.

Κατόπιν τούτου ἠρωτήθη ὁ πληρεξούσιος ἐπίτροπος τῶν κληρονόμων ὅστις ἀπεδέχθη τὴν κατάθεσιν αὐτὴν τοῦ ἐναγομένου.

Ἐπειδὴ οὐδὲν ἐν προκειμένῳ προβλέπεται ὑπὸ τοῦ Ἱεροῦ Νόμου, ἀπηγορεύθη εἰς τὸν πληρεξούσιον ἐπίτροπον νὰ ἀσχολῆται μὲ τὴν διένεξιν αὐτὴν. Ἐπὶ τούτοις φέρονται ταῦτα εἰς γνώσιν τῆς ὑμετέρας ὑψηλότητος.

Τῇ 25 Ζηλκααδὲ 1182⁸⁰⁹.

42.

Κῶδ. 11ος, σ. 10.

Μετὰ τὴν διανομὴν τῆς περιουσίας τοῦ πρό τινος καιροῦ δολοφονηθέντος⁸¹⁰ Μιχάλη ἐκ Σφακίων, κατοίκου τοῦ χωρίου Πανασὸς τῆς ἐπαρχίας Καινούργιου, ἧτις ἀνελόγησεν εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ Ποθοῦλαν τὸ γένος Γιάννη, εἰς τὸν ἐνήλικον υἱόν του Γεώργην, εἰς τὴν ἐνήλικον θυγατέρα του Μαροῦλαν καὶ εἰς τὰ ἀνήλικα ἕτερα τέκνα αὐτοῦ Γιαννιὸν καὶ Εἰρήνην, ἐνεφανίσθησαν ἐνώπιον τοῦ Ἱεροῦ τούτου Συμβουλίου ἡ μὲν μνημνευθεῖσα Ποθοῦλα αὐτοπροσώπως διὰ τὸν ἑαυτὸν της καὶ ὡς πληρεξούσιος ἐπίτροπος τῶν δύο ἀνηλίκων τέκνων της οἱ δὲ Γεώργης καὶ Μαροῦλα αὐτοπροσώπως καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἑλχάτζ Ἀλῆ υἱοῦ Δηλαβερ Χουσεῖν, Ἀχμέτ μπεσὲ υἱοῦ Μεχμέτ, Ἀχμέτ μπεσὲ υἱοῦ Μουσιλῆ, Μουσταφᾶ μπεσὲ υἱοῦ Μουσιλῆ, Μουσταφᾶ υἱοῦ

⁸⁰⁹) Piryotice nahiesine tabi Makri Şiva nam kariyede.

⁸¹⁰) 23 Μαρτίου 1769 μ. Χ.

Γιουσούφ, Τζώριτζη υἱοῦ Μανούσου, Γιάννη υἱοῦ Κωνσταντῆ και λοιπῶν ἄλλων, τῶν ὁποίων τὰ ὄνοματεπώνυμα τυγχάνουσι γνωστά, ἀπάντων κατοίκων τοῦ χωρίου Πανασός, κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

«Ὁ ὕφ' ἡμῶν κληρονομούμενος και δολοφονηθεὶς Μιχάλης εὐρέθη νεκρὸς ἐντὸς τοῦ πλησίον τοῦ χωρίου Πανασός χειμάροου. Ἐπειδὴ οἱ φονεῖς αὐτοῦ παρέμεινον ἄγνωστοι, ἀπητήσαμεν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου τούτου νὰ τοῖς παρουσιάσουν, ὅταν δὲ ἠγείραμεν ἀγωγὴν και' αὐτῶν ἐδημιουργήθησαν πλείσται διενέξεις και ἐχθρότητες μεταξὺ ἡμῶν και αὐτῶν. Νῦν, τῇ μεσολαβῆσει τρίτων παρητήθημεν οἰκιοθελῶς τῆς ἀγωγῆς μας και δηλοῦμεν ὅτι ἀπὸ σήμερον και εἰς τὸ ἐξῆς οὐδεμία διένεξις οὔτε ἀγωγὴ τις ὑφίσταται μεταξὺ ἡμῶν και ἐκεῖνων. Δηλοῦμεν ἐπίσης ὅτι ἐξωφλήσαμεν πᾶσαν ἀπαίτησίν μας προερχομένην λόγῳ φόρου αἵματος διὰ τὸν ὕφ' ἡμῶν κληρονομούμενον, θέλει δὲ παῦσει ἡ μεταξὺ ἡμῶν ὑφισταμένη διένεξις».

Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν πάντων τούτων κατεχωρίσθη τῇ αἰτήσει ἡ πρᾶξις αὕτη ὡδε τῇ 27 Τζεμαζιελαχίρ τοῦ ἔτους 1183¹¹¹.

Οἱ μάρτυρες : Σεῖχ Ζαδὲ Μολλά Σακίρ τῆς Κανλῆ Τάμπια, Οὐζοὺν Μεχμέτ μπεσὲ πρῶην σημαιοφόρος, Γασιζῆ Σαλήχ μπεσὲ τοῦ 13 λόχου τῶν γερλήδων, ὁ διακεκριμένος προὔχων Μουσταφᾶ ἐφένδης, Ἰμάμης τοῦ τεμένους Σοφοῦ Μεχμέτ πασᾶ, Μαγριπλῆ Ἐλχάτζ Μεχ-

¹¹⁰) Ὡς ἀφορμὴν τῶν συχνῶν δολοφονιῶν προβάλλει ὁ Παπαδοπετρακίς (βλ. σ. 162) ὅτι ἐθεωροῦντο οἱ Σφακιανοὶ «ἀντάρται και ὡς μὴ ὑποταχθέντες». Προσθετέον εἰς ταῦτα ὅτι οἱ πεδινοὶ τῆς Κρήτης χριστιανοὶ, κατόπιν τῆς γενομένης ἀνακατομῆς τῶν φορολογικῶν δελτίων τῆς ἐποσχίας Σφακίων, εἶχον ἐπιβαρυνθῆ διὰ 343 δελτίων (βλ. ἔγγραφον ἀριθ. 31), πρᾶγμα ὅπερ ἀσφαλῶς θὰ καθίστα τοὺς Σφακιανούς μισητούς εἰς τούτους. Καὶ ἡ κακὴ συνήθεια ὁμοῦ ἐνίαν Σφακιανῶν πρὸς τὴν κλοπὴν πραγμάτων τουρκικῶν ἢ και χριστιανικῶν, καθίστα τούτους ἐπίσης μισητούς. Βλ. σχετ. ἐφημερίς «Μίνως» Ἡρακλείου τῆς 11ης Αὐγούστου 1884, ἀριθ. φυλ. 184, ὅπου περίληψις ἀναφορᾶς «πρὸς τὴν Γεν. Διοίκησιν τῶν κατοίκων Καινούργιου και Ἡρακλιώσεως, φερούσης 520 ὑπογραφάς, δι' ἧς ἐκδηλοῦσιν ὅτι νεήλυδές τινες Σφακιανοὶ τὴν ἐπαρχίαν ταύτην περιερχόμενοι ἐμπορίου ἕνεκα, καθιστῶντες ὀρμητήριον τὰς οἰκίας τῶν ἐκεῖ ἐγκατεστημένων ὁμοχωρίων των Σφακιανῶν, παρεχόντων αὐτοῖς ἄσυλον, και ἐκεῖθεν ὀρμώμενοι ληΐζουσι συνεχῶς τὴν ἐπαρχίαν, φονεύουσι τοῦτον και ἐκεῖνον τὸν ἐχθρόν των, ἀρπάζουσι τὰ ζῶα τῶν δυστυχῶν χωρικῶν, ἀπερ ἀνενοχλήτως μεταφέρουσιν εἰς τὰ Σφακιά και ἐν γένει πᾶν κακούργημα διαπράττοντες ἀπέρχονται εἰς τὰ ἴδια διαβεχόμενοι ὑπ' ἄλλων...». Βλ. και «The Fortnightly Review» (ἐν τῷ τμήματι τῶν Περιοδικῶν τῆς προτασσομένης βιβλιογραφίας). «Πᾶς Σφακιώτης εἶναι ποιμὴν και πᾶς ποιμὴν κλέπτῆς» και ὅτι «συνενοοῦντο οὗτοι μὲ τοὺς κρεσπώλας τῶν Χανίων και ἔματᾶλον τὰς προσπάθειάς των». Περὶ τοῦ κατά τῶν Σφακιανῶν πολέμου και διωγμοῦ βλ. και Ψιλᾶκη ν, τ. 3ος, σ. 153.

¹¹¹) 11 Ὀκτωβρίου 1769 μ. Χ.

μετ' Ἀγᾶ τοῦ 42ου, Χαλῆλ Τσαοὺς τῆς Κανλῆ Τάμπια, Ἀλῆ Τσαοὺς τοῦ δεξιοῦ τῶν ἐθελοντῶν Χάνδακος κ.λ.π.

43.

Κῶδ. 11ος, σελ. 22.

Εὐλαβῶς υποβάλλει πρὸς τὴν εὐδαίμονα καὶ εὐκλεῆ ὑψηλότητά της ὁ ταπεινὸς θεράπων τὰ ἀκόλουθα :

Οἱ Οὐλεμάδες ³⁷², οἱ Σεῖχαι ³⁷³, οἱ Ἰμάμηδες ³⁷⁴, οἱ Χατίπηδες ³⁷⁵, οἱ Ἀγιάντιδες ³⁷⁶ καὶ πλείστοι ἄλλοι κάτοικοι τῆς ἱερᾶς καὶ ὄραίας ταύτης πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων, τοῦ ἀποτελοῦντος μῆμα τῶν νικηφόρων μεθοριῶν τῆς κοσμοκρατορίας μας, προσελθόντες ἐν σώματι εἰς τὸ Ἱεροδικαστικὸν Συμβούλιον ἐξέθεσαν τὸν σκοπὸν των καὶ κατέθεσαν τὰ ἀκόλουθα :

Κατὰ τὸ παρὸν εὐδοίωνον ἔτος καὶ μεσοῦντος τοῦ ἱεροῦ μηνὸς Σιεβάλ ³⁷⁷, ἠγκυροβόλησεν εἰς τὸν λιμένα τῶν Χανίων ἐν πλοῖον Ντούμπρο ³⁷⁸, προερχόμενον ἐκ Τριπολίτιδος τῆς Βερβερίας, διὰ τοῦ ὁποίου ἀφίκετο εἰς ἄνθρωπος τοῦ Πασᾶ τῆς περιφερείας ταύτης κομίζων μεθ' ἑαυτοῦ γραπτὴν ἔκθεσιν γεγονότων πρὸς ἀποστολὴν εἰς τὸν ἐν τῇ βασιλευσούσῃ μόνιμον ἀντιπρόσωπον τῆς Τριπολίτιδος. Ἐρωτηθεὶς οὗτος σχετικῶς μὲ τὴν αἰτίαν τῆς ἀφίξεώς του εἰς Χανιά κατέθεσεν εἰς τὸ Ἱεροδικαστικὸν Συμβούλιον τὸ συνελθὸν εἰς τὸ σεράγιον, τὸ προοριζόμενον διὰ τοὺς διοικητὰς τῶν Χανίων, ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ σεβαστοῦ Κετχουντᾶ ³⁷⁹ τοῦ Πασᾶ καὶ ἡμῶν οὗ «ὅταν ὁ πρὸ καιροῦ ἀποσταλεὶς πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ὀλλανδίας ἐκ μέρους τοῦ Πασᾶ τῆς Τριπολίτιδος πρέσβυς Μίρι Μαχμούτ, ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τοῦ ὀτζακίου ³⁸⁰ τῆς περιφερείας μας, ἐπέστρεφε μετὰ τὸν διακανονισμόν τῶν εἰς αὐτὸν ἀνατεθεισῶν ὑποθέσεων οἴκαδε, εἶδεν εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτᾶ καὶ ἐντὸς τοῦ ἀγγλικῶν λιμένος τοῦ Γιβραλτᾶ ἠγκυροβολημένα 28 γαλιόνια τῶν 60 τηλεβόλων ἕκαστον, 22 μεσαίας χωρητικότητος πλοῖα ὀνομαζόμενα φρεγάδες καὶ 4 ὀλμοβόλα τύπου «μπόμπα» ἧτοι τὸ ὄλον

³⁷²) Διδάκτορες τῆς μουσουλμανικῆς θεολογίας καὶ τοῦ ἱεροῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου, κ. Οὐλεμάδες.

³⁷³) Ὁ προκαθήμενος μουσουλμανικοῦ τεκέ (μοναστηρίου δερβίσιδων).

³⁷⁴) Ἰμάμης ἧτοι ὁ προηγούμενος, τοῦ ὁποίου τὸ παράδειγμα πρέπει νὰ μιμοῦνται πάντες. Ὁ λειτουργὸς ἐν μουσουλμανικῷ τεμένει, χότζας.

³⁷⁵) Ἱεροκήρυξ ἐν μουσουλμανικῷ τεμένει.

³⁷⁶) Πρόκριτοι, προύχοντες, προεστοί.

³⁷⁷) 31 Ἰανουαρίου 1770 μ. Χ.

³⁷⁸) Ντούμπροβνικ, ἑτέρα ὀνομασία τῆς Ραγούζης. Ραγούζαϊον πλοῖον.

³⁷⁹) Βλ. ὑποσ. 31.

³⁸⁰) Στρατιωτικὸν σῶμα.

54 πλοῖα⁸⁸¹. Οἱ ἡμίσεις τῶν ἐντὸς τῶν πλοίων εὐρισκομένων ἀπίστων ἦσαν ἀπὸ τὸ ἔθνος τῆς Δανιμαρκίας, δηλαδή ἀπὸ τοὺς ὑποκειμένους εἰς τὴν Ρωσίαν, καὶ οἱ λοιποὶ ἄγγλοι ναῦται ἀπὸ τοὺς ἀπίστους τῆς Ἀγγλίας, οἱ δὲ ἄρχηγοὶ καὶ οἱ πλοίαρχοὶ τῶν ῥῶσοι καὶ αἱ σημαῖαι τῶν ρωσικαί. Ταῦτα πάντα διεπίστωσεν ὁ ὡς εἴρηται πρέσβυς τοῦ Πασᾶ τῆς Τριπολίτιδος ἰδίους ὄμμασιν, ὅταν δὲ μυστικῶ τῶ τρόπῳ ἠρώτησε τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς προθέσεις τῶν, ἐπληροφορήθη μετὰ βεβαιότητος ὅτι αἱ καταχθόνιοι προθέσεις τῶν ἦσαν νὰ κατευθυνθοῦν πρὸς τὰς ἐν τῇ Μεσογείῳ Θαλάσῃ ἰσλαμικὰς κτήσεις τοῦ Μορέως καὶ τῆς Σούδας. Ὁ πρέσβυς ἄμα τῇ ἐπιστροφῇ του εἰς τὴν Βερβερίαν ἀνεκοίνωσεν εἰς τὸν Πασᾶ τῆς περιφερείας ὅσα εἶδεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Γιβραλτάρ.

Μετὰ τὴν ἐνώπιον ἡμῶν ἔκθεσιν πάντων τούτων ἐκ μέρους τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πασᾶ τῆς Τριπολίτιδος καὶ καθ' ὃν καιρὸν ἦτο οὗτος ἔτοιμος πρὸς ἀναχώρησιν εἰς τὴν βασιλεύουσαν, ἵνα ἐκθέσῃ ἐκεῖ προφορικῶς καὶ ἐγχειρήσῃ τὴν γραπτὴν ἔκθεσιν πρὸς τὸν ἐκεῖ ἀντιπρόσωπον τοῦ ὀτζακίου τῆς Τριπολίτιδος, ἔφθασαν ἐνταῦθα, τὸ ἐν κατοπίν τοῦ ἄλλου, πολλὰ γράμματα ἀποσταλέντα ἐκ μέρους γνωστῶν καὶ ἀξιόπιστων ἐμπόρων τῆς πόλεως τῶν Χανίων, εὐρισκομένων εἰς τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης, ἦτοι ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, ἀπὸ τὸν Τάραντα τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου καὶ ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Κερκύρας, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων εἶναι ὅμοιον πρὸς τὰς ἐκ Τριπολίτιδος ληφθείσας πληροφορίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν τύπον τῶν πλοίων καὶ ὅτι οἱ ἐπ' αὐτῶν ἐπιβαίνοντες ἔλεεινοὶ ναῦται εἶναι κατὰ τὸ ἡμισὶν ἐκ Δανιμαρκίας καὶ κατὰ τὸ ἡμισὶν Ἀγγλοὶ, οἱ δὲ πλοίαρχοι καὶ αἱ σημαῖαι τῶν εἶναι ρωσικαί.

Ἐπειδὴ πάντες οἱ παριστάμενοι ἐν τῷ συμβουλίῳ τούτῳ ἠτήσαντο ὅπως γνωστοποιηθοῦν διὰ κοινοποιήσεως πρὸς τὸν ἐξοχώτατον καὶ εὐσπλαγχνικώτατον Βεζύρην καὶ Μουσίρην, τὸν Μουχαφίζην τοῦ Χάνδακος καὶ ἐκεῖθεν πρὸς τὴν ὑψηλὴν ἔδραν τῆς κραταιᾶς ἡμῶν βασιλείας αἱ ἐξ ἀλλεπαλλήλων πηγῶν γνωστοποιούμεναι καὶ μετ' ἐπιτάσεως κοινολογούμεναι καὶ τυγχάνουσαι καθ' ὅλα σύμφωνοι τρομακτικαὶ αὐταὶ εἰδήσεις⁸⁸² καὶ ἐπειδὴ περιῆλθε τοῦτο εἰς τὴν ἄμεσον γνῶσιν καὶ τοῦ ταπεινοῦ θεράποντος ὅτι πράγματι οὕτως ἔχει ἡ ὑπόθεσις αὐτῆ, ὡς

⁸⁸¹) Περί τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ρωσικῶν πλοίων, τῶν κυβερνητῶν, τῶν πληρωμάτων καὶ τῶν τηλεβόλων αὐτῶν βλ. James Emerson, The History of Modern Greece, London 1830 σ. 319 καὶ 359. Essais de Geographie.... Londres 1785 σ. 217. Ηρβ. Hammer, τ. 4ος, σ. 601 καὶ Κ. Σάθα, Τουρκοκρατουμένη, σ. 480.

⁸⁸²) Jhbari muvehşeleriu.

ἐκ τούτου ὑποβάλλει εὐσεβάστως τὸ παρὸν κατ' αἴτησιν καὶ παράκλησιν πρὸς τὴν ὑμετέραν φιλελεήμονα στραταρχίαν.

Ἐργράφη τῇ 18ῃ Σιεβάλ τοῦ ἔτους 1183³⁹³.

Ὁ ταπεινὸς θεράπων

Χαφίζ Ἐγιούπ

Ἐλήφθη τῇ 22 Σιεβάλ 1183³⁹⁴

Ἱεροδίκης Χανίων

44.

Κῶδ. 11ος, σ. 23.

Ἐξοχώτατε, φιλελεήμων καὶ φιλεύσπλαγγνε Κύριέ μας, ἔστω αἰώνιον τὸ κλέος καὶ εὐδαίμων ὁ βίος ὑμῶν.

Οἱ ὑποφαινόμενοι δούλοι σας γνωρίζουν ὑμῖν διὰ τῆς παρουσίας ἀναφορᾶς των ὅτι μεσοῦντος τοῦ μηνὸς Σιεβάλ³⁹⁵ τοῦ παρόντος μουσουλμανικοῦ ἔτους, κατέφθασεν ἐκ Τριπολίτιδος τῆς Βερβερίας ἐν πλοῖον Νιτούμπρο³⁹⁶, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀπεβίβασθη εἰς ἄνθρωπος τοῦ Πασᾶ τῆς περιφερείας ταύτης μὲ ἔγγραφον ἔκθεσιν τούτου, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀναφέρει ὅτι πρὸ καιροῦ εἶχομεν ἀποστείλει δι' ὑποθέσεις μας εἰς τὴν Ὀλλανδίαν τὸν Μίρι Μαχμούτ ὡς πρέσβυν, ὅστις ὅταν, μετὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἀνατεθεισῶν αὐτῷ ὑποθέσεων, ἐπέστρεφεν εἰς Τριπολίτιδα, εἶδεν ἰδίους ὄμμασιν εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ Γιβραλτᾶρ καὶ ἐντὸς τοῦ ἀγγλικοῦ λιμένος τοῦ Γιβραλτᾶρ 28 πλοῖα τῶν 60 τηλεβόλων, 22 φρεγάδας καὶ 4 πλοῖα τύπου «μπόμπα». Τὰ ἐν λόγῳ πλοῖα ἦσαν πλήρη μὲ στρατὸν τῆς Δανιμαρκίας καὶ Ἄγγλους, ἔφερον δὲ σημαίας ρωσικὰς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ καὶ πλοίαρχοί των εἶχον διορισθῆ ἐκ μέρους τῆς Ρωσίας. Ἐρωτήσας οὗτος τὸν σκοπὸν τῆς ἀφίξεώς των ἐπληροφορήθη ὅτι θὰ ἀναχωρήσουν διὰ τὴν Μεσόγειον μὲ πρόθεσιν τὸν Μορῆαν καὶ τὴν Σούδαν.

Καθ' ὃν χρόνον ὁ ἀφικόμενος ἐκ Τριπολίτιδος ἄνθρωπος τοῦ Πασᾶ ἠτιμάζετο νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν βασιλεύουσαν διὰ νὰ ὑποβάλλῃ πρὸς τὸν ἐκεῖ μόνιμον ἀντιπρόσωπον τοῦ δικαίου των³⁹⁷ τὴν ἔγγραφον ἔκθεσιν τοῦ Πασᾶ τῆς Τριπολίτιδος, ἐλήφθησαν γράμματα ἐμπόρων τῶν Χανίων ἀσχολουμένων μὲ τὸ ἐμπόριον, τὰ ὁποῖα ἔφερον πλοῖα καταφθάσαντα ἀπὸ τὰ μέρη τῆς Γαλλίας, ἀπὸ τὴν Μασσαλίαν, ἀπὸ τὸν Ἀδριατικὸν κόλπον καὶ ἀπὸ τὴν Τεργέστην, τῶν ὁποίων τὸ περιεχόμενον εἶναι καθ' ὅλα σύμφωνον πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἀνωτέρω ἀναφερθείσης ἐκθέσεως, πρὸς τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸν τύπον τῶν πλοίων, ὅτι

³⁹³) 3 Φεβρουαρίου 1770 μ. Χ.

³⁹⁴) 7 Φεβρουαρίου 1770 μ. Χ.

³⁹⁵) 31 Ἰανουαρίου 1770 μ. Χ.

³⁹⁶) Βλ. ὑποσ. 378.

³⁹⁷) Βλ. ὑποσ. 380.

φέρουν ρωσικήν σημαίαν και ὅτι εἶναι ἀρτίως ἐξωπλισμένα και πλήρη στρατοῦ⁸⁸⁸.

Ἐπειδὴ αἱ ἐξ ἀλλεπαλλήλων πηγῶν γραπταὶ αὗται πληροφοροὶαι περὶ τοῦ ἀπόπλου τῶν πλοίων διὰ τὴν Μεσόγειον γίνονται μετ' ἐπιτάσεως γνωσταί, ὑποβάλλομεν ὁμοφώνως πρὸς τὴν φιλελεήμονα και φιλεῦσπλαγγνον ὑψηλότητά της τὸν αὐθέντην μας πάντες ἡμεῖς οἱ ἀγάδες, οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ σώματος τῶν γενιτοάρων και οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως τῶν Χανίων τὴν παρούσαν ταπεινὴν ἀναφορὰν μας μὲ τὴν παράκλησιν ὅτι εἶναι λίαν ἐπάναγκες νὰ γνωστοποιηθῇ ἡ τρομακτικὴ αὕτη εἶδησις πρὸς τὴν ὑψηλὴν αὐτοκρατορίαν. Εὐθὺς δὲ ὡς ὑποβλήθῃ εἰς τὴν ὑψηλότητά της ἢ ὑπόθεσις αὕτη ἐξαιτούμεθα ὅπως θελήσῃ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν εἰς ἡμᾶς τοὺς ταπεινοὺς θεράποντάς της οἰονδήποτε μέτρον ἧθλε λάβει ἐπὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως.

Ἐπὶ τούτοις εἰς ἡμᾶς τὸν ἐξοχώτατον, τὸν φιλελεήμονα και φιλεῦσπλαγγνον αὐθέντην μας ἐναπόκειται νὰ ἀποφασίσῃ.

Ὁ ταπεινὸς θεράπων Μουσταφᾶ, Ἀγᾶς τῶν ἐνιοπίων γενιτοάρων τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων

- » » Ἐλχὰτζ Μεχμέτ, Διζνιάρης τῶν Χανίων
- » » Σεῖτ Ἀλῆς, ἀρχηγὸς τῶν ἐθελοντῶν τοῦ δεξιοῦ τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων
- » » Μεχμέτ, ἀρχηγὸς τοῦ δεξιοῦ τῶν ξένων τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων
- » » Μουσταφᾶ, ἀρχηγὸς τοῦ ἀριστεροῦ τῶν ξένων τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων
- » » Μουσιλῆ, ἀρχηγὸς τῶν Τζεμπειζήδων τοῦ φρουρίου τῶν Χανίων

Ἐλήφθη τῇ 22 Σεβὰλ 1183⁸⁸⁹

45.

Κῶδ. 11ος, σ. 30.

Ἐξοχώτατε και φιλελεήμων Κύριέ μας ἔσο ὑγιής.

Διὰ τῆς παρουσίας ἀναφορᾶς των οἱ δοῦλοι ραγιαδες σας, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ χωρίον Κανλί Κασιέλλ και ὅλοι οἱ ραγιαδες τῆς ἐπαρχίας Τεμένους φέρουν εἰς γνώσιν τῆς ἐξοχότητός της ὅτι πρὸ τινος καιροῦ εἶχεν ἔλθῃ προσωρινῶς εἰς τὸ χωρίον μας χάριν ἐμπορίας κάποιος φόρου ὑποτελής ἐκ Σφακίων, ἐναντίον τοῦ ὁποίου μετὰ τὴν ἐκ τοῦ χωρίου μας ἀναχώρησίν του και ἐξῶθεν τούτου ἐπετέθησαν ἀδίκως διὰ

⁸⁸⁸) Βλ. ὑποσ. 381.

⁸⁸⁹) 7 Φεβρουαρίου 1770 μ. Χ.

φορικοῦ ὄργανου ὁ Κοιζᾶ Ὁγλοῦ Ἰσμαήλ καὶ ὁ Στεφανάκης, οἱ ὁποῖοι ἀφ' οὗ τὸν ἐφόνευσαν ἐξηφανίσθησαν ἐκ τοῦ χωρίου μας³⁰⁰. Ἐκ τῶν ἀνευρεθέντων εἰς χεῖρας τῶν φονέων τούτων διαφόρων πραγμάτων ἀνηκόντων εἰς τὸν φονευθέντα, διαπιστοῦται μετὰ βεβαιότητος ὅτι φονεῖς τούτου εἶναι οἱ ὡς εἴρηται Κοιζᾶ Ὁγλοῦ Ἰσμαήλ καὶ ὁ φόρου ὑποτελής Στεφανάκης. Φέροντες ταῦτα εἰς γνώσιν τῆς ὑψηλότητός της κάμνομεν ἐκκλησίαν εἰς τὰ φιλεύσπλαγχνα αἰσθήματά της καὶ δηλοῦμεν ὅτι ἀναλαμβάνομεν νὰ πληρώσωμεν χίλια γρόσια διὰ τὰς δαπάνας τοῦ μαγειρείου οἰουδήποτε βεζύρου, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ὁποίου δὲν καταοιτῆ δυνατὴ ἢ σύλληψις καὶ ἢ προσαγωγή τῶν φονέων τούτων, ἢ δὲν εἰδοποιηθῆ τὸ Διβάνιον τοῦ Χάνδακος περὶ τούτων ἐκ μέρους οἰουδήποτε ἐξ ἡμῶν τῶν ραγιάδων ἢ τῶν Μουσουλμάνων. Ἐὰν δὲ παρουσιᾶσθῃ τις ἐκ τῶν συγγενῶν τοῦ φονευθέντος καὶ ἐγείρῃ ἀπαίτησιν τινὰ διὰ τὸν φονευθέντα ἃς μὴ γίνῃ καὶ οὐδένα λόγον δεκτὴ ἢ ἀπαίτησίς του καὶ ἢ ἀγωγή του.

Ἐπὶ τούτοις αἰτούμεθα τὴν ἔκδοσιν ἱερᾶς διαταγῆς ἐκ μέρους τῆς ὑψηλότητός της, εἰς ἣν καὶ ἐναπόκειται ἢ περαιτέρω ἐνέργεια.

Οἱ δοῦλοι ραγιάδες τοῦ χωρίου Κανλί Καστέλλ

Ἱερολογιώτατε Ἱεροδίκαι τοῦ Χάνδακος,

Ἐπειδὴ ὁ Ἰσμαήλ καὶ ὁ Στεφανάκης, λησταὶ καὶ φονεῖς τοῦ πρόαινος καιροῦ δολοφονηθέντος εἰς τὸ χωρίον Καστέλλ τῆς ἐπαρχίας Τεμένους φόρου ὑποτελοῦς ἐκ Σφακίων ἐξηφανίσθησαν, ἐντέλλομαι ὅπως συλληφθῶσιν οὗτοι ὅπουδήποτε καὶ ἐὰν εὐρίσκωνται καὶ προσαχθῶσιν εἰς Διβάνιον τοῦ Χάνδακος. Ἐπὶ τῷ σκοπῷ δὲ παραδειγματισμοῦ διωρισθῆ ἐκ μέρους μας μουμπασίρης³⁰¹, ὅστις θέλει φρονίσει τὴν πώλησιν τῶν ἀκινήτων καὶ σκευῶν τοῦ ὡς εἴρηται φονέως Στεφανάκη. Εἰς τὸν μουμπασίρη τούτου δέον νὰ παραδοθῆ τὸ ἀντίτιμον τῆς πωλήσεως τῶν ἀκινήτων καὶ σκευῶν.

Τῆ 11 Ζηλκααδὲ 1183³⁰².

*Ακριβὲς ἀντίγραφον τῆς διαταγῆς τοῦ Βεζύρου

³⁰⁰) Περὶ τῶν ὑπὸ τῶν πεδινῶν δολοφονιῶν τῶν Σφακιανῶν βλ. ὑποσ. 370.

³⁰¹) Βλ. ὑποσ. 243.

³⁰²) 25 Φεβρουαρίου 1770 μ. Χ.